

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

FUR.

1995

2

VYDÁVÁ GENERÁLNÍ ŠTÁB ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

PROLOG

k vojenské strategii České republiky

Usnesením vlády České republiky ze dne 21. prosince 1994 byla schválena Vojenská strategie České republiky a v lednu 1995 byla vzata na vědomí Branným a bezpečnostním výborem Parlamentu ČR.

Přijetí Vojenské strategie České republiky lze z mnoha důvodů považovat za jeden z významných kroků v oblasti zajištění bezpečnosti a obrany našeho státu. Vláda České republiky tak deklaruje svůj vztah k zabezpečení suverenity, územní celistvosti a demokratického vývoje právního státu, jakož i zajištění života občanů a jejich majetku.

Jedná se o první dokument tohoto druhu, a to nejen od vzniku České republiky, ale i za celé historické období existence bývalého Československa. Vychází jak z historických zkušeností naší země, tak i z hlubokých analýz současné mezinárodněpolitické a vojensko-politické situace v Evropě a ve světě.

V období nedlouhé historie existence dřívějšího československého státu jsme, přes všechny mezinárodní dohody a ujednání, zůstali celkem dvakrát osamoceni a byli jsme donuceni podrobit se politickému nátlaku i vojenské síle. Bylo tomu tak, s tragickými důsledky, v letech 1938-1939 i v roce 1968.

Vojenská strategie tyto zkušenosti respektuje tím, že je založena na nezbytnosti výstavby účinného obranného systému státu tvořeného vlastními silami a prostředky. Současně však vychází z analýzy možných ohrožení České republiky, přesvědčivě dokazuje nutnost budování naší obrany v širším kontextu evropské a světové bezpečnostní politiky. Proto za určující faktory a garanta bezpečnosti České republiky se považuje její členství v aliančních organizacích kolektivní obrany demokratických států, tj. v NATO a Západoevropské unii.

Významný moment, který vojenská strategie přináší, spočívá v tom, že vyjadřuje závislost vojenské obrany a její přípravy na lidských, ekonomických a věcných možnostech země. V tomto směru je prostředkem motivace resortů státní správy k řešení otázek souvisejících s přípravou republiky k obraně a v případě potřeby s přechodem státu z mírového na válečný stav.

Z profesně vojenského hlediska deklaruje hlavní strategické zásady použití Armády České republiky v ozbrojeném konfliktu a z nich vyplývající požadavky na dokončení její transformace a další výstavbu a přípravu v kontextu s opatřeními souvisejícími s perspektivním vstupem České republiky do NATO a ZEU.

Vojenská strategie svým způsobem ovlivní novelizaci a tvorbu legislativních aktů, jejich nejpodstatnější části budou přesná vymezení odpovědností a povinností vrcholných orgánů státu, resortů státní správy, samosprávy a všech občanů na úseku obrany.

Podle odezvy ve veřejných sdělovacích prostředcích lze konstatovat, že vojenská strategie byla naší veřejností přijata vcelku kladně. To zavazuje především ministerstvo obrany, generální štáb, velitele a štáby všech stupňů, aby všechna ustanovení tohoto dokumentu beze zbytku uplatňovali v každodenní praxi.

*Náčelník Generálního štábu AČR
generálmajor Ing. Jiří Nekvasil*

Vojenská strategie České republiky

Obrana České republiky je chápána jako souhrn opatření, která mají za cíl zajistit svrchovanost a územní celistvost, principy demokracie a právního státu, životy občanů a jejich majetek.

Vojenská strategie představuje komplex doktrinárních zásad souvisejících se zajištěním národní i mezinárodní bezpečnosti, s odvrácením vojenské hrozby nebo vojenského napadení země. Vyjadřuje teoretická a praktická východiska a opatření, související s přípravou státu a jeho ozbrojených sil na válku. Na základě historických zkušeností, vojensko-politické situace, ekonomických možností země, možných ohrožení a nových prostředků vedení války stanoví způsoby výstavby, přípravy a použití armády a její slučitelnosti s NATO a Západoevropskou unií.

1. Východiska a zásady pro zabezpečení obrany České republiky

Obrana České republiky je založena na právu každého státu na individuální a kolektivní sebeobranu daném Chartou Organizace spojených národů, na aktivní zahraniční politice státu směřující k bezkonfliktním, vzájemně výhodným vztahům s jinými státy, k aktivní účasti při tvorbě a činnosti evropských a světových bezpečnostních systémů a předcházení mezinárodním krizím.

Vycházejí z Ústavy České republiky, vláda chápe obranu státu v širším rámci bezpečnostního prostředí. Vojenská strategie České republiky je podřízena státním zájmům České republiky, které jsou spjaty se zachováním míru a bezkonfliktním mezinárodním vývojem v Evropě a ve světě, se zajištěním její nezávislosti a územní celistvosti, s rozvojem demokracie, vnitřní politické stability a ekonomické prosperity státu. Tyto hodnoty jsou shodné se zájmy všech demokratických států. To vytváří předpoklady pro upevnění mezinárodních vztahů České republiky, založených na vzájemném respektu, důvěře, přátelství, výhodné spolupráci a pomoci.

Vojenská strategie České republiky je založena na nezbytnosti výstavby účinného obranného systému státu, tvořeného vlastními silami a prostředky. Vychází ze základních principů zahraniční a bezpečnostní politiky státu. Jejími určujícími faktory jsou strategický zájem země zvýšit svou bezpečnost, stát se členem aliančních organizací kolektivní obrany demokratických států (NATO a Západoevropské unie) a vůle podílet se na zdokonalování struktur kolektivní a kooperativní bezpečnosti. Česká republika respektuje podmínky stanovené v zakládající smlouvě NATO, aktivně se zúčastňuje projektu Partnerství pro mír a je připravena splnit kritéria stanovená NATO.

Česká republika při zajišťování své bezpečnosti dává jednoznačně přednost politickým prostředkům před vojenskými, jednání před silou, prevenci před řešením konfliktů. Česká republika nepovažuje žádný stát a priori za svého nepřítele. Vůči žádnému státu nemá politické ani územní požadavky. Důsledně plní přijaté smluvní závazky v oblasti kontroly zbro-

jení, odzbrojení, nešíření zbraní hromadného ničení a opatření k posílení důvěry a bezpečnosti.

2. Vojenskobezpečnostní aspekty předpokládaného vývoje mezinárodního prostředí

Pro současnou bezpečnostní situaci v Evropě a v jejím okolí je charakteristická malá pravděpodobnost vzniku globálního konfliktu. Zvyšuje se počet lokálních konfliktů s nebezpečím jejich přerůstání do regionálních rozměrů.

Rizika a ohrožení, která mohou být příčinou ozbrojeného konfliktu, do něhož by mohla být Česká republika vtažena, jsou zejména:

- **Politická a ekonomická nestabilita v některých, zejména východoevropských, státech.**
- **Válka probíhající na území bývalé Jugoslávie a z ní vyplývající možné motivy rozporu mezi dalšími státy, až do eskalace konfliktu širších, regionálních rozměrů.**
- **Rozšíření mezinárodních konfliktů řešených v rámci operací OSN a KBSE (OBSE) za účasti České republiky.**
- **Nebezpečí destabilizace v některých zemích vedoucí k oslabení integračních trendů a demokratických hodnot, prosazování územních a nacionalistických požadavků a snahy o znovunastolení autoritativních režimů.**

V současné době není pravděpodobné, že by Česká republika byla cílem přímého vojenského napadení. Z hlediska zajištění bezpečnosti republiky však musí vláda vycházet z možných **nejnepříznivějších realistických predikcí vývoje situace v Evropě**. K tomuto přístupu opravňují Českou republiku jak její historické zkušenosti, tak citlivá poloha ve středu kontinentu.

Nevojenskými riziky a ohroženími, která si mohou vyžádat nasazení sil a prostředků Armády České republiky, především z humanitárních hledisek, jsou zejména průmyslové a živelní havárie a katastrofy a masová migrace obyvatelstva.

3. Hlavní principy vojenskostrategické koncepce obrany České republiky

Česká republika a její armáda musí být připravena čelit vojenskému napadení jakkoli silným protivníkem z kteréhokoli směru a za jakýchkoli podmínek zahájení a vedení války s využitím všech možností mezinárodních bezpečnostních struktur a spojenců.

Armáda České republiky může být použita k obraně státu před vnějším vojenským napadením, k udržení či nastolení mezinárodního míru a bezpečnosti ve smyslu závazků vyplývajících pro Českou republiku z Charty OSN a z dalších smluvních dokumentů.

Hlavním způsobem použití Armády České republiky bude aktivní obrana s cílem odrazit agresi, udržet suverenitu a celistvost státu.

Hlavními principy vojenskostrategické koncepce České republiky jsou:

- Věrohodnost obrany, která bude pro případného protivníka varováním, že cena agrese bude vyšší, než zisk dosažený napadením České republiky.
- Příprava Armády České republiky na účast v systému kolektivní obrany, jehož vojensko-technickými podmínkami jsou slučitelnost a její schopnost součinnosti s armádami členských zemí aliančních seskupení demokratických států.
- Účast Armády České republiky v operacích vedených pod záštitou globálních i regionálních organizací kolektivní a kooperativní bezpečnosti v souladu se zahraničněpolitickými zájmy státu.
- Kontrola zbrojení, jako významný prostředek snížení arzenálu zbraní v Evropě a zvýšení bezpečnosti, který současně umožňuje sledovat vývoj vojenství a včas reagovat na případné nedodržování závazků.
- Připravenost Armády České republiky kdykoli přejít do vyšších stupňů pohotovosti, vstoupit do ozbrojeného konfliktu a bránit republiku.
- Spolehlivý mobilizační systém, zahrnující schopnost rychlé mobilizace sil a prostředků Armády České republiky.
- Schopnost státu přejít organizovaně na válečný systém, válečnou ekonomiku a zajištění chodu státní správy.
- Vedení války podle předem propracovaných způsobů, forem a metod strategického, operačního a taktického použití Armády České republiky v různých variantách.

Možnosti obrany České republiky jsou limitovány. Při pozemním napadení je Armáda České republiky schopna samostatně odrazit agresi a vést obranu na jednom operačním směru, se současným zabezpečením obrany důležitých objektů pro funkci státu. Při napadení z několika směrů, při velké převaze protivníka nebo při rozpoutání regionálního či globálního konfliktu úspěšnost vlastní obrany vyžaduje, aby Českou republiku podpořili spojenci.

4. Transformace Armády České republiky

Probíhající etapa transformace bude v Armádě České republiky ukončena k 31. 12. 1995. Jejím výsledkem bude snížení stupňů velení, počtů vojsk, výzbroje a techniky, redislokace útvarů s následným snížením počtu posádek, leteckých základen a dalších vojenských objektů.

Ve výstavbě armády po roce 1995 budou uplatněny priority s důrazem na dokončení změn v personální struktuře armády, její profesionalizaci a na kvalitativní změny v přípravě velitelů, štábů, vojsk a záloh. Bude zdokonalen systém řízení a velení a bude zajištěn přechod na standardy NATO a dosažení interoperability. Zvýší se kvalita a efektivnost logistické podpory.

Ministerstvo obrany v nejkratší možné době zajistí interoperabilitu řídicích velitelských orgánů všech stupňů a zavede systém plánování, programování a rozpočtování jako předpoklad transparentnosti a efektivního využívání zdrojů. Výstavba armády, příprava a výcvik vojsk ve všech druzích bojové činnosti se přizpůsobí standardům platným v NATO. Postupně bude dosaženo kompatibility modernizovaných a nově zaváděných zbraňových systémů s armádami členských států této aliance.

Hlavním cílem další výstavby Armády České republiky je kvalitativní rozvoj poloprofesionální a nestranické armády, konvenčně vyzbrojené, vysoce funkční, připravené k obraně republiky a schopné podílet se na společných operacích mezinárodních mírových sil.

V plném rozsahu se budou využívat zkušenosti ze zasazení jednotek armády do akcí v Perském zálivu a v mírových silách OSN na území bývalé Jugoslávie.

Základem vojenské obrany bude armáda založená na branné povinnosti, s vojenskou základní službou, schopná se rozvinout v krátkých lhůtách na válečné počty. Z hlediska úkolů, zachování funkčnosti, udržení standardu s armádami vyspělých evropských států, s ohledem na vývoj vojensko-politické situace v Evropě bude mírový stav Armády České republiky udržován v rozsahu 0,6 až 0,75 % populace, s válečnými počty 3-4 krát vyššími.

Armádu České republiky budou tvořit orgány velení, pozemní vojsko, vzdušné síly, logistika, vojenské zpravodajství, vojenské zdravotnictví a vojenská policie.

Pozemní vojsko je rozhodujícím druhem vojska pro obranu České republiky. Člení se na síly rychlého nasazení, polní vojsko a vojsko územní obrany.

Vzdušné síly jsou určeny k obraně vzdušného prostoru České republiky a k podpoře bojové činnosti pozemního vojska. Člení se na vojenské letectvo, protiletadlové raketové vojsko a radiotechnické vojsko.

Logistika vytváří systém zabezpečení Armády České republiky. Člení se na armádní logistiku a logistiku vojsk.

Vojenské zpravodajství tvoří vojenská zpravodajská služba a vojenské obranné zpravodajství. Získávají údaje a poznatky k zabezpečení obrany státu a řeší zpravodajskou ochranu.

Vojenské zdravotnictví zabezpečuje léčebně-preventivní péči, odsuny raněných a nemocných, hygienicko-protiepidemickou službu, zásobování zdravotnickým materiálem, technikou a léčivý.

Vojenská policie je službou plnící úkoly policejní ochrany Armády České republiky.

5. Prostředky a zdroje pro obranu

Bezprostřední naplnění vojenskostrategické koncepce a zabezpečení obrany státu uskutečňují bojové složky Armády České republiky. Hlavní síly tvoří jedna brigáda rychlého nasazení, sedm mechanizovaných brigád, čtrnáct brigád územní obrany, pět leteckých základů, dvě brigády protiletadlového raketového vojska, tři brigády radiotechnického vojska a další útvary, jednotky a zařízení speciálních druhů vojsk.

K zabezpečení stálé připravenosti jsou v trvalé pohotovosti vyčleněny prostředky vojenského zpravodajství, protivzdušné obrany, velení a hotovostní síly.

Obrana České republiky je podmíněna stavem a vývojem potřebných lidských, věcných a finančních zdrojů.

Stav populace v České republice a předpokládané vývojové trendy zabezpečují doplňování ozbrojených sil v míru, za stavu ohrožení i za války.

Věcné prostředky zabezpečuje průmyslová základna České republiky. V procesu přezbrojení Armády České republiky bude využito jejích dostupných kapacit pro modernizaci výzbroje, i pro novou výrobu. Výše a složení armádních zásob materiálu bude stanovena na úrovni přibližující se standardu NATO.

Systém hospodářské mobilizace zabezpečuje přednostní zásobování ozbrojených sil, nezbytná opatření a regulační omezení ve státní správě a národním hospodářství, udržování státních hmotných rezerv a státních mobilizačních rezerv, a tím vytváří podmínky k zajištění počátečního období války a přechod na válečnou výrobu.

Opatření týkající se hospodářské mobilizace a mobilizační infrastruktury jsou již v míru připravována příslušnými orgány státní správy.

Finanční prostředky pro krytí nákladů na obranu zajišťuje státní rozpočet. Důsledná aplikace systému plánování, programování a rozpočtování vede k jejich efektivnímu využití.

6. Řízení vojenské obrany státu a velení Armádě České republiky

Za obranu České republiky odpovídají v rámci svých pravomocí státní orgány. Kompetence státních orgánů stanoví Ústava České republiky a zákony. Hlavní opatření v oblasti obrany řídí vláda.

Použití Armády České republiky v ozbrojeném konfliktu je podmíněno včasným přechodem celého státu na činnost, zabezpečující plnění jeho funkce za stavu ohrožení a ve válečném stavu. Všechny orgány státní správy a územně správní celky zabezpečí přechod na činnost podle připravených krizových plánů.

Ústředním orgánem státní správy na úseku obrany České republiky a řízení Armády České republiky je Ministerstvo obrany ČR, které koordinuje činnost ústředních orgánů, správních orgánů, orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro vojenskou obranu.

Orgánem pro velení armádě je Generální štáb Armády České republiky.

* * *

Vojenská strategie vychází ze současného poznání vojenské vědy, vnitřní a vnější situace České republiky a zdůrazňuje odhodlání země k obraně své svrchovanosti a územní celistvosti vlastními silami. Bude aktualizována v závislosti na mezinárodně-politické situaci a ekonomických možnostech státu. Její naplňování bude podrobena parlamentní a veřejné kontrole.

V letech 1996 až 2005 půjde v zásadě o dokončení transformace současné armády na armádu, která svou kvalitou bude při podstatně menších počtech mít dostatečnou bojovou hodnotu pro věrohodnou obranu České republiky a bude splňovat vojenská kritéria pro interoperabilitu s armádami NATO a Západoevropské unie a pro vstup České republiky do těchto organizací.

Organizační a personální struktura Armády České republiky, výzbroj, dislokace, moderní metody a technologie zabezpečování obrany umožní pružné a efektivní použití ozbrojených sil pro obranu republiky.

Nová personální struktura založená na sboru poddůstojníků z povolání výrazně ovlivní rychlost změny v kvalitě armády. Práce poddůstojníků společně s novými metodami práce velitelů a štábů přispěje k omezení nežádoucích jevů v armádě, k lepším vztahům s veřejností a k získání prestiže a nového ducha Armády České republiky.

Americké pohledy na rozšiřování Severoatlantické aliance

Rozšiřování Severoatlantické aliance o nové středo- a východoevropské demokracie náleží v současnosti k nejčastěji diskutovaným politickým otázkám. Značnou pozornost přitom rozšiřování Aliance věnují také na druhé straně Atlantiku - ve Washingtonu. Jsou to ostatně Američané, kteří určují formu, etapy a tempo tohoto procesu.

* * *

První etapou se stal program Partnerství pro mír, přijatý na bruselské schůzce hlav států a vlád NATO v lednu 1994. Byl to vlastně první dokument svého druhu, který poodkryl perspektivy členství v Alianci evropským zemím, nacházejícím se vně systému euro-atlantické kolektivní bezpečnosti. Koncepce Partnerství pro mír doplnila dosavadní dialog na půdě Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC) o převážně individuální vojensko-politickou spolupráci na pevné smluvní bázi.

Druhá etapa byla zahájena při zasedání Severoatlantické rady na úrovni ministrů zahraničí v prosinci loňského roku v Bruselu. Představitelé šestnáctky (tj. Evropské unie) tehdy schválili iniciaci procesu vnitřních diskusí. Jejich výsledkem má být studie, obsahující zhodnocení důsledků posunutí alianční hranice i odpověď na otázku, jak k němu může přispět projekt Partnerství. Ze studie má vyplynout, jakým způsobem NATO rozšířit a jakými principy takový postup řídit. Závěrečná zpráva diskusí, zahrnující rovněž připomínky zemí kooperujících s aliancí v rámci Rady pro spolupráci, by měla být projednána na nejbližším bruselském setkání ministrů zahraničí NATO, které se uskuteční počátkem prosince.

Nová rivalita s Ruskem?

Ve zmíněných rozhodnutích Severoatlantické rady se jasně zrcadlí postoje americké administrativy vůči rozšíření Aliance, mírně usměrňované evropskými spojenci. Pro Clintonovu vládu představuje NATO důležitý, avšak nikoli jediný aspekt evropské bezpečnostní architektury, neboť Aliance sama o sobě stabilní mír zajistit nemůže. Rozšíření šestnáctky by proto mělo vzít do úvahy dialog s Moskvou, úlohu Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (bývalá KBSE), rozšíření Evropské unie, aby se na kontinentu nevytvářely nové dělicí čáry či demarkační linie.

Moskva hraje v kalkulacích Washingtonu významnou a nezastupitelnou úlohu. Na mezinárodní bezpečnostní konferenci v Mnichově, pořádané letos v únoru, navrhl americký ministr obrany William Perry ustavení stálé konzultativní komise, která by se zabývala vztahy Aliance a Ruska. Představitelé obou vlád se opakovaně ubezpečují, že nepřipustí „studený mír“, jenž by podle ruského prezidenta Borise Jelcina měl nastat v případě rozšíření NATO. Americký prezident Bill Clinton chce tedy souběžně s otevřením Aliance novým členům navázat blízké a pevné vztahy s Moskvou.

Obezřetný přístup k rozšíření šestnáctky s ohledem na nebezpečí vyvolání nové rivality s Ruskem doporučuje také řada amerických politických analytiků. Někteří nabádají Clintonovu administrativu k ještě větší opatrnosti a zdůrazňují delikátnost posunutí hranic NATO východním směrem vzhledem k emocím, jaké by takový krok v Rusku vyvolal. Podle jejich názoru není navíc nutné pospíchat, neboť střední Evropě bezprostřední nebezpečí útoku nehrozí. Pokud by se chopili v Rusku moci nacionalisté, bude údajně trvat dva roky, než dají dohromady armádu schopnou ji ohrozit či destabilizovat.

Americké hlasy pro i proti

Rozšíření NATO by podle profesora mezinárodních vztahů georgetownské univerzity Charlese A. Kupchana mělo smysl pouze v případě, že by Rusko pro střední Evropu představovalo opět vojenskou hrozbu.¹⁾ Jelikož tomu tak není, lze členské řady Aliance rozšířit později. *Politika šestnáctky by měla být před možností ruské agrese na stráž, a přitom co nejvíce usilovat o posilování vyhlídek na politické reformy v Rusku*, míní Michael E. Brown z Centra pro vědu a mezinárodní záležitosti.²⁾

Z těchto názorů vyplývá, že NATO by mělo být konečným ručitelem bezpečnosti střední a východní Evropy pokud jde o zahraniční (ruskou) hrozbu, zatímco role Evropské unie by spočívala v udržování stability regionu jako takového. Pakliže se Rusko pokusí obnovit dřívější sféru vlivu ve střední Evropě, bude se spoléhat na politické a hospodářské nástroje, tvrdí v této souvislosti řada amerických politologů. Hrubá vojenská agrese by podle nich zničila vztahy Moskvy se Západem a vedla ke stejnému druhu vojenské konfrontace, jež Moskvu dovedla ke krachu za studené války.

Z uvedených úvah lze odvodit návod k otevření Aliance: *NATO by mělo přijímat další členy, až budou-li to okolnosti vyžadovat, Evropská unie by se měla na druhé straně rozšířit co možná nejrychleji.*

Zmíněný přístup má ale za Atlantikem množství kritiků, zejména v řadách Clintonovy opozice. Republikáni, kteří nyní ovládli obě sněmovny amerického Kongresu - Senát i Sněmovnu reprezentantů - obviňují současnou americkou administrativu z „moskevské krátkozrakosti“. Míní tím neschopnost definovat zájmy Spojených států nezávisle na Borisi Jelcinovi a ruské vládě. V americké zahraniční politice existuje podle nich vážný rozpor. Ač se prezident Clinton zavázal k principu rozšířit Alianci o nové středo- a východoevropské partnery, zatím nepředložil mapu, která by jim ukázala cestu do šestnáctky. Tento názor má řadu stoupenců také mezi poslanci a senátory za Demokratickou stranu.

Legislativní iniciativa amerického Kongresu

V lednu loňského roku se pro rozšíření Severoatlantické aliance vyslovil Senát. Tehdejší rezoluce však nebyla pro Bílý dům nijak závazná a neupřesňovala země, jež by měl takový postup prvoplánově zahrnovat. V září 1994 pak američtí zákonodárci schválili v rámci zákona o zahraničních operacích USA takzvaný **Brown-Simonův dodatek**. Jeho ustanovení umožňují rozšířit vojenskou spolupráci Spojených států s Českou republikou, Polskem, Maďarskem a Slovenskem. *Povolují bez zdlouhavých správních procedur uskutečňovat do těchto zemí převod amerického vojenského materiálu a poskytovat jim vojenskou komunikační technologii.* Dodatek nadto vyhláší podporu krokům, které směřují ke sjednocení

vojenského plánování s Aliancí. Ačkoli se týká případného doplnění výzbroje a jiné vojenské techniky, jeho význam tkví především v rovině politické - nepřímo vymezuje oblast, do níž by měla směřovat první fáze rozšiřování šestnáctky.

Druhou legislativní iniciativu týkající se rozšíření NATO, o jejímž osudu nebylo do uzavěrky Vojenských rozhledů 2/95 rozhodnuto, představuje návrh Sněmovny reprezentantů č. 7. V předloze zákona „k opětovnému oživení národní bezpečnosti USA“ tvrdí skupina soustředěná kolem republikánského předsedy Sněmovny reprezentantů Newta Gingriche, že by Amerika měla usnadnit přechod Prahy, Varšavy, Budapešti a Bratislavy k plnému členství v Alianci. Přijetí má být realizováno do 10. ledna 1999.

Význam zmíněných iniciativ nelze přeceňovat, moc Kongresu zde nesahá tak daleko, aby diktoval tempo přijímání nových členů do Aliance. To zůstane nadále v rukou americké administrativy a vlád ostatních členských zemí. Teprve poté převezmou hlavní roli národní parlamenty, které budou vážit ratifikaci učiněné nabídky. Přesto se nejedná o bezvýznamná gesta. Akce amerických poslanců a senátorů orientují politickou diskusi a přispívají k vytváření budoucích zeměpisných souřadnic Aliance. (V tomto kontextu lze připomenout iniciativu senátora Vandenberg, který v roce 1948 prosadil v Kongresu rezoluci, umožňující americké administrativě odpovědět na výzvu Západního obranného svazu a později přistoupit k založení NATO.)

Polemiky stále pokračují

Stoupencům rozšiřování NATO je nicméně v současnosti vytýkáno, že jsou vedeni protiruskou hysterií, respektive, že nemají připraven koncept spolupráce s Ruskem. Důležitost takové osnovy zdůrazňuje bývalý poradce prezidenta Jamese Cartera pro otázky národní bezpečnosti Zbigniew Brzezinski. Ten přitom rovněž patří zastáncům myšlenky rychlého rozšíření NATO. Podle jeho názoru *musí Západ sledovat současně dva cíle: Na jedné straně co nejdříve oficiálně oznámit, o kterých zemích uvažuje pro přijetí do Aliance, na straně druhé nabídnout Rusku nový systém globální bezpečnosti, který by zahrnoval i Moskvu.*³⁾ Brzezinski připomíná, že USA musely v roce 1989 překonat ruské námitky proti začlenění sjednoceného Německa do NATO. Tehdy se americká vláda rozhodla pro pevnost a Kreml se podřídil. Nyní okolnosti volají po stejné ukázce „konstruktivní pevnosti“, píše Brzezinski.

Bývalý americký ministr zahraničí Henry Kissinger v této souvislosti opakovaně varuje, že pokud se Alianci nepodaří rozšířit v nejbližší budoucnosti, nestane se to vůbec. Ruský odpor vůči rozšíření poroste s tím, jak bude sít hospodářství země. Mocenské vakuum mezi Německem a Ruskem přitom ohrožuje nejen soudržnost NATO, ale také samu existenci paktu. *Aliance nemůže dlouho přežít, pokud hranice, které chrání, nejsou ohroženy a odmítá přitom hájit hranice přilehlých zemí, které se ohroženy cítí.*

Politický analytik americké nadnárodní společnosti Rand Corporation, Roland D. Asmus, přikládá NATO význam nejen jako ochrannému valu proti vnějšímu nebezpečí. Zdůrazňuje jeho funkci systému orientujícího příchod na prozápadní kurz.⁴⁾ První spolkový kancléř Konrad Adenauer pochopil, jak snadno by v posttotalitním Německu mohl vzplanout nacionalismus. To, co prospělo západní polovině Evropy, je nyní třeba aplikovat na její východní část, míní Asmus.

Přehlédnout na druhé straně Atlantiku nelze také ty, kdož tvrdí, že pakt ztratil na významu a debaty o jeho rozšíření jsou zbytečné. Do této kategorie patří Irwing Kristol

z washingtonského společenskovedního ústavu American Enterprise. Podle něj celou záležitost kolem NATO vyřešila historie tím, že odstranila Evropu ze středu světové politiky a zrušila tím její schopnost vyvolávat světové války.

Rovnováha sil se v Evropě stala regionální otázkou. Z toho údajně vyplývá, že NATO je dnes právě tak důležitým prvkem mezinárodních vztahů jako například SEATO (vojenské spojenectví USA, Francie, Británie, Austrálie, Nového Zélandu, Filipín a Thajska). Severoatlantická aliance byla založena jako obrana proti Sovětskému svazu a obnovení německého nacionalismu. Obojí je již minulostí. Němci prý nemají proč uvažovat o expanzi, nemají územní nároky, protože německé menšiny byly odsunuty z okolních zemí. Splnil se jim nadto dávný sen dostat se na stejnou mocenskou úroveň s Francií a Británií. Rusko je zase plně soustředěno na explodující Kavkaz a Střední Asii, soudí Kristol.

Americká administrativa si pochyby o tom, že NATO vítězství Západu ve studené válce přežije, nepřipouští. *Aliance musí být především společenstvím hodnot, a nikoli organizací zaměřenou proti konkrétnímu nepříteli*, zní recept, jenž americký ministr obrany William Perry zmínil 5. února 1995 na mezinárodní bezpečnostní konferenci v Mnichově. Jedná se zřejmě o jediný přístup, který může zabránit, aby se NATO nestalo sterilní institucionální sítí. Má-li však podle takového tvrzení Aliance ztělesňovat společenství hodnot, nemůže zůstat zakopána na svých starých hranicích. Musí vykročit do střední Evropy, a tak definitivně pohřbit studenou válku.

Perryho důraz na společné hodnoty je na místě také s přihlédnutím k historickým zkušenostem, které ukazují, že obavy o zánik paktu, který ztratil nepřítel, lze sotva brát na lehkou váhu. Stačí vzpomenout osudů dřívějších protiněmeckých koalicí, jejich rychlých kolapsů po vítězných světových válkách.

Americká přítomnost v Evropě je nezbytná

Vedle hodnotové orientace NATO je nezbytná rovněž další americká angažovanost v Evropě. *Spojené státy jsou klíčovým článkem systému evropské kolektivní bezpečnosti*. Dvojí americké flirtování s izolacionismem v průběhu tohoto století mělo vždy neblahé důsledky. V obou případech, obdobně jako dnes, přitom USA stály na vítězné straně válečných úctů a Republikánská strana měla kontrolu nad Kongresem. Po první světové válce probudil Američany z jejich zaoceánského snění až útok na Pearl Harbor. Po druhé světové válce to byl zase prezident Harry Truman, který pod vlivem hrozby sovětské rozpínivosti prosadil do politiky Washingtonu internacionalistické přístupy.

Výsledky průzkumu amerického veřejného mínění zatím tendence k izolacionismu nenaznačují. Jejich výsledky jsou poměrně stabilní a ukazují na podporu Severoatlantické aliance, respektive amerických svazků s Evropou i na porozumění důvodům, které vedou k americké vojenské přítomnosti v Evropě. Objevuje se v nich málo sentimentu po stažení se ze světa, zvláště z Evropy. To je povzbuzující zjištění, v době, kdy svět, obdobně jako před půlstoletím, prochází důležitou fází budování nadnárodních institucí. Otázkou však zůstává, **jsou-li Američané ochotni přebírat nové závazky**. Zde ale mínění veřejnosti, stejně jako politických a odborných kruhů, není vůbec jednoznačné. Ze Spojených států lze v poslední době slyšet časté obavy, zda rozlišování aliance NATO nevytvoří propast mezi americkými finančními a materiálními zdroji a americkými závazky v zahraničí.

Rozhodování o přijetí nových členů do NATO bude náležet vládám šestnácti členských zemí a jejich parlamentům. Není však sporu o tom, že hlas Spojených států, základního článku aliančního řetězu, bude mít váhu nejvyšší a ovlivní verdikt ostatních. Polemiky, které v této souvislosti v USA probíhají, by proto neměly ujít naší pozornosti. Tím spíš, že začlenění České republiky do Severoatlantické aliance je u nás akceptovaným cílem širokého politického spektra.

Použitá literatura:

- ¹⁾ **Charles A. Kupchan:** Extending NATO Eastward Would Be a Grave Error, International Herald Tribune, 30. listopadu 1994.
- ²⁾ **Michael E. Brown:** Expand NATO Only When and If the Russians Make It Necessary; International Herald Tribune, 18. ledna 1995.
- ³⁾ **Zbigniew Brzezinski:** Two Tracks for NATO Toward Central Europe and Russia, New York Times, 28. prosince 1994.
- ⁴⁾ **Ronald D. Asmus:** Washington Is Right to Prepare Expansion of NATO, International Herald Tribune, 30. prosince 1994.

Intelektuální, organizační a technická kompatibilita

Proces ukončení bipolární blokové konfrontace, provázený vznikem nových politických struktur ve střední a východní Evropě, vytvořil slibnou perspektivu posilování evropské bezpečnosti. Na druhé straně složitost výstavby demokratických institucí, transformace k tržním ekonomikám, vzrůst národních a etnických sporů vytváří prostor pro vznik nových rizik a ohrožení bezpečnosti. Co z této situace pro státy střední Evropy a zejména České republiky vyplývá?

Česká republika se ocitla prostorově i časově mezi stabilizovaným a integrujícím se systémem západoevropských států, jejichž bezpečnost je garantována NATO, EU, ZEU a nestabilním a dezintegrovaným se územím na východě a na jihu, s těžko předvídatelným společensko-politickým, ekonomickým, sociálním a etnicko-národním pohybem.

Bezpečnost států střední Evropy, nacházejících se v oblasti působnosti obou těchto trendů, integrace a fragmentace, není garantována žádným systémem mezinárodních smluv. Hovoří se o tzv. bezpečnostním vakuu. Zejména obtížná předvídatelnost budoucího vývoje staví dnes otázku zajištění bezpečnosti do popředí zájmu vrcholných orgánů státu. Přes složitost a různorodost nových rizik jsme vesměs přesvědčeni, že v současnosti se Česká republika nemusí obávat žádného vojenského ohrožení. Dominující jsou rizika nevojenská. Tato příznivá situace vytváří časový prostor pro uskutečňování cílevědomé transformace bezpečnostních struktur a Armády ČR. Zde je si třeba uvědomit, že **bezpečnost nelze v současné době chápat pouze jako záležitost vojenskou**. Na zajištění bezpečnosti má vliv řada složek, včetně jejich aspektů ekonomických, ekologických, sociálních a dalších. Z dlouhodobého hlediska má rozhodující význam složka zahraničně-politická, vojenská a vnitřně-bezpečnostní.

Jak zajistit bezpečnost ČR?

Česká republika, jako malý stát v Evropě, má pouze omezené možnosti zajištění bezpečnosti vlastními silami. V současné době využívá ČR skutečnosti, že reálné přímé nebezpečí nehrozí. Ale konečným řešením bezpečnostních problémů České republiky může být pouze její integrace do evropských bezpečnostních struktur. I když z řady důvodů takové začlenění není možné okamžitě, zůstává naším strategickým cílem. Vzniklé přechodné meziobdobí je třeba efektivně využít k postupnému přibližování k stanovenému cíli, vytváření podmínek, aby přechod do evropských struktur byl co nejhladší, nevyvolal otřesy, aby byl přínosem pro obě strany.

Za organizaci, která má, a snad jako jediná, předpoklady a schopnosti zabezpečit mír a bezpečnost na evropském kontinentu považujeme Severoatlantickou alianci. Svoji sílu, jak

fyzickou, tak intelektuální, prokázala během dlouhého období studené války. Česká republika se hlásí ke stejným hodnotám, které je NATO připravena bránit, a členství v NATO považuje za strategický cíl své politiky. Je připravena vynaložit úsilí pro vytvoření předpokladů nezbytných pro přijetí do této organizace. Příznivé podmínky pro to vytváří účast v programu Partnerství pro mír a podíl na činnosti Severoatlantické rady pro spolupráci. Dává to možnost korigovat naše programy a postup na základě konzultací, přímé spolupráce, společných cvičení a přejímání zkušeností armád členských států NATO.

Budování kompatibility se státy NATO

O vytváření prostředí kompatibilního se státy NATO se snažíme zejména ze tří důvodů:

- ① S cílem modernizovat naši armádu.
- ② Připravit se na účast v mezinárodních mírových operacích.
- ③ Vytvořit podmínky příznivé pro začlenění do NATO.

Příprava na budoucnost, a tou je ze současného hlediska příprava na členství v NATO, musí probíhat ve dvou rovinách, v rovině politické a vojenské. Nezbytné předpoklady musí být též vytvořeny v oblasti ekonomické.

■ V politické rovině se jedná zejména o následující okruhy úkolů:

- dobudování pluralitního demokratického státního zřízení,
- uplatnění principů svobodné tržní ekonomiky,
- dosažení právního charakteru státu, plného respektování lidských práv a občanských svobod, včetně práv menšin,
- respektování principu mírového řešení sporů, odmítnutí agrese jako prostředku řešení sporů,
- přijetí zásady nenarušitelnosti hranic, spolupráce a stability vztahů se sousedy

■ Ve vojenské rovině půjde zejména o:

- zabezpečení civilní kontroly nad ozbrojenými silami,
- vypracování kompatibilních postupů, včetně výchovy a výcviku vojsk,
- postupnou akvizici „interoperabilní“ techniky,
- společný výcvik s jednotkami NATO,

Přijetí do Severoatlantické aliance neznamena pouze práva, pouze záruky, ale nese s sebou i povinnosti. Integrace do širších bezpečnostních struktur znamená vzdát se části své suverenity ve prospěch širšího celku, podřídit své zájmy zájmům širšího společenství. Samozřejmě bude muset být převzetí části zodpovědnosti za společnou obranu. Problematika obrany bude muset být zahrnována legislativními opatřeními. Splnění těchto kritérií nebude automaticky garantovat přijetí do NATO, včlenění do NATO bude záležitostí realistického zhodnocení bezpečnostní situace v transatlantických souvislostech.

Budování ozbrojených sil kompatibilních a připravených k začlenění do NATO bude znamenat realizovat ve vojenské oblasti některá opatření charakteru intelektuálního, organizačního a vojensko-technického.

Z hlediska intelektuálního, či organizačního v širším slova smyslu, půjde zejména o změnu myšlení a změnu stylu práce. Kromě zlepšení jazykových znalostí půjde o přizpůsobení postupů přijímání a realizace rozhodnutí, přizpůsobení dokumentů, vojenských termínů a situačních značek, výcvikových postupů, sjednocení stupňů pohotovosti, kritérií hodnocení ap. V této oblasti jsme již udělali první úspěšné kroky. Byla vypracována nová operační doktrína AČR, provedena první operační cvičení armádních sborů s použitím situačních značek kompatibilních se značkami NATO.

Z hlediska systémové transformace AČR na armádu slučitelnou s armádami vyspělých států je důležité věnovat pozornost několika oblastem, které zdánlivě s kompatibilitou souvisí pouze okrajově, ale ve skutečnosti jsou jejím základem:

1. Vypracování a uplatnění zásad tvorby transparentního vojenského rozpočtu, vycházejícího z formulace cílů obrany a výstavby ozbrojených sil, přístupného kontrole parlamentem a veřejností.

2. Vypracování nové, dlouhodobé obranné strategie ČR, včetně:

- identifikace a analýzy vojenských rizik a jejich vlivu na bezpečnost státu,
 - legislativního rámce zabezpečení národní obrany,
 - budoucí organizace ozbrojených sil ČR,
 - efektivního využívání zdrojů pro potřeby obrany,
 - uplatnění standardů NATO v oblasti řízení, velení a spojení,
 - uplatnění postupů plánování a kontroly akvizičních postupů,
 - možnosti využití vojenské výzkumné, vývojové a výrobní báze ČR pro potřeby NATO.
- V současné době byl zdárně ukončen první cyklus uplatnění systému plánování, programování a rozpočtování v ozbrojených silách ČR a je zahajován druhý cyklus.

3. Zdokonalování mechanismů demokratické kontroly ozbrojených sil na úrovni obvyklou v členských státech NATO. Řada opatření již byla přijata. Armáda ČR je apolitická, není povolena žádná politická činnost v rámci ozbrojených sil. Kontrolu ozbrojených sil zabezpečuje parlament a jeho branně bezpečnostní výbor.

4. Vybudování personálního systému respektujícího právní prostředí, práva jednotlivce a princip dobrovolnosti a svobody volby mezi vojenskou a alternativní civilní službou, směřujícího k plně nebo částečně dobrovolné profesionální vojenské službě. Nový personální systém by měl být uveden do praxe koncem roku 1997. Snahou je zvýšit počet profesionálních vojáků a zvýšit přitažlivost vojenské služby.

5. Vybudování systému vojenského vzdělávání, zahrnujícího, alespoň na vrcholové úrovni, též civilní pracovníky, jejichž úloha v orgánech zabývajících se bezpečností vzrůstá. Měli bychom dosáhnout začlenění systému vojenského vzdělávání do sítě vojenských vzdělávacích institucí NATO. Pokračovat ve výměnách studentů, doktorantů i učitelů, rozvinout program účinné jazykové přípravy.

6. Vybudování nového systému vztahu k tisku a styku s veřejností, svým dosahem postupujícího celou strukturou obrany, na všech úrovních velení, a překlenujícího mezeru mezi ozbrojenými silami a veřejností.

7. Vybudování systému akvizice výzbroje, vojenské techniky, zařízení a materiálu přizpůsobeného tržní ekonomice. Současně prosazovat podíl našich výzkumných a vývojových pracovišť na programech NATO, podílet se na koordinaci vyzbrojování v rámci NATO.

■ Kompatibilita struktury AČR

Z hlediska **organizační kompatibility** již mnohé bylo vykonáno. Od okamžiku vytvoření České republiky (koncem roku 1992) probíhá cílevědomé budování nové armády, již s ohledem na kompatibilitu s ozbrojenými silami států NATO. Lze říci, že restrukturalizace ozbrojených sil je vedena spíš s cílem jejich přizpůsobení integračním cílům než jako potřeba naplnění bezprostředních požadavků a potřeb obrany. Ozbrojené síly České republiky jsou vytvářeny jako síly obranného charakteru, rozsahem odpovídající stanoveným úkolům, početně se blížíci standardnímu podílu západoevropských armád, tj. asi 0,6 - 0,7 % populace.

Ozbrojené síly České republiky dnes tvoří **pozemní vojsko** (zahrnující polní vojsko, síly rychlé reakce a vojsko územní obrany) a **vzdušné síly** (tvořené letectvem a protivzdušnou obranou).

Pozemní vojsko představuje 2 armádní sbory, tvořené 7 mechanizovanými brigádami (z nichž 3 jsou aktivní v míru) a 1 brigádou rychlého nasazení. Brigády se člení na mechanizované prapory, prapory jsou tvořeny mechanizovanými a tankovými rotami. Vojsko územní obrany je tvořeno 14 válečně vytvářenými brigádami územní obrany. Tyto brigády mají různou organizační strukturu a jsou předurčeny k plnění úkolů na svém teritoriu.

V roce 1993 byla realizována transformace ministerstva obrany a generálního štábu. Ministerstvo obrany a generální štáb nyní představují strategickou úroveň velení AČR, tvořenou operačním štábem, štábem pozemního vojska, letectva, protivzdušné obrany a logistiky. Operační úroveň představují velitelství dvou armádních sborů v Táboře a Olomouci, velitelství sboru taktického letectva v Hradci Králové, sboru protivzdušné obrany a velitelství logistiky, dislokované ve Staré Boleslavi.

Bývalá divizní struktura ozbrojených sil je plně transformována na brigádní.

Přesto, že mnohé bylo vykonáno, určité modifikace si vyžádá ještě struktura řízení a velení. Řízení a velení nikoli v úzkém smyslu komunikačních prostředků, ale v širším smyslu zabezpečení koordinace případného mnohonárodního úsilí k dosažení jediného politického a odpovídajících vojenských cílů.

■ Kompatibilita vojenské techniky

Vojensko-technická opatření, zahrnující přezbrojení AČR výzbrojí a technikou slučitelnou s obdobnými prostředky armád států NATO, představují záležitost ekonomicky nejnáročnější a také zřejmě časově nejdelší. Nikdy se nepodaří dosáhnout úplné technické kompatibility. A snad to ani není účelné.

Vojenská technika se neustále zdokonaluje a mění a žádná armáda nemůže udržovat své síly na špičkové úrovni ve všech oblastech. V některých oblastech, jako výpočetní technika,

je vývoj tak překotný, že v okamžiku přezbrojení armády je technika již zastaralá. Cyklus modernizace nikdy nekončí. Ještě dlouho budeme používat T72, BVP; mají dlouhou životnost, jejich výměna je nákladnou záležitostí a ani si to situace nevyžaduje. Kromě toho je možné zvýšit slučitelnost takto vyzbrojených jednotek jejich modernizací.

AČR, a jistě i další armády, nebudou moci veškerou techniku nakupovat v zahraničí. V mnoha oborech, zejména u technických prostředků používaných masově, bude muset nakupovat techniku od domácích výrobců. Přijde to levněji a podporuje to domácí průmysl.

Bude proto nutno zabezpečit, aby veškerý nově zahajovaný vývoj a výroba v českém průmyslu odpovídal co v největším rozsahu normám a požadavkům obvyklým v armádách států NATO. Nabízí se zde lákavá možnost výrobní kooperace nejen s průmyslovými podniky států NATO, ale i s podniky sousedních zemí.

Princip postupného nárůstu kompatibility

Z hlediska pořadí bude nutno postupovat od jednoduššího ke složitějšímu. Vyjít ze spolupráce a společných cvičení taktických jednotek, přes spolupráci a společná cvičení štábů na operační úrovni připravovat opatření směřující k dosažení plné kompatibility.

V prvních etapách bude potřeba zejména:

- zvládnout anglický jazyk,
- dosáhnout vzájemného pochopení postupů přijímání rozhodnutí, vydávání rozkazů a zabezpečení součinnosti - používání společných symbolů a značek, sjednocení terminologie, sjednocení vojenských doktrin,
- sjednocení systémů řízení, velení a spojení - nikoli co do prostředků, ale aby mohly spolupracovat (frekvenční pásma, počítačové programy). V této oblasti lze předpokládat následující pořadí:

1. Interoperabilita systémů řízení, velení a spojení letectva a PVO. Koncem roku 1995 budou všechny vojenské letouny vybaveny identifikačním zařízením kompatibilním se systémem NATO. Do roku 1998 by mělo být dosaženo plné harmonizace a integrace služeb pro letový provoz.
2. Kompatibilita a interoperabilita počítačových systémů velení, řízení, spojení a informatizace pozemního vojska.
3. Kompatibilita se spojovacími systémy NATO.
4. Interoperabilita průzkumných systémů - její dosažení je plánováno až po roce 2000.
5. Další opatření, zejména:
 - sjednocení a vzájemná zaměnitelnost munice,
 - sjednocení a vzájemná zaměnitelnost PHM,
 - sjednocení (propojení) systémů řízení palby, zejména dělostřelectva,
 - sjednocení přípojných mechanismů (polní elektrické zásuvky, připojení přívěsů, ap.),
 - sjednocení systémů logistiky.

V každém druhu vojska by měl být vypracován časový program postupného přibližování standardům NATO. Veškeré změny, reorganizace, přezbrojování, nákup techniky, vytváření

systémů by mělo být podřízeno hledisku postupného zvyšování kompatibility. Také všechny dodávky do armády, zahajování nových vývojů a výroby musí být podřízeny tomuto hledisku.

Výše uvedené se týká zejména pozemního vojska. V letectvu a PVO je situace obtížnější, neboť se jedná o velice nákladnou techniku. Princip postupného nárůstu kompatibility ale bude stejný - od řízení a velení, přes společné postupy, modifikaci řádů a předpisů, přes propojení systémů řízení, velení a spojení až po jednotnou výzbroj a techniku. Vysokou prioritou zde nabývá úkol zajistit spolehlivou identifikaci a odlišení vlastního prostředku a prostředku případného protivníka.

Postupovat bude třeba tak, aby byla zajištěna vyváženost sil a prostředků, vyváženost možných bojových, podpůrných a zabezpečovacích prostředků.

Naše bezprostřední úkoly

Je pravda, že hlavní druhy současné vojenské techniky byly zavedeny do výzbroje AČR před deseti, patnácti lety, některé se blíží hranici své životnosti. Narůstají problémy se zásobováním náhradními díly a zajišťováním oprav. Ovšem podle propočtů některých odborníků, nákup hlavních druhů výzbroje a techniky, vybudování technického zajištění, strategických zásob munice a provozních hmot na 30 dnů boje tak, abychom se dostali na úroveň např. Belgie, by vyžadovalo investici 150 miliard dolarů. Taková cesta je jak krátkodobě, tak i dlouhodobě zcela nereálná. V roce 1992 bylo na nákup vojenského materiálu vyčleněno 1,4 miliardy Kč.

Z těchto úvah vyplývá pro nejbližší období:

- nezbytnost provozování stávající techniky,
- účelnost modernizace, tam kde je to možné,
- nákup nové techniky v zahraničí pouze postupně, podle stanovených priorit,
- snažit se o zajištění mezinárodních kooperací a kompenzací,
- všude, kde je to možné a kde je předpoklad dosažení vysoké kvality, preferovat domácí průmysl (je levnější).

Z hlediska přezbrojování bude třeba prioritně zajistit modernizaci spojovací sítě a návazně systémů řízení, velení a průzkumu. Na druhém místě zřejmě bude modernizace stávajících systémů tak, aby umožňovaly spolupráci se systémy NATO. Jde zejména o systémy řízení palby, systémy rozpoznávání svůj/cizí, prostředky nočního vidění a zaměřování, navigační zařízení apod. Teprve dalším krokem může být nákup nových zbraňových systémů a výměna stávajících.

Hlavní překážkou spolupráce se zeměmi NATO je jazyková bariéra a vzájemné pochopení. Plná kompatibilita zbraňových systémů má druhořadý význam a nepředstavuje významnou překážku přibližování k evropským bezpečnostním strukturám.

Při vytváření předpokladů kompatibility by přednost měla být dána silám rychlého nasazení, u kterých lze předpokládat brzké a časté nasazení společně se silami NATO v mírových operacích.

* * *

V každém případě vybudování moderní armády bez ohledu na to, zda jsme přesvědčeni o jejím brzkém začlenění do struktur NATO, nebo předpokládáme pomalejší postup, není možné bez jejího přizpůsobení standardům platným v NATO, bez postupné obměny výzbroje, bez převzetí pozitivních zkušeností a rozvíjení spolupráce s moderními armádami demokratických států.

Strategické cíle a mnohé úkoly jsou společné mnohým státům střední a východní Evropy, procházejícím procesem transformace. To vytváří předpoklady pro hledání a nalezení cest když už ne společného, tak alespoň koordinovaného postupu, založeného na vzájemné informovanosti a spolupráci všude tam, kde je to možné a vzájemně prospěšné.

Ukazuje se, že nejlépe fungují jednotky, které mají největší disciplínu, výcvik a kde se tvrdě na něčem pracuje. Příkladem je brigáda rychlého nasazení. Všechno to samozřejmě souvisí s vytvářením kompatibility se Severoatlantickou aliancí, do níž bychom rádi vstoupili, chce to prostě, aby od vlády až po posledního občana si každý uvědomoval, že dnes nás nikde nikdo neohrožuje, že žádná armáda se na nás nechystá, žádný stát si nebrousí zuby a nechystá přepadení ČR, ale to neznamená, že je navždy vyhráno, že bude již navždy mír a že armáda se může rozpustit. Za čtyři, za pět let může nastat třeba situace velmi nebezpečná. Uvědomme si, že na evropské půdě jsou v tuto chvíli dvě vojenské konfrontace. Pár set kilometrů od nás. Co se může stát, nevíme. A teď je zapotřebí přece jenom obnovovat ty všechny systémy, které slouží eventuálním zálohám, a sklady, a to všechno chátrá, to všechno vyžaduje peníze; vyžaduje to nejen peníze, vyžaduje to tedy tu tvorbu těch zákonů, ale především a hlavně to vyžaduje obecné pochopení smyslu armády, jejího významu.

Václav Havel: *Hovory z Lán* (leden 1995).

Plánování, rozhodování a organizování v SPPR

Motto: „Mám mnoho peněz, ale není směnárníka, který by mi je rozměnil.“ (Gemara)

Do druhého cyklu vstoupilo zavádění systému plánování, programování a rozpočtování (dále jen SPPR) do podmínek rezortu MO. Za uplynulé období bylo získáno mnoho zkušeností a podnětů. Řada pracovníků zainteresovaných řídicích vrcholových složek SPPR tvořivě hledá cesty jak dále pokročit v implementaci SPPR, o čemž svědčí např. aktivity v oblasti definování rizik ohrožení státu, cílů rezortu MO a hledání vhodných forem organizování SPPR.

* * *

Předložená úvaha řeší právě uvedené problémy. Je reakcí na vnitrorezortní diskuzi k uvedeným otázkám, přičemž ukazuje autorův pohled na možné řešení, resp. alternativy dalšího společného postupu při zavádění SPPR na jeho správní a exekutivní úrovni.

■ Rizika ohrožení bezpečnosti státu a cíle rezortu MO

Prvním okruhem úvahy je otázka rizik ohrožení bezpečnosti státu a cílů rezortu MO. Potřeba adekvátního definování rizik ohrožení bezpečnosti státu a cílů rezortu MO je dána skutečností, že jimi je startován každý nový cyklus SPPR.

Ve směrnici pro plánování zdrojů v rezortu MO na léta 1996-2000 je riziko ohrožení státu definováno jako možná událost, která je potenciální hrozbou pro vnější ohrožení státu, jakož i vnitrostátní rizika ohrožení života, zdraví a majetku obyvatelstva, rozsáhlejší havárie a katastrofy.

Definování rizika ohrožení státu, a na jejich základě pak určení cílů rezortu, je nesnadným úkolem. Za klíčový problém při práci s riziky ohrožení státu lze považovat jejich správnou identifikaci, kterou lze vést z několika aspektů:

a) identifikace rizika z hlediska příčin (zdrojů)

Z hlediska příčin zahrnuje analýza rizika ohrožení státu takové postupy, kdy jsou vyhledávány vojenské, politické, ekonomické, sociální, případně i jiné zdroje, v nichž již zjevně existují nebo se potenciálně skrývají určitá rizika ohrožení státu. Tyto zdroje lze schematicky rozdělit na dvě velké skupiny rizik - a to rizika vnější a vnitřní. Národně uvedený postup zachycuje schéma č. 1 - Klasifikace rizik.

Jak vyplývá ze schématu, k vnějším rizikům ohrožení bezpečnosti státu patří např. rizika vojenská, politická, ekonomická a sociální. Pro jejich identifikaci je důležité rozpoznání jednotlivých vojenských, politických, ekonomických a sociálních jevů vypovídajících o chování potenciálního protivníka. Ta mohou být podrobněji popisována a konkretizována v příslušném políčku dané tabulky.

K *vojenským* příznakům patří např. výcvik, organizace a vyzbrojování armády orientované výhradně či převážně pro útočnou činnost. Uvedené symptomy lze podrobit kvalitativní a kvantitativní analýze. Jsou to totiž faktory, na jejichž základě lze definovat vojenské schopnosti armády potenciálního protivníka k vedení války nebo zahájení konfliktu.

Politické příznaky lze identifikovat na základě vojensko - politického kurzu státu. Analýza obsahového zaměření zahraniční a vojenské politiky státu totiž umožňuje dostatečně stanovit, k jakému politickému cíli jsou ozbrojené síly určeny.

K *ekonomickým* symptomům patří jevy, které jsou příznakem neobvyklé ekonomické činnosti vyplývající z rozhodnutí podstatně zdokonalit válečné schopnosti ekonomiky dané země a vytvořit, resp. zvýšit útočné schopnosti její armády. Současně k nim mohou patřit jevy vypovídající o vážných ekonomických potížích dané země se současnou zjevnou či skrytou snahou je řešit vojenskou expanzí.

Sociální příznaky jako jevy naznačují nebezpečí vzrůstu nestability státu v důsledku destrukce právního řádu a sociální struktury. Současně naznačují možnost státního převratu a nastolení politického režimu s agresivní zahraničněpolitickou orientací.

K *vnitřním rizikům* ohrožení bezpečnosti státu patří např. rizika ekologická, rizika rozsáhlých technických havárií a rizika přírodních katastrof. O jiných případech vnitřních rizik (v případě AČR) neuvažujeme.

b) identifikace rizika z hlediska jeho rozsahu

Rizika ohrožení bezpečnosti státu lze zkoumat i z hlediska jejich možných negativních důsledků. K tomu jsou jednotlivá rizika vázána. Ve váze je vyjádřena přesná identifikace rizika z hlediska jeho možných důsledků pro bezpečnost země. Tento postup je potřebný zejména pro adekvátní stanovení odpovídajících cílů k eliminaci rizik. Riziko nemusí být vždy eliminováno na sto procent, nýbrž dostatečně. Tohoto stavu lze dosáhnout přiměřeným definováním cíle. Cíl je definován tak, aby eliminoval riziko v takové míře, kdy lze říci, že existující riziko ohrožení bezpečnosti státu je dosaženým cílovým stavem AČR spolehlivě eliminováno, tj. nepředstavuje podstatné nebezpečí pro bezpečnost země. Formálními měřicími postupy lze pak procentuálně stanovit, nakolik dosažený cílový stav bude vylučovat negativní důsledky určitého rizika.

Na základě uvedených stupňů může být stanovena i strategie k eliminaci rizik. Např.:

a) *strategie naprosté eliminace rizika*, b) *strategie dostatečné eliminace rizika*, c) *strategie zmenšení rizika*, d) *strategie přenesení rizika*, e) *strategie dialogového řešení rizika*.

Při *strategii naprosté eliminace rizika* ohrožení bezpečnosti státu jsou formulovány takové cíle a prostředky, které eliminují v celém rozsahu důsledky daného rizika. Tuto strategii bude vhodné volit tam, kde riziko ohrožení bezpečnosti státu vzhledem ke svému charakteru negativních důsledků bude potřebné eliminovat v jeho celé šíři.

Jiná situace odpovídá volbě *strategie dostatečné eliminace rizika* ohrožení státu, kdy jsou cíle a prostředky voleny přiměřeně. Eliminace rizika není v tomto případě zajištěna v celém rozsahu jeho negativních důsledků, ale přesto na takové úrovni, že eliminované riziko nevykazuje na bezpečnost země podstatný negativní vliv.

Při *strategii zmenšení rizika* dochází k takové volbě cílů a prostředků, které zajišťují pouze dílčí eliminaci rizika. Je to tedy nižší stupeň eliminace očekávaných negativních důsledků, nežli je tomu v předchozím případě. Tato strategie bude zpravidla volena jako důsledek omezení zdrojů. Při volbě této strategie, kterou lze pojímat jako určité východisko

z nouze, je zároveň potřebné upozornit vněš systémové prvky SPPR (Parlament ČR, Vládu ČR) na možné negativní důsledky použití této strategie. Soudobé přidělované zdroje na obranu země nutí management zdrojů používat tuto strategii. Je to ovšem stav, který je z hlediska dlouhodobější perspektivy národní bezpečnosti kritický. Ve svých důsledcích může vést k takovým procesům, kdy se AČR stane nefunkční. Proto je nanejvýše nutné, aby v SPPR neabsentovala vazba na vněš systémové prvky.

Další zbývající strategie lze použít ve vztahu k eliminaci rizik ohrožení bezpečnosti státu, které se týkají rizik nevojenského charakteru. Mohou být proto využity civilní ochranou.

Strategií přenesení rizika nejsou negovány možné důsledky příčin rizika, nýbrž jsou přeneseny na jiné subjekty. O této volbě strategie lze uvažovat např. ve vztahu k ekologickým rizikům. Jde o strategii, která má pasivní charakter a možnosti jejího použití jsou omezené.

Podstatou strategie dialogového řešení rizika je posouzení a dělení kompetencí v rámci *public relations*. Výsledkem dialogu mezi zainteresovanými složkami je participace na eliminaci (resp. profylaxi) důsledků rizik. Uvedené strategie je možné použít např. při řešení rizik jaderných elektráren a chemických provozů.

KLASIFIKACE RIZIK

PŘÍČINY (ZDROJE) RIZIKA DRUH RIZIKA (vnitřní-vnější) A JEHO POPIS	Vojenské	Politické	Ekonom.	Sociální	Jiné
VNĚJŠÍ RIZIKA	Popis	Popis	Popis	Popis	Popis
VNITŘNÍ RIZIKA	Žádné	Žádné	Žádné	Žádné	Popis

Schéma č. 1: Klasifikace rizik

c) identifikace rizika z hlediska pravděpodobnosti

Identifikace rizika ohrožení bezpečnosti státu z hlediska jeho negativního rozsahu je nedílně spjata s určením pravděpodobnosti, kdy uvažovaná situace nastane. Pravděpodobnost rizika je stanovena v rozsahu 0-1, tj. v rozmezí zcela vyloučeného, resp. zcela jistého nastání události. Na základě určení pravděpodobnosti a váhy rizika ohrožení bezpečnosti státu je pak možné provést maticové ohodnocení rizika, jak je např. podává schéma č. 2 - Ohodnocení rizika.

U jednotlivých rizik za použití některé z metod stanovíme jejich váhu a pravděpodobnost nastání. Na základě tohoto určení umístíme jednotlivá definovaná rizika do navržené matice. Jednotlivá pole matice můžeme pro větší přehlednost barevně odlišit podle ohodnocení rizika z hlediska jeho váhy a pravděpodobnosti nastání události. Tak např. zcela zřetelně vidíme,

že riziko umístěné ve čtverci $V(0-2)p(0-0,2)$ je riziko zcela zanedbatelné ve srovnání s rizikem, které je např. ve čtverci $V(4-6)p(0,8-1)$.

Použijeme-li koeficientní ohodnocení rizik jako součin váhy a pravděpodobnosti, můžeme pak při tvorbě rizik a jejich klasifikací provést jejich kvantitativní a kvalitativní ohodnocení. Předpokládáme např., že zpracovatel rizik bude pověřen provést identifikaci rizik a jejich ohodnocení do předem predikovaných skupin. Pro jednoduchost a metodickou názornost předpokládáme, že tyto skupiny jsou pouze čtyři:

a) rizika zcela zanedbatelná

čtverec $V(0-2)p(0-0,2)$

b) rizika prvního stupně nebezpečí

čtverce: $V(0-2)p(0,2-1)$

$V(2-4)p(0-0,4)$

$V(4-6)p(0-0,2)$

c) rizika druhého stupně nebezpečí

čtverce: $V(2-4)p(0,4-1)$

$V(4-6)p(0,2-0,8)$

$V(6-8)p(0-0,4)$

d) rizika třetího stupně nebezpečí

čtverce: $V(4-6)p(0,8-1)$

$V(6-8)p(0,4-1)$

$V(8-10)p(0-1)$

Poznámka: V tomto případě jsou rizika třetího řádu riziky nejzávažnějšími.

Uvedené schéma je záměrně zjednodušené, avšak jeho metoda dává dostatečný a zřetelný přehled o postavení rizika v celém systému - síti rizik. Pro zainteresované složky SPPR ukazuje bezprostředně na rozložení jednotlivých rizik ohrožení bezpečnosti státu z hlediska jejich kvantitativního a kvalitativního ohodnocení, čímž může usnadnit proces rozhodování.

■ Rozhodovací procesy v SPPR

Rozhodovací proces tvoří další okruh problémů, jemuž bude potřebné věnovat další pozornost při rozpracovávání logiky a metodiky SPPR. Rozhodování je možné z manažerského hlediska definovat jako výběr alternativního průběhu činnosti. Důležitost osvojování si a pěstování kultury alternativního rozhodování potvrzují i zkušenosti z prvního cyklu SPPR. Zpracování alternativních postupů umožňuje již na počátku rozhodovacích procesů vytvářet variantní postupy a závěry. V konečných důsledcích takovýto postup umožní zpřesnit rozhodovací procesy a zkvalitnit řídicí činnost. Při změně podmínek jedné varianty je možné bez větší časové prodlevy a stresu přejít na variantu jinou, která je již v předchozím procesu projednána a schválena řídicími subjekty SPPR - zejména Radou pro plánování a řízení zdrojů.

Při rozhodovacích procesech lze v SPPR postupovat z metodického hlediska podle následujících metodických kroků:

1. Definování možností a podmínek řešení problému.
2. Identifikování alternativ.
3. Hodnocení alternativ z hlediska jejich vztahu k cílům.
4. Výběr alternativy - uskutečnění rozhodnutí.

Výchozím bodem rozhodovacích procesů v SPPR je uvědomění si předpokladů a příležitostí řešení problému řízení zdrojů. Lze samozřejmě předpokládat, že jakýkoliv řídicí subjekt SPPR vystupuje jako racionálně se rozhodující činitel, a to i přesto, že důsledky jeho činnosti mohou mít i nezáměrný, nezamýšlený a nepředpokládaný charakter. Tomu tak

může být do určité míry vždy, ale možným nežádoucím důsledkům, resp. dosažení jejich zmírnění, lze předcházet dostatečným definováním alternativních možností jak dosáhnout stanovených cílů za daných možností, podmínek a omezení.

To ovšem je ještě samo o sobě nepostačující. Definování možností a podmínek řešení problému musí obsahovat i informace potřebné pro hodnocení alternativ z hlediska plnění zamýšlených cílů. Musíme ale vždy počítat s tím, že se nám v reálném životě nikdy nepodaří zvolenou alternativu bezesbýtku realizovat. Základním rozměrem rozhodování je jeho temporalita plynoucí z přítomnosti do budoucnosti. A budoucnost je vždy spjata s neurčitostí, s novými faktory, které „kříží“ původní zámysly, a tím i koriguje cíle. Budeme tudíž nuceni se smířit s omezeností racionálního očekávání - omezenými informacemi a neurčitostí budoucích podmínek. Do managerského rozhodování vrcholových řídicích subjektů bude proto potřebné zakomponovat rozhodovací procesy v podmínkách neurčitosti.

Druhým metodickým krokem je vyhledávání alternativ. Jsou-li definované cíle rezortu MO, rozpoznány možnosti a podmínky jejich naplňování, je možné hledat alternativy řešení. Identifikování alternativ poukazuje na to, jak je důležité patřičně naplnit požadavky prvního metodického kroku - definování možností a podmínek řešení problému. Ty totiž v sobě obsahují omezující faktory. Omezujícím faktorem je to, co brání naplňování očekávaných cílů, co jim stojí v cestě. Proto bude potřebné si postupně na všech úrovních řízení SPPR osvojovat takovou kulturu řízení, kdy budou zřetelně definovány limitující faktory daného rozhodovacího postupu. To současně umožní orientovat se na takové alternativy, které jsou způsobilé zjištěná omezení eliminovat. Jde tedy o respektování principu omezujících faktorů: optimální způsob jak dosáhnout cíle lze nalézt při poznávání a překonávání faktorů, které stojí jako překážky na cestě k cíli.

Třetím krokem rozhodovacího procesu je hodnocení alternativ. Jeho smyslem je výběr takové alternativy, která umožní optimální naplnění cíle. Jednotlivé alternativy lze nejlépe ohodnotit na základě kvantitativních veličin. K nim patří např. peněžní vyjádření v Kč, časové a jiné měřicí jednotky. Kvantitativní veličiny je možné poměrně spolehlivě určit. Problematikou však zůstává měření kvalitativních faktorů. Ty nelze bezprostředně měřit. Lze však určit jejich číselnou hodnotu na základě expertního ohodnocování s využitím srovnávání s předem přijatou stupnicí. S aplikací tohoto postupu jsou již určité zkušenosti při ohodnocování rizik ohrožení bezpečnosti státu.

Protože SPPR jako systém řízení zdrojů je založen na exaktních postupech, bude potřebné ve všech oblastech SPPR vyvíjet postupy, které umožní hodnotit a porovnávat kvalitativní faktory tím, že jim bude přiřazena odpovídající kvantitativní veličina.

Při hodnocení alternativ je možné použít např. techniku marginální analýzy nebo analýzu užítu a nákladů.

Marginální analýza je používána v mikroekonomii, kde se jí např. porovnávají přírůstky příjmů, dosažené na základě dodatečných nákladů, s cílem nalezení maximalizace zisku.

Ideje marginální analýzy mají ale širší platnost. Lze je aplikovat i na oblast řízení zdrojů. V SPPR existuje množina systémů, které nárokuje požadavky na zdroje. Tyto požadavky lze vyjádřit ve formě vstupů, měřit jejich výstupy a na tento proces uplatnit marginální analýzu.

Možnost uplatnění marginální analýzy v rezortu MO podrobně řeší např. práce Smolík, R.: *Analýza vojenských produkčních systémů*. Praha, IEAR 1992. (Práce byla distribuována na řídicí složky armády a školy.)

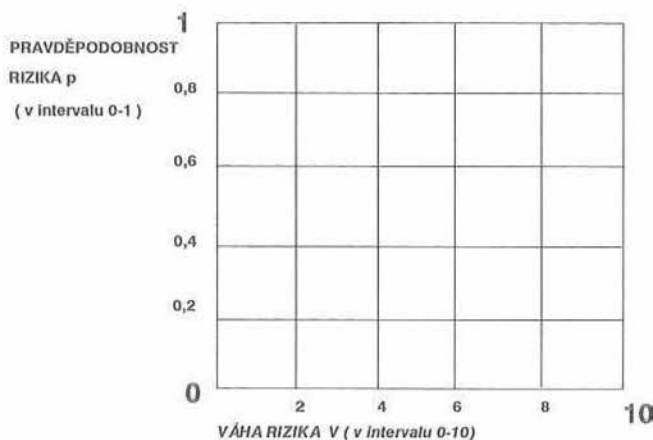

Schéma 2: Ohodnocení rizika

Za zvláště aktuální a akutní lze považovat osvojení si *metody typu náklady a užitek (CBA)* všemi vrcholovými pracovníky rezortu, kteří nárokuje požadavky na zdroje. Nákladově užtkovou analýzu lze považovat za jednu z rozhodujících technik, na nichž stojí fungování SPPR. Je využitelná nejen při rozhodování o zavádění nové techniky, ale i pro hlavní programy, programové prvky, jakož i pro hodnocení strategií a postupů pro dosažení cílů. Důležité je, že nákladové odhady mohou zahrnovat jak finanční, tak i nefinanční náklady.

V současné době existují v rezortu k dané problematice tyto dostupné práce: Fisher, G. H.: *Cost Considerations in Systems Analysis* /RAND Corporation, Santa Monica 1971/. (Práci dostávali účastníci školení Drmecia.) Zvláště lze doporučit odborně a metodicky fundované práce Pátek, J.: *ACR a ekonomická analýza* (Praha, SZŘ SPPR 1994), Pátek, J.: *Analýza nákladů a užtku v rezortu MO* (Brno, VA 1995).

Analýza užtku a nákladů hledá nejlepší poměr mezi užtky a náklady. Hledáme přitom způsob jak dosáhnout cíl s optimální relací mezi numericky vyjádřeným užtkem a náklady na něj. Předností analýzy užtku a nákladů je, že umožňuje vyhodnocovat užtky jednotlivých alternativ vzhledem k jejich nákladům a současně umožňuje porovnávat alternativy z hlediska jejich výhod.

Závěrečným krokem rozhodovacího procesu je výběr alternativy. Ten lze realizovat empiricky, experimentálně nebo analyticky. Při *empirickém postupu* jsou využívány předchozí zkušenosti. Je to postup, kdy využíváme svých poznatků na základě dosavadních pozitivních zkušeností, omylů a chyb. Tento postup je jistě v relativně se opakujících podmínkách oprávněný, avšak selhává tam, kde se podmínky dynamicky mění.

Zkušenost se vztahuje k minulému, avšak alternativa k budoucímu. Proto se může stát, že použité zkušenosti budou nevhodnými milníky na cestě k hledání řešení. Přesto však metoda využití zkušeností má v SPPR svoje místo. Analýza předchozích zkušeností na všech úrovních SPPR je východiskem pro analytickou činnost řídicích pracovníků SPPR.

Při výběru alternativy je možné v některých případech použít i *metodu experimentování* (např. při projektování). V tomto případě se rozhodování mezi alternativami opírá o sledování výsledku zkoušky. V SPPR bude zejména vhodné používat metodu experimentování tam, kde se budou objevovat nekvantifikovatelné faktory. K experimentálnímu ověřování jednotlivých alternativ je pak možné pro danou oblast vytvářet potřebnou metodiku postupu experimentování. V oblasti managementu se experimentální metoda používá zejména tam, kde si daný projekt vyžaduje značné náklady, přičemž vzhledem k omezenosti zdrojů není možné vyzkoušet více alternativ. Také v oblasti vrcholového řízení SPPR může vzniknout analogická situace. Je však potřebné mít na zřeteli, že i po provedení úspěšného experimentu se mohou podstatně změnit podmínky, a to dokonce až do té míry, že se závěry experimentu stanou irelevantní. Proto, pokud to situace dovolí, bychom měli metodu experimentování používat jako prostředek porovnávání jednotlivých alternativ.

Mezi další metody, které můžeme používat při výběru alternativ, je *metoda analýzy*. Základní metodickou zásadou je, že při řešení daného plánovacího problému se postupuje podle následujících kroků:

1. Identifikujeme problém, tj. ujasníme si, oč se jedná.
2. Přesně stanovíme cíl řešení problému, případně jej podle potřeby dezagregujeme.
3. Definujeme předpoklady řešení problému ve vztahu k cíli.
4. Provedeme dezagregaci problému na dílčí části.
5. U jednotlivých částí identifikujeme jejich kvantitativní a kvalitativní faktory.
6. Provádíme analýzu jednotlivých faktorů.
7. Provedeme závěry a doporučení z analýzy.
8. Přijmeme rozhodnutí.

Rozhodnutí jsou v podstatě dvojího druhu - programovaná a nprogramovaná. Obojí jsou využitelná v rozhodovacích procesech SPPR. **Programované rozhodnutí** se týká strukturovaných a rutinních problémů. Je možné je řešit za pomoci vytváření patřičného softwaru. Z hlediska perspektivy rozvoje SPPR bude potřebné na všech úrovních řízení SPPR identifikovat problémy, definovat zadání, příp. přímo vytvářet postupy k jejich precedenčnímu řešení. Základní programované postupy jsou již vyvinuty. Na úrovni Top managementu SPPR (Rady) se většinou budeme setkávat s **neprogramovými rozhodnutími**. Pro ně je příznačné, že jsou používána pro nestrukturované, nové, jedinečné a neopakovatelné situace.

Z hlediska perspektivy dalšího rozvoje SPPR bude potřebné na vrcholové úrovni řízení zdrojů si osvojovat způsoby rozhodování v podmínkách neurčitosti. Rozhodování řídicích subjektů SPPR se uskutečňuje v prostředí, pro něž je příznačný stupeň neurčitosti. Proto také každé rozhodování zahrnuje v sobě určité nebezpečí, že očekávaná situace nenastane. Při této analýze je možné využít dvojí přístup: subjektivní odhad, nebo některou z objektivních metod odhadu rizika. (Teorie rozhodování používá termín „riziko“. V předchozí části textu je ovšem pojem „riziko“ používán s jiným obsahem.)

Subjektivní odhady se opírají o osobní zkušenosti, intuici a dojmy rozhodovatelů. Je jisté, že s takovým postupem nelze na vrcholové úrovni SPPR vystačit. Proto je třeba si osvojovat takovou kulturu rozhodování, která je založena na exaktních postupech. Odpovídá to i samotné logice SPPR, která je založena na měřicích postupech. Za jednu z nejlepších

možností jak analyzovat rozhodnutí v podmínkách SPPR lze považovat rozhodovací strom (strom událostí).

Použití rozhodovacího stromu umožňuje řídicím orgánům SPPR vidět základní alternativy, přičemž zachycuje, jak rozhodování o jejich výběru může záviset na budoucích událostech. Jestliže do rozhodovacího stromu budou zahrnuty i pravděpodobnosti nastání jednotlivých událostí, můžeme na dané řídicí úrovni SPPR zjistit, jaká je pravděpodobnost, že dotyčné rozhodnutí povede k požadovanému výsledku. Pro názornost předpokládáme následující obecný příklad:

Předpokládáme, že na základě nákladově užitékové analýzy (CBA) bylo Radou ministroví obrany ČR doporučeno naplnit obranný cíl rezortu investicí do zbraňového systému A. Lze předpokládat, že investice je rozložena do mnoha let. Pro zjednodušení celého procesu však sledujeme pouze její dva roky. Ředitel - správce projektu výstavby nového programového prvku potřebuje pro plánovací procesy vědět, jaká je vzhledem k okolním podmínkám pravděpodobnost rozložení celkových nákladů v jednotlivých letech. Analytickou prací bylo stanoveno, že po prvním roce mohou nastat tyto varianty:

1. V souvislosti s očekávanou mezinárodní situací a očekávanými přidělenými zdroji na obranu nastane na 40 % situace, že na investice bude v prvním roce přiděleno 150 mil. Kč, kdežto
2. Ve druhém roce to bude se 60% pravděpodobností 120 mil. Kč.

Po prvním roce jsou tedy možné dvě varianty, jejichž součet pravděpodobností je 100 %. Zároveň se liší nákladovým ohodnocením. Po druhém roce se z obou možností vyvíjí možnost další. Jestliže po prvním roce lze očekávat, že na realizaci záměru bude přiděleno 150 mil. Kč, potom analytik v souvislosti s vnějším a vnitrosociální situací odhaduje, že:

- 1a. V druhém roce je možné kalkulovat s náklady ve výši 90 mil. Kč s pravděpodobností 20 %, ale
- 1b. s 80% pravděpodobností s náklady 120 mil. Kč.

U druhé varianty analytik odhaduje, že:

- 2a. V druhém roce je možné kalkulovat s 30% pravděpodobností s náklady 90 mil. Kč a
- 2b. se 70% pravděpodobností s náklady 100 mil. Kč.

Součet pravděpodobností rozvětvení druhé varianty je 100 %. Po druhém roce mohou nastat celkem čtyři situace. Nyní můžeme zjistit, jakou pravděpodobnost má celý sled událostí.

1. Nastane-li varianta první a současně varianta 1a), je pravděpodobnost po sobě jdoucích událostí rovna jejich součinu (tj. $0,4 \times 0,2 = 0,08$, tj. 8 %).
2. Nastane-li varianta první a současně varianta 1b), je pravděpodobnost po sobě jdoucích událostí v druhém roce 32 %.
3. Nastane-li varianta druhá a současně varianta 2a), je pravděpodobnost po sobě jdoucích událostí 18 %.
4. Nastane-li varianta druhá a současně varianta 2b), je pravděpodobnost po sobě jdoucích událostí 42 %.

Každá ze čtyř uvedených variant přináší jiné rozložení nákladů:

1a) 240 mil. Kč (150 + 90).

2a) 210 mil. Kč (120 + 90).

1b) 270 mil. Kč (150 + 120).

2b) 220 mil. Kč (120 + 100).

Pomocí rozhodovacího stromu můžeme ohodnocovat hlavní alternativy, stanovit, jak jejich výběr bude závislý na budoucích událostech a současně určit nákladové linie jednotlivých variant.

■ Problém organizace

Procesy SPPR nastolují i ožehavou otázku organizování. V této oblasti lze spatřovat další možnosti rozvoje SPPR. Dosavadní procesy SPPR byly víceméně realizovány ve struktuře a podmínkách, které měly vzhledem k SPPR charakter neurčitosti. Z hlediska budoucnosti je ale nutné rozvíjet SPPR jako organizovaný proces. Při vytváření organizace procesu SPPR (a to jak na jeho vrcholové, tak i exekutivní úrovni) lze postupovat podle těchto kroků:

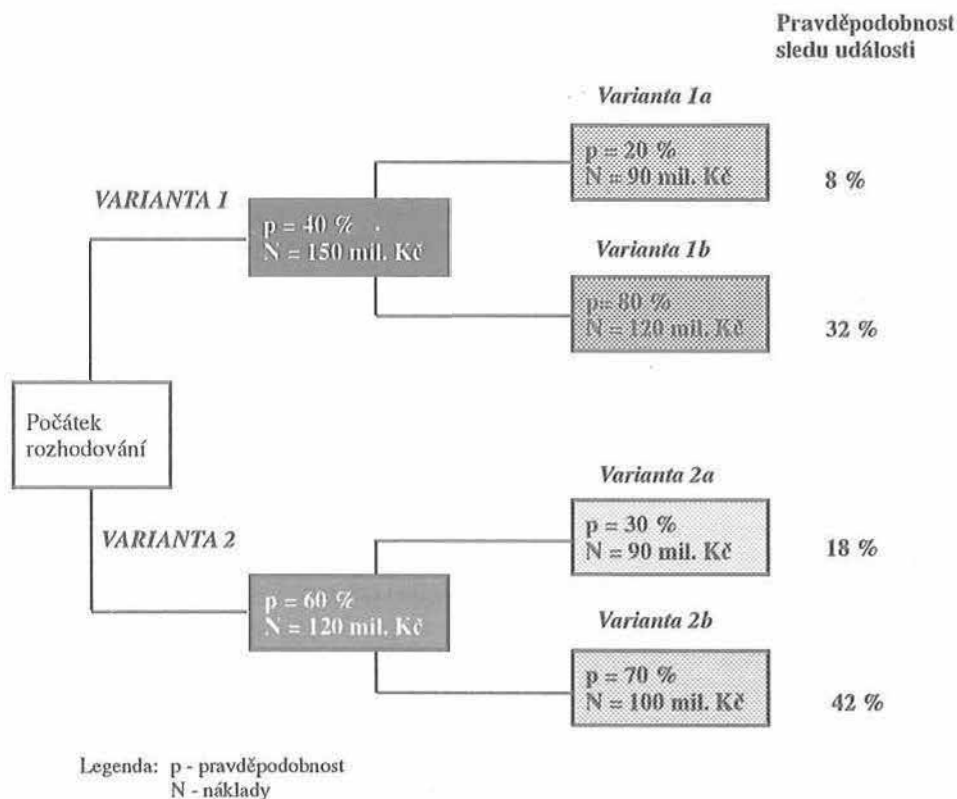

Schéma: Strom událostí

- ① Stanovit cíle SPPR na všech úrovních.
- ② Identifikovat a klasifikovat jednotlivé činnosti pro jejich dosažení.
- ③ Provádět agregaci jednotlivých činností vzhledem k logice SPPR (jeho jednotlivých fází).
- ④ Ke každé činnosti stanovit pravomoci.
- ⑤ Určit předpokládaného nositele jednotlivých činností SPPR a stanovit jeho povinnosti vzhledem k cílům nositele.
- ⑥ Vytvářet organizační struktury SPPR tak, aby byla zabezpečena horizontální a vertikální koordinace plánovacích, programovacích a rozpočtových procesů, tj. jejich vertikální a horizontální propojení z hlediska nadřízenosti, podřízenosti, participace, kooperace a informačních toků.
- ⑦ Promyslet a zahájit etablování SPPR na exekutivní úrovni.

Uvedené požadavky se týkají řídicích článků SPPR všech úrovní. Zvláštní pozornost zasluhuje problém vytváření exekutivní úrovně SPPR. V něm bude potřebné řešit, jakou zvolit organizační úroveň a rozpětí managementu. Protože se jedná o perspektivní úkol, považují za vhodné poukázat na možná východiska jeho řešení. Cílem vytváření exekutivního systému SPPR by měla být taková tvorba jeho organizačních úrovní, aby bylo možné provádět efektivní řízení výkonné části SPPR směrem k programovým prvkům. V zásadě existuje dvojí možnost řešení: buď vytvářet široké, nebo úzké rozpětí managementu.

Široké rozpětí managementu je spojeno s malým počtem organizačních úrovní. *Úzké rozpětí managementu* je spojeno s mnoha organizačními úrovněmi. Úzké i široké rozpětí managementu má své výhody a nevýhody. Domnívám se, že by nebylo vhodné striktně stanovovat na celý SPPR závazné rozpětí managementu - a zvláště na jeho exekutivní úroveň. Volba rozpětí by měla odpovídat daným podmínkám. Výhodou organizace s úzkým rozpětím managementu je těsné vedení, těsná kontrola a rychlá komunikace všech složek systému. Nevýhodou ale je, že nadřízený řídicí prvek má tendenci se přímo angažovat v práci podřízených, tj. zasahovat do jeho kompetence. Velký počet organizačních úrovní vede i k pomalejšímu (někdy i zkreslenému) informačnímu toku a může vést i k vyšším nákladům z hlediska vyššího počtu organizačních úrovní.

Výhodou organizace se širokým rozpětím managementu je, že řídicí subjekty jsou nuceny delegovat svoji pravomoc, čímž je posílena zainteresovanost výkonných složek na SPPR. Nevýhodou je, že řídicí subjekty mají vzhledem ke značnému počtu podřízených prvků tendenci odkládat rozhodnutí a současně vzniklá nebezpečí, že řídicí subjekt nebude mít dostatečný přehled o všech procesech.

Volba rozpětí managementu je tvůrčím úkolem. Nebylo by správné ji nadekretovat bez předchozích znalostí problému. Odborná literatura opírající se o empirické výzkumy dochází k závěru, že na vrcholové úrovni organizace se počet podřízených pohybuje v rozmezí od čtyř do osmi. Na nižší úrovni je to pak dvojnásobek.

Při vytváření organizační struktury SPPR je podle mého názoru prioritní soustředit se na následující problémy:

▲ Školení personálu

Je nepochybné, že dobře vyškolený personál, který je na své úrovni znalý problematiky SPPR, klade mnohem menší časové nároky na své nadřízené složky. Z tohoto hlediska existují ve vrcholové řídicí sféře SPPR rezervy. Např. se negativně projevuje nesystematická personální práce. Někteří příslušníci rezortu, jimž bylo umožněno špičkové školení v oblasti řízení zdrojů v zemích NATO, zůstávají nevyužiti na předešlých funkcích.

▲ Jednoznačné delegování pravomoci

V procesu etablování SPPR bude potřebné, v závislosti na volbě rozpětí managementu, zřetelně vymezit delegování pravomoci. Vhodně, přiměřeně a jasně delegovaná pravomoc vyžaduje mnohem méně managerského času a pozornosti. Jasně definované úkoly a pravomoci mohou přispět k efektivnosti řídicího procesu. V opačném případě mohou být výsledkem značné časové nároky na podrobné a dodatečné vysvětlování při vedení podřízeného.

▲ Jednoznačnost plánovacích dokumentů

Všechny fáze SPPR jsou plánováním. Také v tomto případě je úspěšnost plánování závislá v podstatné míře na reálnosti, časové návaznosti, jasnosti a propracovanosti plánovací činnosti. Dosavadní zkušenosti ze zavedení SPPR svědčí o dvou protichůdných tendencích: na jedné straně volně stanovené pokyny vedou u některých složek k tvořivému řešení problémů, u jiných naopak jsou v předložené volné formě nedostatečné, což se projevuje v požadavcích na dodatečné vysvětlování, dodatečné školení atd.

▲ Vypracování cílových standardů

Pro další proces bude potřebné na všech řídicích úrovních SPPR vypracovat cílové standardy. Jsou to kritéria, která umožní měřit, nakolik se v pracovních postupech odchylujeme od cílových stavů. Včasné zjišťování odchylky umožní soustředit se na kritické body plánovacích postupů.

▲ Způsob komunikace

Způsob komunikace podstatnou měrou ovlivňuje rozpětí managementu. Dosavadní převážně administrativní cesta komunikačních procesů SPPR je sice možným, nikoli však dostačujícím řešením. Rychlost a kvalita rozhodování závisí na **permanentním poskytování aktuálních informací**. Z tohoto důvodu bude nutné rozvíjet počítačovou podporu všech rozhodovacích procesů SPPR - a to na všech úrovních.

▲ Osobní kontakty

Naplnění výše uvedeného požadavku ale nesmí vést k domněnce, že procesy SPPR je možné zajišťovat toliko administrativní či počítačovou cestou. Současně je nezbytné rozvíjet patřičné osobní komunikační kontakty. Také zde dosavadní zkušenosti poukazují na dvě protikladné tendence: Někteří řídicí pracovníci považují různé formy osobních kontaktů (např. porady) za nepřijítlivě strávený čas, který je vhodnější využít např. na samostatné hledání cest jak rozvíjet SPPR. Druhým extrémem je jednoznačné spoléhání se na formy osobních kontaktů při řešení managerských problémů SPPR.

▲ Jiné faktory

Vedle uvedených skutečností ovlivňují rozsah managementu i jiné faktory - jako např. odborná způsobilost řídicího pracovníka a jeho podřízených, ochota participovat na procesech SPPR, organizační úroveň atd.

* * *

Závěrem lze vyslovit domněnku, že organizační struktury SPPR nelze vytvářet přísně administrativně, centralizovaně. Při etablování SPPR je potřebné přihlížet ke zvláštnostem jednotlivých činností řízení zdrojů, vstupům a výstupům s ostatními systémy vrcholového a exekutivního řízení SPPR. Na základě definování cílů jednotlivých úrovní pak vytvářet organizační úroveň. Neexistuje totiž žádný nejlepší způsob, jak by bylo možné vytvořit nejvhodnější organizační strukturu SPPR. Uvedené obecné teoretické zásady a postupy je nutno vždy naplňovat s ohledem na konkrétní podmínky.

Literatura:

1. Fisher, G. H.: Cost Considerations in Systems Analysis. RAND Corporation. Santa Monica 1971.
2. Koontz, H. - Weihrich, H.: Management. Mc Graw - Hill 1993.
3. Meffert, H. - Kirchgeorg, M.: Marktorientiertes Umweltmanagement. Schaeffer-Poeschel Verlag. Stuttgart 1993.
4. Pátek, J.: AČR a ekonomická analýza. Praha, SZŘ SPPR 1994.

Pět let před koncem tisíciletí

ZHN v roce 1995 - jaderné zbraně

Problematika ZHN poutá stále více pozornost jak politiků, tak vojenských odborníků. Přestože pominula hrozba bezprostředního nebezpečí hromadného použití ZHN v možném ozbrojeném konfliktu, zachovával si tyto zbraně význačné postavení mezi zbraňovými systémy moderních soudobých armád.

Ve Vojenských rozhledech č. 10/94 se pplk. Mika a doc. Soukup zabývali vojensko-politickými aspekty možného šíření ZHN. Domnívám se, že by vojenskou veřejnost v souvislosti se ZHN mohl zajímat reálný stav v této oblasti. Obecný trend totiž logicky směřuje ke snižování celkových počtů ZHN. Projevují se však současně dvě základní protichůdné tendence, a to na jedné straně omezování potenciálů ZHN a snaha o jejich větší bezpečnost ze strany demokratických států, na straně druhé - destabilizační snaha některých zemí tyto zbraně za různým účelem vlastnit.

* * *

V úvodu považuji za vhodné konstatovat, že v současné době není zcela jednoznačně možné exaktně definovat skupinu nebo kategorii ZHN, zejména pak ne s dlouhodobou perspektivou platnosti přesně podle definice. Všeobecně jsou za ZHN již delší dobu považovány zbraně jaderné, chemické a biologické, avšak zcela přesná specifikace dle obecných společných vlastností je problematická.

Vzhledem k tomu, že přístup k zahraniční literatuře je pro běžného uživatele poněkud omezen, využívám ve větším rozsahu, než je obvyklé, informací Vědeckého institutu SIPRI ve Stockholmu, který se problematikou ZHN dlouhodobě zabývá a z jehož materiálů pochází většina dat uváděných v následujících tabulkách a přehledech.

Pro charakteristiku ZHN je pracovníky SIPRI používána velmi jednoduchá formulace:

Za zbraně hromadného ničení jsou považovány zbraně způsobující hromadné ztráty a poškození osobám, technice, na objektech či přírodě - jako zbraně jaderné, chemické a biologické.

Tato formulace je zcela postačující, protože vystihuje současný stav a ve výčtu ponechává i prostor pro další rozšíření.

Tabulka 1

Celkový přehled jaderných zkoušek do r. 1993

USA	SSSR/Rusko	VB	Francie	Čína	Indie	CELKEM
1029	715	45	191	39	1	2020

Někdy se ještě lze setkat s upřesněním, že ZHN mají dlouhodobější účinky nebo následky pro životní prostředí, osoby, techniku či objekty, což však skutečně nemusí být podmínkou

zařazení zbraně do této kategorie. Záleží na tom, z jakého zorného úhlu budeme ZHN posuzovat.

Přidržíme se při našem hodnocení materiálu hodnocení *SIPRI* a zabývejme se tedy postupně jadernými, chemickými a biologickými zbraněmi.

JADERNÉ ZBRANĚ

Jaderné zbraně jsou založeny na vojenském využití energetického výtěžku jaderné reakce, štěpení i syntézy za účelem ničení. První použití jaderné zbraně Spojenými státy v Hirošimě a Nagasaki v srpnu 1945 se stalo zároveň výstražným mementem pro lidstvo. Přesto, nebo možná právě proto, se rozběhly závody ve zdokonalování již zkonstruovaných a ve vývoji konstrukčně nových jaderných systémů - náloží a prostředků jejich dopravy na cíl. Tomu logicky odpovídala potřeba testování těchto zbraní a s tím spojené pokusné jaderné výbuchy. Ne každý si uvědomuje, kolik jaderných zkoušek, kromě těch dvou prvních „ostrých“, bylo provedeno a kolik radioaktivních látek se tak dostalo do životního prostředí. Jaderné zkoušky pro mírové účely byly pak zpravidla prováděny společně s vojenskými testy. Celkový přehled lze získat z tabulky 1.

USA zahájily testy v roce 1945, SSSR v roce 1949, Velká Británie v roce 1952, Francie v roce 1960, Čína v roce 1964 a Indie provedla svoji zkoušku v roce 1974. První testy probíhaly převážně nad zemským povrchem a bylo jich tak provedeno 514. USA, SSSR a Velká Británie ukončily testy v atmosféře v roce 1963, Francie v roce 1975 a Čína v roce 1981.

Extrémní počty jaderných zkoušek v jednom roce byly v r. 1958, a to 117 jaderných výbuchů (102 nad povrchem) a v roce 1962, 171 zkoušek (110 nad povrchem). Celkem 24 x byl v jednom roce celkový počet jaderných výbuchů 50 a vyšší. To se samozřejmě postupně projevilo i na celkové radiační situaci.

Výrazný útlum jaderných testů je zřejmý po roce 1989, např. v roce 1993 provedla jaderný test jen Čína.

USA, Francie a Velká Británie, stejně jako Rusko dodržují jednostranné moratorium. USA vyhlásily moratorium do r. 1995, pokud jiné státy s testy nezačnou. Rusko neprovedlo žádný pokus od r. 1990, Francie od r. 1992. Čína od začátků svého jaderného programu už provedla 39 jaderných zkoušek.

Vědci se však v podstatě shodují v názoru, že nejen pro vývoj nových jaderných zbraní a prostředků ochrany, ale i pro bezpečnost současných systémů je určité omezené množství pokusných výbuchů nezbytné. Modelování v laboratořích nemůže praktické zkoušky nahradit.

Tabulka 2

Jaderný potenciál USA v roce 1993/94

Prostředek	Počet	Dosah km	Mohutnost kt (Mt)	Počet hlavic
Bombardéry	191	11 000 až 16 000	5 - 150	3060
Strategické ŘS	750	11 000 až 13 000	170 až 1,2	2200
Ponorkové ŘS	384	7400	100 - 475	3072

V roce 1995 všech 5 jaderných mocností (Indie nedeklaruje žádný jaderný potenciál) pokračovalo v údržbě, ale i určitém rozvoji svých jaderných arzenálů, i když ve stále omezenějším rozsahu. To souvisí jednak se změnami ve vojensko-politické situaci a s nižšími uvolňovanými finančními prostředky na zbrojení obecně.

Pouze Čína zvyšuje své náklady na oblast výzkumu a vývoje, případně nákupu jaderných zbraní.

Přestože je z vlastnictví jaderných zbraní podezírána řada dalších států, konkrétní důkazy pro to zatím nejsou, a to ani v případě Severní a Jižní Koreje, Pákistánu, Izraele, Iráku či Jihoafrické republiky. Protikladnost vývoje se odráží i v tom, že zatímco jaderné mocnosti převážně likvidují taktické jaderné zbraně a ponechávají strategické prostředky, eventuelní snahy dalších zemí směřují spíše do oblasti získání jaderných zbraní s taktickými parametry určenými pro zasažení cílů v taktické, maximálně v operační hloubce.

USA

Oficiální americké dokumenty uvádějí jako jednu z možných významných příčin ohrožení zájmů Spojených států hrozbu plynoucí z existence a případného šíření jaderných zbraní a ostatních druhů ZHN a prostředků jejich dopravy na cíl.

Zde je třeba podotknout, že ohrožení zájmů USA zřejmě není shodné s ohrožením zájmů ČR, nicméně, především pro naše specialisty a jednotky plnící úkoly v rámci sil UNPROFOR a OSN vůbec, je nutno brát možné ohrožení, plynoucí z případného rozšíření jaderných zbraní, vážně.

Právě nebezpečí nekontrolovaného rozšíření jaderných zbraní, případně jaderných technologií, vyvolává určité znepokojení. V roce 1994 bylo v USA po dlouhé době opět otevřeně konstatováno, že se jedná o reálný problém *vojenského charakteru*, zatímco v dřívějších letech se hovořilo o jaderných zbraních spíše ve smyslu *vojensko-politickém*.

Řada zemí, s nimiž se USA mohou v konfliktu střetnout, může totiž, perspektivně, podle vojenských teoretiků, disponovat ZHN, včetně jaderných. Je také možné, že tyto zbraně mohou být považovány za prostředek překonání převahy v konvenčních zbraních, což je ovšem určitý paradox, a tyto názory pravděpodobně předpokládají určitou nerozhodnost v použití jaderných zbraní ze strany USA. Pentagon proto vypracoval:

1. „Obrannou iniciativu proti šíření ZHN“, která zahrnuje:

- aktivizaci průzkumu a zajišťování ZHN a technologií umožňujících jejich získání,
- zdokonalení možností ničení a vyřazování ZHN a prostředků napadení protivníka,
- zdokonalení protiraketové ochrany,
- zdokonalení pasivních metod ochrany (prostředků individuální a kolektivní ochrany, antidot, vakcín),
- nové způsoby odhalování ZHN určených k diverzním účelům a podobně.

2. Doktrinní zásady pro jaderné zbraně, které stanovují:

- ▲ roli jaderných zbraní jako významného prostředku pro udržení bezpečnosti USA, ale i ve světě vůbec,
- ▲ složení a strukturu jaderných sil - potřebných k dosažení vojensko-politických cílů,
- ▲ zásady operačního použití jaderných sil,
- ▲ úroveň pohotovosti jaderných sil,
- ▲ vztah mezi současnou úlohou, počty jaderných zbraní USA a omezením jejich dalšího šíření, zejména do krizových oblastí světa,
- ▲ vztah mezi úlohou a počty jaderných zbraní USA a snižováním jaderného potenciálu v zemích bývalého SSSR.

Tabulka 3

Jaderný potenciál RUSKA v roce 1993/4

Prostředek	Počet	Dosah km	Mohutnost kt (Mt)	Počet hlavice
Bombardéry	109	11 000 až 12 800	různá	1374
Strategie RS	1071	10 000 až 11 000	550 - 750	6065
Ponorkové RS	520	6500 až 9100	100 až 1,5	2384

Jsou přijímána rozsáhlá opatření, včetně značné finanční pomoci Rusku, k likvidaci celkových zásob ZHN a k zabránění jejich šíření, exportu a importu jednotlivých komponent, technologií a KNOW HOW. Případně, nestabilní Rusko je chápáno jako možný zdroj rozšíření jaderných zbraní mimo současný rámec a je mu proto věnována zvláštní pozornost, včetně určitých „výsad“.

Z těchto důvodů také kladou vojenští odborníci USA mimořádný důraz na komplexní sledování celého spektra otázek týkajících se stavu směrů rozvoje jaderných sil USA. Jaderné zadržování je i nadále jedním ze základů strategie národní bezpečnosti. Přitom se vychází z předpokladu, že USA, jako dnes jediná supervelmoc, má specifické postavení ve světě, a to je nutno brát v úvahu i při určování principů použití jaderných zbraní a budování infrastruktury jaderných sil. Jaderné zbraně jsou dlouhodobou realitou a je málo pravděpodobné, že dojde v dohledné době k jejich úplné likvidaci.

USA přitom v roce 1993 snížily svůj jaderný arzenál o dalších 440 strategických systémů. V pohotovosti nyní zůstávají především ponorky TRIDENT a strategické bombardéry B-2 (viz tabulku 2). USA plánují demontovat hlavice pozemních prostředků napadení a téměř všechny prostředky umístěné na hladinových plavidlech. Ponechána má být jen malá část z nich a omezené množství jaderných pum.

RUSKO

Ruská opatření ve stahování, demontáži a likvidaci hlavic řízených střel pokračují pomalu. Rusko začalo vyřazovat z výzbroje starší interkontinentální RS. Konkrétní informace jsou však velmi sporadické. Pravděpodobně bylo staženo 100 ks SS-11 a bylo zničeno 60 odpalovacích zařízení. Všechny SS-11 jsou připravovány k demontáži v tomto roce.

Z bojové pohotovosti bylo vyjmuto 10 ks řízených střel SS-13. Ale zatím jsou náznaky, že Rusko dosud nestáhlo žádnou ze zbývajících 47 SS-17. Naproti tomu bylo staženo 6 SS-18.

Produkce ŘS však pokračuje, i když ve zmenšeném rozsahu asi 60 % oproti roku 1992, tj. celkem 45-75 kusů. Pravděpodobně se v současné době produkce omezuje na mobilní SS-25 a je zřejmě na historicky nejnižší úrovni (viz tabulku 3).

V dalších 10 letech se předpokládá vývoj a rozmístění dvou nových typů ŘS, a to: jednohlavicové, ze sila odpalované SS-25 a mobilní jednohlavicové SS-25.

Není zatím zřejmě plánován vývoj nového typu ponorky, i když práce týmů konstruktérů zastaveny nebyly. Do r. 2000 by měl být stav ponorek redukován 24. Podstatně byly sníženy počty ponorek na dálných plavbách, a to na třetinu, ze 6 na 2.

Pro ponorky TAJFUN je vyvíjena nová řízená střela SS-N-20 a tato by měla být brzy testována. Vývoj by měl být ukončen v r. 1996 a do roku 2000 by měly být všechny TAJFUY přezbrojeny.

Produkce letounů stále klesá, žádný nový typ není plánován. Navíc byly podstatně sníženy letové hodiny při výcviku osádek na necelou 1/3 průměru běžného v USA.

Udržování strategických bombardérů v pohotovosti je velmi nákladné. Strategické síly budou pravděpodobně restrukturovány se zaměřením na plnění operačně-taktických úkolů v blízkosti ruského teritoria a osádky mají být cvičeny k použití konvenčních prostředků proti bližším cílům.

Rusko začalo demontovat některé taktické hlavice stažené z Ukrajiny v roce 1992. Podle Jelcina měly být staženy všechny taktické jaderné zbraně z ponorek a lodí.

Jak už bylo naznačeno i v dříve zmíněném článku, není světová a samozřejmě ani naše veřejnost přesvědčena o dobrém zabezpečení jaderného potenciálu Ruska proti zneužití.

Tabulka 4

Jaderný potenciál Velké Británie 1993/94

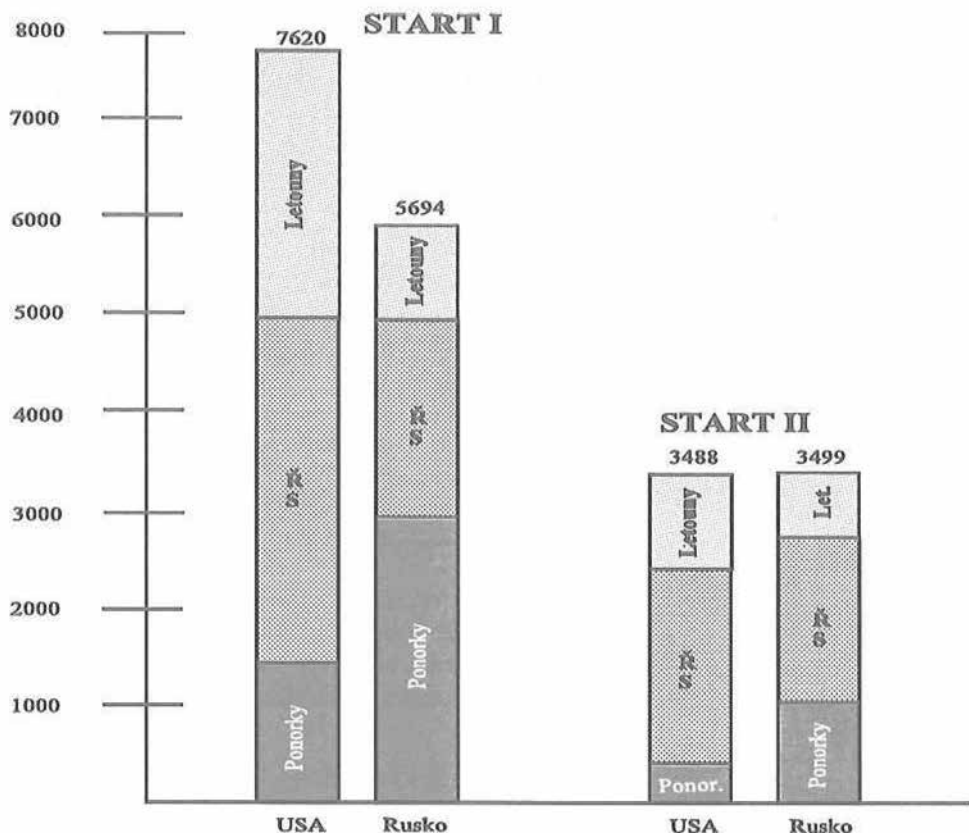
Prostředek	Počet	Dosah km	Mohutnost kt (Mt)	Počet hlavic
Bombardéry	99	1300 až 1700	400	200
Ponorkové ŘS	48	4700	40	100

Z hlediska kontroly jaderných zbraní se tedy v souvislosti s Ruskem pozornost zaměřuje zejména na omezení nebezpečí:

- * možné ztráty centrální kontroly nad jaderným arzenálem bývalého SSSR,
- * možného získání hlavic nebo štěpného materiálu teroristy,
- * výprodeje mozků (jaderných specialistů) z Ruska na základě nabídky a poptávky.

Ruské jaderné zbraně jsou i nadále rozmístěny v Bělorusku, Kazachstánu a na Ukrajině. Bělorusko a Kazachstán vyjádřily jednoznačnou snahu stát se bezjadernými státy, zatímco Ukrajina tento rok ještě definitivně nepotvrdila.

V září 1993 bylo zahájeno stahování ŘS SS-25 z Běloruska. V prosinci 1993 bylo oznámeno, že byly staženy 3 pluky. Zbývajících řízených střel mají být staženy do konce roku 1995.

Graf: Cílové počty jaderných zbraní podle smluv START I, II

Všech přibližně 1400 v Kazachstánu umístěných jaderných hlavic je údajně plně pod ruskou kontrolou. Byly staženy pravděpodobně poslední 4 strategické bombardéry.

Původně bylo na Ukrajině rozmístěno 176 interkontinentálních ŘS. Jejich stahování již začalo a do konce r. 1994 mělo být odsunuto celkem 70 kusů s příslušnými hlavicemi. Odsun je rozplánován postupně na 7 let, ale ukrajinský prezident se vyjádřil pro značné zkrácení tohoto termínu.

Odhaduje se, že je na Ukrajině přes 40 strategických bombardérů, pravděpodobně však nejsou zcela funkční.

Předpokládá se, že jaderné zbraně jsou pod kontrolou Ruska, i když existují zřejmě určité snahy autonomistů převzít tuto kontrolu. V úvahách nad možným zneužitím jaderných zbraní se při posouzení takového nebezpečí, které se však **nejeví jako bezprostředně reálné**, vychází z hodnocení:

- ◆ nutného přeprogramování dat vzhledem k původním cílům,
- ◆ komplikovaného vydání povelů „cizím“ prostředkům ničení,

- ◆ možnosti blokování informačních systémů z centra,
- ◆ možnosti přímého útoku proti „ztraceným“ základnám,
- ◆ minimálního dosahu 3000 km u současných ŘS, a tedy nemožnosti zasažení cílů před Uralem,
- ◆ nemožnosti testování vlastních řízených střel.

Tabulka 5

Jaderný potenciál Francie 1993/94

Prostředek	Počet	Dosah km	Mohutnost kt (Mt)	Počet hlavic
Bombardéry	87	650 až 27 500	300	80
Ponorkové ŘS	64	6000	150	384
Pozemní ŘS	48	480 až 3500	80 a 1 Mt	30 18

Reálnější by tedy bylo eventuální zneužití letounů, ale ty nejsou pravděpodobně v dobrém technickém stavu.

Stavy jaderných sil USA a Ruska, jichž mělo být dosaženo v souladu se smlouvami START, jsou znázorněny v Grafu.

VELKÁ BRITÁNIE

Hlavní roli prostředků jaderného odstrašení budou i nadále sehrávat jaderné ponorky a jejich strategické řízené střely, z nichž některé však už mají jen operační určení. Velká Británie snížila stav jaderných zbraní na nejnižší úroveň od r. 1960. Plánuje ale zavést ponorky TRIDENT a zdokonalovat dosah a přesnost ponorkových strategických řízených střel. Jaderný arzenál bude modernizován nákupem z USA. V letectvu dochází ke značným redukcím a rušením nových programů.

Současný stav jaderného potenciálu Velké Británie ukazuje **tabulka 4**.

FRANCIE

I Francie měla několik jaderných programů (interkontinentální ŘS, ŘS vzduch-země, stíhací bombardovací letoun), které však výrazně omezuje. Je snižován počet nově zaváděných ponorek vlastní produkce na 2/3 původních počtů. Současných 5 ponorek je vyzbrojeno ŘS M-4 se šesti samostatně naváděnými hlavicemi. Nové ponorky budou mít ŘS M-45. Jaderný potenciál Francie ukazuje **tabulka 5**.

V letech 1996-97 by mělo být vyřazeno 18 letounů MIRAGE 2000 N (N = *nucléaire*) s jadernými ŘS ASMP-300, které budou eventuálně sloužit na novém RAFALE-D do r. 2005.

Zbývající taktické ŘS krátkého dosahu PLUTON (120 km) byly vyřazeny. Poprvé bylo potvrzeno, že bylo staženo do skladu 30 ŘS HADES a 15 mobilních odpalovacích zařízení.

K dispozici je velmi málo nových informací. Je však zřejmé, že Čína pokračuje v modernizaci a rozšiřování jaderných sil. Hovoří se o řadě zbrojních programů, včetně vývoje dvou typů nových mobilních ŘS. Čína se snaží vývojem i nákupem jaderných zbraní dosáhnout „nezávislosti“ a její zbrojní rozpočet roste.

Tabulka 6

Jaderný potenciál Číny 1993/94

Prostředek	Počet	Dosah km	Mohutnost kt (Mt)	Počet hlavic
Bombardéry	180	400 až 3100	různá	150
Ponorkové ŘS	24	1700	300	24
Pozemní ŘS	110	1800 až 13 000	300 až 5 Mt	110

Nyní má Čína jen několik pozemních ŘS většinou na kapalné palivo v pevných silech. Vyvíjí proto raketu na pevné palivo podobnou SS-25. Patrně se snaží získat ruské vědce pro práci na vývoji ŘS. Je snaha také zdokonalovat parametry současných systémů a k tomu navázat styky s Ukrajinou, odkud pocházejí SS-18 a 24.

Patrně byl zastaven nebo zpomalen program vývoje ponorek. Čína má jednu ponorku strategickou a 5 ponorek operačního dosahu (viz tabulku 6).

Letouny je Čína schopna spíše nakupovat než vyvíjet. Vlastní letoun Hong-7, jehož první testy byly v r. 1988, ale ten je stále ve vývoji. Čína však zřejmě nakoupila větší množství SU-27 („FLANKER“) a objednala i Tu-22M („BLINDER“). Má také zájem o SU-24 („FENCER“) a MiG-29 („FULCRUM“) z Íránu.

Nejsou k dispozici konkrétní informace, ale na základě rozboru některých velitelsko-štábních cvičení se odhaduje, že Čína vlastní asi 150 ks taktické jaderné munice - granátů pro dělostřelectvo, ŘS krátkého dosahu a jaderných min.

Počty jaderných zbraní ve výzbroji armád klesají. Současně se však jaderné zbraně opět, vedle vojensko-politického nástroje odstrašení a udržení strategické rovnováhy, stávají redným vojenským prvkem, vzhledem k možnému nebezpečí jejich rozšíření do nestabilních oblastí, což však zatím nebylo prokázáno. Bude velmi záležet na tom, jak se podaří tomuto nebezpečí šíření jaderných zbraní a jaderných technologií zabránit nebo je alespoň omezit. Názory odborníků jsou však spíše skeptické. Je nutné se zřejmě připravit na to, že se skupina států vlastníci jaderné zbraně v budoucnosti rozroste. Není také jisté, jakou cestou se bude ubírat Rusko - jaderný potenciál v tom stavu, v jakém zde zatím je, vzbuzuje rovněž obavy. Zbývající ZHN, tj. chemické a biologické zbraně, budou zhodnoceny v některém z příštích čísel.

Literatura:

- * Kolektiv: SIPRI Yearbook 1994. Oxford University Press, 1994.
- * Katašinskij, A.: Osnovy osobennosti voennoj politiki SŠA. Zarubežnoje voennoje obozrenije, 1994, č. 6.

Občan a obrana vlasti

(Aktuální zamýšlení)

Vztah veřejnosti a armády se sice začíná zlepšovat, ale pořád se armáda cítí být čímsi... o jehož smyslu je pochybováno, co je bráno jen jako únik miliard ze státního rozpočtu.

...Domnívám se, že změnit postoj mladých mužů k základní vojenské službě je úkol výchovy k občanství, k uvědomělému občanství. Je to věc obecného společenského klimatu. Je to věc vztahu mezi lidmi, obecné atmosféry života. Jde o věc velmi složitou, náročnou, která zřejmě vyžaduje trvalou každodenní dlouhodobou práci a samozřejmě to záleží do značné míry i na armádě samé.

(Prezident ČR Václav Havel v Hovorech z Lán - leden 1995)

Armáda je organizace, kterou bych přirovnal k parnímu válci... Kde bere odvahu a kam dal rozum člověk, který... omezuje druhé lidi odvody do armády?

(Student Jan Randák v Mladé Frontě Dnes - 17. 1. 1995)

Směrování České republiky do Severoatlantické aliance vstoupilo pevně do povědomí naší veřejnosti. V průzkumech veřejného mínění se většina občanů vyslovuje pro náš vstup do NATO. Četným diplomatům, politikům a vojákům z členských zemí NATO, přijíždějícím do ČR, kladou naše média vytrvale otázky, pátrající po tom, kdy se tak stane. O našem budoucím členství jako o hotové věci chceme být stále ujišťováni. Sám předseda parlamentu pocítil nutnost ještě během své návštěvy v USA vzkázat domů, že dveře do NATO jsou pro Čechy skutečně otevřené (Lidové noviny, 15. 2. 1995).

Jen málokterým však v tomto zaujetí případnou na mysl i otázky, tak řečeno, do vlastních řad. Ty by měly zkoumat, jak jsme připraveni na tuto novou úlohu České republiky ve své obraně, ale i na účast na obraně ostatních zemí společenství. Ti, kteří si takovou otázku položí, ji vcelku snadno zodpoví. Od toho je tady přece armáda. Ta nastoupila cestu transformace, vedoucí ke sbližování, kompatibilitě a postupné integraci s členskými armádami NATO a již dosahované výsledky jsou přesvědčivé. O tom přinášejí média řadu informací. Občan souhlasí, a tím považuje celou otázku za vyřešenou. Stále u nás platí ona nepřipustně zjednodušená rovnice - obrana rovná se armáda.

V této atmosféře se nerado slyší, že skutečnost, ať si to přejeme či nikoliv, je daleko složitější. Atlantická aliance nestaví vklad svých členů ke společné obraně jen na vyčleněných vojenských silách. Za významnou skutečnost se považuje celková vůle a úsilí, které jsou jednotliví občané a celá společnost té které země připraveni vynaložit na to, aby bránili svou zemi především vlastní silou a navíc, jak jsou ochotni se podílet na společné obraně evropských civilizačních hodnot. Na těchto základech spočívá nejen soudružnost a účinnost fungování tohoto obranného společenství. Tyto principy jsou konec konců platné pro každý suverénní stát, bez ohledu na jeho velikost a strategický význam jeho vojenského potenciálu.

U nás však otázky naší vlastní „oběti“ vyvolávají často podráždění, a ne vždy pozitivní reakce. Občan je spokojen s vyhlídkou získat v dohledné budoucnosti záruky jediného fungujícího obranného uskupení v Evropě. Avšak představu, že i on by k nim měl přispět svým osobním podílem, pociťuje jako své omezování a povětšinou ji odmítá. Obrana vlasti se u nás stala prázdným pojmem, téměř nabubělou frází, nepatřící do liberální společnosti konce 20. století. Tento stav by mohl vést v budoucnu k obtížným a těžko překonatelným důsledkům.

„Zkomírání branného ducha národa“

Příčiny zkomírání branného ducha národa nelze však hledat, jak se stalo zvykem, jen ve zkresleně interpretovaných historických zkušenostech, tolikrát připomínanému kapitalismu a kolaboraci či v univerzálním dědictví nedávno uplynulých čtyřiceti totalitních let. K současné „demobilizaci“ občana jako obránce vlasti vydatně přispěly i chyby a nedůslednosti, které provázely v tomto smyslu vznik České republiky.

Obrana jako jeden ze základních atributů státu se v tomto procesu, s výjimkou otázek souvisejících s dělením federální armády, téměř vůbec nedostala na pořad dne. Zejména nebyl vytvořen legislativní rámec, který by nejen umožnil fungování branného systému státu a uložil nezbytné závazky právníkům osobám, ale vyslovil též jasné povinnost občana podílet se na obraně vlasti.

Ústava České republiky jako základní dokument našeho státu občanu nic podobného neukládá. Nejen to, samotné slovo „obrana“ vůbec neobsahuje. Tato skutečnost měla nejen svůj vliv legislativní, neboť prakticky blokovala tvorbu navazujících „vojenských“ zákonů, ale i svůj zcela zásadní morální dopad. Nevyzývá-li k přípravě obrany ani zakládající listina státu, nač by se tedy měl občan, zejména mladý člověk, něčím takovým vzrušovat? Je ochoten daný stav brát za známku toho, že takovou občanskou aktivitu dnes již společnost nepotřebuje, a pokud by se nějaké ohrožení vyskytlo, existují jistě jiné cesty jak je odvrátit.

Upozorňování na nepříznivý dopad takového přístupu v době přípravy návrhu Ústavy ČR se v té době setkávalo s jednoznačným odmítáním. Úsilí zařadit potřebná ustanovení do jeho textu bylo zpravidla označováno za pokusy o militarizaci právního řádu nebo prostě zůstalo zcela bez odezvy. Následný vznik těžko řešitelných situací při ukládání branných povinností nebo závazků nedal na sebe dlouho čekat. Zdá se však, že teprve jednání našich představitelů v bruselském sídle NATO přineslo poznání, že je zapotřebí nejprve jasně definovat povinnosti občanů bránit svou vlastní zem a teprve poté očekávat bezpečnostní záruky odjinud.

Pokus předchozího ministra obrany o jakýsi dodatek k ústavě, hovořící o občanské povinnosti k obraně vlasti, byl nahrazen návrhem zásad ústavního zákona o obraně České republiky. Ten přinesl, pokud jde o občanskou angažovanost, dvě zcela principiální skutečnosti. Především jasně stanovil, že *obrana ČR je souhrnem opatření politických, vojenských, bezpečnostních, hospodářských aj.* Tím by se vytvořily předpoklady pro odstranění onoho stále přetrvávajícího nepřipustného zjednodušení, kdy obrana je považována za resortní úkol ministerstva obrany, a nikoli činnost dotýkající se všech oblastí života společnosti. Neméně významné je však ustanovení návrhu tohoto zákona, hovořící o tom, že obrana ČR je občanskou povinností.

Bohužel, návrh zásad zákona opět někde uvízl a experti nedávají příliš naděje, že bude v brzké době přijat. Zdá se, že k tomu přece jen dosud není potřebná vůle. Nejčastější protiargumenty, které se v této souvislosti vyskytují jsou, že máme na pořadu přijetí naléhavějších právních norem a že na tento zákon je vůbec dostatek času. Nikdo nás přece neohrožuje, nemáme kolem sebe žádného konkrétního nepřitele a je tedy možno tyto otázky odložit, až lépe vyzrají.

Nemá smyslu s těmito názory polemizovat. Stačí se podívat na některé zcela partikulární zákony, jejichž přijetí stálo mnoho času zákonodárného sboru a které dostaly před zákonem o obraně přednost. A pohlédneme-li na současný vývoj v některých částech Evropy a jejím sousedství, není dnes již tak složité si ohrožení našeho státu zvenčí představit. Přitom účinný a pohotový branný systém státu se buduje dlouhou řadu let. Rychlost, s jakou k tomu přistupujeme, se zdaleka nerovná rychlosti, s jakou usilujeme o vstup do Severoatlantické aliance.

Za závažné lze rovněž považovat, že česká vláda nesdělila občanům, jak hodlá zabezpečovat obranu státu a že nepočítá s jejich účastí ani ve svém programovém prohlášení. Tím si sama ztížila řešení problému, který, byť v současnosti stále bagatelizován, je klíčovým nejen pro naše sbližování s Aliancí, ale pro obranu státu vůbec, a to při jakékoliv alternativě budoucího vývoje.

Chybí patriotismus mladých?

V současnosti se zkoumání vztahu občana k obraně vlasti posunulo vyhradně na jeho dotazování o důvěře k armádě. Občasné výzkumy veřejného mínění jsou optimistické. Stále více občanů začíná armádě důvěřovat. Tyto skutečnosti mohou být jistým vysvědčením o úsilí armády, nic však neřekají o ochotě k vlastní občanské angažovanosti.

Zůstává tak zcela pod povrchem řada znepokojivých tendencí, zejména zcela negativistický postoj velké části mladé generace k obraně vlasti. Reakce studenta, uvedená v mottu této úvahy, není zdaleka ojedinělým výkřikem. Podobný názor dnes zastává velká část mladé populace, která tvoří rozhodující lidský zdroj při vytváření branného potenciálu státu.

Mnoho mladých lidí dnes neskrývá jakési zaujetí pro USA. Toto proamerické nadšení však přestává platit v okamžiku, kdy naši mladí narazí na patriotismus americké mládeže, její pozitivní vztah k obraně země, ochotu sloužit armádě, či dobrovolně se připravovat v záložních sborech. Jakoukoliv motivaci tohoto druhu, vyplývající z vlastního přesvědčení a vlasteneckých pohnutek, nedovedou pochopit a je dokonce mnohdy terčem rozpačitých úšklebků.

Citovanému prezidentově vidění problému jako výchovy k uvědomělému občanství a změně postoje mladých mužů k vojenské základní službě musí samozřejmě armáda napomoci. Není schopna však sama tento negativní současný stav podstatně ovlivnit. Armáda je a může být jen taková, jakou je společnost, která ji vytváří. Problém má nadto širší souvislosti. Dokud u většiny společnosti budou akcentovány jen úzké individuální cíle a zájmy, nikdy u mládeže nevznikne pocit povinnosti angažovat se pro věci veřejné vůbec. V této souvislosti bude potřeba obrany vlasti chápána jako přežitá folklorní kategorie ze slovníku minulých generací.

O negativních tendencích nasvědčují i dnešní zkušenosti z využívání zákona o civilní službě. Jde samozřejmě o institut, který má demokratická společnost poskytnout člověku,

který z důvodů svého přesvědčení odmítá výcvik se zbraní. Takové řešení však předpokládá jistý stav ve společnosti, zejména morálky a odpovědnosti občanů. U nás se stal pro mnoho mladých mužů tento zákon únikovou cestou před přípravou k obraně vlasti, následovanou mnohokrát již zcela nemorálními pokusy uniknout i její civilní kompenzaci.

Současné možnosti armády napomoci ke změně tohoto stavu nelze přeceňovat. Zdá se, že ke komunikaci s občanem má dnes jen omezené příležitosti. Důstojník ve stejnokroji téměř vymizel z našich ulic. Z pochopitelných důvodů se rád převleče do civilu po ukončení pracovní doby. Skupinky vojáků základní služby či jednotliví vojáci pohybující se na veřejnosti vyvolávají u občanů spíše trapné pocity. Nedbalé oblečení, dávající okázale najevo převládající neúctu ke stejnokroji, neukázněnost a časté nevhodné chování rozhořčuje zvláště starší generace všech bývalých vojáků. Vojenský pozdrav se stal téměř historickým pojmem. Je také těžko možný za stavu, kdy většina vojáků základní služby nosí „módně“ čepici složenou pod levým nárameníkem. Je znepokojující, že to vše považuje veřejnost za indikátor celkové kázně u jednotek.

Nedávná diskuse o uspořádání blížících se oslav 50. výročí ukončení druhé světové války byla pro postavení armády ve společnosti rovněž příznačná. Zatímco byla ústy jednoho z našich předních politiků vyslovena myšlenka, že by se k tomu mělo uspořádat „představení nebo bohoslužba“, o vystoupení armády nepadla ani zmínka. Nejde zde o nějaké přehlídky typu Letná. Ale např. nástup čestných jednotek, vynesení historických praporů a důstojné vzpomnutí všech českých vojáků bojujících na všech frontách války by jistě získalo ocenění veřejnosti.

Profesionální armáda - ano, či ne

Mnohé úvahy o uspořádání našeho branného systému nesou v podtextu i tlak na zrušení všeobecné branné povinnosti. Jednou z cest jak odstranit závazek všech k obraně vlasti, se jevila profesionální armáda. Tento koncept, svého času velmi intenzivně zkoumaný, byl mezitím odložen. Jak zdůvodněno, především z ekonomických důvodů. Domnívám se, že navíc existuje ještě jeden vážný důvod. Těžko bychom byli za daného stavu schopni dobrovolným nábořem získat dostatek zájemců o službu v kádrové armádě, o dobrovolné účasti ve výcviku záloh, které by tato armáda naléhavě potřebovala, ani nemluvě.

Často udávaný příklad USA (nebo Británie), jímž argumentují obhájci profesionální armády, opět přehlíží onen morální rozměr problému. V USA nemají problém získat dostatek zájemců o službu - a není to jen otázka platu či materiálních požitků, ale, jak již bylo řečeno, především vztahu mládeže obou pohlaví k armádě. Americké ozbrojené síly jsou schopny vytvářet a efektivně cvičit úctyhodné množství záložníků i udržovat fungující dobrovolný miliční sbor - Národní gardu. O takové situaci se může obhájcem české profesionální armády jen snít.

V současné době se v diskusích kolem budoucího uspořádání obrany ČR objevuje ještě druhé krajní schéma. Jsou to úvahy o miličním uspořádání, vyprovokované údajně neúnosnými požadavky české armády na nadcházející modernizaci výzbroje v rámci jejího tzv. akvizičního plánu (viz např. Mezinárodní politiku č. 1/1995). Odmyslíme-li si očekávaný požadavek existence kádrové armády jako podmínky vstupu do NATO, jakákoliv úvaha v tomto smyslu by opět narazila především na vůli a ochotu občana ke službě v takové organizaci.

Nahlédneme k tomu letmo do Švýcarska, kde takový systém existuje. Tato tradičně neutrální země, obklopena ze všech stran stabilními členskými zeměmi NATO, opravdu nemá v současné době nejmenšího důvodu cítit se ohrožena. Přesto jsou zde otázky obrany řešeny na velmi vyspělé úrovni a přitom v zásadní míře kladně ovlivňovány samotnými občany federace v systému přímé demokracie. Řada referend k otázkám obrany rozhodovala např. nákup nových stíhacích letounů z USA, počet výcvikových prostorů ve švýcarském území aj. Je to samozřejmě nákladné, ale funguje to a občan má právo se nejen k věci vyjádřit, ale cítí i svou povinnost přispět svým osobním podílem k systému obrany země. Zúčastňovat se pravidelných cvičení je považováno za úkol, o kterém se nevedou zbytečné řeči. Únik z této povinnosti nehledají ani vysoce postavení státní úředníci, podnikatelé a manažeři.

Každou sobotu lze na nádražích švýcarských měst vidět skupiny mužů v polních stejnokrojích, na silnicích jednotlivce v dopravních prostředcích se Sturmgewehrem na zádech, směřující na některou z řady střelnic, vybudovaných po celé zemi. Zbraně, vydané do osobní péče, se neztrácejí ani nekradou, mrtví a ranění v rámci zneužití či nedovolené manipulace se zbraní jsou výjimkou.

Princip v podstatě dobrovolné služby v ozbrojeném sboru a vůle tuto službu vykonávat řádně a z přesvědčení o její nezbytnosti, tak jak ho známe z miličních formací v USA či Švýcarsku, se nedá nadekretovat. Staví na zdravém branném duchu národa, pozitivním přístupu mladé generace a je otázkou dlouhodobé výchovy a tradic. Na jeho počátku stojí jasné vymezení povinnosti každého schopného občana připravovat se na obranu vlasti.

Je zřejmé, že pro Českou republiku zůstane ještě dlouho jediným fungujícím uspořádáním branná povinnost, při níž stát občana jasně vyzve k jeho osobnímu podílu na obraně země. Čím dříve tak učiní, tím rychleji se překoná současný „nerozhodný“ stav a tím vytvoří i předpoklady pro vytváření ovzduší uvědomělého občanství.

Jen tak lze vybudovat životaschopný branný systém a v případě vstupu do Severoatlantické aliance přinést věrohodný příspěvek ke společné obraně. Především je dnes naléhavé vytvářet povědomí, že obrana je otázkou celé společnosti, nikoliv že ji v případě potřeby beze zbytku obslouží armáda, udržovaná k tomu jako služba z peněz daňových poplatníků. V současném chápání věci v naší společnosti se to může jevit jako jeden z nejobtížnějších úkolů, a již proto by se s ním nemělo otálet.

Především je nutné vytvořit k tomu všechny nezbytné legislativní předpoklady, definovat obranu země a povinnost občana k obraně v ústavě nebo ústavním zákoně. Spolu s tím se jeví účelné hledat cesty především k mládeži a překonávat až neuvěřitelný myšlenkový chaos, který díky některým nezodpovědným a iracionálním představám vyslovovaným mnohými „odborníky“ v otázkách obrany státu v médiích panuje v mnohých jejích hlavách. Vyslovím v této souvislosti něco, co může vzbudit značné podráždění a nevoli - je zapotřebí zvážit jistou formu branné výchovy budoucího obránce vlasti. I v tomto směru je vhodné navázat na masarykovské tradice výchovy a vzít v úvahu i zkušenosti zemí, se kterými tak usilovně hledáme sblížení.

Neměli bychom zanedbat žádnou příležitost, jež by mohla napomoci společnosti k vytváření prostředí podpory armády a zejména těch příslušníků velitelského sboru, kteří usilují

o potřebnou kázeň, nastolují pořádek a poctivost v přístupu k plnění vojenských povinností. Dejme více příležitosti armádě vystoupit před našimi občany, nikoli jen občasnými ukázkami bojových umění speciálních jednotek.

Přispějme k realizaci prezidentova vidění výchovy k uvědomělému občanství, které se stane hlavní zárukou, že v případě ohrožení země bude zde dostatek rukou, schopných zvednout zbraň k její obraně.

Plukovník Ing. Václav S v o b o d a

Nedělejme „vědu“ z vědy!

K vědecké podpoře strategického plánování

Nová bezpečnostní situace našeho státu a řešení nových problémů plánování použití, činnosti, přípravy a výstavby armády vyžadují hledat originální přístupy a využívat možnosti, které dávají moderní řídicí a informační technologie a metody. Je zřejmé, že úroveň, transparentnost a efektivnost top-managementu nejen do značné míry určuje kvalitu obrany státu a efektivnost na ni vynakládaných prostředků, ale i ovlivňuje image našeho státu vůči mezinárodnímu politickému a vojenskému okolí a prestiž resortu obrany a armády ve společnosti. O tom bylo již řečeno a napsáno mnoho, snad až příliš mnoho, bohužel většinou v dosti obecné rovině a pasivní poloze. Máme celkem dobrou představu o tom, co „je třeba“, horší je to však s reálnými účinnými aktivitami k zvládnutí problémů a odpovědnému projektování a řízení procesů. Ve svém článku se zaměřím na problematiku strategického plánování.

* * *

Principiálně, v našich podmínkách, nové otázky identifikace a hodnocení bezpečnostních rizik, stanovení optimálních cílů použití armády a jim odpovídajících cílů její výstavby, otázky stability, perspektivnosti a současně flexibility a adaptability armády, problémy determinovaných a plně funkčních vnitřních i vnějších vztahů, strategie vývoje armády, optimalizace rozdělení zdrojů a další složité problémy strategického řízení a plánování nelze řešit pouze starými přístupy a prostředky. Ukazuje se, že není možno ani převzít nebo koupit hotová řešení. Samozřejmě nelze objektivně existující problémy ignorovat, spokojovat se buď s tradičním, nebo sice novým, ale uspěchaným, povrchním řešením, případně stále jen konstatovat, jak je vše nové a obtížné.

Řízení složitých procesů nelze znásilňovat neadekvátními primitivními přístupy, které sice „nedají moc práce“, ale nic neřeší, a naopak mohou problémy deformovat. Jediným východiskem je využití vědecké podpory: analýz, identifikace a hodnocení variantních řešení, systémového přístupu, prognostiky, hodnotové analýzy, teorie řízení a plánování, synergetiky, modelů a her, informační analýzy, expertíz a dalších vědeckých disciplín, metod a technik. Je ovšem nebezpečí druhého extrému: vytváření a aplikace neadekvátně složitých a datově náročných modelů, které časově ani věcně neodpovídají konkrétním praktickým potřebám.

V souvislosti s uplatněním vědecké podpory strategického plánování vyvstává, vedle věcných problémů, zcela přirozeně i řada metodologických a procesních otázek: Jak se vyhnout nežádoucím extrémům v úrovni a časových nárocích řešení problémů? Jak vytvořit korektní, přátelské a zároveň náročné vztahy? Jak zabránit plýtvání finančními, mate-

riálními, informačními a zejména odbornými lidskými zdroji? Jak docílit podstatně větší pružnosti v koncipování vědecké práce? Samotné „koncepty“ vědecké práce v dosavadním pojetí top-managementu resortu a armády nijak nepomohou. Je nutno se přiblížit (nikoliv podřít) k praktickým potřebám. V jednoduchosti (nikoli ovšem v prostoduchosti), v determinovaných vztazích, ve vědecké profesionalitě a odpovědnosti je síla!

Některé problémy vědecké práce v nových podmínkách jsem diskutoval ve VR 2/1992. Pokusil jsem se i o návrh základní terminologie v oblasti vědecké práce. Článek se pocho-pitelně týkal tehdejší federální armády; snad z tohoto důvodu nenašel odezvu, ani kladnou, ani zápornou. Od té doby vyšla ve Vojenských rozhledech řada článků s tematikou vědecké práce. Pozoruhodný je článek „*Potřebuje armáda rozvíjet vlastní vědeckou činnost?*“ ve VR 4/1994, avšak, podle mého názoru, jako memento, resp. návod, jak problematiku vědecké práce v AČR neřešit.

V tomto svém článku se chci dotknout některých věcných i procesních stránek vědecké práce v oblasti strategického plánování. Podle mého názoru jak ve věcném zaměření, tak ve způsobu řízení vědecké práce získává převahu spíše *atribut neúčelné komplikovanosti*. Proto se pokusím naznačit některé možnosti jak problémy zjednodušit. Cílem článku je přispět k tomu, aby vědecká podpora strategického plánování byla skutečně vědecká a podpůrná, aktivní, pružná, rychlá i kvalitní, s potřebnou hloubkou i praktickou využitelností.

Využití systémové analýzy

Základem efektivní práce v každé oblasti řízení je přesné, konzistentní a zároveň dosta-tečně flexibilní vymezení systémových komponent řízení, tj. subjektu, objektu, vztahů, chování (procesů a aktivit), vstupů, výstupů, podmínek a jejich charakteristik, včetně obsa-hu a formy, časové proměnlivosti a ceny. Tato systémová dekompozice předpokládá ovšem účinnou, transparentní, konzistentní a formálně správnou terminologickou bázi. Je všeo-bečně známa situace v této oblasti. Není to jednoduchá záležitost, ale bez jejího kvalitního, nikoliv „nějakého“ vyřešení bude další postup neefektivní.

Systémová dekompozice (nejen strategického plánování, ale celého vrcholového řízení) představuje obtížný úkol s velkou výsledností. Umožní jednoznačně identifikovat kompo-nenty celého systému a dílčích procesů a určit jejich povinné systémové atributy (mimo jiné pro počítačovou podporu), ohodnotit exponovanost a význam procesů a jejich subjektů, vnese žádoucí řád do technologie řešení problémů řízení, zajistí klasifikaci aktivit a procesů podle zvolené typologie a samozřejmě jejich retrospektivní ohodnocení. Identifikace proce-sů a aktivit strategického plánování v problémovém poli umožní zaměřit vědeckou podporu a další podmínky efektivního řešení žádoucím směrem. Systémová dekompozice spolu s morfologickou analýzou zvýší rovněž objektivnost provádění změn organizačních struktur a už snad konečně utlumí permanentní nestabilitu, která, pokud vůbec něčemu slouží, pak kvalitě, efektivnosti a náročnosti řídicí práce rozhodně ne.

Největším přínosem systémové dekompozice strategického plánování, podle mého názo-ru, je zvýraznění **nutnosti aplikace nových adekvátních přístupů a účinného nasazení moderních prostředků pro podporu rozhodování, zejména expertních systémů, mode-lů a her**. I přes závažnost invenční a heuristické složky je nezbytné v procesech a aktivitách top-managementu redukovat objem psaní „slohových cvičení“ a jejich následných něko-

likanásobných reformulací a naopak zvýšit objektivnost a podloženou optimalizaci rozhodování a informační efektivnost výsledných materiálů. V tomto smyslu by bylo účelné zahájit proces racionalizace top-managementu resortu MO a AČR, třeba formou komplexního rozvojového projektu s konkrétním vymezením cílů, odpovědností a pravomocí subjektů, s určením časových etap, nákladů a všech dalších projektových náležitostí. Předpokládám, že po dobrém startu by se věc zdařila v relativně krátké době. Startem by měla být právě uvedená vědecky podložená systémová dekompozice strategického plánování a dalších oblastí top-managementu.

Využití synektické metody k řešení strategických problémů

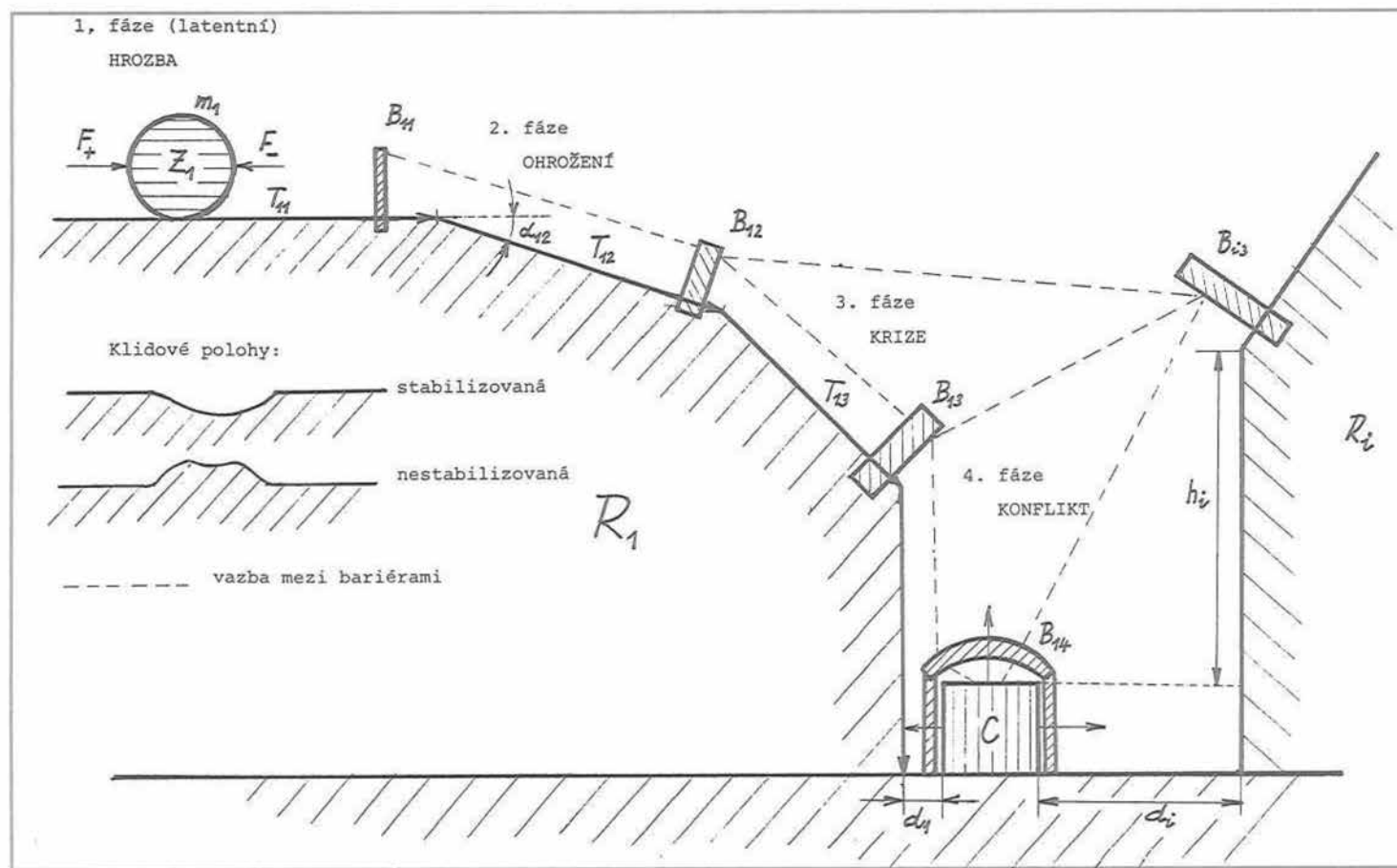
Historie vědy ukazuje, jak účinné je využívání analogií mezi jevy a procesy z odlišných oblastí přírody, společnosti i lidského života. Příklady myslím netřeba uvádět. Všeobecně jsou známy věcně odlišné procesy, popsané stejným matematickým aparátem (zpravidla diferenciálními rovnicemi). Tento postup, široce uplatněný např. v synergetice, velmi dobře zobrazuje analogii na úrovni technických, chemických, jednoduchých biologických a velmi jednoduchých ekologických systémů. Na úrovni složitých ekonomických a společenských systémů je jeho využití problematické a i ve zjednodušené podobě (např. modely vztahů mezi státy s využitím tzv. velkých proměnných) slouží spíše explorativním účelům než praktickému řízení.

V našich podmínkách v oblasti strategického plánování obrany státu jde v současnosti především o to nazvat a pochopit probíhající procesy, rozlišit jejich komponenty podle toho, jak mohou, resp. nemohou být reálně ovlivněny aktivitami České republiky a její armády, a rychle tyto poznatky promítnout do konkrétní činnosti. Potřebujeme zejména účinný, třeba relativně jednoduchý, nástroj k popisu bezpečnostní situace a rizik pro stát a jeho občany, k ocenění jejich důsledků a opatření redukce a eliminace rizik, k posouzení vzájemných vztahů různých rizik a opatření a k následné rozvaze - kdy, jak, která opatření a s jakými náklady realizovat.

Na příkladu modelového zobrazení, popisu a řešení bezpečnostních rizik a reakce na ně se pokusím ukázat možnosti synektické metody, spočívající ve využívání a kombinování analogie zdánlivě nesouvisejících poznatků (vzhledem ke značnému podílu netradičnosti a invence se uvádí jako varianta brainstormingu).

Jak tedy - s invencí a fantazií - na problematiku bezpečnostních rizik? Což se vrátit do školních let a vzít na pomoc pramáti všech věd - mechaniku? Velmi účinnou, podle mého názoru, by mohla být analogie v principu mechanického charakteru doplněná o ekonomické cenové a nákladové atributy. Tento, na mechanické potenciální analogii založený model pro další výklad nazvu pracovní „závaží a cíl“. Stručně vysvětlím podstatu analogie:

Představme si situaci, znázorněnou na obr. 1. Existuje **posloupnost nakloněných rovin** (v obecnějším modelu lze a je účelné uvažovat i jiný tvar ploch) s úhlem náklonu postupně rostoucím od 0 do 90 stupňů. Jednotlivé dílčí roviny jsou charakterizovány úhlem, velikostí (vzdáleností hran) a povrchem, který ovlivňuje pohyb po rovině třením a zároveň pohybující se předmětem může být sám deformován. V určitém místě se nachází **závaží** charakterizované tvarem, hmotností a konzistencí. Cíl pádu závaží po překročení poslední hrany může mít rovněž řadu atributů; nejvýznamnější je pochopitelně jeho výška vůči hraně volného pádu, protože rozhodujícím způsobem určuje důsledky pádu (připomínám známý

Obr. 1: Potencionální model rizika

vzorec pro potenciální energii $E = mgh$). Čtvrtou základní složkou uvedeného modelu jsou **bariéry** vytvářené různými subjekty, zvláště však potenciálním cílem pádu závaží, k znemožnění, odklonění nebo jiné změně pohybu závaží.

Čtenáři s minimální dávkou představivosti je jasné, kam mířím. Systém rovin (ploch) a závaží představují **bezpečnostní riziko**, přičemž různým úhlům náklonu odpovídají fáze (stupně) rizika, např. **latentní fáze (hrozba) - ohrožení - krize - aktuální fáze (konflikt)**. Úhly náklonu mohou být časově proměnlivé, závislé v první řadě na subjektu rizika, ale i na dalších vlivech (např. mezinárodním prostředí). Lze modelovat různé vlivy (síly), které kromě tření na pohyb závaží působí. Cíl v modelu představuje stát (území, přírodní prostředí a zdroje, ekonomiku, infrastrukturu, materiální a kulturní bohatství, systém vztahů a občany s jejich životními podmínkami a majetkem). Lze jej vybavit, kromě geometrické charakteristiky polohy vůči riziku, řadou dalších užitečných atributů (např. plochou, výškou, odolností, vazbami na okolí apod.).

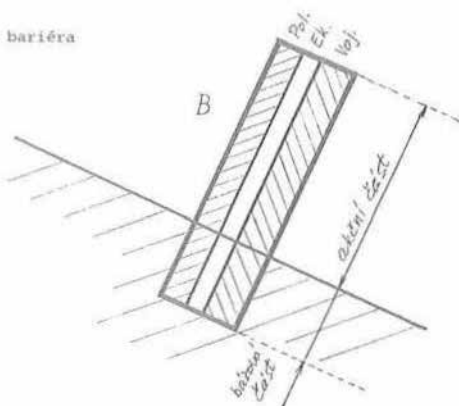
V naznačeném modelu (obr. 1) bariéry představují **opatření obrany státu**. Pro kvantifikaci interakce s rizikem (v dané fázi, resp. stavu) je účelné uvažovat geometrické a materiálově-pevnostní parametry bariéry, včetně jejího „základu“. Bariéra musí splňovat podmínku minimální (prahové) výšky a pevnosti, aby vůbec měla smysl, zároveň ovšem existuje horní mez efektivnosti, určující neúčelné předimenzování bariéry. Naznačená analogie umožní tedy posoudit ekonomickou adekvátnost bariéry, protože její stavba představuje pro „cíl“ kvantifikovatelné náklady. Zjevná je souvislost růstu velikosti a nároků na stavbu bariéry s růstem náklonu roviny. Speciální význam má bariéra redukující, resp. eliminující působení rizika ve stavu „konflikt“, tj., v uvažovaném modelu, při volném pádu závaží na cíl.

V bariéře lze rozlišovat ve vertikálním směru podíl jednotlivých složek obrany státu na eliminaci rizika, v horizontálním směru - akční a bázovou část (obr. 2a). Bázová část se sama o sobě na eliminaci rizika nepodílí, vytváří však základ a podmínky pro uplatnění akční části. Zobrazuje procesy, instituce a náklady na přípravu a zabezpečení obranného potenciálu osobami, technikou a materiálem, informacemi, energií a objekty.

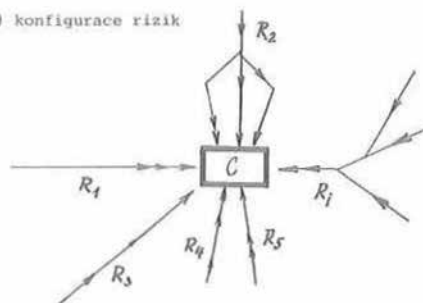
Uvedený model by samozřejmě neměl smysl, kdyby zobrazoval situaci s jediným rizikem. Lze uvažovat různá rizika a různé parametry s dynamicky proměnnou vzdáleností a výškou vůči cíli i popsat vztahy mezi riziky a mezi bariérami, např. zavedením ceny, kterou subjekty (resp. objekty rizik) platí za vytváření a realizaci rizik (resp. bariér) a dosahují (resp. ztrácejí) zasažením cíle (obr. 2b).

Klíčovým bodem modelu je popis interakce závaží a cíle. Je zřejmé, že málo významná rizika (na úrovni stát a armáda) se připustí bez stavby bariér, jiná budou eliminována plně, jiná částečně. Model by měl zahrnout kromě ekonomického aspektu i význam **informovanosti cíle** pro přípravu a stavbu adekvátních bariér. Jednoduchým způsobem lze popsat řadu aspektů krizového managementu pro různé fáze rizika. Zásadní význam má závěr, který z modelu na první pohled plyne: riziko přestane být rizikem, pokud zmizí potenciálová výška, tj. pokud subjekt cíle bude na stejné úrovni jako subjekt rizika. Jak jsem již slovně naznačil a v rámci článku nebudu dále rozvádět, model předpokládá popis jednotlivých komponent vektory atributů různého charakteru. Řada z nich bude mít spekulativní charakter, většinu bude nutno stanovit expertizně. Lze však předpokládat, že v případě akceptování a rozvinutí myšlenky modelu bude stupeň objektivnosti a exaktnosti postupně růst. Matematicky by model představoval soubor algebraických rovnic a časovou diskre-

a) bariéra

b) konfigurace rizik

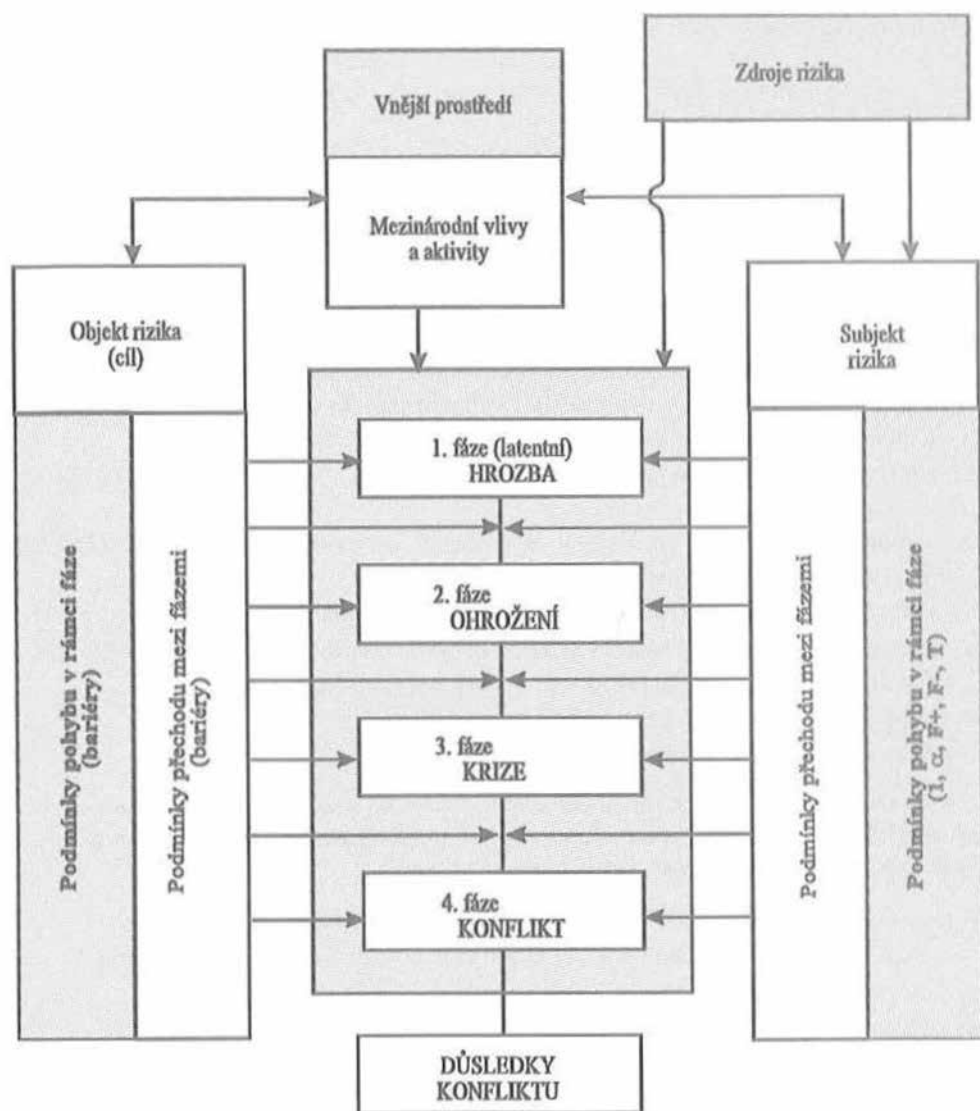
Obr. 2: Důležité aspekty modelu

tizaci s proměnným krokem. A pokud by byly výhrady k jeho nevědeckosti, lze snadno uplatnit i diferenciální rovnice (např. pro pohyb po nakloněné ploše); jejich počáteční resp. okrajové podmínky bude možno snadno určit a výsledky budou zřetelné a snadno interpretovatelné.

Schéma posloupnosti jednotlivých fází rizika je uvedeno na obr. 3. Terminologie naznačeného přístupu se poněkud odlišuje od dosavadních, byť nejednotných zvyklostí. „Riziko“ je nadřazeným pojmem, zahrnujícím uvedené fáze (stavy) hrozby, ohrožení, krize a konfliktu. Tato sekvence pojmů celkem vyhovuje anglickým termínům *threat - emergency - crisis - conflict* a obecněji používanému termínu „risk“. Vznik jednotlivých fází, resp. přechod mezi nimi, je vázán, jak jsem již naznačil, jednak na určité zdroje (v modelu svázané s hmotností závaží), jednak na podmínky různého druhu, vnější a vnitřní, pozitivní a negativní. Lze do nich zahrnout i tvar ploch, který může podporovat stabilitu nebo naopak labilitu polohy závaží v té které fázi. A priori není nutno uvažovat pouze jednosměrný pohyb závaží a pouze pasivní postavení cíle vůči němu.

Na závěr této části článku chci ujistit obzvlášť kritické čtenáře, že v žádném případě nekladu rovnítko mezi jednoduchý fyzikální (a snad ještě částečně ekonomický a informační) proces pádu závaží na cíl a složitý politický, ekonomický a vojenskostrategický proces obrany státu, použití a výstavby armády. Uvedená (spíše fenomenologická než analytická) analogie pochopitelně nemůže vyřešit celý komplex složitých problémů. Chci pouze ukázat, že řešení může usnadnit, dekomponovat a urychlit nejen složitý matematický model, ale i jednoduchý model založený na synektické analogii.

Jsem toho názoru (a realita, zejména v zahraničí, tomu nasvědčuje), že synektické postupy se mohou uplatnit v řešení celé řady problémů v ekonomické, politické a vojenské oblasti. Cožpak by nebylo možné využít analogii s medicínskými problémy při poznání, diagnostice

Obr. 3: Přechody fází rizika

a terapii existujících nebo potenciálních negativních jevů? Nelze využít poznatky a přístupy termodynamiky, teorie fyzikálních polí, přechodových jevů, stability, spolehlivosti a zpětných vazeb v technických systémech? Nejde samozřejmě o primitivní kopírování, ale o prostředek k porozumění procesům, k jejich popisu, k řešení problémů, které jsou s nimi svázány. Myslím, že to je jedna z oblastí, kde by se měla uplatnit vědecká pracoviště v rámci vědecké podpory strategického plánování.

Využití principů tržního mechanismu při řízení vědecké práce

„Vědu“ bychom neměli dělat ani z řízení vědecké práce. Jednoduché, transparentní a zároveň pružné a účinné postupy a vztahy by měly být definovány a realizovány v procesu iniciace, přiřazování a kontroly plnění požadavků vědecké podpory. Jsou jasné základní komponenty těchto procesů:

- * problémové pole dané oblasti (strategického plánování),
- * subjekty, které ve prospěch plnění svých úkolů a působnosti vědeckou podporu potřebují a vyžadují (složky top-managementu resortu obrany a armády),
- * subjekty, potenciálně schopné nebo reálně vykonávající aktivity vědecké podpory (pracoviště vědecké základny a vysoké školy v resortu i mimo resort obrany),
- * věda (rámcově definovaná jako souhrn poznatků a metod k identifikaci a řešení složitých problémů),
- * dostupné informace o stavu vědy v dané oblasti, o problémovém poli a možnostech uplatnění vědeckých pracovišť,
- * souhrn zásad, pravidel a kritérií uplatnění vědy v dané oblasti,
- * centrální pracoviště řízení vědecké práce, schopné koordinovat optimální (suboptimální) přiřazení kapacit vědeckých pracovišť s vědeckými problémy,
- * vstupy a výstupy (včetně ekonomického zajištění),
- * vztahy mezi uvedenými komponentami a vnější vztahy.

Problém, resp. na dané úrovni metaproblém, je celkem jasný: optimálně (suboptimálně) přiřadit kapacity vědeckých pracovišť požadovaným problémům vědecké podpory, přičemž kritériem optimalizace je synergie těchto dílčích kritérií:

- * úroveň a efektivnost činnosti subjektu, požadujícího vědeckou podporu,
- * úroveň potenciálu vědeckého pracoviště pro aktivní vědeckou práci v dané oblasti,
- * rozvoj (obohacení) vědy,
- * náklady,
- * hospodárnost (úroveň využití prostředků).

I přes všechna úskalí kvantifikace zejména efektů v těchto kritériích je možné realizovat v principu suboptimalizační proces, v němž prioritní postavení má společenská užitečnost, která se promítá především v potřebách subjektů top-managementu. Pokrok v této oblasti je pomalý a jedním z důvodů je právě dělání „vědy“ z řízení a praktického využití vědy k reálnému zvýšení úrovně řešení konkrétních problémů. Prakticky vůbec se nevyskytuje

reciproční kritický vztah vědeckých pracovišť vůči top-managementu a jeho případným chybám.

Pokusím se naznačit jednu z možností, která by situaci mohla zlepšit. Je to v podstatě aplikace principu tržního mechanismu vztahu nabídky a poptávky, známého např. z procesu kuponové privatizace (opět příklad použití synektické metody). Samozřejmě, že v oblasti vědecké práce nelze plně uplatnit ryze ekonomické ukazatele. Specifiky má i moment konkurence a časové dimenze změn a realizace nabídky a poptávky. Přesto, domnívám se, aplikace tržního mechanismu v zásadě možná je. Nezbytnou podmínkou je ovšem potřebná úroveň všech shora uvedených komponent procesu vědecké podpory a vytvoření a zavedení účelné typologie poptávky a nabídky. V ní se musí uplatnit věcná, časová, metodologická a ekonomická rovina (co?, kdy?, jak?, za co?). V oblasti strategického plánování je to ve věcné rovině, např. následující charakter problematiky:

- koncepce obrany státu a jeho vojenská strategie,
- indikace a hodnocení bezpečnostních rizik,
- koncepce použití armády při obraně státu (zahrnuje soustavu cílů použití armády),
- vztah armády a dalších komponent státu, podléjících se na obraně,
- koncepce výstavby a přípravy armády jako celku (včetně soustavy cílů přípravy a výstavby armády a celoarmádních rozvojových projektů),
- koncepce činnosti, výstavby a rozvoje jednotlivých akčních komponent armády, podléjících se na plnění úkolů, daných cíli použití armády (top-management, řízení a velení vojska, logistika atd.),
- koncepce činnosti, výstavby a rozvoje bazových komponent, vytvářejících personální, materiálně-technickou, informační a poznátkovou bázi fungování a výstavby armády,
- koncepce výstavby jednotlivých strukturálních oblastí armády (osoby, systém velení, prostředky řízení a zpracování informací, výzbroj, materiál, technika a služby, ekonomické vztahy, finance, sociální a humanitární oblast atd.),
- řízený proces redukce armády a snižování vojenských výdajů při zachování obratyschopnosti státu,
- efektivnost výstavby armády (rozdělení zdrojů, vztah užitku a nákladů),
- vnější vztahy armády, kompatibilita, integrace do bezpečnostních struktur.

V časové rovině se jedná o dvojí členění:

- ▲ časový horizont řešení (krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé problémy; z hlediska strategického plánování se v krátkodobém horizontu řeší jen problémy zásadního významu pro obranu státu a armádu),
- ▲ časový termín řešení (okamžitý servis, řešení úkolů v daných termínech cca 0,5 - 2 roky, trvalé sledování a hodnocení problematiky v dané oblasti s periodickými nebo neperiodickými výstupy, ...).

Z metodologického hlediska lze rozlišit problémy i jejich řešení (poptávku i nabídku) např. takto:

- poradenství (včetně iniciativního předkládání námětů a připomínek),

- okamžitý informační nebo analytický servis,
- expertizy a připomínková řízení,
- metodologická podpora (včetně systémové dekompozice a tvorby terminologie),
- tvorba podkladů k předpisům, standardům a normám,
- prognózy (explorativní i normativní),
- tvorba podkladů k legislativě,
- tvorba zásadně významných koncepčních materiálů.

S metodologickou rovinou souvisí forma výsledků řešení (grafická, tabelární, textová, ...).

V ekonomické rovině budou rozlišeny úkoly a aktivity podle zdroje a způsobu financování (např. rozpočtové, grantové, ...).

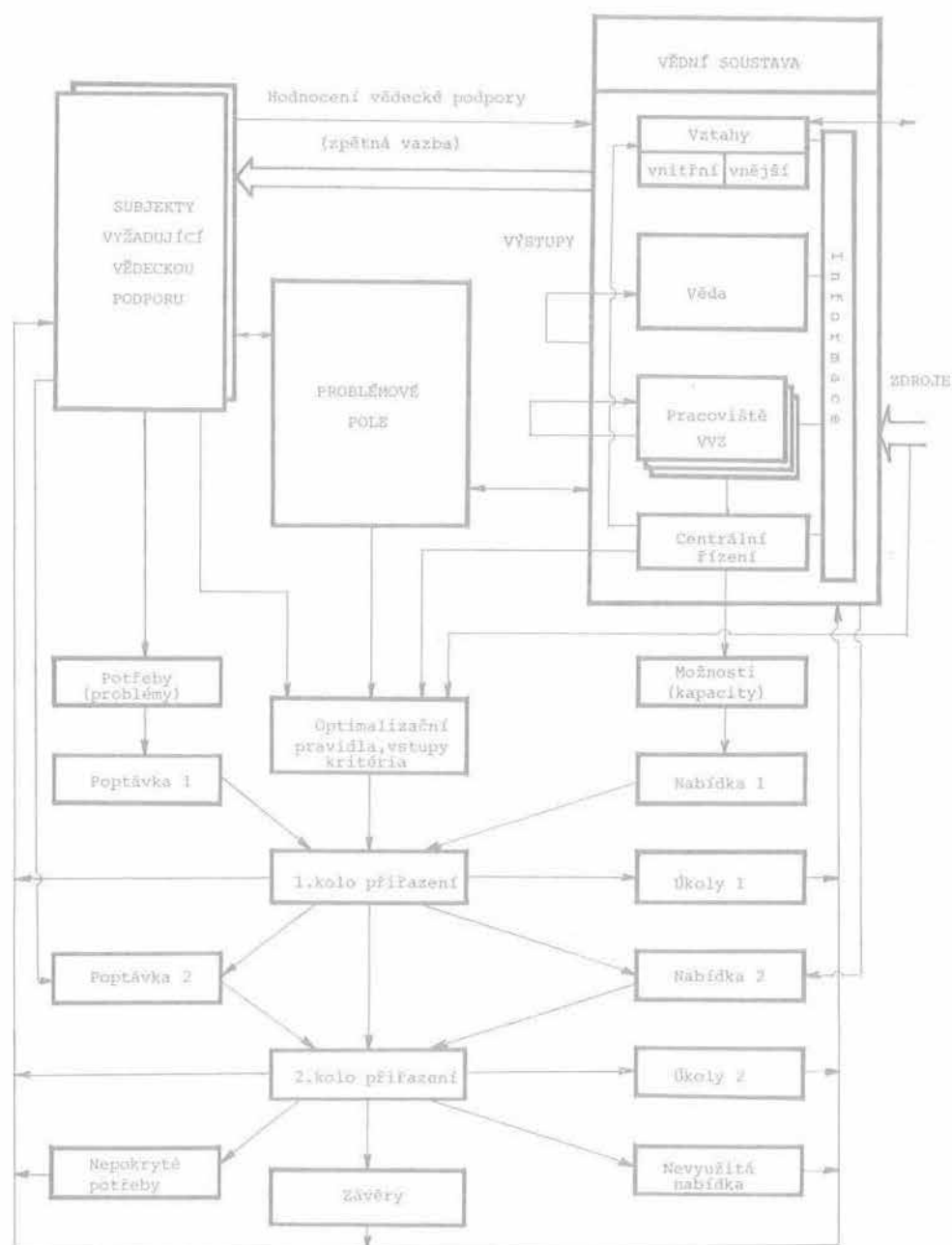
Zásadní význam má to, aby jak nabídka (potenciál vědeckých pracovišť), tak poptávka (problémy předkládané k řešení) měly skutečně vědecký charakter, tj. byly významné, objektivní, komplexní, složité a nové. Značnou pomoc může poskytnout dobrá databáze s evidencí již realizovaných vědeckých aktivit.

S touto výbavou lze pak již vstoupit do relativně jednoduchého procesu, znázorněného na obr. 4. Výklad k němu není třeba. Předpokládám, že postačí dvě kola kvalitního, analytického a expertizního objektivizovaného přiřazení k tomu, aby se zřetelně profilovaly

- poptávka a nabídka vzájemně akceptované (pak lze přejít k formulaci zadání vědeckých úkolů),
- poptávka nepokrytá, a to z důvodu své nízké úrovně, nebo z nedostatku nabízených možností,
- nabídka odmítnutá (ze stejných důvodů).

Vědecká podpora by měla být speciální, aktivní, vysoce korektní, inteligentní a hospodárnou službou, a to jak procesům, které podporuje, tak rozvoji vědy, ze které čerpá. Značné rezervy jsou myslím v organickém zapojení vysokých škol, a to nejen učitelů a vědeckých pracovníků, ale i posluchačů. U každého tvůrčího pracoviště a pracovníka (vědecké základny i top-managementu) by měly být trvale evidovány a následně využívány údaje o jeho vědecké (odborné) potenci, znalostech a schopnostech garance za dílčí problémové oblasti, i konkrétní výsledky řešení úkolů. Chybou minulé praxe bylo nedostatečné rozlišení mezi vědeckým problémem a úkolem, a dokonce se zaměřovala poptávka a nabídka. Toto by mělo být naprosto jednoznačné. Vědecký úkol je oboustranně akceptovaný vědecký problém, a to se všemi náležitostmi, včetně vyhodnocení efektu a nákladů. To není byrokracie nebo neúčelná administrativa. Pořádek a jednoduchá evidence jsou i v oblasti vědecké práce nezbytné, samozřejmě s nezbytnou relativní volností a funkční účelnou nadbytečností (vzhledem k rozdílným časovým gradientům poptávky a nabídky).

Vědecká podpora strategického plánování musí vycházet z co nejvíce objektivizovaných prognóz, a to jak potřeb, tak možností a omezení obrany státu, použití a výstavby armády. Prognózy ovšem musejí odpovídat požadavkům informační obsaženosti, aktuálnosti a využitelnosti, aby na základě nich bylo možno předvídat vývoj problémového pole, indikovat a řešit problémy. Nutně se musí rozlišovat explorativní a normativní prognózy. Obrana státu není počasí a výstavbu armády nelze prognózovat jako pohyb tlakové níže nad Islandem.

Obr. 4: Poptávka a nabídka vědecké podpory

Stručnost názvu článku jsem nadřadil nad korektností vyjádření. Čtenář však jistě pochopil, že mi šlo o to, aby vědecká práce, vědecká podpora řídicích procesů na strategické úrovni nebyla deformována neúčelností, zbytečnou komplikovaností, pseudovědeckostí a plýtváním prostředky. Částečně kritický tón článku neznámá, že v naší současné vědecké základně a její činnosti nejsou pozitiva. V oblasti strategického řízení a plánování se vědecká podpora uplatňuje, o úrovni vědeckých pracovníků i pedagogů v této oblasti svědčí i řada podnětných článků ve Vojenských rozhledech.

Přesto zůstává řada klíčových problémů strategického plánování ze strany vědecké základny stranou zájmu. Potřebujeme více vědy, více systémového přístupu, matematiky, modelování, ekonomického myšlení, ale vše v praktické rovině, v efektivním transparentním provedení. Použití naznačených postupů zjednodušení a zprůhlednění vědecké práce a jejího řízení by mohlo inspirovat nebo uvolnit kapacity naší vědecké základny k řešení aktuálních i dlouhodobých problémů vrcholového řízení resortu a armády.

Každoročně prezentujeme procesy obranného plánování v rámci notifikace podle dokumentů Vídeňského fóra 1992. Rozhodně by bylo pozitivním signálem pro mezinárodní okolí uplatnění vědeckých metod ve vrcholovém řízení (např. ve zmíněné oblasti indikace a hodnocení bezpečnostních rizik a systémového sestavení soustav cílů použití a výstavby armády v rámci Systému plánování, programování a rozpočtování). Zajisté by to přispělo k tomu, abychom i jako malý stát s malou armádou byli vnímáni okolím jako inteligentní, hodnověrný, přínosný partner, schopný nové problémy řešit rychle a kvalitně, s velkým myšlenkovým vkladem a s pozitivními praktickými výsledky. Přispělo by to rovněž, a to v první řadě, ke zlepšení pozice armády ve společnosti a jejímu akceptování zastupitelskými orgány a občany - daňovými poplatníky.

Top-management našeho resortu ovšem nemůže od vědecké základny pouze brát. Jeho vklad k vytvoření konkrétních a zároveň náročných vztahů k zvýšení úrovně a prestiže vědecké práce a vědeckých pracovišť by se měl projevit při ocenění přínosu vědecké podpory a přidělení potřebných prostředků na reálné fungování, rozvoj a řízení vědecké základny. Stejný význam ovšem má i vytvoření legislativních, organizačních, metodologických, informačních, technologických i obyčejných lidských podmínek pro efektivní vědeckou práci.

Co je vědecká metoda a teorie

V posledním období došlo k určité renesanci potřeb zpracování výzkumných a vědeckých podkladů především pro potřeby vrcholového řízení obrany států a velení armády. Přitom se používají pojmy, jejichž obsah není všemi shodně chápán. Taková situace vede k nepochopení, nejasnostem případně k vytvoření představ, které neodpovídají podstatě uskutečňovaných činností.

Ve prospěch odstranění nepříjemných stavů, představujících nedůvěru na straně uživatelů vědy a výzkumu a roztrpčení na straně výzkumných pracovníků, jsou předkládány poznatky o dvou významných pojmech: vědecká metoda a teorie.

* * *

■ VĚDECKÁ METODA

Metodou rozumíme souhrn pravidel, která ovlivňují hodnotící, poznávací, praktickou nebo jinou činnost člověka a zabezpečují jeho cílevědomý a uspořádaný charakter.

Metoda neobsahuje bezprostředně to, co existuje v objektivní realitě, ale to, jak musí člověk postupovat, jak si počínat, aby poznal objekt činnosti a uměl ho změnit. Pouze vědecké a správně použité metody jsou zárukou nejkratší cesty k cíli. Metoda neexistuje bez člověka, je jeho intelektuálním nástrojem.

Každá metoda má **objektivní stránku**, kterou představuje teorie o objektu, a **subjektivní stránku**, která je dána způsobem poznávání objektu, formulování zákonů, zákonitostí, principů, kategorií ap. Vědecká metoda se odlišuje od jiných metod v tom, že obsahuje navíc postup k získávání dalších poznatků o objektu a navrhuje opatření ke změně objektu poznání.

Na Schématu je znázorněna vědecká metoda. V *prvé etapě* je poznáván objekt a vytvářena o něm teorie. Výsledek je závislý na pravdivosti poznatků. V *druhé etapě* jsou vytyčeny cíle ke změně objektu a postupy k jejich dosažení. Obě etapy probíhají v čase t_1 . Objekt je vždy posuzován v konkrétním čase a prostoru, změnu, kterou chce subjekt dosáhnout, je možné uskutečnit jen v budoucnosti. V průběhu uskutečňování cílů mohou být vlivy okolí objektu natolik významné, že může dojít ke korigování cílů, a proto by měly být součástí prováděných opatření takové etapy, které umožní zdokonalování poznání v budoucích časových horizontech t_2 až t_n .

Subjekty mají stanoveny objekty poznávací a přetvářecí činnosti. Objektem poznání je například tank, rota, systém velení v roce 2005 na operačním stupni, systém profesionálních kariér ap. Subjekty používají prostředky k dosažení žádoucích výsledků, volí metodu, která má objektivní obsah a subjektivní formu. Vždy využívají dřívější znalosti, které jsou dosud poznanými vědeckými teoriemi a někdy i metodami. Např. o provozu tanku a postupu ke zjišťování příčiny poruch, o struktuře rot a charakteristikách výcviku a úrovně vycvičenosti, o teorii velení na operačním stupni a jejich tendencích, o teorii a potřebách profesionálních kariér. Metoda je systém důsledků, které vyplývají z teorií a vedou k dalšímu

poznávání objektu a jeho přetváření. Metoda není teorie. Cílem je objektivizovat proces a dosáhnout optimálního výsledku.

Vědecké metody jsou klasifikovány podle různých hledisek:

a) podle vztahu subjektu a objektu poznání

- empirické (pozorování, měření, experiment),
- teoretické (analýza a syntéza, indukce a dedukce, formalizace, idealizace, analogie, abstrahování, zobecňování, modelování),

b) podle předmětné oblasti, z níž byly odvozeny

- společenskovední (psychologické, sociologické, ekonomické, demografické, geopolitické, vojenské...),
- přírodovědní (fyzikální, chemické, metrologické...),

c) podle stupně obecnosti

- nejobecnější (systém nejobecnějších principů, zákonů, kategorií a teorií, používaných např. ve filozofii),
- obecné (obecné principy, zákony, kategorie a teorie, odvozené a aplikovatelné v širokém spektru oblastí, např. analýza a syntéza, analogie ap.),
- speciální (metody jednotlivých vědních disciplín, etap poznávacího procesu ap.).

Běžně je používána posloupnost vědeckých metod a jsou řešeny jejich vzájemné vztahy (podřízenost, nadřízenost, návaznost ap.). Vzhledem k tomu, že při rozvoji poznání jsou široce aplikovatelné obecné metody, bude vybraným z nich věnováno několik poznámek.

1. **Pozorování.** Cílem je popis a vysvětlení pozorovaného předmětu nebo jevu. Výsledek může být verbální, číselný, grafický, filmový nebo i jiný. Významné je izolování objektu od okolí, abstrahování od podružných znaků a hledání jeho obecného, podstatného a nezbytného obrazu. Na této úrovni je nezbytné analyzovat a snažit se odhalit základní vztahy mezi vytypovanými částmi objektu, poznat princip jeho fungování. Pozorování bývají zatížena chybami z vlivu „osobní rovnice“ (je dána citlivost nervové soustavy na vnější vlivy), z menší osobní zaujatosti a objektivnosti, z ukvapenosti (některá fakta jsou zveličována, a pak nevidíme reálný obraz objektu). Platí zásada: „Pozorujeme proto, abychom získali objektivní fakta a ne, abychom potvrdili svoje názory.“
2. **Experiment.** Cílem je ověřit objekt nebo vydělený jev v navozených umělých podmínkách. Na rozdíl od pozorování, subjekt neizoluje objekt jen myšlenkově, ale i prakticky.
3. **Empirické metody** (pozorování, měření a experiment) jsou využívány jako základ pro tvorbu vědeckých teorií. Představují nižší úroveň poznání, což ale nesnižuje jejich praktický význam.
4. **Teoretické metody** jsou používány tehdy, je-li vztah mezi subjektem a objektem poznání zprostředkovan pouze poznatky o objektu. Tyto metody se používají při odhalování takových stránek objektu, které nejsou empirickými metodami postižitelné.

Každý jednotlivec by si měl uvědomit, že historie lidstva je spojena se dvěma fenomény, které zabezpečily pokrok. Jsou to **dělna práce a věda**. Při uvědomění si, dodržení a uplatnění vědecké metody na všech úrovních struktury resortu obrany všemi jeho pracovníky by mohlo dojít k trvalému vytváření vhodnějších podmínek pro dosahování kvalitních praktických výsledků.

■ TEORIE

Pojem teorie je odvozen z řeckého *theoria* - bádání, zkoumání. Ve *Slovníku cizích slov* (SPN, Praha 1966) jsou uvedeny následující významy:

- učení;
- prosté poznávání skutečnosti nebo souvislosti na rozdíl od jejich praktického využívání;
- soustava vůdčích myšlenek v určité oblasti poznání;
- zevšeobecnění praktických zkušeností;
- soubor závěrů, vyplývajících z předpokladů ověřených pozorováními a zkušenostmi.

V *Malém encyklopedickém slovníku* (Encyklopedický institut ČSAV, ACADEMIA, Praha 1972):

- opak praxe;
- systém zobecněného poznání (pojmu, výroků, zákonů), umožňující vysvětlení nebo předvídání (predikci) určitých stránek nebo jevů skutečnosti;
- logická konstrukce, s jejíž pomocí se ze základních principů vyvozují důsledky, respektive nové pojmy, výroky, poznatky či zákony.

Při shrnutí různých významů pojmu lze konstatovat, že teorie představuje systém zobecněného poznání k vysvětlení určitých stránek objektivní reality. Používá se ve významu:

- odlišení teorie od praxe,
- protikladu hypotézy (neproověřeného, předpokládaného poznání).

Je myšlenkovou kopií (odrazem a reprodukcí) reálného života. Je spjata s praxí, která vytyčuje poznání, nové úkoly a vyžaduje jejich řešení. Praxe a její výsledky se ve zobecněné podobě stávají organickou součástí každé teorie. Představuje relativně samostatnou soustavu poznatků, které v logice pojmů reprodukuji objektivní logiku věci.

Teorie má složitou strukturu, např. ve fyzice obsahuje: **formální kalkuly a věcnou interpretaci** (kategorie, zákony, principy). Věcné prvky teorie lze vyjádřit symbolicky pro jasnější pochopení formální struktury, logických vztahů a ve prospěch axiomatizace. Jednota obsahových a formálních aspektů teorie je jedním ze zdrojů jejího vývoje a zdokonalování. Struktura a výklad věcné části teorie závisí na vědci a jeho názoru a na metodologických zásadách přístupu ke zkoumanému objektu.

Přírodovědné, společenskovední, a tedy i vojenské teorie jsou podmíněny historickou situací, v níž vznikají. Závisí na úrovni výroby, techniky a experimentálního bádání, které vzniku teorií napomáhají, nebo jej brzdí.

Kritériem pravdivosti teorie je praxe. Je tedy kritériem pravdivosti (adekvátnosti) poznatků, tj. shody teorie se skutečností.

Teorie a praxe jsou z filozofického pohledu dva základní momenty (myšlenková a materiální stránka) jednotného, specificky lidského osvojování světa.

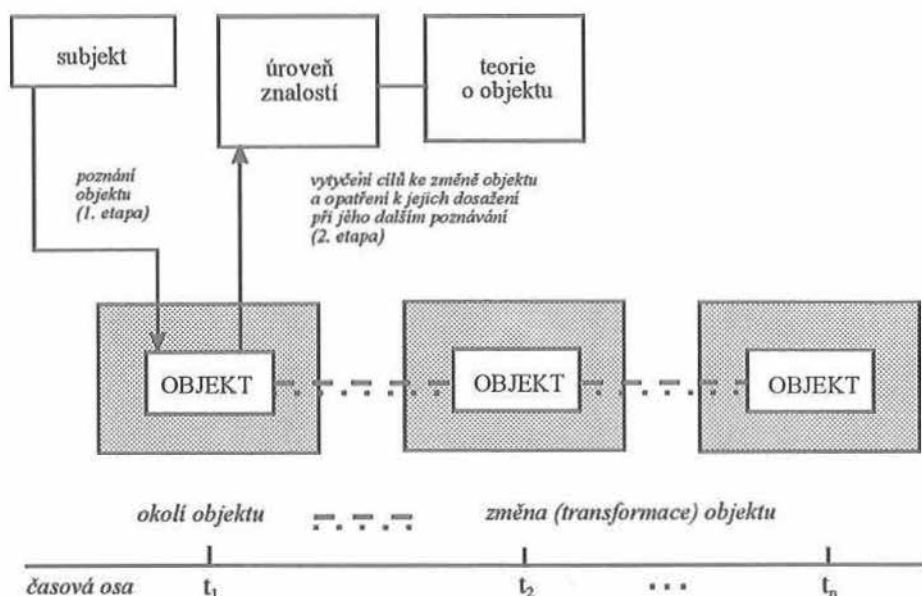

Schéma: Schematické znázornění vědecké metody

Pro správné pochopení pojmů je nezbytné zavést časový rozměr úvah. Jde nám o to, abychom našli takové teorie a jejich algoritmy, které umožní konstruovat budoucí chování objektu (předmětu) zkoumání i při změněných podmínkách. Správná teorie by neměla být závislá na změnách, měla by zajistit odpovídající chování objektu v nových podmínkách, měla by tedy respektovat parametrickou změnu i neočekávaných nových vlivů, ve kterém se objekt vyskytne.

To znamená, že hovoříme o praxi v čase $t + \delta t$, tedy o budoucí praxi, ve které mohou být buď změněny vnější podmínky, nebo se potvrdí, že teorie je chybná. K tomu je ale vhodné rozvíjet jednak modelování, ale taky experiment a metody verifikace úplnosti teoretického řešení. Jestliže uznáváme, že teorie může být v budoucích obdobích dále rozvíjena, pak přiznáváme, že nemusí být vždy pravdivá a naprosto ideální. Porovnáme-li toto tvrzení s dosaženými výsledky v exaktních a přírodních vědách, pak musíme připustit, že existují vztahy, které umožňují poznávaný objekt popsat a vyjádřit jeho „stavovou rovnici“. Vytýčíme-li hypotézu, že v oblasti společenských procesů je rovněž možné vyjadřovat teorie formálním kalkulem a věcnou interpretací, pak je nezbytné tímto směrem orientovat i požadavky na obsah příslušných teorií. Prostředky jsou v tomto směru známy: teorie systémů, prognostické metody, využití aparátu fuzzy matematiky a logiky.

Obzvláště u takových objektů (předmětů zkoumání), které představují značné materiální, lidské, duchovní a vědeckotechnické hodnoty, je formulování teorií a hodnocení jejich validity přímo nezbytnou součástí odpovědného přístupu k řešení.

■ DOPORUČENÝ POSTUP PRO NALEZENÍ TEORIE

Jde o technologický proces myšlenkových postupů při odhalování základních funkčních prvků (objektů, jevů), které vedou k novému poznání, jehož výsledkem je vědecká teorie.

Rozhodující je přesné vymezení objektu (předmětu) výzkumu a určení jeho okolního prostředí.

Objekt výzkumné a experimentálně vývojové činnosti je poznáván ve dvou základních úrovních:

- ◆ permanentní (dlouhodobé),
- ◆ úkolové (krátkodobé).

Permanentní objekt představuje obor činnosti stanovený pracovišti (právnícké osobě) zřizovací listinou a pracovníkovi (fyzické osobě) oblastí odborné profesní orientace, upřesněné v popisu práce. **Úkolový objekt** je stanoven konkrétním zadáním.

Zásady metodologie při zkoumání objektu jsou shodné a spočívají v následujících činnostech.

1. Prvotní orientace

- ▲ **Analýza objektu vědecké činnosti a přesné vymezení jeho hranic** (u permanentního podle zřizovací listiny, u úkolu podle zadání, u obou může mít charakter autozadání, neboli samozadání), hodnocení dosažené úrovně poznání objektu (jednotlivcem nebo kolektivem),
- ▲ **ověření, zda pojmenování objektu odpovídá představám zřizovatele, zadavatele,**
- ▲ **analýza cílů, které rámcově určují předpokládané změny, jichž má být vědeckou činností dosaženo, včetně možných a známých řešení** (Cíle je nezbytné formulovat i v případě mlhavých představ. Např. jednotlivec má tušení, vytyčuje si hypotézu, že zkoumáním a poznáváním konkrétního předmětu nalezne řešení anebo řešením zkvalitní své poznání. Vědecké poznání reality znamená nalézání hlavních prvků /objektů a jevů/ a jejich vzájemných vztahů. A právě to jsou cíle, které by měly být při zadání ujasněny.),
- ▲ **nalezení a označení těch vědních disciplín, které se výzkumu objektu z hlediska předmětného a metodologického dotýkají,**
- ▲ **hodnocení personálních, finančních a materiálních potřeb a možnosti zabezpečit řešení.**

Podle složitosti řešení a požadavků na naléhavost výsledků je zpracována úvodní studie nebo přímo zámysl řešení. Výsledky prvotní orientace je vhodné v písemné formě shrnout a dokumentovat. Měly by obsahovat odpověď zejména na následující otázky:

- * co je objektem výzkumu a jaké je jeho významné okolí,

- * co je požadováno změnit,
- * zda existuje teorie objektu a je-li postačující,
- * jaká je úroveň poznání objektu a které jsou jeho hlavní subsystémové prvky z hlediska stanovených cílů výzkumu,
- * které části objektu je nezbytné hlouběji poznat,
- * zda existují známé metody umožňující řešení výzkumu a jak je lze pro konkrétní potřebu aplikovat,
- * zda je předpokládáno vytvoření nové teorie o objektu a jaké empirické a teoretické metody se mohou uplatnit při řešení,
- * zda jsou potenciální řešitelé dostatečně připraveni k plnění výzkumné činnosti,
- * jaké by měly být orientační cíle tvůrčí činnosti a jak na sebe vzájemně navazují,
- * zda vzniknou zvláštní požadavky na zabezpečení.

2. Příprava řešení

- ▲ Obsahová dekompozice řešení na hlavní prvky,
- ▲ systémová analýza jednotlivých prvků z hlediska jejich strukturalizace a prvotního postavení empirických a teoretických metod, které by měly zajistit řešení,
- ▲ ujasnění metod, které je pro zvládnutí řešení nezbytné poznat a aplikovat,
- ▲ zpracování harmonogramu řešení, případně síťového grafu, který na úrovni úvodního poznání určuje posloupnost a vzájemnou podmíněnost dílčích výsledků,
- ▲ rozvrh předpokládaných řešitelských kapacit (jako samostatná část harmonogramu řešení a síťového grafu) by měl reagovat na skutečné personální podmínky, na úroveň znalostí jednotlivců, potřebu vstřebávání nových informací, jejich zvládnutí a praktické využití,
- ▲ ujasnění metod řízení v procesu řešení a předpokládaných vstupů z vnějšího okolí, spolupráce se zadavatelem a uživatelem,
- ▲ formulace požadavků na zabezpečení vědecké činnosti (vědecko-informační, ekonomické, finanční, organizační, personální, materiálem a technikou, technickou podporou, legislativní a normativní).

Výsledkem přípravy řešení je plán a skutečné vytvoření podmínek pro vědeckou činnost. Plán může být zpracován individuálně v rozsahu a struktuře, které odpovídají složitosti a potřebám objektu řešení, případně požadavků zadavatele nebo pravidlům v jednotlivých institucích (právnických osobách). Vytvoření podmínek spočívá v motivaci řešitelů a všestranném zabezpečení tvůrčího prostředí.

3. Vlastní řešení

- ▲ Řešitelská příprava v obecné a speciální úrovni, informatický výzkum objektu nebo jeho dílčích stanovených částí,
- ▲ prohloubení poznání objektu výzkumu s prioritním využitím empirických metod, shromažďování podkladů a jejich třídění,
- ▲ použití teoretických metod a stanovení pracovních hypotéz,

- ▲ tvůrčí ověřování hypotéz a jejich vyhodnocování, řešení konkrétních dílčích podúkolů a jejich sestavování do funkčních celků,
- ▲ nacházení nových řešení a ověřování jejich charakteristik vzhledem k původnímu zadání nebo očekávaným stavům,
- ▲ formulace dílčích teorií jako zobecněného poznání,
- ▲ zpracování různých vědeckých sdělení o průběžně dosahovaných výsledcích,
- ▲ syntéza dekomponovaného poznání,
- ▲ zpracování závěrečné zprávy o navrženém řešení.

S rozšířeným poznáním objektu výzkumu je spojena metodologie k navržení variantního nebo doporučeného řešení a také usměrnění dalšího výzkumu. Vlastní řešení, jeho dílčí kroky je nezbytné korigovat se zadavatelem a uživatelem, ověřovat názory v týmové práci formou vědecké diskuse a oponování, mnohonásobně používat empirické a teoretické metody, které potvrdí a zdokumentují opakovatelnost a objektivnost řešení.

4. Ukončení řešení, zavádění a užití výsledků

- ▲ Oponování závěrečného návrhu řešení,
- ▲ úprava výsledků podle závěrů oponentského řízení,
- ▲ účast řešitelů na zavádění změn do praxe,
- ▲ vytvoření informačního systému pro sledování praktického užití navrženého výsledku vědecké aktivity.

Metodologie závěrečných etap řešení je založena na obhajobě výsledků, bývá usměrněna vnitřními dokumenty právnických osob zadavatelů a uživatelů. Řešitel se jim podřizuje a je pouze participantem. Tvůrčí činnost by měla mít charakter dílčích úprav a transferu poznatků v takové formě, která odpovídá úrovni uživatelů. Činnosti probíhají většinou při paralelním řešení dalších vědeckých úkolů.

* * *

V příspěvku byly shrnuty poznatky o pojmech vědecká metoda a teorie ve prospěch jejich jednotného chápání. Jde o pojmy, které jsou někdy málo citlivě používány. Při nedodržování doporučených metodologických kroků, uvedených v postupu pro nalezení teorie, nemusí výsledek odpovídat vynaloženému úsilí. Postup je využitelný jak v individuální, tak v kolektivní výzkumné činnosti.

Názory velitelů a studentů evropských vojenských škol na vojenské vzdělávání

*Sociologický výzkum se soustřeďuje na shromažďování dat, jež nám pomáhají odpovědět na otázky týkající se různých aspektů společnosti, v našem případě vojenského vzdělávání, vojenských škol, názorů učitelů i posluchačů na jejich kvalitu, úroveň, obtížnost. Následující článek je stručným shrnutím poznatků výzkumu, provedeného s veliteli a studenty škol pro přípravu důstojníků na základě stipendia NATO. Do tohoto výzkumu byly zahrnuty Belgie, Česká republika, Francie, Holandsko, Maďarsko, Polsko, SRN, Velká Británie*1 a byl proveden na dvou typech škol, základních a velitelsko-štábních. Přehled škol, na nichž byl výzkum proveden, najde čtenář ve Vojenských rozhledech 4/94, str. 83-85.*

I. Velitelé vojenských škol

Velitelům všech navštívených škol bylo písemně položeno, formou osobního dopisu v rámci výzkumu celkem pět otázek, mapujících strategické problémy současnosti a budoucnosti jejich škol. Odpověděli velitelé deseti škol.

Hlavním praktickým momentem, který si bude žádat konkrétní teoretické zdůvodnění, vidí většina velitelů v politických změnách v Evropě a konečkonců ve světě.

Všeobecně se neočekává výrazná redukce škol, spíše proporcionální redukce počtu studentů. Typickými jsou čísla z Führungsakademie der Bundeswehr, kde jde o poměr mezi redukcí armády a škol procentuálně 30 : 15. Každá škola přitom bude usilovat o zachování určité zvláštnosti, např. počtu zahraničních studentů apod. Všeobecně se očekává racionalizace a vyšší kvalita práce škol jak na Západě, tak na Východě.

V oblasti trendů vývoje škol je největší rozdílnost, avšak zdá se, že **trendem je úsilí o akreditaci škol do úrovně odpovídajících srovnatelným civilním školám.** Zajímavé je, že tento trend je výrazný u štábních škol.

Hlavním problémem se zdá být redukce počtů a peněz, která se na jednotlivých školách promítne různě. Tam, kde byla vysoká úroveň, ať výcviku jako v Sandhurstu či vzdělávání jako v Hamburku, jde o udržení úrovně. Plně profesionální britská armáda ji správně promítá až do roviny udržení úrovně morálky kadetů, německé pojetí spíše akcentuje zachování potence učitelů - jde jen o dvě strany téže mince. Na Východě si však více slibují od větší profesionalizace, zde ony dvě strany mince tvoří plat učitele a jeho úroveň.

II. Výzkum u studentů velitelsko-štábních škol

Druhá část sociologického výzkumu byla provedena u studentů velitelsko-štábních škol, a to často i nejvyšší úrovně. K tomu byl zpracován zvláštní dotazník. Výzkum proběhl v osmi zemích a na devíti školách. Celkový počet respondentů byl 153, minimální počet respondentů v jedné zemi byl 14.

■ Profil studenta velitelsko-štabní školy

Cílem bylo získat především základní charakteristiku studenta štabní školy v jednotlivých zemích a tuto pak porovnat s evropským průměrem. Byly sledovány a statisticky vyhodnocovány osobní a rodinné údaje o něm, údaje o dosavadním průběhu kariéry a informace o jeho všeobecných znalostech.

- * Ukázalo se, že průměrný respondent sociologického výzkumu na štabních školách byl ve věku 34 let, ženatý a měl 2 děti. Manželky poloviny důstojníků byly zaměstnány.
- * Před příchodem do armády dosáhl vzdělání, které poněkud převyšovalo úroveň střední školy tak, jak je chápána v naší republice, tj. měl zřejmě tzv. předuniverzitní vzdělání. Do armády přišel přímo z civilní školy.
- * Před nástupem do štabního kurzu absolvoval dvě vojenské školy a sloužil nejméně ve třech funkcích u vojsk. Kurz, do kterého nastoupil, je buď roční, nebo dvouletý. Své povolání považuje za celoživotní.
- * Ovládá anglický jazyk a většinou i další jazyk mimo mateřštiny. Umí používat osobní počítač.

■ Analýza zabezpečení studenta po dobu jeho studia

Na toto zkoumání navázala analýza zabezpečení studenta po dobu studia. Byl sledován a statisticky vyhodnocen způsob bydlení po dobu studia, stravování po dobu studia a plat v celém tomto období.

Průměrný evropský student štabního kurzu bydlí v privátě, není plně závislý na stravovacím zařízení školy a považuje svůj plat za přiměřený. Je ovšem třeba říci, že toto optimistické hodnocení je značně nižší v názorech studentů z Maďarska, Polska a České republiky.

■ Obsah přípravy a její úroveň

V dalším pak bylo přikročeno k sledování obsahu přípravy a její úrovně. Respondentům byly v podstatě položeny dva druhy statisticky vyhodnotitelných otázek: a) otázky týkající se obsahu přípravy, b) otázka, jaký je názor respondenta na celkovou úroveň přípravy na škole.

Studenti přisoudili jednotlivým položkám toto pořadí, od nejvíce do nejméně frekventované položky (měřeno střední hodnotou na stupnici 1 = zřídka, 2 = dostatečně, 3 = často):

1. Organizace štabní práce a management ($m_x = 2,17$)	7. Výzbroj ($m_x = 1,71$)
2. Národní strategie ($m_x = 1,98$)	8. Vedení lidí ($m_x = 1,69$)
3. Ostatní druhy zbraní ($m_x = 1,84$)	9. Ekonomika ($m_x = 1,64$)
4. Průzkum nepřítele ($m_x = 1,82$)	10. Fyzická příprava ($m_x = 1,47$)
5. Globální strategie ($m_x = 1,79$)	11. Psychologická válka ($m_x = 1,23$)
6. Modelování a strategické hry ($m_x = 1,77$)	

Je nesmírně poučné, že „evropský“ štabní kurz ctí obsahově plně požadavky na přípravu důstojníka, pokud jde o pořadí jednotlivých složek, velmi dobře prakticky až do položky č.7. Ze středních hodnot vidíme, že je poněkud podceněno vedení lidí, otázky psychologické války a bohužel i fyzická příprava. Menší důraz na vedení lidí zaráží tím více, že vedení

kollektivu štábních pracovníků má nepochybně svá významná a důležitá specifika, která by měla být se studenty analyzována a procvičena.

Míra korelace mezi obsahem, náročností a samostatností je přitom značná (korelační koeficient byl ve všech případech větší než 0,5), což dokumentuje, že se v kurzech daří předat studentům dostatek vědomostí a že ty je dobře připravují pro samostatné chování v praxi.

■ V náročnosti a samostatnosti Česká republika poslední

V této souvislosti je zajímavá i závislost mezi náročností a samostatností, kterou lze ze statistických dat vyjádřit pro jednotlivé země v procentech úrovně „vysoká schopnost samostatně se rozhodovat“ a „náročná příprava na budoucí funkci“ (viz. tab. 1).

Tabulka 1

Závislost mezi vypěstovanou samostatností a náročností přípravy

Státy	Náročnost v %	Samostatnost v %
Maďarsko	66	55
Velká Británie	75	74
Německo	53	63
Belgie	71	43
Holandsko	65	79
Česká republika	33	35
Polsko	89	73
Francie	57	53

Z tabulky je zřejmé, že vyváženost relativně vyšší náročnosti a samostatnosti existuje u Britů, Holanďanů a Poláků, ve středu se nachází Maďaři, Němci a Francouzi, výrazné výkyvy jsou u Belgičanů, a nejhorší úroveň ukazatelů je dosahována v České republice.

■ Vojsko-politické názory studentů velitelských a štábních škol

Nepovšimnuty nezůstaly konečně ani vojsko-politické názory studentů v tak převratné době, v níž výzkum probíhal. Ze statisticky vyhodnotitelných otázek byla položena pouze otázka, zjišťující názor respondenta, jak ovlivní vojskostrategické změny v Evropě a ve světě jeho vojenskou kariéru.

Střední hodnota odpovědí byla mírně nad úrovní „nic se nezmění“ směrem k úrovni „moje vojenská kariéra se zkrátí“. Nejvíce ohrožení se cítí Belgičané, Nizozemci a Britové. Optimističtí jsou Maďaři, Poláci, Němci a Francouzi. Je zajímavé, že důstojníci z České republiky se ve své většině vyslovili, že se nic nezmění. Mohu říci, že uvedené skutečnosti vcelku korespondují s mými poznatky z osobních kontaktů v uvedených zemích.

■ Shrnutí výsledků výzkumu na nejvyšších vojenských školách

Sociologický výzkum u studentů štábních škol i přes svoji relativní jednoduchost přinesl signifikantní výsledky.

a) Především se ukázalo, že zvolený vzorek byl homogenním co do věku, předběžně a vojenské přípravy na školách i vojenské praxe. Studenti štábních škol považují své povolání za celoživotní.

b) Zabezpečení studentů na školách má dobrou úroveň a jejich sociální postavení jim dovoluje po dobu studia žít normálním rodinným životem. Svůj příjem považují za dobrý.

c) Zkoumáme-li korelaci mezi vypěstovanou samostatností, připraveností pro praxi a deklarovaným obsahem studia, pak můžeme říci, že je značná a že tedy štábní kurzy na studenty působí komplexně, jednotlivé stránky působení se dobře doplňují, a tak připravují studenty velmi dobře na budoucí funkce. Sledujeme-li však celkovou úroveň a efektivnost této přípravy, jsou mezi evropskými zeměmi rozdíly a nejmenší je v České republice...

III. Výzkum u studentů základních důstojnických škol

Třetí část sociologického výzkumu byla provedena se studenty škol pro začínající důstojníky. Byl použit zcela jiný dotazník. Odpověděli ho studenti v osmi zemích z dvanácti škol. Celkový počet respondentů byl 256, minimální počet z jedné školy 12. Potvrdilo se, že vybraný vzorek studentů základních důstojnických škol byl dostatečně homogenní. Průměrný věk studentů byl 22 let a střední hodnota délky důstojnického kurzu 3 roky.

♦ Jací jsou studenti základních důstojnických škol?

● Budoucí důstojníci jsou připraveni na studium důstojnické školy dobře, resp. získali již na ní potřebné obecné znalosti. Své civilní vzdělání považují za vyšší než středoškolské, většina jich zná angličtinu, nezanedbatelné procento i další jazyk. Umějí používat osobní počítač.

● Jen velmi málo studentů je ženatých, skoro 50 % z nich může využívat výhod vlastního auta.

● V zabezpečení studentů se dává na školách přednost spíše materiální stránce před spokojeností studentů a rozvojem jejich přirozených zájmů jako mladých lidí. To je podružné i tím, že spokojeno s úrovní soukromí je jen kolem 60 % studentů.

♦ Obsah a náročnost přípravy

Neméně důležité bylo řádně vyhodnotit obsah a náročnost přípravy. Názory studentů na obsah a náročnost přípravy v důstojnické škole byly zkoumány prostřednictvím tří skupin otázek.

První z nich se dotazovala na denní režim ve škole. Stupnice náročnosti byla zvolena:

- lehko ho zvládám,
- je přiměřený,
- uspokojuje mne,
- neposkytuje mi prostor pro záliby,
- je v něm málo volna,
- je náročný,
- těžko ho zvládám.

Studenti se vyjádřili, že denní režim na důstojnických školách je středně náročný. Jsou ve většině přesvědčeni, že to, čemu se učí, budou potřebovat znát, avšak kloní se přitom spíše k názoru, že jsou tam i informace zbytečné. **Nejpesimističtější jsou Češi.**

Druhá z nich se dotazovala na obsah přípravy. Studentům byla položena především otázka, zda si myslí, že je výuka a výcvik dostatečně připravují pro praxi. Otázky zkoumaly detailně tyto obsahové části přípravy:

- teoretickou přípravu,
- sociální problematiku,
- drill,
- tělesnou přípravu,
- technickou přípravu,
- ekonomickou problematiku,
- výcvik v ovládání zbraně.

Na základě odpovědí lze, pokud jde o jednotlivé sledované komponenty přípravy, sestavit podle střední hodnoty na škále málo - přiměřeně - dost, při číselném vyjádření 1 - 2 - 3 toto pořadí:

1. Množství teorie ve výuce TH ($m_x = 2,43$).
2. Množství sociální problematiky v přípravě SC ($m_x = 1,85$).
3. Množství drillu v přípravě D ($m_x = 1,70$).
4. Množství tělocviku v přípravě PH ($m_x = 1,65$).
5. Množství ekonomické problematiky v přípravě EC ($m_x = 1,56$).
6. Množství technické problematiky ve výuce TP ($m_x = 1,53$).
7. Množství výcviku se zbraní v přípravě WH ($m_x = 1,39$).

Uvážíme-li, že šlo o výzkum na důstojnických školách, uvedené pořadí nepochybně více než zajímavě vypovídá o subjektivním srovnání skutečnosti a očekávání jejich frekventantů. Přidejme k tomu pouze to, že na uvedené škále celkově hodnotí budoucí důstojníci svoji přípravu úrovní $m_x = 1,56$.

♦ Motivace studentů

Jako velice zajímavý se ukázal především pokus o zjištění motivace studenta pro vstup do armády.

Při zpracování výsledků se ukázalo jako nejilustrativnější vyhodnocení leitmotivu pro vstup do armády, viz. **tabulku 2**, která názorně ukazuje stupeň roztržitosti motivace (počet motivů) i převládající zaměření motivace (1. a 2. leitmotiv).

Je tedy zřejmé, že o motivaci důstojníků pro vstup do armády platí:

- studenti ze zemí Východu a malých zemí Západu kladou více na první místo motivy existenční,
- studenti z velkých a vyspělých demokracií kladou na první místo více motivy profesionální, resp. vlastenecké, tato orientace je nejsilnější u Francouzů,
- čeští studenti vlastenecký motiv prakticky neuvádějí,
- leitmotivem vstupu do armády v Evropě je jednoznačně snaha získat vzdělání.

Odpovědi lze shrnout tak, že byl výzkum prováděn na školách, které jsou orientovány na pozemní vojsko, i zde jsou takoví, kteří by raději sloužili u jiného druhu ozbrojených sil.

Tabulka 2

Srovnávací tabulka leitmotivů volby povolání důstojníka

Země	Leitmotiv		Počet motivu	
	1	2	celkem	nad 40 %
NL 1	technika	vzdělání	3	2
NL 2	velet	technika	3	1
B1	vzdělání	ekonomie	4	1
B2	velet	ekonomie	4	1
CZB (Brno)	vzdělání	technika	3	1
CZV (Vyškov)	vzdělání	ekonomie	3	1
GB	velet	vlastenectví	4	1
F1	velet	vlastenectví	3	2
F2	velet	vlastenectví	2	1
D	vlastenectví	vzdělání	6	0
P	vzdělání	velet	6	0
H	vzdělání	ekonomie	5	1
EVROPA	vzdělání	velet	6	1

* Zájem o velení je poněkud menší, než by odpovídalo charakteru zkoumaných škol.

* Studenti již vcelku dobře znají život u vojsk, při jeho hodnocení však na Západě převládá jeho pozitivní hodnocení, na Východě negativní.

* Studenti obecně mní, že politické změny v Evropě nijak výrazně neovlivní jejich budoucí vojenskou kariéru.

♦ Srovnání přípravy důstojníka v zemích Východu a Západu

Jak jsou na tom země Východu a Západu v porovnání s evropským průměrem a navzájem, pokud jde o preference jednotlivých druhů přípravy, ukazuje tabulka „Porovnání obsahu přípravy důstojníka v zemích Východu a Západu“ (viz tab. 3). Zde je uvedena vždy střední hodnota daného druhu přípravy (m_x) a odchylka střední hodnoty země Západu ($m_x W$) a Východu ($m_x E$) na výše zmíněné škále.

Tabulka 3

Porovnání obsahu přípravy důstojníka v zemích Východu a Západu

	TH	SC	D	PH	EC	TP	WH
$m_x E - m_x$	+0,19	+0,05	-0,10	-0,29	+0,21	+0,10	-0,20
m_x	2,43	1,85	1,70	1,65	1,56	1,53	1,39
$m_x W - m_x$	-0,09	-0,05	+0,05	+0,14	-0,10	-0,04	+0,10

Jak je zřejmé z tabulky, rozdíly mezi Východem a Západem nejsou velké, Východ má přípravu teoretičtější a techničtější (+ je u TH, SC, TP), Západ pak více vojenskou (+ je u D, PH a WH).

Třetí z nich se dotazovala, jak student subjektivně pociťuje náročnost vybraných prvků obsahu přípravy, přičemž byly zkoumány tyto složky přípravy:

- příprava na velení,
- příprava na ovládání zbraní,
- psychologická příprava,
- fyzická příprava,

tedy složky, bezprostředně tvořící schopnost budoucího důstojníka velet v bojové činnosti.

♦ Nedostatečná příprava důstojníků všude v Evropě?

Náročnost přípravy ve všech sledovaných oblastech pokládají studenti evropských škol za spíše nedostatečnou. Uvažíme-li, že šlo o zkoumání úrovně pěstování schopností velitele v ovládání zbraní a zvládání psychické a fyzické zátěže, pak evropské školy připravují důstojníka na skutečné vedení bojové činnosti nedostatečně.

Jak jsou na tom země Východu a Západu vůči evropskému průměru a vůči hladině „dostatečně“ ukazuje tabulka „Porovnání náročnosti přípravy důstojníka v zemích Východu a Západu“ (viz tab. 4). V tabulce je uvedena vždy střední hodnota daného druhu přípravy (m_x) a odchylka střední hodnoty zemí Západu ($m_x W$) a Východu ($m_x E$) na škále nedostatečný - dostatečný - náročný při číselném vyjádření 1 - 2 - 3.

Tabulka 4

Porovnání náročnosti přípravy důstojníka v zemích Východu a Západu

	PH	CT	PS	WH
$m_x E - m_x$	-0,22	-0,22	-0,18	-0,001
m_x	1,75	1,72	1,59	1,483
$m_x W - m_x$	+0,12	+0,06	+0,09	+0,001

Jak je zřejmé z tabulky, rozdíly mezi Východem a Západem v subjektivním hodnocení náročnosti přípravy nejsou velké. Studenti ze Západu obecně hodnotí svoji přípravu jako náročnější.

♦ Spokojenost studentů v hodnocení nadřízených

Pro lidi, kteří si teprve zvykají na povinnosti vojenského profesionála, mají nepochybně velký význam osobní potřeby a vztahové otázky. *Spokojenost studenta pak tvoří především úroveň vztahů s nadřízenými a míra uspokojování jeho osobních potřeb.*

Úroveň vztahů s nadřízenými byla zkoumána na stupnici:

- měli by své jednání změnit,
- s odstupem,
- příliš náročně,
- příliš přísně,
- spravedlivě,
- správně.

Je zřejmé, že část stupnice, věnovaná negativnímu hodnocení, je podrobnější, než ta, která je věnována pozitivnímu hodnocení. Avšak pozitivní hodnocení se předpokládá a v daném případě šlo rozkrýt právě prvky negativního hodnocení.

Studenti ve své většině deklarovali, že jednání s nimi je ve vojenských školách dostatečně vojenské.

Procedurální rozložení hodnocení jednání nadřízených se studenty je přitom toto (viz tab. 5):

Tabulka 5

Vyhodnocení jednání nadřízených se studenty

Složka	změnit	odstup	náročně	přísně	spravedlivě	správně
%	22,6	15,1	2,4	3,6	24,6	31,3

Z tabulky je zřejmé, že převažují pozitivní hodnocení (spravedlivě, správně), avšak celkové procento negativních hodnocení (odstup, potřeba jednání změnit) je 33,7 %, tj. poměrně vysoké.

♦ Shrnutí výsledků výzkumu na základních důstojnických školách

Sociologický výzkum u studentů důstojnických škol v evropských zemích ukázal, že se přes všechny odlišnosti vytvořil stejným směrem se ubírající systém výchovy mladého důstojníka - budoucího velitele.

a) Jeho základním rysem je to, že většina těch, kteří do důstojnické školy přicházejí, především očekává, že jim poskytne vzdělání, a to vyšší, než jakého se jim dostalo na střední škole.

b) Teprve na druhém místě je ryze profesionální motiv - touha být velitelem, uplatnit tímto směrem své schopnosti. Znepokojující přitom je, že menší národy jakoby rezignovaly na vlastenecký motiv k obraně země.

c) Zajímavé je, že celkově studenti spíše deklarují sekularismus než potřebu zúčastnit se církevních obřadů.

Důstojnické školy na uvedené reagují úpravami programu výuky tak, že v něm dominuje teoretická příprava na úkor ryze vojenské utilitárnosti. Jde se přitom tak daleko, že studenti pociťují sami, že výcviku se zbraní není věnována dostatečná pozornost.

■ Mezilidské vztahy a náročnost na školách

V mezilidských vztazích přetrvává takové chování velitelů, že čtvrtina respondentů považuje za nutné, aby se změnilo. To ukazuje, že přes všechny proklamace se participativní přístup stále ještě prosadil nedostatečně.

Srovnáme-li tedy názory studentů na obsah a náročnost výcviku na Západě a Východě, neshledáváme podstatné odlišnosti. Ukazuje se, že v tomto smyslu nepochybně neexistovala (při formování důstojníka na obou stranách dnes již pomyslné hranice) ani v minulosti podstatná odlišnost.

Zařazení sociologického výzkumu do plánu práce v rámci stipendia NATO „Současnost a budoucnost vojenského školství v evropských demokraciích (včetně nových východních demokracií)“ se ukázalo jako vysoce užitečné, protože přineslo kvantifikovatelné výsledky a umožnilo podniknout hlouběji pod povrch věcí. Současně bylo velice náročné na vyjednávání možností jeho uskutečnění v jednotlivých zemích. Bylo možno se setkat s plnou vstřícností a pochopením i s jednoznačným odmítnutím, jako například ve Španělsku.

Tento článek dává možnost pouze nahlédnout do jeho výsledků. Na mnoha místech je především na čtenáři, aby se nad nimi zamyslel. To platí především tam, kde jde o postavení České republiky mezi ostatními zeměmi.

Poznámka:

*/ V článku jsou hojně použity pro ilustraci tabulky. Země jsou v nich odlišeny mezinárodním označením, známým z označení automobilů. U více škol je použito indexu. VA v Brně je označena CZB, VVŠ PV ve Vyškově pak CZV.

Plukovník v zál. doc. Ing. Václav M a r y š k a, CSc.

Priority moderní vojenské vědy a reforma armády ČR

V úvahách uveřejněných v minulém ročníku VR (č. 7, 10/94) jsem uvedl a zdůvodnil své názory na základní příčiny nedostačující úrovně řešení armádních reforem. Zaměřil jsem se na rozhodující - strategicko-operační oblast a podrobil jsem kritice operační analýzu na operačně-strategické úrovni.

Obě tyto příčiny mají, dle mého názoru, za následek zavádějící proklamování jen formálních, kvantitativních redukcí armády, neboť nedovolují odkrýt a do transformace armády posadit daleko významnější vlivy kvalitativní.

Tato skutečnost potom nedovolí, zdůvodněně a včas dospívat k takovým cílovým (predikčním) představám o nové armádě, které by reformám vtiskly nejen správný rytmus a směr, ale které by především zabránily až i deformacím samé podstaty.

Jako první a rozhodující z těchto cílových predikcí jsem uvedl stále ještě neexistující vymezení takové budoucí armády, která by vykazovala za limitní finanční prostředky uvolněné státem, maximální, exaktně změřitelnou, vysoce variabilní a dělitelnou (regulovatelnou) výkonnost.

V následující úvaze bych se chtěl pokusit tuto základní prioritu dostupně, tj. aniž by byla překročena mez prokazatelnosti uváděných tvrzení, rozvinout.

Klíčovým podkladem této úvahy je vyhodnocení a porovnání rozdílně se vyvíjející strategicko-operační výkonnosti jednotlivých druhů vojsk a především z nich tvořených funkčních struktur (systémů a podsystémů); tedy řešení prohlubujícího se rozporu mezi prostředky a jejich vztahy.

V současné době je plně prokazatelné, že vytvořitelné palebné systémy z letounů resp. raket (zahrnující neoddělitelně spojené systémy průzkumné a navigační) překonaly ve svém dosahu až i globální požadavky a v možné intenzitě své činnosti (závislé především na výchozích počtech), při dosahované až extrémní přesnosti a funkční pohotovosti pak dosáhly výkonnost dovolující řešit limitně chápanou obrannou dostatečnost na všech úrovních, včetně koaličně strategické.

Jelikož pak totéž nelze říci o zbraňových systémech pozemních vojsk, není obtížné prokázat, že musí dojít k podstatným změnám ve vzájemných vztazích a úlohách těchto systémů ve vedených operacích.

Nutnost tohoto kroku je pak dále umocňována požadavkem, aby hledaný nový funkční princip vedení operací a válek vyhovoval i politickým aspektům vyžadujícím schopnost konflikty odvracet a jen v případě neúspěchu situaci řešit apriorně poznanou, a proto z hlediska obětí a škod minimalizovanou aktivní obranou, vedenou z vlastního (tedy nikoliv a priori, jak předpokládají zastánci priority pozemních vojsk, na vlastním) území.

Proto bezpečnostní strategie, především všech vyspělých demokratických států, usilovně hledají řešení diametrálních požadavků svých občanů vyplývajících ze stále klesající ochoty a vůle řešit možné konflikty násilím, ale o to důsledněji žádající vojensky dostatečně zajištěnou suverenitu.

Na základě toho kladou tyto strategie takový důraz na prevenci, usilují o vystupňování záruk obranné dostatečnosti vojenskou silou založenou na výkonných palebných systémech a dále umocňovanou členstvím v dostatečně výkonné koalici. Hledají tedy řešení cestami a prostředky schopnými konflikty především odvracet a jen v případě neúspěchu strategie odvracení řešit otevřený konflikt vysoce ofenzivně, rychle a účinně profesionálními složkami armád, tj. přesnými údery na samé jádro protivníkovy potenciálu. Hledají tedy řešení nejen technologií dostatečně účinnou, ale i snižující, především vlastní oběti a škody, na minimum. Od všenárodní mobilizace a tradičních pozemních vojsk očekávají posílení vojsk územní obrany a především „logistiky“.

Pro dostatečně přesvědčivé pochopení a uznání těchto požadavků a z nich plynoucích strategií je však stejně nutné ukázat, že nejde o změnu v samé podstatě vedení vojenských konfliktů, neboť od té se nadále očekává dostatečně účinná fyzická likvidace protivníka, ale jde o přestavbu jeho realizačních dějů (kroků) v čase, prostoru a ve vztazích jeho realizátorů (v jejich součinnosti), tedy o přestavbu technologickou, vedenou s cílem sloučit klasickou obranu i útok v jediný syntecký, a z hlediska protivníků obsahem i formou symetrický, výkonnostně vyrovnaný děj otvírající cestu k uplatnění specializace a schopný výše uvedené požadavky plnit se zvýšenou (maximální) účinností.

Jak známo, od klasické, plošně-liniové obrany bylo v minulosti povinně požadováno, aby svou operační sestavou a vlastnostmi vždy dokázala útočícího a pronikajícího protivníka nejen zastavit, ale vysoce aktivní (ofenzivní) činností v podobě protiúderu protivníka především oslabila (zničila) v takové míře, aby byl nucen od opakovaných pokusů o útok upustit. Prvotním cílem tohoto děje však nikdy nebyl územní zisk, ale maximálně dosažitelné oslabení protivníkovy potenciálu jeho ničením. To v častých případech vyžadovalo, byla-li k dispozici potřebná výkonnost, představovaná v těchto situacích nevyčerpanými zálohami, přejít plynule z obranné operace do operace útočné, která byla pro dosažení tohoto cíle účinnější.

Na novém pojetí není obtížné rozpoznat, že toto operační „kliše“ zůstává ve své podstatě zachováno. Je však dovedeno novou organizací vedeného konfliktu nebo operace, založenou na kooperaci specializovaných systémů a podsystémů, na přerozdělení prostorů, na nové dělbě úkolů a změně časové posloupnosti jejich plnění, k nevídané dokonalosti. Dokonalosti spočívající v tom, že přestal existovat mezi obranou a útokem rozdíl, neboť obě strany mohou zahájit konflikt v libovolném čase, na libovolném „prostranství“ (pro daný konflikt globálním) proti srovnatelným, svobodně vybíraným a dosažitelným cílům, stejnou technologií a stejnými prostředky. Lišit se tyto vstupní palebné operace mohou a budou vždy jen aktivovaným množstvím prostředků a úspěšností proudů vyprodukovatelných aktivit závislých na technické a organizační vyspělosti protistojících stran. Tyto rozdíly pak již musí být eliminovány členstvím v koalici, neboť právě jejich eliminace je pro koalici alfa a omega.

Soudobá armáda mající ve své sestavě požadovaný výkonný ofenzivní palebný podsystém (letectvo a rakety), je schopna protivníka nejen zastavovat a ničit již v hloubce jeho území, bude-li to vzhledem ke konkrétní situaci výhodné, ale od prvopočátku zasazovat

jeho válečnému potenciálu takové úderu a působit mu takové škody, které měly učinit jeho agresi (otevření a vedení konfliktu) nerentabilní již v první strategické operaci. A k nerentabilitě agrese, jak známo dojde vždy, když protivníkovy škody převýší zisky, které od úspěšného vedení agrese očekával.

Proto je agresor nucen přijmout vstupní palebný souboj, ve kterém nemá a priori zaručenu iniciativu a ve kterém je dále znevýhodněn tím, že na dobývaném území nesmí zničit to co chce konfliktem získat.

Není tedy těžké rozpoznat, že nová technologie (strategie) ruší, pro obě strany současně, i rozdělení státního území na válčiště a zápolí a boj zahajuje a vede na celém území, na kterém se konflikt odehrává a na kterém se tedy musí i vyřešit.

Není třeba prokazovat, že strategie založené na prioritě pozemních vojsk tyto výhody obraně zajistit nemohou a jsou v konfliktu vedeným agresorem novou technologií bez nejmenší naděje na úspěch, přičemž nejen vojska, ale především občanstvo, utrpí podstatně vyšší škody.

Nás však musí zajímat, zda tyto poznatky a závěry platí i pro podmínky, možnosti a potřeby ČR a AČR, tj. zda by i AČR měla vybudovat dosažitelně výkonný palebný podsystém letectva provázaný s integrálním podsystémem protivzdušné obrany, a k těmto základním podsystémům definovat podsystém pozemních vojsk (vojsk územní obrany a ochrany) a podsystém logistiky.

Je velmi potěšitelné, že na podstatnou část této otázky je možné dát navíc příslušně ověřenou kladnou odpověď opírající se o výsledky provedených analýz první fáze strategické operace. Tyto rozsáhlé, tři roky trvající práce, využívající Lanchesterův kvadratický model upravený pro analýzy, z hlediska AČR na nejvyšší, tedy strategické úrovni, byla zadána tehdejšímu velitelem letectva a PVO gen. Plácem. Měla prověřit operační využitelnost perspektivních, operačně velmi výkonných, ale především i ekonomicky dosažitelných letounů domácí výroby, letounů L-159C českého výrobce AERO Vodochody.

Prostřednictvím modelových analýz bylo prokázáno, že *zařazení letounů L-159 do nové sestavy AČR, spolu s využitelnou částí leteckého parku a spolu se stávajícím IS PVO, umožňuje vytvořit vojenské vzdušné síly dosahující za vydělitelné finanční prostředky nejen výkonnost nesporně maximální, ale i legitimující AČR, vzhledem k její zeměpisné poloze, na technicky i operačně plnohodnotného uchazeče o členství v NATO.*

Podporující podmínkou pro dosažitelnost tohoto stavu je však dále i přechod na funkční princip specializovaných systémů s nově rozdělenými prostory, úkoly a součinnostními vztahy pro možné etalonové situace.

Pomocí modelů bylo totiž prokázáno, že výkonnost podsystému stíhacího bombardovacího letectva složeného z letounů L-159, SU-22 a SU-25 se víceronásobně zvýší, je-li mu poskytnuta možnost své operační vlastnosti svobodně a v plném rozsahu uplatnit, to jest je-li radikálně omezeno (prakticky zrušeno) jeho tradiční a překonané určení „k přímé podpoře pozemních vojsk“.

* * *

Závěrem této úvahy je tedy možné konstatovat, že všechny uváděné skutečnosti směřují k tomu, aby i AČR:

a/ Uznala prioritu vojenských vzdušných sil při zajišťování bezpečnostní strategie ČR;

- b/ Uznala nevyhnutelnost změny funkčního principu vedení operací prostřednictvím specializovaných systémů a odpovídající dělby úkolů;
- c/ Uznala platnost i funkčnost tohoto principu i pro celou škálu možných konfliktů řešitelných jejími vlastními silami jen s nepřímou podporou koalice;
- d/ Zvládla dělení svých sil a prostředků pro řešení konfliktů malého a nejmenšího rozmachu, to jest byla schopna vybírat a nasazovat vždy jen potřebné (optimální) uskupení sil a prostředků schopné daný konflikt úspěšně vyřešit;
- e/ Dokázala vyřešit novou skladbu a určení pozemních vojsk (především aby dokázala novou skladbu exaktně ověřit a dokázat) a vyřešila jejich optimální operační rozmístění (prakticky totožné se sestavou operační) pro celé území ČR a nové způsoby a podmínky vedení operací. K tomu je nutné pomocí modelů prověřit výkonnostní kritéria základních prvků operační sestavy (jednotlivých typů brigád);
- f/ Vypracovala a udržela pro základní prvky této sestavy vojsk územní obrany a ochrany alternativní úkoly (pro odlišné etalonové situace);
- g/ Shodně definovala skladbu a úkoly nového „logistického“ podsytemu.

Dalším klíčovým úkolem AČR, podmíněným předcházejícím vyřešením výše uvedených úkolů, je rozpoznat hranici, která odděluje konflikty řešitelné vlastními silami ČR a AČR a konflikty řešitelné jen v rámci koalice. To proto, že jen na tomto základě může AČR exaktně definovat požadavky vůči koalici i vlastní reciproční nabídku, na jejichž základě by byl vstup do koalice uskutečnitelný a uskutečněný.

Za nespornou pravdu musí být uznána jako jediná možnost plnohodnotné členství v NATO a potřeba vstup realizovat v nejkratší možné době. Bližší objasnění i těchto problémů však vyžaduje jinou, samostatnou analýzu.

Palebné možnosti prostředků PVO AČR

Nedílnou součástí procesu velení je hodnocení bojových možností buď jednotlivých palebných prostředků (zbraňových systémů) protivzdušné obrany (PVO), nebo jejich uskupení (dále jen prostředků PVO). Bojové možnosti se hodnotí ve třech etapách:

- * v etapě **plánování bojové činnosti** je cílem jejich stanovení prognóza splnění úkolu a optimalizace bojového použití prostředků PVO,
- * v etapě **vedení bojové činnosti** jsou výsledky hodnocení bojových možností podkladem pro řízení, pro korekce bojových sestav a další opatření operativního charakteru,
- * v etapě **po ukončení bojové činnosti** jde o komplexní vyhodnocení bojového použití prostředků PVO a výsledky hodnocení jejich bojových možností jsou použitelné v přípravě a vedení další bojové činnosti.

Činnost bojových prostředků PVO je velmi rozmanitá a hodnocení jejich bojových možností se ustálilo v oblastech průzkumných a palebných možností a možnosti manévru. Posoudit efektivnost v kterékoliv uvedené oblasti vyžaduje zvolit vhodný soubor kritérií.

KRITÉRIA HODNOCENÍ PALEBNÝCH MOŽNOSTÍ PVO

Palebné možnosti lze hodnotit podle různých ukazatelů, z nichž nejčastěji jsou používány následující [1]:

- rozměry bráněného prostoru,
- množství současně postřelovaných cílů,
- podmíněná pravděpodobnost zničení cíle,
- střední spotřeba raket (munice) na zničení jednoho cíle,
- střední hodnota počtu zničených cílů,
- hustota palby,
- cyklus střelby,
- doba reakce prostředku PVO.

Uvedené ukazatele lze rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny zahrnujeme ukazatele, které jsou relativně stálé; patří k nim základní údaje o prostředcích PVO. Z výše uvedených ukazatelů to jsou: rozměry bráněného prostoru, podmíněná pravděpodobnost zničení jednoho cíle, střední spotřeba raket (munice) na zničení jednoho cíle, hustota palby, cyklus střelby a doba reakce prostředku PVO.

Zbývající ukazatele řadíme do druhé skupiny, která zahrnuje ukazatele závislé na konkrétních podmínkách použití prostředků PVO. Z výše jmenovaných ukazatelů to jsou: množství současně postřelovaných cílů a střední hodnota počtu zničených cílů, neboli matematická naděje počtu zničených cílů.

Jde o stanovení ukazatelů palebných možností druhé skupiny pro prostředky sboru PVO a protiletadlového vojska (PLV), tj. množství současně postřelovaných cílů (N_{CP}) a střední hodnotu počtu zničených cílů (M_c), v etapě přípravy a vedení bojové činnosti.

MNOŽSTVÍ SOUČASNĚ POSTŘELOVANÝCH CÍLŮ

Množství současně postřelovaných cílů je dáno počtem cílových kanálů prostředků PVO. Cílovým kanálem rozumíme souhrn zařízení, která dovolují v jednom okamžiku postřelovat jeden cíl. Určení cílových kanálů pro jednotlivé prostředky sboru PVO a PLV jsou uvedeny v tabulce 1. Konkrétní počty cílových kanálů u jednotek, útvarů a svazků jsou dány jejich organizační strukturou.

V souvislosti s propočty efektivnosti palby se využívá pojem palebný prvek a palebná jednotka. *Palebný prvek* označuje určitý organizační celek daného typu prostředku PVO, jehož palba je řízena příslušným velitelem. Palebný prvek může být tvořen několika palebnými jednotkami a slouží především jako kalkulační jednotka při výpočtu palebných možností. *Palebnou jednotkou* se označuje nejmenší prvek organizační struktury schopný vést samostatně palbu (komplet, družstvo, četa, plrbat, plro, letoun). Když palebná jednotka může současně postřelovat jen jeden cíl, je tento pojem totožný s pojmem cílový kanál. Palebná jednotka může být také totožná s palebným prvkem daného typu.

Na základě organizační struktury a předpokládaného taktického použití jsou palebné prvky definovány dle Tabulky 2. Počet současně postřelovaných cílů je součtem cílových kanálů v uskupení prostředků PVO:

$$N_{CP} = \sum_{j=1}^J n_{CKj}, \quad (1)$$

kde: n_{CKj} - počet cílových kanálů prostředků j-tého typu.

Hodnota n_{CKj} se získá transformací organizační struktury jednotek a svazků (útvarů) použitých v hodnoceném uskupení. Transformační vztahy implicitně vyjadřují tabulky 1 a 2.

Tabulka 1

Definice cílových kanálů prostředků PVO

Začlenění	Prostředek PVO	Počet cíl. kanálů
PLV	BV OSA AKM 1)	1
	BV S-10M	1
	PLS S-2M 2)	1
	BV 30 mm	
	PLdvK 3)	1
sbor PVO	plrbat 2K12	1
	plro S-125M1A	1
	plro S-75M3	1
	plro S-200 VE	1
	SL MiG-21	1
	SL MiG-23 4)	1
	SL L-39	1

Vysvětlivky k tabulce:

¹⁾ Bojové vozidlo.

²⁾ Protiletadlový střelec.

³⁾ Zpravidla použít na jeden cíl ve dvojici nebo čtveřici BV podle organizační struktury.

⁴⁾ Stíhač letoun.

Tabulka 2

Definování palebných prvků prostředků PVO

Prostředek	Pal. prvek	Prostředek	Pal. prvek
S-2M	družstvo ¹⁾	S-75M3 (Volchov)	plro
S-10M	četa 2 BV ²⁾	S-200 VE (Vega)	plro
OSA-AKM	četa 2 BV	L-39	letoun
30 mm PLdvK	četa 2 BV ²⁾	MiG-21	letoun
2K12 (KUB)	plrbat	MiG-23	letoun
S-125M1A (Néva)	plro		

Vysvětlivky k tabulce:

¹⁾ 3 PLS.

²⁾ V organizačních strukturách, kde jsou nejnižší jednotky tvořeny čtveřicemi BV (u bRN), se počítají za dva palebné prvky.

STŘEDNÍ HODNOTA POČTU ZNIČENÝCH CÍLŮ

Počet zničených cílů určitým uskupením prostředků PVO je náhodná veličina. Zákon rozdělení této náhodné veličiny je v běžné praxi velmi těžké zjistit mimo jiné i proto, že není známa horní limitní hodnota náhodné veličiny, která je rovna maximálnímu počtu prostředků vzdušného napadení v bráněném prostoru za celou dobu boje. Z toho důvodu ve výpočtech pracujeme s náhodnou veličinou - počet úspěšných výstřelů. Úspěšným výstřelem se v tomto případě rozumí ten, který je uskutečněn a zničí cíl. Tím jsme vymezili mezní hodnoty zkoumané náhodné veličiny a zároveň získali veličinu totožnou s počtem zničených cílů. V běžných operačně-taktických výpočtech je ale i přesto obtížné stanovit zákon rozdělení této náhodné veličiny, a proto se využívá jen číselná charakteristika tohoto zákona - **střední hodnota počtu zničených cílů** neboli **matematická naděje počtu zničených cílů** daným uskupením prostředků PVO.

Pro operačně-taktické propočty této charakteristiky uvádíme metodiku, která předpokládá respektování určitých podmínek a zjednodušení:

- prostředky PVO jsou použity ve zvoleném taktickém uskupení s konkrétním úkolem pro obranu,
- jejich palba je řízena,
- možnost využití celé zásoby výstřelů nebude ovlivněna obsazeností cílových kanálů,
- veličiny vyjadřující vliv podmínek střelby se uvažují ve středních hodnotách, nebo odstupňovaných rozmezích,
- počet prostředků PVO se během boje nemění.

Získaný ukazatel nelze chápat jako předpokládaný výsledek bojové činnosti, nýbrž jako měřítko účinnosti působení uskupení prostředků PVO a jako nástroj velitelů k srovnávání účinnosti různých uskupení (při použití stejné metodiky výpočtu), a tím i k podpoře jejich rozhodnutí o použití prostředků PVO.

Předpokládáme, že uskupení prostředků je smíšené, složené z J typů prostředků. Střední počet zničených cílů prostředky j -tého typu určíme vztahem:

$$M_{cj} = I_j \cdot n_j \cdot u_j \cdot K_{ucj} \cdot K_{TPj} \cdot K_{Rj} \cdot K_{Mj} \cdot K_{RUSj} \cdot K_{Dj} \cdot P_{zj} \quad (2)$$

- kde: M_{cj} - střední počet zničených cílů prostředky j -tého typu,
 I_j - počet palebných prvků tvořených prostředky j -tého typu,
 n_j - počet střelby při spotřebě 1 palebného průměru (pp) munice (raket), nebo při jednom vzletu stíhacího letounu (SL),
 u_j - bojové úsilí prostředků PVO (počet pp),
 K_{ucj} - koeficient účasti palebného prvku na odrážení náletu ve stanoveném směru (pásmu),
 K_{TPj} - koeficient technické pohotovosti kompletu,
 K_{Rj} - koeficient řízení, velení a průzkumu,
 K_{Dj} - koeficient denní doby a meteorologických podmínek,
 K_{Mj} - koeficient manévru,
 K_{RUSj} - koeficient radioelektronického a optoelektronického rušení,
 P_{zj} - pravděpodobnost zničení cíle jedním výstřelem.

Celková střední hodnota počtu zničených cílů daným uskupením prostředků z J typů působících v daném prostoru (pásmu) se určí vztahem:

$$M_c = \sum_{j=1}^J M_{cj}, \quad (3)$$

Veličina M_c , získaná uvedeným způsobem, se dále využívá ke stanovení efektivnosti PVO, kterou definujeme jako poměr střední hodnoty počtu zničených cílů M_c k předpokládanému počtu působících PVN N_c :

$$E_{PVO} = \frac{M_c}{N_c} \cdot 100 \quad [\%], \quad (4)$$

VÝZNAM A ZPŮSOB URČENÍ JEDNOTLIVÝCH VELIČIN

▲ *Střední hodnota počtu zničených cílů M_c* je číselná charakteristika zákona rozdělení diskretní náhodné veličiny „počet zničených cílů“ při stanoveném počtu výstřelů. Jde o veličinu, která charakterizuje potenciální možnosti daného uskupení prostředků PVO a není vázána na konkrétní počet cílů působících v bráněném pásmu. Nelze tuto hodnotu považovat za konkrétní výsledek bojové činnosti. Je nutno spíše počítat s tím, že výsledek se bude odchýlovat v míře dané disperzí počtu zničených cílů. Ta je dána rozmanitostí efektivnosti jednotlivých výstřelů. Smíšená uskupení a rozdílnost podmínek střelby budou disperzi zvyšovat.

▲ **Efektivnost PVO** E_{PVO} , určená podle vztahu (4), se za výše uvedených podmínek používá v praktické práci velitelů a štábů pro různé varianty bojové činnosti protivníka. Předvídání těchto variant má prvořadý význam pro hodnocení efektivnosti PVO. Ukazatel efektivnosti obrany předpokládá, že jeho hodnota bude posuzována ke stanoveným čarám [2], prostorům a časovým intervalům. Charakter podmínek výpočtu také udává, že uvedený způsob hodnocení efektivnosti je vhodný pro kratší časové intervaly vedení bojové činnosti, v nichž nedochází k výrazným změnám počtů prostředků. Významnou vlastností tohoto ukazatele je jeho relativnost, která jej předurčuje pro samostatné použití bez dalších doplňujících údajů, týkajících se celkových počtů PVN (prostředků vzdušného napadení - pozn. red.). Efektivnost podle vztahu (4) lze hodnotit i po skončení bojové činnosti tak, že do čitatele dosadíme skutečný počet zničených cílů a do jmenovatele celkový počet cílů působících v bráněném prostoru.

▲ **Počet palebných prvků** I_j je dán organizační strukturou uskupení prostředků PVO a při stanovování této veličiny se opíráme o tabulku 2.

▲ **Uskutečnitelný počet střelb** n_j je dán množstvím munice, z praktických důvodů vyjádřeným jedním palebným průměrem (viz tabulku 3).

Omezení uskutečnitelných střelb dobou náletu vzdušných cílů se neuvažuje, neboť tento faktor při daných zásobách munice je bezvýznamný.

▲ **Bojové úsilí** u_j je množství munice (raket) vyjádření násobkem palebného průměru, nebo počtem vzletů stíhacího letectva, vyčleněných na danou etapu bojové činnosti. Hodnota M_c se zpravidla počítá pro spotřebu 1 pp (1 vzlet) při bojovém úsilí $u = 1$. Takto získaná hodnota má univerzální význam v tom smyslu, že pro každou jinak stanovenou spotřebu, tj. pro konkrétní hodnotu bojového úsilí, postačuje vynásobení hodnoty M_c koeficientem bojového úsilí u , čímž obdržíme střední počet zničených cílů při stanovené spotřebě raket (munice), nebo počtu letounových vzletů.

Tabulka 3

Uskutečnitelný počet střelb palebného prvku PVO

Prvek PVO (paleb. prvek)	Palebný průměr	Stř. spotřeba na 1 střelbu	Počet střelb na 1 pp
OSA - AKM	12	1	12
S - 10M	8	1	8
S - 2M	6	1	6
30 mm PLdvK	1 800	100	18
2K12	12	2	6
S - 125M1A	16	2	8
S - 79M3	12	3	4
S - 200 VE	6	2	3
MIG-21 ¹⁾	4	4	1
MIG-23 ¹⁾	4	2 + 3	1,5
L-39 ¹⁾	4	4	1

Vysvětlivka k tabulce:

¹⁾ U SL se palebný průměr počítá na jeden letounový vzlet.

▲ **Koeficient účasti K_{uc}** představuje pravděpodobnost vletu cíle do PÚP (OMZ)¹⁾ daného palebného prvku a předpokládá se, že cílový kanál nebude obsazen.

Vysvětlivka: ¹⁾ Prostor účinné působnosti u PLRV a PLD, oblast možného zničení cíle u SL.

Ⓐ Při určování tohoto koeficientu je možné vyjít ze dvou různých přístupů:

- První způsob* vychází z prostorového pojetí obrany a ze zjednodušujících předpokladů:
- počet cílů v celé šířce bráněného pásma h nebo v šířce náletu L podléhá rovnoměrnému rozdělení;
 - dosah prostředků na cíle letící v jednotlivých výškových pásmech H je vyjádřen střední hodnotou mezního kurzového parametru P_{mez} ;
 - střední rychlost letu cíle se pohybuje v pásmu dosahu prostředků.

Koeficient účasti prostředků PVO je závislý na dvou parametrech. Na intenzitě působení prostředku v daném výškovém pásmu K_H a na možnostech překrytí šířky náletového směru PÚP K_{PH} v daném pásmu výšek. Hodnotu koeficientu pak lze obecně vyjádřit vztahem:

$$K_{UCH} = K_H \cdot K_{PH}. \quad (5)$$

Každý prostředek PVO působí v určitém výškovém rozsahu. Praktické působení PVN je také výškově ohraničeno jejich takticko-technickými daty (TTD) (zpravidla 50 m + 20 000 m). Pak srovnáním rozsahů výškových hladin pro cíle s výškovými rozsahy prostředků PVO lze určit hodnoty K_H pro zadaná výšková pásma.

Koeficient K_{PH} je závislý na vzájemných vztazích souřadnic polohy prostředku PVO, jeho kurzového parametru na daném výškovém pásmu a souřadnicích náletového směru.

Koeficient K_{PH} pro výškové pásmo H lze určit využitím geometrické pravděpodobnosti dle vztahu (viz obr. a):

$$K_{PH} = 2 \frac{P_{mezH}}{h}, \quad (6)$$

kde: P_{mezH} - mezní kurzový parametr daného prostředku PVO pro dané výškové pásmo (viz tabulku 4).

Koeficienty účasti navrhujeme (v souladu s obecně přijatými zásadami) určovat pro následující výšková pásma:

Tabulka 4

Rozvrstvení výšek letu PVN do pásme

Výškové pásmo	výška cíle [m]	index H
přízemní výšky	<200	1
malé výšky	200 + 1000	2
střední výšky	1000 + 5000	3
velké výšky	>5000	4

Výše uvedený vztah lze použít i v případě, kdy do pásma obrany má být veden nálet o šířce $L < h$ a není předem znám přesný směr.

V případě, že se nálet předpokládá v konkrétním směru (obr. b), bude koeficient účasti pro palebné prvky, v jejichž dosahu budou cíle z náletu působit, dán vztahem:

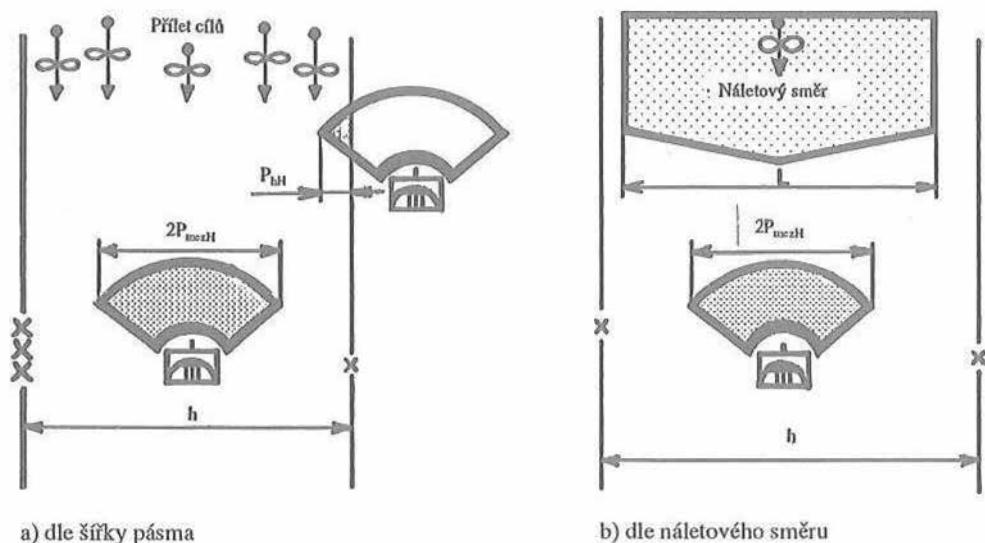
$$K_{PH} = 2 \frac{P_{mezH}}{L} \quad (7)$$

Pro zbývající palebné prvky bude tento koeficient roven nule.

Podle vztahu (6) lze postupovat v případě, že celý prostor ostřelování prostředku je překrýván daným bráněným pásmem h ($2P_{mezH} \leq h$). To je splněno téměř vždy pro prostředky blízkého dosahu. V případě, že prostor ostřelování spadá do bráněného pásma h jen zčásti (obr. a), je nutné počítat koeficient účasti K_{PH} sloužící k výpočtu efektivity PVO v pásmu h podle vztahu:

$$K_{PH} = \frac{P_{hH}}{h} \quad (8)$$

kde: P_{hH} - rozměr úseku PÚP působícího ve prospěch pásma h .

Obr.: Ke stanovení koeficientu účasti

Výsledný koeficient účasti $K_{učj}$ -tého prostředku PVO se vypočítá na základě předpokládaného rozdělení počtů cílů do výškových pásem dle vztahu:

$$K_{učj} = \sum_{H=1}^4 K_H \cdot K_{PH} \cdot C_H \quad (9)$$

kde: K_H - koeficient účasti prostředku v závislosti na výšce,

C_H - relativní předpokládaný počet cílů v H -tém výškovém pásmu:

$$C_H = \frac{N_H}{N_C}, \quad (10)$$

kde: N_H - předpokládaný počet cílů na H -tém výškovém pásmu,
 N_C - celkový předpokládaný počet cílů v bráněném pásmu.

Určení koeficientu C_H vychází z předpokladu, že intenzita působení prostředku v určitém výškovém pásmu je úměrná množství cílů v tomto pásmu působících.

Zároveň musí platit:

$$\sum_{H=1}^4 C_H = 1, \quad (11)$$

Pro stíhací letectvo z hlediska charakteru jeho použití se počítá s koeficientem účasti $K_{PH} = 1$. Koeficient účasti $K_{u\epsilon}$ pro SL závisí pouze na koeficientu K_H , tj. především na možnostech stíhacích letounů ničit PVN na přízemních a velkých výškách.

B) Druhý způsob přistupuje ke stanovení koeficientu účasti z hlediska úkolu PVO objektů. Tento způsob stanovení má význam zejména u prostředků PVO s malými rozměry prostoru ostřelování, rozmístěnými poblíž bráněných objektů (prostředky PLV).

Koeficient účasti v tomto případě vyjadřuje poměr počtu PVN - N_p , které působí proti bráněným objektům a zároveň se nachází v prostorech ostřelování prostředků PVO, k celkovému počtu PVN - N_{CP} , které působí proti bráněným objektům:

$$K_{u\epsilon_j} = \frac{N_p}{N_{CP}}. \quad (12)$$

Numerické vyjádření koeficientu účasti tímto způsobem je obtížné, neboť vyžaduje analýzu složení a zranitelnosti bráněných objektů a vyhodnocení konkrétního vzdušného protivníka, jeho palubních zbraní a analýzu předpokládaného působení proti bráněným objektům. Nelze tedy koeficient stanovit paušálně předem.

Pro palební prvky rozmístěné v pásmu tam, kde se nepředpokládá vlet cílů do jejich prostorů účinné působnosti, se bude koeficient účasti blížit nule.

▲ **Koeficient technické pohotovosti K_{TP}** vyjadřuje pravděpodobnost, že technika v požadovaném okamžiku a následujícím intervalu bude schopna plnit svoji funkci. Je dán zejména spolehlivostí techniky.

▲ **Koeficient řízení, velení a průzkumu K_R** charakterizuje kvalitu řízení palby prostředků PVO a výzkumově představuje pravděpodobnost, že postřelování cíle, které je v daných podmínkách náletu při „ideálním“ systému velení možné, bude skutečně provedeno. Závisí na mnoha faktorech, jako jsou: prostředky velení (možnosti ASV) [automatizovaných systémů velení - pozn. red.], kvalita informace (především radiolokační - RLI), složitost vzdušné situace a intenzita bojové činnosti, kvalita vycvičenosti směny velitelského stanoviště. V tomto případě lze stanovit koeficient K_R jako veličinu závislou na pravděpodobnosti správného udání RLI, koeficientu spolehlivosti ASV, koeficientu vlivu silného rušení na systém řízení a koeficientu, jenž snižuje kvalitu řízení při letu PVN na malé výšce.

$$K_R = \alpha_{ASV} \cdot \alpha_{RLI} \cdot \alpha_{RUS} \cdot \alpha_{MV}, \quad (13)$$

kde: α_{ASV} - koeficient spolehlivosti správného přidělení cíle ASV,

α_{RLI} - koeficient spolehlivosti RLI,

α_{RUS} - koeficient rušení systému řízení prostředků PVO,

α_{MV} - koeficient malých výšek.

▲ *Koeficient manévru K_M* vyjadřuje odolnost daného prostředku v důsledku manévrování v době vedení bojové činnosti. Představuje pravděpodobnost, že vyčleněné množství raket (munice) bude skutečně použito k ničení cílů. Uvedená pravděpodobnost stoupá s mobilností prostředku.

▲ *Koeficient denní doby a meteorologických podmínek K_D* vyjadřuje vliv atmosféry na dohlednost optických přístrojů (optických a televizních zaměřovačů) a na činnost systémů infračervených a fotokontrastních samonaváděcích hlavic při průzkumu a vedení palby.

▲ *Koeficient radioelektronického a optoelektronického rušení K_{RUS}* vyjadřuje úbytek účinnosti střelby vlivem působení protiopatření předpokládané intenzity na palebný prostředek PVO. Koeficient předpokládá tři stupně intenzity rušení (slabé, střední, silné). Hodnoty koeficientu jsou odstupňovány podle intenzity působení protiopatření.

▲ *Pravděpodobnost zničení cíle P_Z* je základním ukazatelem efektivity. Jde o pravděpodobnost zničení cíle jediným výstřelem (jednou střelbou). Tato pravděpodobnost je velmi proměnlivá, neboť závisí na mnoha faktorech, jejichž účinek je při každé střelbě jiný. Mezi základní faktory, které ovlivňují P_Z , patří: typ kompletu, typ cíle - jeho charakter, podmínky střelby a počet raket (nábojů) použitých na jednu střelbu. Pro operačně-taktické výpočty navrhuje hodnoty P_Z odstupňovat podle kvality vzdušného protivníka, zejména jeho manévrovacích schopností využitých k protiraketovému manévru.

Proces transformace Armády České republiky si vynucuje hledání nových postupů a metod v práci štábů, s cílem zvýšení její efektivity. Prostředí, v němž se tento proces odehrává, už má v poslední době prostředky k realizaci i složitějších postupů v podobě prostředků automatizace velení. Předkládaný článek ukazuje algoritmus, jehož základy byly v minulosti ve zjednodušené formě využívány, ne však v jednotné formě a se stejnými výchozími údaji.

Současným požadavkem je, aby palebné možnosti všech palebných prostředků PVO Armády České republiky byly hodnoceny dle stejných algoritmů a výsledky byly srovnatelné. Jedině v tom případě mohou plnit svou funkci. Na druhé straně nelze používat stejných algoritmů na všech stupních velení. Zde musí být zohledněna datová základna, účel a další formy využití údajů o palebných možnostech. *Předpokládáme, že námi předkládaný algoritmus bude využíván k hodnocení efektivity prostředků PVO brigád a útvarů. Není vyloučeno využití pro stupeň sboru, avšak zde je nutné aplikovat algoritmus na několik náletových směrů. Pro sbor a vyšší štáb se však předpokládá využití jiného algoritmu.*

V článku nejsou záměrně uvedeny konkrétní koeficienty a hodnoty efektivity pro stávající organizační strukturu Armády České republiky z důvodů utajení. Pro přípravu stan-

dardního použití byl dán k dispozici vybraným štábům zkušební vzorek báze koeficientů a program na PC AT. Pro případné další zájemce je tento soubor k dispozici na *Katedře PVO fakulty L a PVO Vojenské akademie Brno*. Smyslem je i ujednocení názorů a odstranění různých provizorních řešení. Další vývoj pak směřuje ke komplexnějšímu posuzování bojových možností s vyhodnocováním různých variant použití prostředků na bázi modelování boje.

Použitá literatura:

- * Žížek, J., Němec, V.: *Matematické metody v PVO I*. Skripta VA Brno, 1992.
- * Májek, V.: *Efektivnost bojového použití PLRK nové generace při obraně objektů, prostorů a uskupení vojsk na území států*. KDP VA Brno, 1994.
- * Žížek, J., Barath, P.: *Efektivnost střelby prostředků PVO pozemního vojska*. Výzkumná zpráva studie T2-PVO /GŠ-3, VA Brno, 1993.

Bundeswehr a Německo v nové éře

(Pojetí současné německé obranné a bezpečnostní politiky)

Německo prožilo v nedávné historii nejdelší období míru, ke kterému vedle ozbrojených sil spojenců přispěl také Bundeswehr. Je viditelným znamením suverenity země a připravenosti odrazit nepřítele. Pokud ale i nadále nebude Německo přispívat společné obraně jako člen evro-atlantického společenství, bránit válce, odvracet společná ohrožení a budovat spravedlivý mezinárodní pořádek, ve kterém budou účinně chráněna lidská práva a práva menšin, nebude mít před sebou bezpečnou budoucnost v míru a svobodě. Příkladné chování, osobní angažovanost a dovednosti německých vojáků zdůrazňují postavení Německa ve světě, píše se v dokumentu týkajícím se postavení Bundeswehru v budoucnu, který v roce 1994 vydalo německé ministerstvo obrany, a ze kterého zde přinášíme podstatné pasáže.

Východiska bezpečnostní politiky: Německo v měnícím se světě

Demokratický proces v Evropě není imunní proti nezdaru a mírová koexistence v Evropě není také ireverzibilní. Stále více si všichni uvědomujeme, že pokud se nějaký stát nebo skupina států vrátí k politice konfrontace, zaplatíme za to vysokou cenu. Takový vývoj by znamenal ústup od dosavadních politických, ekonomických a právních struktur, na jejichž účinnosti závisí státy střední a východní Evropy a rovněž Rusko a nové nezávislé státy bývalého Sovětského svazu.

I v zemích Společenství nezávislých států (SNS) probíhají koncepční reformy ozbrojených sil, hledají se noví spojenci. Rusko se podle nové vojenské doktríny vzdalo zahájení strategické ofenzívy. Ozbrojené síly se zaměřují na obranu státu. V této souvislosti Rusko buduje své „síly rychlého nasazení“, které mají mít mezi 120 000 a 150 000 vojáků. S těmito vojáků může Rusko operovat i vně svých hranic. Rusko zatím nedosáhlo stadia, ze kterého si můžeme udělat jasný obraz o budoucím konceptu, síle a nasazení jeho ozbrojených sil. S armádou dvou milionů mužů bude Rusko nejsilnější vojenskou mocností Evropy a současně jadernou velmocí. Vzhledem k této své potenci musí Rusko vytvářet ovzduší vzájemné důvěry, především vůči svým přímým sousedům. A s takovou důvěrou je neslučitelné vytváření sfér vlivu.

Tragédie v bývalé Jugoslávii ilustruje skutečnost, že evropské státy nejsou adekvátně připraveny řešit vznikající vojenská rizika, zejména etnické konflikty. Takové konflikty způsobují, že mnohé státy, a ne jen ty, co se konfliktu účastní, začínají opět uvažovat ve starých kategoriích čistě vojensky orientované bezpečnosti.

Stupeň ohrožení totiž není jen záležitostí možnosti vojenské eskalace vzniklého konfliktu. Co je mnohem vážnější, je jeho vliv na ekonomiku a finanční situaci industrializovaných států a na ekonomický a sociální pokrok rozvojových zemí. Ve vzájemně propojeném světě

jsou všechny státy zranitelné: rozvojové země pro jejich ekonomickou slabost, vysoce průmyslové státy vzhledem k jejich komplikovaným politickým, sociálním a ekonomickým strukturám. Existuje neoddelitelné spojení mezi domácí politikou, sociální a ekonomickou stabilitou a mezinárodním uspořádáním. Destabilizace mezinárodní scény by proto znamenala pro Německo bezpečnostní riziko. Globální bezpečnostní riziko je tedy bludným kruhem vzájemně propojené destabilizace, která může propuknout v otevřené vojenské násilí.

Vojenský konflikt, který by ohrozil existenci Německa, je nepravděpodobným. V budoucím strategickém prostředí budou vojenská rizika jen částí širokého spektra různých vlivů, které ovlivňují bezpečnostní politiku. Vzhledem k tomu vyžaduje preventivní politika izolaci rizik, kdykoliv a kdekoli vzniknou, dříve než se rozšíří.

Vzhledem ke svým zájmům a mezinárodním závazkům je Německo ohrožováno celým spektrem rizik. Jejich řešení nemůže být úkolem jen jedné země nebo některého bezpečnostního společenství. Musí být vyvinut celý aparát na předcházení konfliktů a řízení krizí, aby odvrátil takové krize už v raném stadiu, v počátečním stadiu války nebo propuknutí nepřátelství.

Čím se řídí německá zahraniční politika

S ohledem na výše uvedené, se německá zahraniční politika řídí pěti základními principy:

- zachování svobody, bezpečnosti a sociálního blahobytu německých občanů a územní integrity německého státu,
- podporuje integraci evropských demokracií do Evropské unie, neboť demokracie, vláda zákona a prosperita v Evropě znamená také mír a prosperitu v Německu,
- zachování transatlantické aliance založené na společných hodnotách a podobných zájmech se Spojenými státy jako světovou mocností, neboť potenciál Spojených států je pro udržení mezinárodní stability nepostradatelný,
- zapojování sousedů Německa v duchu smíření a partnerství do evropských struktur, vytváření nové, kooperativní bezpečnosti, zahrnující všechny evropské státy,
- respektování mezinárodního práva, lidských práv a spravedlivého ekonomického řádu, založeného na tržních principech, protože bezpečnost jednotlivých států je zaručena jen systémem globální bezpečnosti, který poskytuje mír, spravedlnost a dobré sociální podmínky pro každého.

Tato politika je zaměřena na prevenci krizí a konfliktů a nemůže být prováděna jen jedním státem, ale spolu s dalšími státy a za aktivní účasti regionálních organizací a Spojených národů.

Německá bezpečnostní politika: Oblasti aktivity a vlivu

Německá bezpečnostní politika je založena na schopnosti bránit německý stát, bránit své spojence jako formu rozšířené národní obrany. Je doplňována účastí při řešení mezinárodních krizí a konfliktů. Německá bezpečnostní politika je určována kombinací dvou základních funkcí: ochrany proti rizikům a vojenským nebezpečím a aktivní účasti při budování stability a míru. Vzhledem ke své poloze ve středu Evropy, má Německo více než kterýkoli jiný stát zájem podporovat zejména státy ve střední a východní Evropě na jejich cestě k demokracii. Tato politika může být charakterizována třemi klíčovými pojmy: *stabilizací*,

spoluprací a integrací. Tyto pojmy tvoří jádro německé východní politiky. Stabilita v Evropě a pro Evropu je jedním z ústředních hesel celé německé politiky.

Německo není pouze členem OSN, ale také účastníkem konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, NATO, Evropské unie (EU) a Západoevropské unie (ZEU). Jeho cílem je **spolupracovat se svými partnery, propojovat tyto instituce mezi sebou**, aby vznikl silný mezinárodní bezpečnostní řád. Každá z těchto organizací má svou vlastní hodnotu, vzájemně se doplňují a mohou být pružně používány. Pomáhají rozšiřovat politickou stabilitu do střední a východní Evropy a do Společenství nezávislých států.

Současná německá bezpečnostní politika je dlouhodobým procesem skládajícím se ze dvou fází:

V první fázi, která následovala po sjednocení Německa, musel Bundeswehr rozpustit Národní lidovou armádu (NLA), vybudovat jej i ve východním Německu a redukovat své ozbrojené síly asi o jednu třetinu. Značnou část sil přemístit a současně je orientovat na nové úkoly. Budování Bundeswehru ve východním Německu je završením vnitřní jednoty Německa. Tato fáze byla dokončena v roce 1994, kdy celkový počet německé armády byl postupně snížen na dohodnutý strop 370 000.

Ve druhé fázi je to otázka orientace Bundeswehru na úkoly budoucnosti, kdy se především budou brát v úvahu otázky mezinárodního bezpečnostního prostředí, vzrůstající mezinárodní závazky a z toho odpovídající úkoly. Tady musí být definovány německé ozbrojené síly, jejich schopnosti, cílová struktura. Navzdory omezeným zdrojům, musí být Bundeswehr schopen budoucí úkoly splnit. **Takto zůstane vypočítatelným faktorem evropské stability a mezinárodní spolupráce.** Nezanedbatelnou skutečností je i okolnost, že německé ozbrojené síly dávají jasně najevo, že souhlasí s přijetím nových členů NATO jako hlavní podmínky stabilizace východní Evropy.

Zřizování Bundeswehru v nových spolkových zemích

Aby mohla být vybudována nová armáda, bylo zapotřebí především vybudovat ve východním Německu velitelskou a řídicí organizaci. Na přípravu tohoto historického úkolu byly necelé tři měsíce. Asi 2000 důstojníků a poddůstojníků Bundeswehru tuto základní úlohu zvládlo. Bylo vytvořeno nové východní velitelství se sídlem ve Strausbergu. V roce 1993 bývalí důstojníci NLA začali navštěvovat velitelskou a štábní školu v Hamburku, aby získali kvalifikaci na funkce štábních důstojníků.

Klíčovou úlohu zde hraje všeobecná branná povinnost, kdy mladí lidé z nových i starých spolkových zemí slouží spolu, což podporuje vzájemné porozumění. V současné době slouží v Bundeswehru nových zemí asi 48 000 vojáků. Učí se jak se chovat v demokratické armádě. Zkoušejí co znamená termín „občan v uniformě“ a jaké je praktické použití „vnitřního vedení“ (Innere Führung - vedení a občanské vzdělávání). Od června 1992 jsou vojáci základní služby ze starých spolkových zemí povoláváni, aby sloužili ve východním Německu a naopak. Od roku 1993 to platí i pro vojáky v další činné službě a občanské zaměstnance.

Stojíme na prahu nové éry. Do srpna 1994 se vrátilo domů všech 340 000 bývalých sovětských vojáků umístěných v Německu. Navíc se po celé Evropě podstatně redukuje ozbrojené síly. Zmizel po desetiletí trvajícím strach z jaderného konfliktu a stejně tak hrozba agrese početně převažujících konvenčních sil střední Evropy v relativně krátké varující a přípravné době.

Tyto radikální změny v bezpečnostním prostředí vedly k fundamentálnímu zlepšení německé strategické situace. Ale současně musí Německo převzít i novou mezinárodní odpovědnost. Vzhledem ke své politické a ekonomické síle musí hrát klíčovou úlohu při budování evropských struktur a musí přispívat k řešení budoucích problémů na celém světě. Hraje také ústřední roli při rozšiřování evropské integrace, konsolidaci transatlantického partnerství, budování evro-atlantických struktur a posilování Spojených národů. Jeho zodpovědnost je vyšší.

Tradiční koncept odstrašení a obrany již není nadřazen domácím a sociálním konfliktům. Je nediskutovatelnou skutečností, že bezpečnostní politika musí být všeobecná. Musí se týkat kořenů konfliktu dříve, než získá vojenskou dimenzi. Ve větší části světa jsou lidé ohroženi více chudobou, hladem, přelidněním, nedbáním lidských práv a ohrožením životního prostředí než čímkoli jiným. Analýza budoucích rizik tedy musí být založena na širokém konceptu bezpečnosti, nesmí být zaměřena jen na Evropu, ale musí zvažovat vzájemnou závislost regionálních i globálních trendů.

Změněná role a poslání Bundeswehru

Bundeswehr je vojenským nástrojem, jehož prostřednictvím Německo zajišťuje svou vnější bezpečnost. Pomáhá státu se ctí dostát svým závazkům a chránit německé občany. **Bundeswehr je jedním z nástrojů německé zahraniční a bezpečnostní politiky. Stát bez obrany by se totiž stal jen objektem manipulace jiných a nemohl by přispívat k formování mezinárodní politiky.**

Nicméně role Bundeswehru se změnila. V období konfrontace Východ-Západ bylo jeho úlohou výlučně odstrašení a obrana proti potenciální vojenské agresi velkého rozsahu z Východu. Veškerá bezpečnostní a obranná politika se točila jen kolem jaderného odstrašení. Posláním Bundeswehru bylo bránit německé státní území na východní hranici staré spolkové republiky proti okamžité vojenské hrozbě. Jeho prostorem operací, jako křídla NATO, bylo v podstatě jen Německo a střední Evropa. Velké koncentrace armád ale v této oblasti již neexistují. Vojenské potenciály byly sníženy na polovinu. I Německo snížilo počet svých ozbrojených sil a redukovalo stálé vojenské jednotky. Skutečný stav německých ozbrojených sil bude záviset na rozsahu mobilizace a na době přípravy k ochraně Německa a jeho spojenců.

Zcela novou úlohou Bundeswehru je účast na mezinárodních misích pod záštitou Spojených národů. Podle Charty OSN bude rozsah činností Bundeswehru sahát od poskytování potravinové a humanitární pomoci v oblastech postižených přírodními katastrofami, přes účast na mírových operacích, až k podílu na řízení mezinárodních krizí. To tedy znamená, že v budoucnu bude Bundeswehr vykonávat tyto dvě základní obranné funkce: Na jedné straně musí být schopen spolupracovat se svými spojenci a partnery, aby mohly být v co

nejkratší době vyřešeny mezinárodní krize a konflikty, na druhé straně musí budovat své vojenské síly, aby dostál v současnosti nepravděpodobnému závazku: hájit Německo a alianci NATO. Tyto dvě funkce Bundeswehru jsou konkrétně vyjádřeny základním vojenským zákonem následujícím způsobem:

- ochraňovat Německo a jeho občany proti politickému vydírání a nebezpečí odkudkoli,
- posilovat vojenskou stabilitu a integraci Evropy,
- chránit Německo a jeho spojence,
- sloužit světovému míru a mezinárodní bezpečnosti v souladu s Chartou OSN,
- poskytovat pomoc při živelních katastrofách a podporovat mezinárodní humanitární akce.

Bundeswehr je demokratickou armádou. Je také integrován do vojenských struktur aliance demokratických států. Z důvodů historicko-politických, bezpečnostních, sociálních a vojenských zůstává armádou založenou na všeobecné branné povinnosti. Všeobecná branná povinnost je částí vojenské kultury, která se v Německu vyvíjela několik desetiletí. Je výrazem ochoty jednotlivých občanů převzít svůj díl odpovědnosti na obraně svého společenství. Obrana svobody, spravedlnosti a lidské důstojnosti je záležitostí každého.

Všeobecná branná povinnost je ve společnosti pevně zakotvena. Prostřednictvím vojáků základní služby zůstává Bundeswehr v kontaktu s veřejností, obzvláště s mladými lidmi. Vojenská povinnost vytváří pocit sociálního vědomí a zájem o otázky bezpečnosti a ozbrojených sil. Branná povinnost zaručuje, že ozbrojené síly budou mít vždy tolik živé síly, kolik budou potřebovat. Je také základnou pro rekrutaci vojáků v další činné službě, sloužících po určitou dobu. V nových spolkových zemích podporuje výměnu názorů mezi mladými lidmi z východu a západu a pomáhá dokončit vnitřní sjednocení.

Pojetí rozvoje Bundeswehru

Vzhledem k daným radikálním změnám geostrategického uspořádání, musí se německá obrana řídit novým operačním konceptem. Předcházející *koncept předsunuté obrany*, který se týkal celého území a byl (v operační terminologii) převážně statickým, může být nahrazen *principem pružné koncentrace sil proti dané hrozbě*, tvořeným úzkou spoluprací mezi pozemními, leteckými a námořními silami. Smyslem toho všeho je rychle vyčerpat ofenzivní sílu protivníka a ukončit konflikt.

Dnes již není možné plánovat jakkoli přesné obranné operace dlouho předem. Je tedy nezbytné, aby Německo mělo k dispozici vysoce mobilní vojska, s vysoce pružným řízením a velením, aby je bylo možné rychle nasadit na správném místě a ve správném čase. To vyžaduje včasný průzkum, schopnost boje ve velké vzdálenosti od základen, možnost nasadit ozbrojené síly v hloubce protivníka a značné přepravní kapacity.

Zvyšující se doba varování před agresí velkého rozsahu proti Alianci dnes umožňuje další redukci stálých vojenských jednotek jak Německa, tak Aliance. Ve střední Evropě není třeba udržovat plný stav kolektivních obranných struktur. Posílené ozbrojené síly budou vyža-

dovat přípravný čas, aby byly uvedeny do operační připravenosti. Připravenost bude dosažena mobilizací, posilováním jednotek a intenzivním operačním výcvikem. Bude následovat rozvinutí a zaujetí bojové sestavy. Hlubkový průzkum, pozorování a ochrana území a důležitých bodů, bude také obzvláště důležitá.

Struktura Bundeswehru

Struktura Bundeswehru je uváděna v soulad se změněným bezpečnostním prostředím a potřebnými kapacitami. Nový koncept rozlišuje mezi třemi kategoriemi ozbrojených sil:

- hlavní obranné síly, závislé většinou na mobilizaci,
- síly reakce,
- základní vojenská organizace ozbrojených sil.

▲ **Hlavní obranné síly (HOS)** zahrnují všechny posilované a stálé síly, které by mohly být použity pro obranu Německa a jeho spojenců. Doplňované složky HOS jsou základem německé obrany. Hlavní obranné síly mají být udržovány na odstupňované úrovni pohotovosti a musí v době potřebné na vojenské přípravy Německa a NATO dosáhnout v daném čase operační pohotovosti. Skládají se z aktivních vojáků a - v ještě větší míře než předtím - z rezervistů všech hodností, kteří mají základní i další výcvik a výcvik pro rezervisty. Vybrané jednotky stálých HOS, zvláště logistické a zdravotní, budou nasazovány jako podpora sil reakce.

▲ **Síly reakce (SR)** jsou takové složky ozbrojených sil, které mohou být zasazeny pro prevenci konfliktu a krizového managementu v rámci Aliance a na podporu mezinárodních mírových misí. Jako *stálé obranné síly* přispívají k obraně Německa a chrání doplňování HOS při mobilizaci. Bude-li to nutné, mohou být posíleny doplněnými jednotkami základní vojenské organizace.

▲ **Základní vojenská organizace (ZVO)** je třetí kategorií ozbrojených sil; má vykonávat funkce velení a řízení, zabezpečovat operace ozbrojených sil, plnit úkoly spolupráce a civilním sektorem, poskytovat podporu silám Aliance umístěným v Německu. Jednotky a správy ZVO, zvláště v oboru sdělovacích prostředků a zdravotnictví, budou používány na podporu úkolů sil reakce. Vzhledem k potřebě racionalizace budou některé úkoly plněny jen jedním druhem ozbrojených sil, zatímco jiné budou prováděny centrálně.

■ Důsledky této organizace pro ozbrojené síly

Německé strategické zájmy leží primárně v Evropě a sousedících regionech. S ohledem na své závazky k NATO, Německo bude většinou poskytovat vojáky pro nadnárodní síly nebo se účastnit práce v integrovaných vojenských velitelských strukturách. Vzhledem k geostrategické poloze Německa, hlavní ozbrojené síly doplňované mobilizací, budou jedním z faktorů německého vlivu v Alianci. Mobilizační kapacita HOS je rozhodujícím prvkem národní obrany a německého příspěvku jedné z centrálních funkcí NATO, jmenovitě kolektivní obrany.

Řešení krizí v rámci NATO nebo ZEU je společným úkolem všech druhů ozbrojených sil. Priority jsou následující:

- **pozemní síly** musí být schopny nasadit lehké aeromobilní vojsko a jistý počet mechanizovaných sil pro akce spojené s prevencí konfliktů a krizového managementu,
- **vojenské letectvo** musí být schopno se stát regionální leteckou mocí, včetně dosažení regionální převahy ve vzduchu a musí poskytovat leteckou přepravu jednotek,
- **vojenské námořnictvo** musí být schopno se stát námořní mocí, především v Severním Atlantiku a ve Středomoří, musí být schopno provádět opatření proti zaminování,
- **ozbrojené síly jako celek** musí být schopny zabezpečovat vlastní jednotky, aby jim tak umožnily reagovat na krizové situace na celém území Aliance.

■ Zdroje a plánování

Rozpor mezi zodpovědností za bezpečnost a finančními omezeními, mezi všeobecnou brannou povinností a stropem počtu osob odsouhlasených mezinárodními dohodami, tvoří rámec současného plánování Bundeswehru.

Vyvážená personální struktura ozbrojených sil nutná k plnění úkolů vzhledem k předepsanému stropu 370 000 aktivních vojáků nesmí přesáhnout následující úroveň početního stavu:

- 39 000 důstojníků,
- 133 300 poddůstojníků,
- 38 000 vojáků v další činné službě s krátkodobým závazkem (v jiné než poddůstojnické hodnosti),
- 155 000 vojáků základní vojenské služby (odvedených na 15 nebo 18 měsíců),
- 4000 výcvikových míst pro rezervisty.

Tato personální struktura zaručuje vyváženou regeneraci vojenských funkcí, nabízí lepší možnosti služebního postupu, zvyšuje počet vojenských velitelů a instruktorů, vyhovuje i požadavkům vyšší profesionality. Bude-li třeba, mohou být ozbrojené síly doplněny na válečný stav 650 000 až 700 000 mužů.

Zhruba polovina míst vojáků z povolání a v další činné službě bude obsazena nábořem mezi těmi, kteří ještě v armádě nesloužili, druhá polovina nábořem nebo převzetím těch, kteří již v armádě slouží.

Hlavním pro personální plánování v ozbrojených silách jsou počty branců schopných vojenské služby. V roce 1990 bylo registrováno 470 000 devatenáctiletých, ale do roku 1992 jejich počet poklesl na 377 000, toto číslo pokleslo až na 350 000 v roce 1994. Ke 400 000 se zvýší až v roce 2000.

25 až 30 % branců je po předběžných vyšetřeních pravidelně shledáno „neschopnými pro vojenskou službu“ či jsou uvolněni ze zákonných důvodů. Dalších 25 až 30 % slouží v policii nebo v pohraničních jednotkách, civilních organizacích pro živelní katastrofy nebo odmítají vojenskou službu z důvodů svědomí a vykonávají alternativní civilní službu. To znamená, že dnes jen polovina z uvedené věkové skupiny je vhodná pro službu v armádě.

Pokud vezmeme v úvahu rekrutaci vojáků z povolání a v další činné službě (s dlouhodobým nebo krátkodobým závazkem), takováto struktura vyžaduje 180 000 až 190 000 mužů schopných vojenské služby, aby sloužili v ozbrojených silách. To bohužel nebude možné, pokud počet mužů neschopných či zproštěných vojenské služby nebude výrazně omezen. Všichni mladí muži, kteří projdou prohlídkami jako schopní vojenské služby, jsou také odvedeni. Nicméně fyzická náročnost základního výcviku nadále nebude jediným krité-

riem. Budou odváděni všichni práce schopní mladí muži. Počáteční kroky již byly učiněny tím, že se fyzická kritéria při odvodu rozšířila.

Vojenský rozpočet

Ústředním úkolem německé politiky je dokončení vnitřního sjednocení, což v blízké budoucnosti absorbuje značné množství finančních fondů. Každé ministerstvo musí uznat, že německá jednota má přednost. To se týká také rozpočtu na obranu. Preventivní bezpečnostní opatření musí být v souladu se změnami požadavky bezpečnostní politiky a omezenými zdroji. Řešení tohoto konfliktu je v určení priorit.

Výdaje na obranu rostly nepřetržitě z 42,6 miliardy marek v roce 1981 na 53,6 miliardy v r. 1991, kdy byl dosažen vůbec nejvyšší početní stav, protože Bundeswehr zahrnoval i východní Německo. Poté výdaje na obranu začaly trvale klesat na 49,85 miliardy marek v r. 1993. Během stejné doby spolkové výdaje určené na obranu klesly z 18,3 na 10,9 %, což vyjádřeno v poměru k hrubému národnímu důchodu představuje pokles ze 2,77 na 1,61.

Vojenský rozpočet na fiskální rok 1994 byl stanoven na 48,481 miliardy marek. Když vezmeme v úvahu nařízené úspory 1,25 miliardy marek, zbylo Bundeswehru v roce 1994 jen 47,231 miliardy. Proti roku 1993 byl pokles o 2,5 miliardy. Podle 27. finančního plánu bude rozpočet na obranu na léta 1995 až 1997 činit 47,5 miliardy marek ročně. Tento střednědobý plán udrží věrohodnost jak Bundeswehru, tak aliance NATO.

Přizpůsobení organizační struktury ministerstva obrany

Orientace na nové úkoly, redukce ozbrojených sil a potřeba úsporných opatření, učinily nezbytným přizpůsobit strukturu německého ministerstva obrany. První krok do r. 1997 zahrnuje postupnou redukci o 1000 míst. Organizační struktura ministerstva je prověřována. Kde to bude možné, neministerské funkce budou přenášeny na podřízená velitelství a správy. Ministerstvo obrany zůstane v Bonnu, ale při jeho reorganizaci bude bráno v úvahu, že v Berlíně, hlavním městě Německa, je zřizován zvláštní úřad, který bude zabezpečovat styk se spolkovou vládou a civilními zařízeními potřebnými k vykonávání pravomoci parlamentu.

Plán Bundeswehru

Jaká bude velikost sil reakce, jaká bude diferenciacie v rámci hlavních obranných sil, co bude s racionalizací operačních procedur, jak budou určovány příští struktury ozbrojených sil, početní stavy, rozmístění posádek, jaká bude cílová struktura a jak bude dosažena, o tom všem bude vypovídat Plán Bundeswehru. Ten je základem každoročních odhadů předkládaných ministerstvem obrany pro spolkový finanční rozpočet. Je rozdíl mezi středním a dlouhým plánovacím obdobím. Co se týče dlouhodobého plánování, jsou předkládány pouze základní vývojové tendence. Koncepční kritéria odrážejí radikální změny bezpečnostní situace a kapacity, které Bundeswehr nejvíce potřebuje.

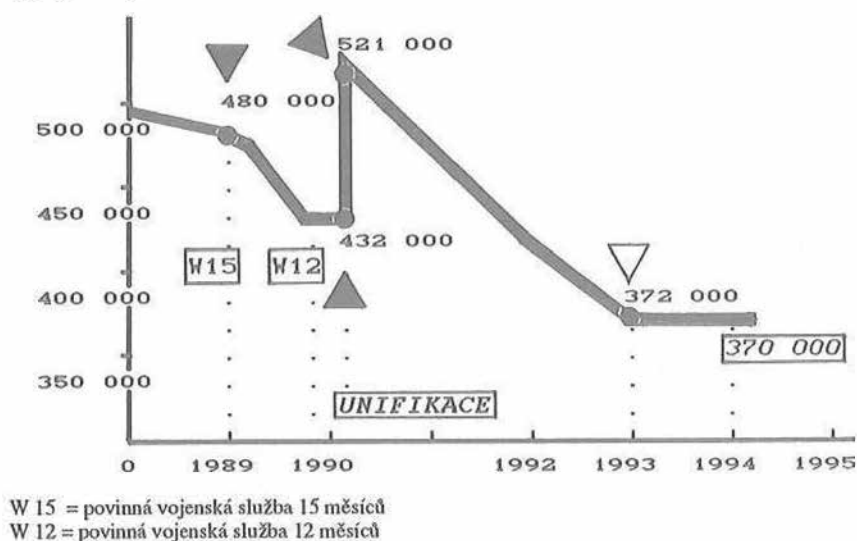
Pravděpodobné a předvídatelné změny bezpečnostní situace vyžadují plánovací pružnost. Fundamentální koncept Bundeswehru je tudíž založen na dlouhodobých prioritách, ale vždy může být pružně přizpůsoben požadavkům právě změněného bezpečnostní-

ho prostředí. Je opuštěn přístup, kdy jednou stanovené poměry finančních fondů byly rozděleny na dobu 15 let beze změny. Je budován koncept plánování zaměřený na priority, vztažený k úkolům, které mají být plněny. Zde je důležité, aby vojenské požadavky týkající se materiálu, byly co nejvíce založeny na ekonomických (tj. úsporných) patřících, které nevyžadují zdlouhavé postupy.

Nadcházející změny budou vyžadovat drastické krácení financí, proto mohou být uskutečňovány jen postupně. Úspory dosažené racionalizací budou prezentovány Plánem Bundeswehru takovým způsobem, že bude zřejmé, jak takové peníze mohou být použity na investiční účely. Cílový koncept umožní, aby byly určeny dlouhodobé priority a investice; na krátkodobé plánovací období budou vynakládány jen s ohledem na tyto cílové struktury.

Bundeswehr v transformaci

Při budování nových struktur prochází Bundeswehr tou nejdůkladnější transformací v historii. Na 5000 formací, jednotek a správ bylo zasaženo organizačními změnami; 330 správ bylo rozpuštěno. Téměř čtvrtina posádek Bundeswehru ve starých spolkových zemích byla přestěhována nebo se počet snížil na polovinu. 3. října 1990 dosáhl Bundeswehr (vzhledem k integraci Národní lidové armád NDR) počtu 521 000 osob, které byly ke konci roku 1994 zredukovány na 370 000. Podstatně se snížil i počet civilních pracovníků. Do roku 1990 bylo ročně přemísťováno 70 000 vojáků z povolání a v další činné službě. V mnoha případech tato přemístění vyžadovala i změnu místa působnosti. Restrukturalizace Bundeswehru přinesla i vzrůst počtu transferů. V roce 1992 bylo přemístěno asi 91 000 vojáků v další činné službě, 42 000 z nich se muselo přestěhovat do jiné posádky. V roce 1993 počet transferů dosáhl výše 117 000, z nichž 62 000 muselo změnit místo svého působení (viz. obr.). Takové transfery mají velký vliv na osobní život a plány těch, kterých se týkají. Spolkové ministerstvo obrany tedy podniklo řadu opatření, aby tyto změny učinilo sociálně co nejpříjemnější.

Obr.: Redukce německých ozbrojených sil na povolenou úroveň

Zbývá-li například vojáku z povolání, v další činné službě nebo občanskému zaměstnanci před transferem méně než pět let před koncem jeho závazku k armádě, jejich rodiny si mohou vybrat, kde by rády žily, bydlet tam a čekat, až skončí daný závazek. Ti, kterým zbývají tři roky, si mohou ponechat staré bydlení a vést oddělenou domácnost v místě nového působení, dostanou na to zvláštní podporu. Od roku 1992 se přídatky na nájemné podstatně zvýšily, aby bylo usnadněno hledání bydlení v oblastech, kde je nájemné drahé. Nicméně ani finanční podpora tam, kde žádné vhodné bydlení není, nic nevyřeší, a proto byly od roku 1993 dány k dispozici speciální fondy z vojenského rozpočtu na zajištění bydlení ve východním Německu.

Nebylo ovšem vždy možné dodržet cíle redukce armády v souladu se strukturálními požadavky sociálně přijatelným způsobem, např. odchodem do důchodu, ukončením další činné služby dohodou a snížením náboru. Byla proto vypracována nová právní a platová uspořádání pro všechny profesní skupiny - vojáky, občanské pracovníky i vládní zaměstnance.

V lednu 1992 byl vydán zákon o početním stavu armády, který nově vzniklé vztahy upravoval. Nabízí následující možnosti:

- odchod do důchodu podle věku a hodnosti v období 1993-1998 snížen o jeden rok,
- voják z povolání mohl v letech 1992-1994 zažádat o předčasný odchod do důchodu,
- od roku 1992 může být služba vojáků z povolání změněna na službu s maximálním závazkem 20 let,
- od roku 1992 všechny závazky vojáků v další činné službě budou zkráceny.

S výjimkou odchodu do důchodu podle věku a hodnosti, všechna ostatní opatření jsou uplatňována jen po předložení žádosti. Žádostem je vyhověno jen tehdy, jsou-li v souladu se zájmem Bundeswehru. Než je vojákovi z povolání povoleno odejít předčasně do důchodu, musí být zjištěno, je-li pro něj vhodné zaměstnání ve veřejné administrativě. Další zaměstnání má přednost před odchodem do důchodu.

Zákon o alternativním zaměstnání byl vydán, aby zvýšil možnost bývalých vojáků z povolání získat místa ve veřejné administrativě. Zákon obsahuje také finanční podněty a právní ustanovení, aby učinil kandidátům přechod do civilního života snadnějším.

Zákon o občanských zaměstnancích z prosince 1991 pomáhá řadě civilních pracovníků, kteří byli zaměstnáni v Bundeswehru, jejichž počty byly vzhledem k restrukturalizaci Bundeswehru snižovány, vyrovnat se s tím sociálně přijatelným způsobem. V 55 letech mohou žádat o odchod do důchodu. Do důchodu mohou odejít jen tehdy, není-li možnost je zaměstnat v alternativní profesi či kde se nedá očekávat, že takové zaměstnání získají. Odejde-li tedy občanský zaměstnanec do důchodu, má stejné požitky, jako kdyby odešel ve věku 65 let.

Bundeswehr a veřejnost

Vzrůstající odpovědnost za mezinárodní situaci není bez důsledků na roli a poslání Bundeswehru, na jeho strukturu a vybavení. A to není bez důsledků na postavení německých ozbrojených sil ve státě a společnosti, či na to, jak sami vojáci vidí svou profesi. Má to vliv na vztahy mezi veřejností a Bundeswehrem, na atraktivitu ozbrojených sil. Má-li ale Bundeswehr splnit své poslání, je nezbytné, aby jej politici a veřejnost podporovali.

Pod označením *Bundeswehr 2000* bylo vytvořeno nové pojetí informování veřejnosti. Od samého počátku se tato kampaň setkala s pozitivním ohlasem. Na podzim 1993 šoty o armádě v televizi sledovalo 8 milionů diváků, vojenskou inzerci 11 milionů diváků. Veřejnost je informována o bezpečnostní politice Bundeswehru po radikálních změnách bezpečnostního prostředí. Obecně jsou uznávány zásluhy ozbrojených sil a díky této informační politice se služba v Bundeswehru stala atraktivní. Podle mínění reklamních expertů, Bundeswehr svou otevřenou informační kampaní v tisku, rozhlasu a televizi, dosáhl velkého efektu s velmi malými náklady.

Literatura:

- * White Paper on the Security of the Federal Republic of Germany and the Situation and Future of the Bundeswehr, Federal Ministry of Defence, Bonn 1994.

-RED-

Nové nebezpečí po ukončení studené války - rozšiřování zbraní hromadného ničení

Po desetiletích trvání studené války probíhá přehodnocení a přepracování národních a blokových strategií pro udržení bezpečnosti, které odhalilo protikladnost situace: Za účelem zabezpečení strategické parity dřívější protivníci „ustoupili“ od procesu eskalace ZHN.

VYSTUPŇOVÁNÍ SNAHY VLASTNIT JADERNÉ ZBRANĚ

Podle různého hodnocení asi 20-30 států světa má potenciál pro vytvoření jaderné, chemické nebo biologické zbraně, i prostředky pro jejich výrobu. To však neznamená, že všechny tyto země vyvíjejí ten či onen druh zbraní hromadného ničení (ZHN). Oficiálně existuje pět jaderných velmocí, tzv. atomový (nebo také globální) klub. Daleko více zemí vlastní značné zásoby chemických zbraní. Řada zemí má zvládnutou technologii výroby biologické zbraně.

Pokud jde o problém samotného rozšiřování ZHN, zvláštní zájem je třeba zaměřit na tři skupiny zemí:

- ▲ země, které již vlastní ZHN, ale oficiálně tuto skutečnost nepřiznaly. Existence takových zemí společně s „globálním klubem“ má dnes podstatný vliv na proces šíření ZHN.
- ▲ rizikové země - tzn. ty, jejichž vlády přijaly určité politické závěry, a kde existuje technická a vědecká základna. Výzkum a aktivita v oblasti vytvoření ZHN umožňuje stát se v blízké budoucnosti vlastníky takové zbraně.
- ▲ tzv. potenciálně rizikové země - to jsou ty státy, které přijaly program vývoje zbraní hromadného ničení, přistoupily k jeho realizaci, ale dosud nemají adekvátní potenciál k jeho zvládnutí. Dnes ještě není možno tyto země přiřadit k „rizikovým“, protože jsou ještě hodně vzdáleny od ukončení příslušných programů, ale jejich cíle jsou dostatečně zřejmé, takže bez příslušných protiopatření světového společenství se zcela určitě stanou vlastníky ZHN. O tyto země je třeba mít zvláštní zájem - myšleno z pohledu systému kontroly procesu šíření ZHN ve světě - a podle mínění některých expertů je dokonce nutno považovat je za samostatnou kategorii.

Vezmeme-li na vědomí dynamiku těchto skupin a vlastní zájem zemí o utajení přítomnosti či vývoje ZHN, pak určení přesného seznamu každé skupiny je možné jen s velkými výhradami. Jestliže budeme pro další analýzu akceptovat kategorizaci dle výše charakterizovaných skupin, je dalším krokem nutno zjistit i relativní podmíněnost vztahu konkrétní země ke každé z těchto skupin. Vzájemný poměr těchto skupin vzhledem k jednotlivým druhům ZHN v celosvětovém měřítku ukazuje schéma 1.

Abychom správně pochopili příčinu „očarování“ zbraněmi hromadného ničení, nesmíme podcenit jak objektivní faktory, tak i subjektivní motivy, stimuluje snahu jednotlivých zemí vlastnit ZHN. Ve spojení s touto realitou vzniká řada otázek: Jaké to jsou tedy faktory? Jak objektivní je jejich charakter? Mohlo by světové společenství, uznávající ZHN za nebezpečí pro celou civilizaci, paralyzovat působení těchto faktorů, jestliže má jejich vliv pro Zemi osudový charakter?

① Nelze popírat, že existence ZHN je výsledkem objektivního procesu rozvoje vědy, vojensko-technického myšlení, vědy a techniky. Vytvoření ZHN je z tohoto pohledu tedy přirozenou etapou rozvoje vojenství. Společně s tím i sama vědecko-technická revoluce, hlavně ve vojenské oblasti, se posuzuje především jako potenciál pro vytvoření prostředků vojenského odstrašení, a nikoli jako prostředek docílení jednostranné převahy nad potenciálním nepřítelem.

Toto tvrzení je zcela nepřijatelné pro členy „globálního klubu“ - pěti „oficiálních“ jaderných mocností - poněvadž neexistuje žádná zaručená hranice mezi snahou vlastnit ZHN pro pouhé „odstrašení“ a jejich skutečným použitím. Ale při absolutním porovnání funkce odstrašení přece jen obsahuje podstatně méně rizika použití ZHN, a tuto skutečnost potvrdilo i období studené války. V případě lokálních konfliktů malé intenzity mezi možnými (nebo již skutečnými) „regionálními“ jadernými státy toto riziko podstatně vzrůstá.

Proto je možno vyvodit určité závěry: **v podmínkách, které nastaly po ukončení studené války v situaci, kdy vlastnictví ZHN není motivováno cíli globálního odstrašení, je ještě více nepřijatelný argument, podle kterého je myšlenka nerozšiřování ZHN označována za diskriminaci všech, kteří ZHN vlastní.**

Postupně se po druhé světové válce, během studené války, stalo pět států světa jadernými. K této skutečnosti je přivedla logika protiopatření a snaha ochránit sebe a celý svět před zničením. Je možno odsoudit, či neodsoudit „jaderné“ státy. Je možno souhlasit, nebo nesouhlasit s vyčtenou argumentací, se zdůvodněním jejich kroků, s jimi uskutečněnými rozhodnutími. Ale dříve platné stimuly pro vlastnictví jaderné zbraně a dalších druhů ZHN jsou dnes již těžko zdůvodnitelné.

Z tohoto pohledu zůstal „atomový klub“ dědictvím lidstva jako „břemeno minulosti“. Dnes se zdá, že už není zřejmých příčin pro jeho udržování. Je rovněž jasné, že jej není možné zlikvidovat okamžitě. Vede k tomu setrvačnost vlastních protiopatření, obava před útokem odněkud ze zálohy. Ve svém důsledku to může opět vést ke globální konfrontaci. V těchto podmínkách existují dva způsoby likvidace, vymezené státy „atomového klubu“. První - postupná redukce jaderné výzbroje, zákaz jednoho a podstatné omezení dalších druhů ZHN. **Druhý - nezadržitelný růst počtu států-vlastníků jaderných a dalších prostředků hromadného ničení.** První způsob, to je cesta lidstva od propasti, druhý - směr k propasti.

② To vše bezprostředně odráží reálnou skutečnost. Spolu s tím nelze samozřejmě ignorovat jak nepopularitu myšlenky monopolního vlastnictví jaderných zbraní úzkou skupinou států, tak i objektivní a subjektivní příčiny, které nabádají další země vlastnit jaderné a ostatní druhy ZHN.

Je třeba přiznat, že v historicky nové době nadále existují snahy (a dokonce se ještě zvyrazňují) celé řady zemí získat „superzbraň“. Tyto snahy jsou podmíněny stále se zosilující

jíci regionálními konflikty. Ve „vnitrostátní“ propagandě zemí, které zaměřily kurz na snahu získat ZHN, přitom dominují následující motivy:

- *motiv strachu* - vyplývající z tvrzení, že stát (státy) je potenciálním nepřítelem hodnocen podle takových či onakých kritérií, vlastní-li ZHN nebo může-li se stát jejich vlastníky,
- *motiv odstrašení* - spojený s vytvořením přesvědčení u potenciálního nepřítele o provedení odvetného úderu,
- *motiv vítězství* - spojený se snahou dosáhnout suverénní a rychlé převahy v možném ozbrojeném konfliktu právě pomocí ZHN,
- *motiv krajního opatření* - spojený s možností použít ZHN, jestliže během ozbrojeného konfliktu vznikne přímá hrozba úplné vojenské porážky.

Ve skutečnosti však vlastnictví ZHN automaticky nevede ani k odvrácení regionálních konfliktů, ani k jejich likvidaci a nezabraňuje nebezpečnému vtahování do těchto konfliktů právě těch zemí, které již neoficiálně vlastní ZHN.

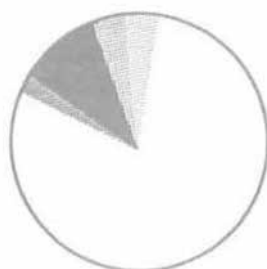
Typickým příkladem, potvrzujícím tyto závěry, je Izrael. Je známo, že válku v roce 1973 začaly arabské země, přestože Izrael již vlastnil jadernou zbraň. Je také známo, že za 18 let během války v oblasti Perského zálivu, Tel Aviv, vlastník jaderné zbraně, se stal terčem iráckých raket. Skutečnost, že Izrael vlastní ZHN, nevedla k posílení procesu stabilizace v tomto regionu. Naopak, tento fakt stimuloval u některých arabských zemí zintenzivnění prací při výrobě ZHN.

● Důležitou příčinou šíření ZHN je subjektivní činnost politických vůdců a zájmových uskupení některých států, které vidí ve vlastnictví „superzbraně“ oporu své vlády v zemi i v zemích svého regionálního vlivu. Společně s tím se využívá motivu „nacionální jednoty“. Potvrzuje se, že naopak ne vlastnictví, ale již pouhá demonstrace možnosti vlastnit ZHN způsobuje sjednocování národů, uvolnění mezinárodního napětí, obranu územní jednoty států. V mnoha případech v procesu urychlení šíření ZHN figurují rysy prestižních ambicí.

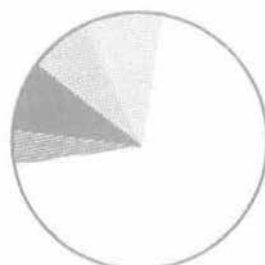
Podle mínění mnoha expertů se těmito rysy určitou dobu řídila Indie, která připravovala i uskutečnila zkušební výbuch jaderné nálože. To definitivně potvrdilo signály o tom, že Indie má vědecké a vojensko-technické předpoklady pro vytvoření jaderné zbraně. Právě tato skutečnost nejenže neodradila Pákistán od vývoje jaderné zbraně, ale možná tomu ještě přidala další podnět. Není třeba komentovat, že pouze „atomová demonstrace“ sama od sebe nevyřešila ani indicko-pákistánské, ani indicko-čínské vztahy, ale ani nezmírnila tento rozpor - o tom nás přesvědčila retrospektivní analýza.

Co se týče soudobých „prestižních momentů“, zkušenost Japonska a Německa ukazuje, že vědecko-technické a ekonomické možnosti státu se dají naprosto přesvědčivě zjišťovat jinou cestou.

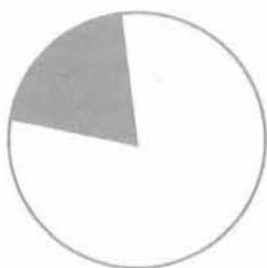
Proto v podmínkách nebezpečí rozšiřování ZHN vystupuje ještě jasněji nevyhnutelnost mobilizace všech možností světového společenství na likvidaci regionálních konfliktů. Jedním z hlavních úkolů světového demokratického společenství je, aby našlo způsoby regulace stávajících a odvrácení možností vzniku nových konfliktů.

Jaderné zbraně

Chemické otravné látky

Bojové biologické prostředky

Schéma 1: Poměry jednotlivých kategorií zemí ve světovém společenství podle stupně vlastnictví ZHN

PŘÍZNAKY VÝVOJE NEBO VLASTNICTVÍ ZHN

Není nutno podrobně rozvádět, jak je důležitá analýza systému kritérií pro určení tří skupin zemí - vlastníci ZHN, ale oficiálně nepřiznávající tuto skutečnost; rizikové země; potenciálně rizikové.

Při určování těchto kritérií je možné vycházet z následujících skutečností:

- ♦ objektem analýzy jsou jak státy neoficiálně vlastníci či potenciálně schopné vlastnit ZHN, tak i procesy mezinárodní součinnosti mající vztah ke skutečnosti vývoje nebo vlastnění ZHN.
- ♦ metodika určení stupně zapojení dané země do procesu vytvoření ZHN je založena na komplexním systému hodnocení příznaků, které mají politický, ekonomický, vědeckotechnický a vojensko-technický charakter. Pouze analýza všech čtyř skupin příznaků určuje hodnověrnost příslušného stupně zapojení.

Nyní budou uvedena obecná kritéria, která pak budou konkretizována na jednotlivé druhy ZHN.

* Obecné příznaky politického charakteru

Prvním a základním předpokladem vytyčení úkolu pro získání ZHN v zemi je přijetí odpovídajícího politického rozhodnutí vládou země, bez existence kterého není realizace

programu vytvoření ZHN v konkrétní zemi možná. Pro zorganizování výroby jakéhokoli druhu „superzbraně“ se vyžaduje zapojení širokého spektra rozmanitých oblastí průmyslových a vědeckých komplexů, což z vnějšího pohledu (bez ohledu na státní financování a řízení) lze předvídat pouze hypoteticky.

Kromě toho, politické rozhodnutí o vytvoření ZHN se zpravidla uchovává v tajnosti a existenci jeho použití je možno zaregistrovat buď přímo - zpravodajskými prostředky, nebo pomocí nepřímých signálů. O přijetí tohoto rozhodnutí může signalizovat:

- Nepřistoupení ke smlouvám týkajícím se omezení nebo zákazu výroby a vlastnění ZHN, ale také v daleko širším měřítku neúčast na mezinárodních rozhovorech a fórech, na kterých se řeší daná problematika;
- zamítnutí zpřístupnit své objekty mezinárodní kontrole, snahy o narušování činnosti příslušné inspekce mezinárodních organizací nebo omezování působnosti těchto komisí;
- vytvoření řídicího orgánu přímo podřízenému nejvyššímu politickému vedení nebo armádnímu velení a jeho vybavení zvláštními pravomocemi a funkcemi, které očividně neodpovídají funkcím adekvátních orgánů;
- vytvoření speciálních jednotek a oddělení pro hospodářskou špionáž v sekcích zpravodajské služby, vybavených zvláštními právy a charakteristické velkými finančními možnostmi pro nákup zahraniční suroviny, vybavení, technických vzorků a rovněž zakládání „speciálních“ firem pro tyto účely;
- aktivní lobbystická činnost s cílem vytvoření (pro ZHN) vlivných politických sil, stran nebo uskupení, blízkých nejvyšším kruhům (vládě);
- psychologická příprava společnosti k přijetí vojenské doktríny ospravedlňující vlastnictví ZHN (tj. motivy strachu, odstrašení, vítězství, krajního opatření aj.);
- neexistence oficiální reakce na obvinění dané země ze snah vyvinout ZHN nebo hromadění problémů ve vládních anebo blízkých vládě masově sdělovacích prostředcích, okolo problému vlastnictví ZHN těmi zeměmi, které jsou zavlečeny do konfliktní situace s daným státem;
- otevřená nebo skrytá podpora zemí, které fakticky vkročily na cestu vytvoření ZHN.

** Obecné příznaky ekonomického charakteru*

Obecným příznakem takového typu jsou měřítka vojenského rozpočtu, přesněji podíl vojenských výdajů ve státním rozpočtu. Hypertrofní vojenské výdaje přitahují pozornost zvláště v těch případech, kdy země má omezené finanční možnosti a slabě rozvinutou ekonomiku.

Také údaje o absolutní hodnotě vojenských výdajů ve všech třech skupinách posuzovaných zemí - neoficiálně vlastnicích ZHN, rizikových a potenciálně rizikových - se zpravidla buď nepublikují, nebo se zastírají cestou zahrnutí do ostatních položek rozpočtu. Ještě těžší je určit strukturu vojenských výdajů. Informace o tom může být získána především cestou důsledné analytické práce s využitím údajů zpravodajské služby. Při tom přirozeně nabývají zvláštního významu údaje o jaderných, chemických a biologických programech. V oficiálních zprávách tyto údaje zpravidla buď chybí, nebo mají útržkovitý a občas protikladný charakter.

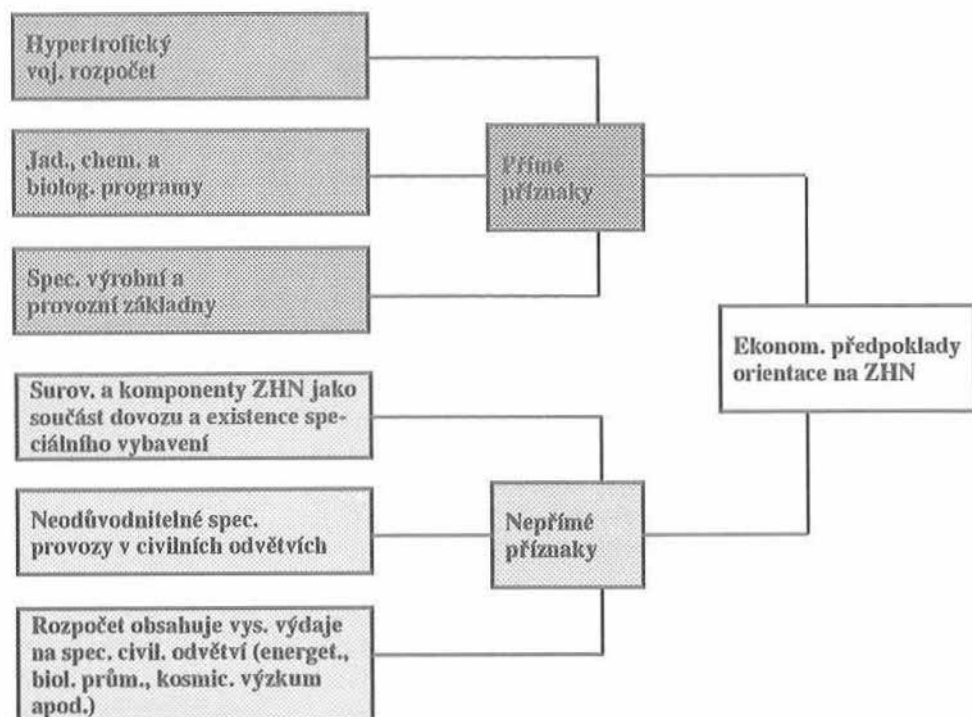

Schéma 2: Ukazatele ekonomických předpokladů orientace na ZHN

V těchto podmínkách mají důležitý význam zprávy o rozvoji vojenských odvětví a o struktuře dovozu. Proto např. analýza rozvoje leteckého průmyslu umožňuje lépe ohodnotit možnosti vývoje prostředků dopravy na cíl.

Ukazatelem je i struktura civilních průmyslových odvětví. Dodatečný zájem, zvláště při přítomnosti dalších podezřelých příznaků, lze spatřit např. ve vytvoření klíčových článků jaderného palivového cyklu v zemi, zvláště když to není vyvoláno nutností existence a rozvoje mírové jaderné energetiky.

Systém základních ekonomických ukazatelů je zobrazen ve schématu 2.

* Obecné příznaky vědecko-technického charakteru

Můžeme je rozdělit do tří skupin:

První skupinu tvoří technické faktory, spojené především s možností získání surovin, komponent a prefabrikátů, nutně potřebných pro výrobu ZHN.

Dříve se předpokládalo, že např. pro vytvoření jaderné nálože je nevyhnutelná existence vlastní výroby jaderného uranu a plutonia, protože možnost jejich dovozu ve značném množství se nejevila pravděpodobnou. Proto kontrola *MAGATE* zkoumala vliv „nepřekonatelné překážky“ na cestě vytvoření jaderné zbraně. Ale život vnáší změny do takových představ. Podle určitého hodnocení existuje možnost utajení přibližně jednoho procenta

jaderných komponent, na které se vztahuje kontrola *MAGATE*. To je způsobeno nemožností zabezpečit celkovou kontrolu stávajícími technickými prostředky.

Dalším fenoménem poslední doby je eskalace tzv. černého trhu. Jeho hlavní zvláštností je to, že montážní celky, celé mechanismy, jednotlivé části zařízení i technologických procesů patřících k „citlivým“ technologiím, podléhají obchodu se všemi jeho pravidly a zákonnostmi. Pomocí nastřčených firem se zpravodajským službám některých rozvojových zemí (Pákistán, Irák) včetně Izraele podařilo zabezpečit dovoz potřebné technologie, což vytvořilo materiální zdroje pro výrobu jaderných zařízení vojenského charakteru.

Na černém trhu mají hlavní roli dodavatelé. Například nedávno přijala německá vláda opatření, která podstatně omezila únik surovin a technologií ze SRN do třetích zemí. Ale nyní se zvětšilo nebezpečí tranzitu takových surovin a technologií, jež pocházejí ze zemí střední a východní Evropy a ze SNS.

Druhou skupinu ukazatelů tvoří zabezpečení národních vědecko-technických programů odborníky a existence v zemi systému přípravy kvalifikovaných specialistů pro odpovídající odvětví vědy a techniky. Např. pro vývoj jaderné zbraně jsou rozhodující specialisté z oblasti obohacování uranu a regenerace plutonia. Při používání reaktorů na těžkou vodu pro získání plutonia prudce roste úloha specialistů na výrobu těžké vody, jelikož její dovoz je silně omezený.

Faktor kvality kádrů je určující tehdy, jestliže se při vývoji zbraně spoléhá pouze na vlastní síly. Podle japonského hodnocení je nutno pro vytvoření jaderné zbraně mít nejméně 1300 inženýrů a 500 vědců a podíl „jaderných“ specialistů musí tvořit minimálně 6,5 % (jak tomu bylo svého času v USA). Jinými slovy - pro řešení úkolu je nutno, aby země měla k dispozici přibližně 120 vysoce kvalifikovaných atomových odborníků s různou specializací.

Mnoho rozvojových zemí částečně uspokojuje své potřeby těmito specialisty na účet vyškolení vlastních odborníků v zahraničí. Pomoc při přípravě odborníků pro jadernou energetiku rozvojových zemí sehrává i ústav *MAGATE*.

Je skutečností, že vedoucí role zde připadá USA: Taktéž není bez zajímavosti, že odborníci z tzv. rizikových zemí tvoří nepoměrně vysoké procento z celkového počtu zahraničních jaderných odborníků, školených ve Spojených státech. Zpravidla však tyto odborníci následně zaujmají řídicí posty v jaderné správě a v projektech „rizikových“ zemí. Odborníci z těchto zemí se během svého školení v USA seznámili s výzkumem týkajícím se obohaceného uranu, regenerace plutonia, výroby těžké vody a dalších výzkumů, které poskytují nezbytné znalosti a zkušenosti pro vytvoření jaderných náplní. Od počátku 80. let se stále větší počet odborníků rozvojových zemí školí ve SRN, Francii, Velké Británii, Itálii a Rusku.

Avšak většině potenciálních vlastníků ZHN v etapě přechodu do skupiny „rizikových“ zemí zpravidla nestačí vlastní kvalifikovaní odborníci. Začínají vyhledávat vědce a inženýry v cizině. Takto to praktikuje KLDŘ, Írán a řada dalších zemí.

Třetí skupina ukazatelů - to je existence moderních vědeckých středisek, ve kterých se uskutečňuje vypracování vlastní technologie a vývoj jak jaderných náloží, tak chemické či biologické zbraně.

Informace o jsoucích nebo v zemi se tvořících jaderných, chemických a biologických firmách, které zabezpečují výrobu, o počtu zainteresovaných vědecko-technických odborní-

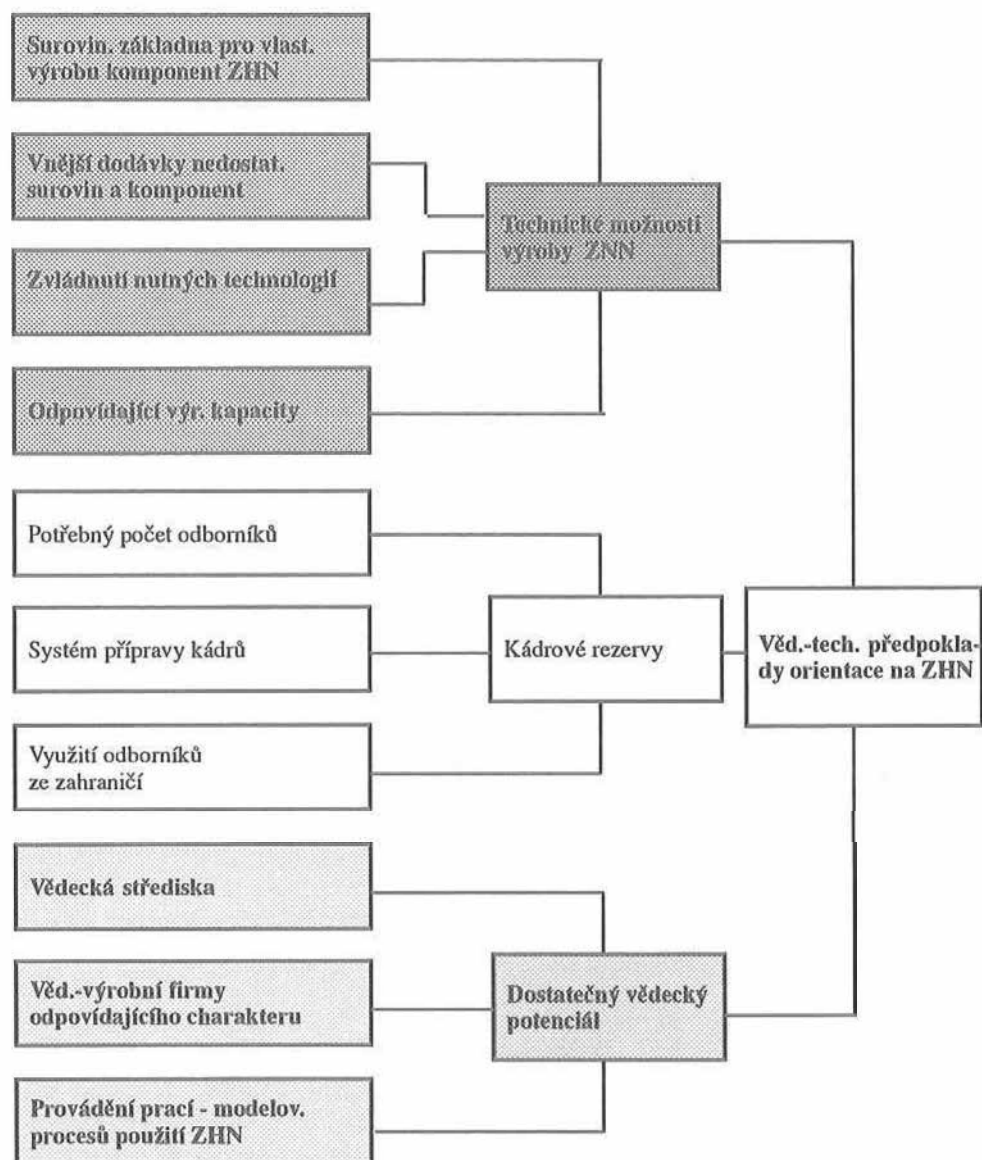

Schéma 3: Ukazatele vědecko-technického potenciálu pro výrobu ZHN

ků, o jejich vzdělání a specializaci, o provázanosti výroby, finančních položkách - umožňují vydedukovat možnosti té či oné země odstartovat vlastní výrobu ZHN, která se může stát základem pro jejich průmyslovou výrobu.

Poměrně nedávno se ještě předpokládalo, že určujícím ukazatelem země ohledně dosaženého stupně vývoje ZHN, zvláště jaderných zbraní, je jejich zkouška. I dnes důležitější problém - spolehlivost ZHN - se obvykle posuzuje provedením zkoušky. Jedině

v podmínkách, kdy je toto znemožněno vážnými politickými a ekonomickými následky a uskutečnění zkoušky ZHN je silně ztíženo, tak se používá alternativy - počítačového modelování odpovídajících procesů a jejich jednotlivých etap. Proto důležité místo mezi nepřímými příznaky existence programu ve vytvoření ZHN má snaha o zakoupení „superpočítače“ rozvojovou zemí nebo snaha získat dostatečně výkonnou počítačovou síť. Analogicky - informace z této oblasti a její správná interpretace analytiky má velký význam.

Příklad struktury ukazatelů vědecko-technického potenciálu země, uvažovaných při analýze možnosti výroby konkrétního druhu ZHN, je zobrazen na schématu 3.

** Základní příznaky vojensko-technického charakteru*

Obecným a základním příznakem tohoto typu je usilovná orientace armády na použití ZHN. Tehdy se v armádě zřizují odpovídající jednotky, jednotky technického zabezpečení a polygony, zřizují se laboratoře s vyšším stupněm utajení, provádějí se potřebné výzkumy a cvičení vojsk. Technické objekty armády a orgány státního řízení, u kterých se předpokládá během otevřeného konfliktu odvetný úder za použití ZHN, se odpovídajícím způsobem z odolňují a ochraňují. Příslušníci armády prodělávají speciální přípravu provádění vojenských operací v podmínkách použití jednotlivých druhů ZHN. Pro tyto druhy ZHN, respektive pro jejich bojovou náplň či nálož, se budují speciální kryty.

Tyto ukazatele řadíme mezi tzv. **přímé**. Dále však existují i **nepřímé** ukazatele. Mezi ně patří:

- zintenzivnění špiónážní činnosti za účelem studia konkrétních cílů na území potenciálního protivníka, včetně jejich geografických, geofyzikálních, ekonomických, klimatických a demografických aspektů;
- výroba (získání) soudobých prostředků dopravy na cíl, zvláště v podmínkách aktivní činnosti po vytvoření klíčových článků jaderného palivového cyklu;
- uskutečňování intenzivního programu civilní obrany a odpovídajících lékařských výzkumů.

Příklad struktury ukazatelů existujících vojensko-technických předpokladů orientace země na použití konkrétního druhu ZHN je zobrazen na schématu 4.

UKAZATELE VÝVOJE JEDNOTLIVÝCH DRUHŮ ZHN

** Příznaky vývoje jaderné zbraně*

Celkové příznaky, dovolující s určitou jistotou odhalit snahy o vytvoření všech druhů ZHN, mohou být konkretizovány pouze na jaderné zbraně (dále jen JZ). S tímto cílem se sleduje v daných zemích existence:

- odpovídajících oddělení v ozbrojených silách, plány bojové přípravy vojsk k vedení bojové činnosti za použití JZ, prostředků ochrany, vybavení a přístrojů pro indikaci radioaktivního záření;
- utajených programů jaderných výzkumů, popřípadě stadiu výroby, příprava odpovídajících vědeckých kádrů, uzavření vojenských kontraktů s vedlejšími jadernými odvětvími, existence vědecko-výzkumných a zkušebně-vývojových prací;

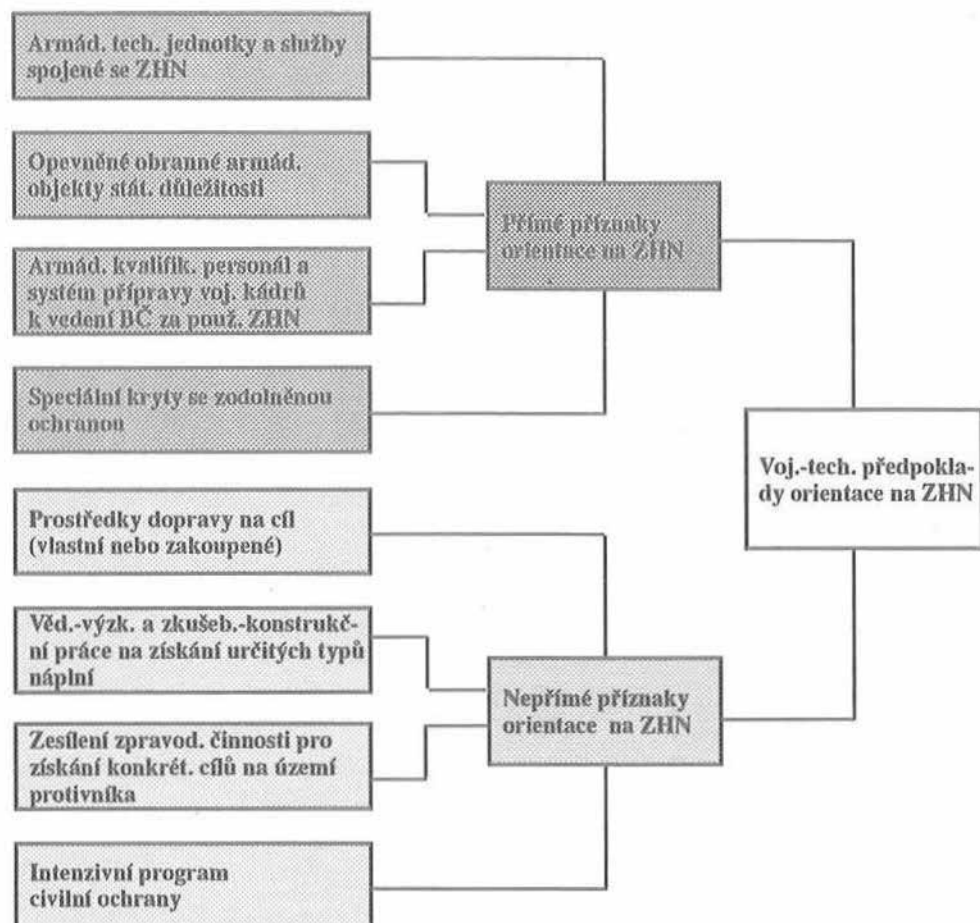

Schéma 4: Ukazatele vojensko-technických předpokladů pro výrobu ZHN

- vlastních přírodních zásob a podniků pro zpracování výchozí suroviny, nevyhnutelných pro výrobu JZ a štěpných materiálů;
- dovozu produktů obsahujících uran nebo plutonium, které umožňují získat surovinu pro jadernou výrobu;
- výrobních kapacit na obohacený uran a regeneraci plutonia, které mohou být využity jako komponenty jaderných náloží nebo technologie této výroby a existence jednotlivých komponent zařízení a aparatury pro varovný a kontrolní systém;
- kvalifikovaného vojenského a civilního personálu, specializovaného na práci s nebezpečnými radioaktivními látkami;
- možnosti provedení zkoušek jaderných náloží nebo prací pro simulaci výbuchů a získání počítačů s odpovídající kapacitou pro tyto cíle.

** Příznaky vývoje chemických otravných látek*

K základním ukazatelům, které umožňují s určitou jistotou odhalit možnost zahájení výroby, vytvoření zásob a bojového použití chemických otravných látek (dále jen CHOL), můžeme počítat existenci:

- zásob OL, odpovídajících prostředků dopravy na cíl, vojenské chemické služby a chemických jednotek v ozbrojených silách, plánů bojové přípravy k vedení činnosti za použití CHOL, prostředků ochrany, vybavení a přístrojů pro indikaci a identifikaci OL i pro jejich intoxikaci a zničení;
- systému vojenských chemických výzkumů a technologií, vědeckých kádřů (které se zabývají výzkumy v oblasti syntézy vysoce toxických fyziologicky aktivních látek, toxikologie,) existenci vojenských kontraktů s vedlejšími odvětvími a oblastmi důležitými při vývoji CHOL, a rovněž existenci vědecko-výzkumných a zkušebně-vývojových prací v oblasti CHOL;
- dovozu chemických sloučenin, umožňujících syntetizovat prekurzory nebo přímo OL a vysoce toxické sloučeniny; (pozn.: za prekurzory zde považujeme nejedovaté látky, tzv. AB systémy, které se na bojišti mění v jedovaté);
- výrobních kapacit zaměřených na produkci chemikálií, které se mohou využít jako polotovary otravných látek nebo chemických technologií, shodných s technologiemi získání OL, až na konstrukční odlišnosti ve vybavení a aparatuře, a dále existenci varovných a kontrolních systémů;
- utajených nebo tajných výrobních cechů s podnikovou účastí, které se specializují na civilní chemickou výrobu;
- kvalifikovaného vojenského a civilního personálu, znalého práce s toxickými a vysoce nebezpečnými sloučeninami;
- systému utajených krytů pro skladování CHOL a speciálních prostředků jejich převozu.

** Příznaky vývoje bojových biologických prostředků*

Odhalit vývoj, výrobu, skladování a možnost použití bojových biologických prostředků (dále jen BBP) je ve své podstatě možné na základě následujících základních specifických příznaků:

- existence programů bojové přípravy vojsk, speciálních jednotek nebo průzkumných diverzních skupin k činnostem za použití biologické zbraně;
- existence nebo cílevědomé vyhledávání vysoce kvalifikovaných odborníků v imunologii, biochemii, bioinženýrství a ve vedlejších oblastech, kteří mají zkušenost s výrobou (s technologiemi) biologické zbraně a prostředků ochrany;
- vybudování laboratorů se zvýšeným stupněm nebezpečí (podle mezinárodní klasifikace P-3 (BL-3), P-4 (BL-4));
- vypracování tajných výzkumných programů a vybudování přísně tajných speciálních a vojenských objektů biolékařského charakteru;
- výroba vakcín ve velkém měřítku (proti zvlášť nebezpečným infekcím) a existence jejich zásob, převyšujících reálné potřeby mírové doby;

- vytvoření výrobní základny, především bioreaktorů a fermentorů s objemem nad 50 l nebo celkovým objemem nad 200 l;
- eskalace zvlášť nebezpečných infekčních onemocnění, netypických pro dané regiony;
- zakoupení výchozích biologických látek a vybavení pro výrobu BBP i prostředků jejich dopravy na cíl;
- činnost spojená s mikroorganismy a toxiny, nezdůvodnitelná civilní potřebou, a také s původci zvlášť nebezpečných infekcí, neendemických pro dané teritorium;
- existence biotechnologického zařízení a provádění výzkumu za účelem získání průběhu různých nemocí lidí, zvířat nebo rostlin, a též složitých prostředí pro jejich kultivaci;
- existence speciálního vybavení pro mikrozapouzdření živých mikroorganismů;
- existence zařízení pro zkoumání chování biologických aerosolů v okolím prostředí.

DYNAMIKA PROTIPATŘENÍ

Neuškodí to všechno vědecko-technickému pokroku celé řady zemí? Protože tato otázka nemá zdaleka jen rétorický charakter, zaslouží pozornost myšlenka vytvoření **mezinárodního orgánu**, do kterého by patřily jak státy s vyspělým vědecko-technickým potenciálem, tak země zainteresované ohledně získání přístupu ke kosmickému výzkumu a vytvoření státní základny pro tyto výzkumy. Umožnilo by to modernizovat mezinárodní systém nešíření ZHN takovým způsobem, že by se vyvrátilo nebo podstatně zeslabilo podezření o tom, že tento systém cleveldomě upevňuje monopol na využití výsledků vědecko-technického pokroku v zájmu úzké skupiny zemí.

Zároveň by následovalo vypracování seznamu norem a pravidel chování účastníků založeného mezinárodního orgánu.

Efektivním praktickým prostředkem, který by působil proti rozšiřování ZHN, by se mohlo stát založení a využití **globálního systému včasného varování**, opírající se o kritéria založená na vědeckých základech. Tento systém je předurčen pro zhotovení **objektivního hodnocení stupně existující hrozby eskalace ZHN a prostředků jejich dopravy na cíl - podle příslušných zemí**. *Globální systém hodnocení* by mohl značně posílit a zlevnit takové mnohemilardové projekty, jakým je „globální systém ochrany před balistickými raketami“.

Některé státy již vytvořily svá vlastní střediska takového typu. V jejich činnosti hrají důležitou roli zpravodajské služby, které se nyní přeorientovávají v nejvyšší možné míře na řešení složitých úkolů znemožnění šíření ZHN.

Vytvoření politických, mezinárodněprávních, ekonomických, organizačně-technických opatření schopných garantovat podmínky nešíření ZHN se dostává do popředí jako skupina nejdůležitějších úkolů pro celé světové společenství po ukončení studené války.

(JAL)

Existuje společná evropská obranná identita?

Názory důstojníků osmi evropských států

Každoroční, letos již 32. mezinárodní bezpečnostní konference v Mnichově, se zúčastnilo na 200 politiků a publicistů, mezi nimi řada ministrů zahraničí a obrany členských států NATO. Poprvé byli přizváni také politikové zemí střední a východní Evropy. Obecně je uznáváno, že vznik bezpečnostního vakua v této oblasti by byl velmi nebezpečným, a proto bude v letošním roce NATO pracovat na koncepci svého otvírání dalším členům. Americký ministr obrany William Perry uvedl, že koncem roku hodlá NATO seznámit zájemce o členství s vypracovanými podmínkami. V zemích, které se o členství zajímají, by měla být pevně zakotvena demokracie a tržní hospodářství. Tyto státy také nesmí vnést do Aliance žádné nevyřešené územní konflikty nebo národnostní problémy.

Jak hodnotit změněnou geopolitickou situaci důstojníci evropských států? Jaký je jejich postoj k obranné politice, k NATO, k případnému vytvoření celoevropských bezpečnostních sil? Existují postačující společné evropské strategické zájmy, abychom mohli mluvit o evropské obranné identitě? Na tyto i jiné otázky se pokouší odpovědět pracovník švýcarské vojenské akademie Dr. K. W. Haltiner.

Evropská integrace a bezpečnost

Světová scéna nabízí nový kontext evropské bezpečnosti. Evropa již není hlavním polem konfrontace mezi dvěma supervelmocemi. Propuknutí vojenského konfliktu vysoké úrovně se stalo vzdáleným. Podobně jako severoamerický pacifický region i Evropa má teď velkou šanci, aby se stala stabilní „bezválečnou“ zónou, kde síla už není tím hlavním prostředkem řešení vnitřních a vnějších konfliktů. Západní Evropa se tak stává jedním z hlavních vítězů po skončení bipolárního konfliktu mezi velmocemi.

Avšak po fázi rychlého pokroku směrem k evropskému sjednocení se objevuje fáze stagnace a přehodnocování. Dynamika evropské integrace viditelně ztratila svůj podnět - vnější hrozbu.

Evropský integrační proces byl doposud především ekonomické povahy, ale byl zastíněn bipolární konfrontací supervelmocí. Po rozložení bipolární konstrukce se stává imperativem vybudování nové evropské bezpečnostní struktury se specifickým evropským charakterem. Musí se také brát v úvahu skutečnost, že vysoce stabilní západní Evropa s prověřenými prostředky řízení konfliktů je konfrontována s rozdrobenou střední a východní Evropou se všemi jejími dávnými konflikty a nevyřešenými problémy národnostních menšin.

Existuje nějaká naděje na bezpečnostně politickou integraci v rámci Evropské unie odsouhlasené v Maastrichtu? Vyhledky na trvalý mír v západní Evropě na jedné straně a intenzivnější trvalá politická integrace na straně druhé činí organizaci zajištění evropského bezpečnostního uspořádání na nacionálním základě zastaralou. Důležitým politickým nástrojem se stávají nové struktury, jako např. vytvoření celoevropských ozbrojených sil pro společné operace. Navíc výzkumy veřejného mínění ukazují, že vzrůstá souhlas s vytvořením kolektivní organizace evropské obrany mezi evropskou veřejností!

Evropští vojáci se přímo angažují ve změnách evropské geopolitické situace. Jejich oprávnění se odvozuje z dřívější pozice Evropy jako potenciální oblasti střetnutí mezi Východem a Západem. Mizející vojenské nebezpečí ale ohrožuje jejich sociální postavení a zároveň identitu armády. Početní stavy a délka služby vojáků základní služby jsou drasticky redukovány. Je dokonce zpochybňována i sama legitimita ozbrojených sil. Holanďané a Belgičané uvažují o zrušení branné povinnosti a chtějí řešit úkoly udržování míru v rámci nového světového řádu.

Na vojácích se žádá, aby byli pružní a přizpůsobovali se změněným úkolům a posláním. Nový evropský strategický kontext by se tedy mohl tudíž odrážet v názorech vojáků, jejich očekáváních a postojích. Právě tato myšlenka poskytla organizační rámec ERGOMASu pro výzkum názorů a postojů důstojníků.

Následující analýza údajů byla prováděna na dvou úrovních. Týká se toho, jak důstojníci vnímají změny, o kterých jsme psali v úvodu. Tyto otázky jsou zvláště hodny pozornosti:

- Jak důstojníci různých evropských států hodnotí vojenskou hrozbu v Evropě po konci studené války? Jaké příležitosti a jaká rizika charakterizují novou evropskou situaci z jejich hlediska? Bude détente pokračovat, nebo je možný návrat ke studené válce?
- Jaké jsou vyhlídky odzbrojení? Co tomu důstojníci říkají? Souhlasí či nesouhlasí s tímto procesem?
- Co si myslí o evropské integraci? Souhlasí či nesouhlasí? Jakou myslí, že má Evropa politickou volbu, a které dávají přednost?
- Jakou roli bude po skončení konfliktu mezi Východem a Západem hrát NATO? Domnívají se, že by Aliance mohla zahrnovat Evropu jako jeden celek, a jestliže ano, líbí se jim tato myšlenka?
- Co si myslí o celoevropských ozbrojených silách? Myslí si, že by mohly být uskutečněny? Pakliže ano, potom kdy?

■ Druhá úroveň analýzy: Referenční rámec

Evropský politický vývoj dal vznik jak optimistickému, tak pesimistickému scénáři. *Hodnocení evropského strategického vývoje závisí na perspektivě, ze které důstojníci posuzují svou situaci.* Celoevropská perspektiva povede pravděpodobně k jinému hodnocení, než ke kterému vede výhradně nacionální pohled. Proto respondenti byli především dotazováni na referenční rámec, kterého užívají:

- Jaké dotazovaní důstojníci zastávají hledisko? Jaký referenční rámec je pro ně nejdůležitější? Uvažují evropští důstojníci s ohledem na geopolitické a evropské strategické změny stále v národních či v evropských kategoriích? Nalezneme mezi evropskými vojáky podporu pro společnou obrannou strategii?

■ Výchozí předpoklady

Zpravidla jsou důstojníci vázáni ústavou, přísahou věrnosti a loajalitou. Tradičně se jejich profesionální identita odvozuje od cíle chránit státní suverenitu a autonomii. Společensky

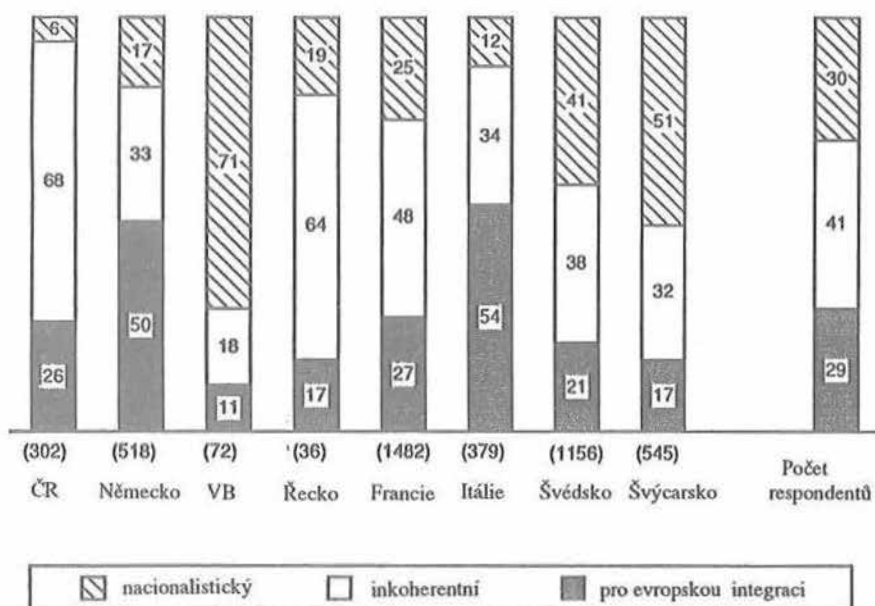
jsou zaměstnanci svých států a respektují jeho hodnoty a symboly. Dá se očekávat, že budou inklinovat spíše ke konzervativním a nacionalistickým názorům a budou odmítat potenciální snižování státní suverenity. Na druhé straně, evropští důstojníci patří k evropské elitě, po vojenské i politické stránce dobře informované, která si je vědoma skutečnosti, že jednou z hlavních příčin dvou katastrofálních válek v tomto století byl evropský národní státní systém. Proto od samého počátku bylo při definování evropské integrace cílem vyhnout se dalším evropským válkám.

Poválečná historie navíc ukazuje, že dnešní státní bezpečnost může být realizována jedinečně v bezpečnostních komunitách jako je třeba NATO, to znamená na základě určitého mezinárodního systému. Mnoho evropských důstojníků již získalo cenné profesionální zkušenosti navázáním mezinárodních kontaktů, takže můžeme očekávat, že s procesem evropského sjednocení evropští důstojníci zcela určitě souhlasí.

■ Potřeba evropské integrace

Ve výzkumu se odráží otázka na žádoucnost evropského sjednocení, a to s ohledem na trvalý mír a stabilitu. Souhlas či nesouhlas s následujícími protikladně formulovanými tvrzeními byly vyžadovány pro tyto teze:

- Budoucí politické sjednocení všech evropských zemí je klíčem k míru a stabilitě.
- Vzdát se státní suverenity ve prospěch evropského sjednocení není dobrým nápadem.

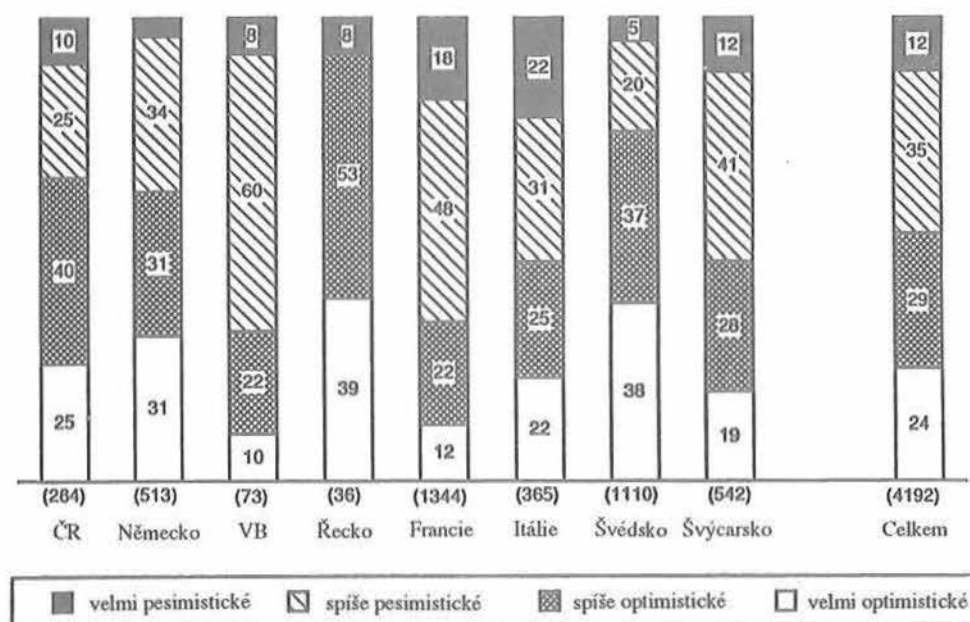

Obr. 1: Základní postoje k evropské integraci

Srovnání mezi státy na obr. 1 ukazuje, že potřeba evropského sjednocení na účet státní suverenity se mezi evropskými důstojníky mění. Britové (71 %) a Švýcaři (51 %) uvažují především v nacionalistických pojmech. Mezi Švédy převládají nacionalisté (41 %). Italové a Němci si přejí, aby budoucnost byla zcela odlišná: Většina mezi nimi (54 %, resp. 50 %) pokládá evropské sjednocení jako předpoklad pro trvalý mír v Evropě. Francouzi a ještě více Češi a Řekové jsou inkoherentní. Vnímají evropské sjednocení jako věc bezpečnostní politiky, ale nechťeli by, aby se tak dělo na účet státní suverenity. Názor průměrného evropského důstojníka je tedy rozdělen. Stát jako důležitý vztažný bod koliduje s vědomím potenciálních destabilizujících účinků zažívaného nacionalismu. Švýcarský a švédský postoj pravděpodobně odráží jejich tradiční neutralitu a neangažovanost. Historií a problémy hledání národní identity může být také vysvětlen inkoherentní postoj Čechů. Na druhé straně empatický nacionalistický postoj Britů a neochota francouzských důstojníků je v ostrém kontrastu k vyhlašované politice jejich vlád a členství v EU.

■ Evropská integrace a détente - Vnímání šancí a rizik

Žádoucnost evropské integrace je jedna věc, hodnocení pravděpodobného vývoje v Evropě po skončení studené války na základě uvažování o současné situaci zcela jiná. Zvláště zajímavou je otázka, zda se evropské důstojníky domnívají, může-li být úspěšná integrace Evropského společenství do politické unie. Je také zajímavé vidět, jak optimisticky či pesimisticky vidí rizika nacionalismu a politické stabilizace (viz obr. 2).

Obr. 2: Vyhledky evropské integrace v příštích deseti letech

Jak tedy ukazují údaje na obr. 2, optimismus ohledně očekávané blízké evropské integrace se mezi důstojníky různých států mění. Trochu méně patrný, ale silný, je optimismus Čechů a Němců. Většinou je vytvoření EU a její politické zesílení považováno za realistické.

Můžeme-li tedy mluvit o omezeném, opatrném optimismu v záležitostech evropské integrace, netýká se to hodnocení šancí na trvalé détente a rozšířenou evropskou unifikaci.

Dílčí závěry: Mezi většinou dotazovaných důstojníků osmi států převládá k další integraci Západoevropského společenství opatrný optimismus, avšak šance na trvalou stabilitu Evropy a rozšíření evropské sjednocení jsou posuzovány pesimisticky. Průměrný evropský důstojník předpokládá, že i v budoucnu budou **dominovat státní zájmy**, a že bude muset být brán v patnost destabilizující efekt etnických konfliktů. Nezdá se tedy, že by celoevropská euforie pro mír po konci studené války evropské důstojníky nějak ovlivnila. Zůstávají skeptičtí.

■ NATO a jeho role

Po skončení konfrontace mezi Východem a Západem v žádném ze států dotazovaných důstojníci neočekávali rozpuštění NATO. Důstojníci všech států, vyjma řeckých, by také s takovým rozpuštěním nesouhlasili, a tak:

* Většina z nich, vyjma Italů, očekává změny v Alianci, a všichni, vyjma Řeků, tyto změny otevřeně vítá,

* Podle mínění většiny dotazovaných důstojníků, vyjma Francouzů, se v budoucnu zvýší politická role NATO. Zvýšení takové role je schvalováno důstojníky států Aliance. Ti důstojníci, kteří nejsou členy NATO, včetně Francouzů, spíše s takovou myšlenkou nesouhlasí. Pouze 26 % Švédů s takovým vývojem souhlasí.

* Pravděpodobné rozšíření kompetencí pro operace mimo území členů NATO je očekáváno většinou států, vyjma Francie. Obzvláště s tím souhlasí státy NATO. Ale německý souhlas je zřetelně nižší než očekávaný vývoj (-21 %). Nečlenové NATO mají na operace mimo území NATO méně chuti. Tyto operace neschvalují Švédové a Češi.

* Pravděpodobné rozšíření NATO na Východ, které bylo naznačeno už ustanovením Severoatlantické rady o spolupráci, je očekáváno důstojníky téměř všech států. Řekové a Francouzi jsou výjimkou. Také s tím souhlasí většina dotazovaných důstojníků států, kterých se to týká. Touha po rozsáhlejší pravomoci pro Evropany je značně vyšší mezi důstojníky NATO, než bylo očekáváno. Zhruba 9 z 10 Němců, Francouzů, Italů, ale také Švýcarů touží po větší moci pro Evropu v rámci NATO. Zde můžeme pozorovat, že Evropané by rádi skrytě uvolnili americkou hegemonistickou pozici.

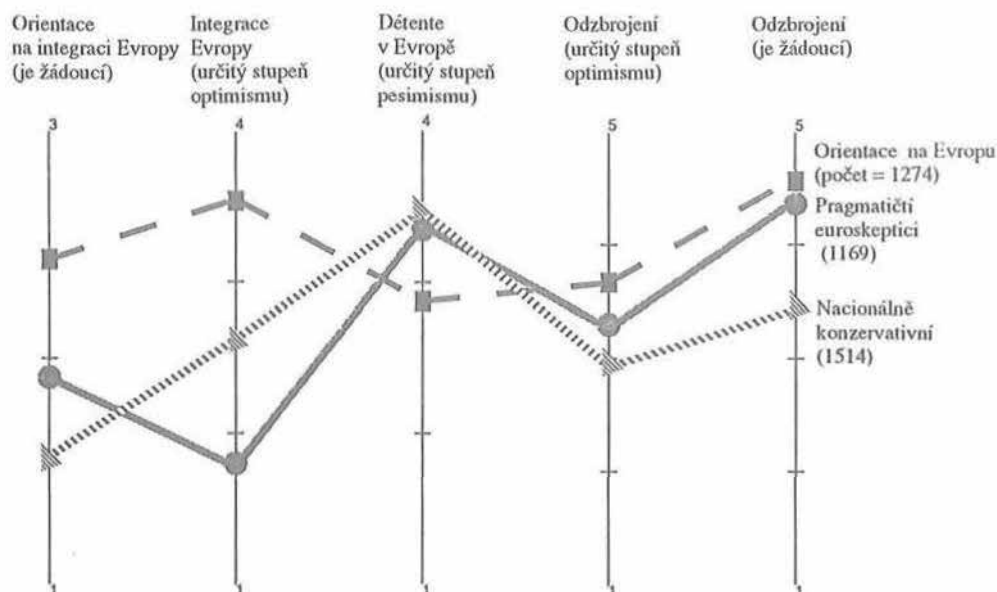
* Šance pro opětovnou francouzskou vojenskou integraci, za předpokladu, že evropské země budou mít vyšší stupeň zodpovědnosti, je hodnocen nehomogenně. Francouzští důstojníci sami nevěří v tuto možnost. Ale souhlasily by s tím ostatní státy, zvláště Němci a Švýcaři.

Dílčí závěry: Ve zmíněném období pro průměrného dotazovaného evropského důstojníka neztratilo NATO svou legitimitu. Musí ale být přizpůsobeno novým okolnostem. S tím v podstatě souhlasí více důstojníků členských zemí NATO než jeho nečlenů. Řekové se spíše od Aliance oddělují. Naděje je vkládána do větších pravomocí „evropského NATO“ v rámci Aliance. Všechno ukazuje, že navzdory tomu, že NATO si stále zachovává atlantický charakter, mnoho Evropanů jej považuje za budoucí jádro speciálně evropské obranné aliance.

■ Typologie důstojníků podle jejich pohledu na evropskou politiku.

Doposud jsme převážně porovnávali mezi státy. Bylo by zajímavé vidět, zda mezi dotazovanými důstojníky můžeme najít typické evropolitické postoje a orientaci.

Obrázek 3 ukazuje možné skupiny tří různých politických postojů s ohledem na stupnici orientace na Evropu, evropskou integraci, détente v Evropě, optimismu odzbrojení a žádoucnosti odzbrojení.

Obr. 3: Typologie důstojníků podle jejich evropolitické orientace

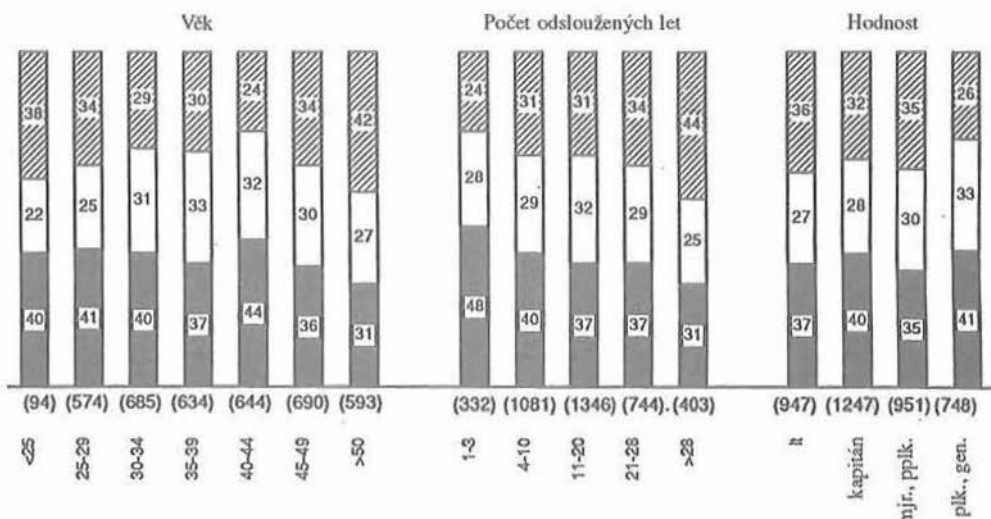
a) *Orientace na Evropu*. Důstojníci tohoto typu (přerušovaná černá čára) myslí v mezinárodních pojmech, souhlasí se sjednocením Evropy. Překonání národních odlišností je pro ně důležitým předpokladem pro mír a trvalou stabilitu Evropy. Důstojníci tohoto typu jsou velmi optimističtí co se týče vytváření Evropské unie v příštích deseti letech. Ve věcech détente je jejich pesimismus nižší než ostatních evropských důstojníků. Jsou nadprůměrně optimističtí při hodnocení odzbrojení v Evropě. Podporují maximální odzbrojení v Evropě.

b) *Pragmatičtí euroskeptici*. Důstojníci tohoto typu (šedá čára na obr. 3) hájí pragmatickou střední cestu mezi udržováním národní suverenity a vyšším evropským sjednocením. Neargumentují ideologicky. Jejich přístup k evropskému sjednocení je silně skeptický. Tomuto procesu dávají jen malou šanci. Jsou pesimističtí v otázkách détente. Ale podobně jako důstojníci prvního typu, jsou optimističtí co se týče šancí na odzbrojení v budoucnu. Stejně jako oni touží po odzbrojení a pokládají je za realistické. Jako celek touží po menších změnách politického řádu a po odzbrojení očekávají vyšší stabilitu v Evropě.

c) *Nacionálně konzervativní*. Důstojníci tohoto typu nejsou ochotni se vzdát národní suverenity ve prospěch evropské. Ve skutečnosti ale považují kroky směrem k evropskému

sjednocení za pravděpodobnější než důstojníci druhého typu. Nicméně obecně jsou skeptičtějšími ohledně détente, a pesimističtější co se týče odzbrojení po skončení studené války. Nejlepší záruku pro evropskou stabilitu vidí ve zbrojení a v odstrašení. Důstojníci tohoto typu si nepřejí podstatné změny v bezpečnostním evropském politickém statu quo.

Typologii důstojníka s ohledem na Evropu podle sociálně-vojenských proměnných ukazuje obr. 4, ze kterého vyplývají následující skutečnosti:

Obr. 4: Typologie důstojníků ve vztahu k Evropě podle sociálně-vojenských proměnných

* Podle věku je rozdělení mírně křivočaré, evropská orientace je nejvyšší mezi mladými a staršími dotazovanými důstojníky, a nejnižší u středního věku. Tam také můžeme najít relativně nejvyšší skupinu pragmatických euroskeptiků. Po čtyřicítce nacionálně-konzervativní postoj klesá.

* Typ myšlení se mění více podle odsloužených roků než podle profese. Čím déle důstojník vykonával své povolání, tím pravděpodobněji jej nalezneme ve skupině orientované na Evropu než v nacionálně-konzervativním vzorku.

* Rozdíly podle hodnosti jsou malé. Orientace na Evropu je nižší než průměr mezi nejvyššími hodnostmi, plukovníky a generály.

* Úloha formálního školního vzdělání není zcela jasná. S vyšším školním vzděláním orientace na Evropu mezi důstojníky mírně klesá, jejich nacionálně konzervativní postoj mírně stoupá.

* U vojenského letectva je orientace na Evropu nadprůměrná, nacionálně konzervativní postoj nízký.

* Post-materialistické hodnotové orientaci odpovídá orientace na Evropu, materialistické spíše na nacionálně konzervativní.

Dílčí závěry: Evropská perspektiva není mezi dotazovanými důstojníky dominantní. Postoj zaměřený na národ nebo na evropskou integraci se mění spíše mezi jednotlivými státy než v rámci jednoho státu. V pojmech evropské integrace uvažují čeští, švédští a italští důstojníci, zatímco britští, řečtí, francouzští a švýcarští důstojníci uvažují převážně v nacionálních pojmech. Německý postoj je přibližně mezi těmito dvěma skupinami.

Postoj k Evropě u dotazovaných důstojníků je přísně normativní. Pragmatický postoj můžeme najít jen mezi minoritami. Jak jsme se již zmínili, existují sociologicko-demografické a profesní rozdíly, ale jsou menší než rozdíly mezi státy. Nicméně jsou zajímavé, neboť *typický evropsky orientovaný důstojník se nenalézá mezi nejmladší generací a není absolventem univerzity, jak bychom snad předpokládali. Ve své profesi pracoval většinou několik let, je ve středních letech, má hodnost majora nebo podplukovníka, a je absolventem škol třetího stupně, ne však univerzity.* Nacionálně-konzervativní postoj nacházíme většinou mezi mladšími důstojníky, kteří slouží pouze několik let. Pravděpodobně je důvodem volby jejich povolání, a proto je tento postoj tolik v této věkové skupině rozšířen. Profesionální socializaci, tj. obzvláště časté mezinárodní kontakty, bychom našli u důstojníků s postojem orientovaným na Evropu.

Nadnárodní celoevropské ozbrojené síly, nebo NATO?

Šance na realizaci a možné politické přijetí evropských ozbrojených sil jsou posuzovány různými státy různě (viz tab.).

■ Celoevropské ozbrojené síly

* Ve své většině jsou pouze němečtí, řečtí a italští důstojníci přesvědčeni o dobrých vyhlídkách na realizaci celoevropských ozbrojených sil. Souhlasí s nimi každý druhý český důstojník. Většina Britů, Švédů a Francouzů a relativní většina Švýcarů to ale nepokládá za realistické.

* Ohodnocení možné politické podpory pro evropské ozbrojené síly v mateřské zemi odpovídají ohodnocení šancí na jejich realizaci. Kdo tuto myšlenku podporuje se zároveň domnívá, že je uskutečnitelná.

■ Hlavní překážky pro vznik nadnárodních celoevropských ozbrojených sil

Případné překážky realizace nadnárodních celoevropských ozbrojených sil jsou hodnoceny podobně důstojníky všech států. Značný rozdíl úrovně výdajů na obranu, tradice národních kultur, problémů dosažení jednotné velitelské struktury a také rozdílné organizační struktury jsou pokládány za vážné překážky. Jazykové rozdíly se nejeví tak důležité, ani různé výcvikové standardy a problémy integrace struktur národních ozbrojených sil. Švýcaři a částečně Češi hodnotí tyto překážky vážněji než důstojníci jiných států. Nepochybně se zde odráží zkušenost Švýcarů s multi-kulturními ozbrojenými silami v jejich vlastní zemi a také skutečnost, že jejich miliční a kádrový systém je jiný než ostatní formy evropských ozbrojených sil. Při vytváření celoevropských ozbrojených sil by museli Švýcaři provádět velice dramatické změny.

Celoevropské ozbrojené síly

Tab.

%	ČR	Německo	GB	Řecko	Francie	Itálie	Švédsko	Švýcarsko	Celkem
1. Mluví se o nadnárodních celoevropských ozbrojených silách. Podle vašeho mínění, jsou takové úvahy realistické?									
ano	49	65	29	78	40	69	34	45	45
ne	28	29	64	-	51	23	57	49	45
nevím	23	6	7	22	9	8	9	6	10
*	(302)	(518)	(75)	(49)	(1482)	(405)	(1242)	(552)	(4625)
2. Domníváte se, že mohou být nadnárodní síly vybudovány v příštích deseti letech?									
ano	33	36	10	78	24	33	13	30	25
ne	42	62	83	-	64	60	78	66	66
nevím	25	2	7	22	12	7	9	4	9
*	(303)	(518)	(70)	(49)	(1484)	(405)	(1242)	(552)	(4623)
3. Domníváte se, že nadnárodní evropské ozbrojené síly mohou ve vaší zemi najít politickou podporu?									
ano	44	63	20	78	39	61	12	22	35
ne	28	23	76	-	41	26	76	66	49
nevím	28	14	4	22	20	13	12	12	16
*	(303)	(518)	(75)	(49)	(1483)	(405)	(1243)	(551)	(4627)

Pozn.: * Počet dotazovaných

■ Typologie důstojníků podle jejich postoje k celoevropským ozbrojeným silám

Vztahy mezi různými typy evropsky orientovaných postojů k celoevropským ozbrojeným silám jsou vyhovující. Evropsky orientovaní důstojníci staví vyhlídky na realizaci celoevropských ozbrojených sil mnohem výše než nacionálně-konzervativní a pragmatičtí skeptici. Ve svých zemích vidí pro tuto myšlenku spíše podporu a věří v její realizaci během deseti let.

Celkově zde převládá skeptický postoj. Ti, kteří věří v politickou podporu celoevropských ozbrojených sil, či dokonce v jejich realizaci během deseti let, nemají většinu.

Jestliže celoevropské ozbrojené síly ani v očích evropsky orientovaných důstojníků nemají naději, aby byly zřízeny ve střednědobé lhůtě, vzniká otázka, může-li být NATO za předpokladu, že evropské země přijmou větší díl odpovědnosti, jejich náhradou. Vztahy mezi příslušnými údaji mezi NATO a evropolitickou typologií důstojníků poskytují na tuto otázku pouze nepřímou odpověď.

■ Typologie důstojníků podle postoje k vyšším pravomocem „evropského NATO“

Existují tu příznačné, ale pouze slabé korelace: Žádný z typů důstojníků ve své většině nesouhlasí, aby bylo NATO zrušeno. Ale z těch, kteří by souhlasili se zrušením NATO, je téměř jedna čtvrtina (23 %) mezi evropsky orientovanými důstojníky, tj. téměř dvakrát tolik než mezi nacionálně a konzervativně smýšlejícími důstojníky (12 %). Evropsky orientovaní důstojníci souhlasí rozšířením Aliance na východní Evropu o něco více než ostatní typy. Ale ve srovnání jsou méně nakloněni větší síle evropských států NATO než pragmatičtí evroskeptici a nacionálně-konzervativní důstojníci. Zcela zřetelně by preferovali celoevropskou alianci ozbrojených sil.

Dílčí závěry: Podle názoru dotazovaných důstojníků ještě nepřišel čas pro vytvoření celoevropských ozbrojených sil ve střednědobé perspektivě. Navíc je i sporná jejich žádoucnost. Nenalezly by politickou podporu všech evropských zemí. V dlouhodobé perspektivě zůstane NATO i nadále nepochybnou alternativou, je to stav, se kterým souhlasí většina evropských důstojníků. Pouze velmi evropsky orientovaní důstojníci dávají přednost evropskému řešení před Aliancí. Ale většina z nich si to nepřeje provést bez NATO.

* * *

Otázku o evropské politické orientaci důstojníků osmi států, kterou jsme si položili v úvodu, tedy můžeme zodpovědět takto:

- ◆ Mezi evropskými důstojníky neexistuje společný či do velké míry podobný mezinárodní pohled na evropský politický vývoj, na détente a důležitost NATO, rovněž na celoevropské ozbrojené síly. Rozdíly mezi jednotlivými státy jsou značné. Jsou větší než v rámci jednoho státu a větší než rozdíly podle vojenských sociologicko-demografických měřítek. Jinými slovy: Mezinárodní rozdíly výrazně převyšují rozdíly mezi skupinami důstojníků uvnitř států.
- ◆ Postoj směrem k evropské integraci, NATO a vytvoření celoevropských ozbrojených sil, určuje státní specifický kontext, ne společný zájem na speciální evropské strategii. Mateřská země či veřejné mínění této země o evropské situaci je stále rámcovým modelem pro úvahy o evropské strategii a orientačním vzoru evropských důstojníků, kteří tudíž

nejdou nositeli žádné standardní evropské myšlenky. *Společná celoevropská identita neexistuje.* Důstojníci osmi evropských států jsou stále velmi vzdáleni od jejího přijetí.

- ◆ *Ale tento právě zmíněný závěr neznamená, že neexistuje evropsky orientovaný důstojník.* Číselně se jeho důležitost v různých státech velmi mění. Zdá se, že počet těch, kteří uvažují v evropských kategoriích, odpovídá pozitivnímu postoji evropsky orientované politické elity. Takových důstojníků je mnoho v důstojnickém sboru České republiky a ve Švédsku. Také v Itálii a Německu je evropsky orientovaný pohled reprezentován silnými skupinami. Ale ve Velké Británii, Řecku, Francii a Švýcarsku dominuje nacionální konzervativní postoj. **Nacionální konzervativci spolu s euroskeptiky tvoří absolutní většinu v každém dotazovaném státě, s výjimkou České republiky.** Normativně ideologický prvek se zdá důležitějším než neideologický a pragmatický. Pak by se tedy důstojníci rozhodovali na základě nacionálního pohledu proti celoevropskému. To nás opravňuje k závěru, že výrazně převládající nacionálně konzervativní postoj není pouze prostým pokračováním tradicionalismu, ale mnohem více výsledkem vědomého formování obecného mínění.
- ◆ Možnosti procesu rychlé západoevropské integrace jsou nazírány s potlačovaným optimismem na nenormativní úrovni. Obecně další kroky k západoevropské integraci jsou přijímány pozitivně, ale značný počet dotazovaných důstojníků nevěří, že kdy taková integrace může být realizována. Poměrně optimistický pohled na západoevropskou integraci je v ostrém kontrastu k hodnocení vyhlídek na trvalou politickou stabilitu v celé Evropě. Převládá pesimistický úsudek. Všichni důstojníci i nadále počítají s destabilizujícím účinkem nacionalistického a etnického soupeření.
- ◆ Zkoušené a diskutované kroky k odzbrojení jsou hodnoceny pozitivně většinou dotazovaných důstojníků. Očekává se velký pokrok v odzbrojení. Ale jen málo důstojníků se domnívá, že podstatné snížení konvenčních sil v Evropě (na 20 % dnešní úrovně) a eliminace jaderných zbraní je možné během příštích deseti let. Převládající většina důstojníků si přeje větší pokrok v odzbrojení po skončení studené války, než si sami myslí, že je možné. Průměrný evropský důstojník není zastáncem tvrdé politické linie, který se domnívá, že politická stabilita může být zaručena zbrojením. Ale co se týče stupně požadovaného odzbrojení, mínění mezi různými státy se velmi různí. Evropské supermoci jako Velká Británie, Francie, Německo a Itálie, které by rády udržely relativně vysokou úroveň zbrojení, jsou konfrontovány s menšími a neutrálními státy jakými je Švédsko a Švýcarsko nebo bývalí členové Varšavské smlouvy (např. Česká republika), kteří by rádi eliminovali všechno potenciální zbrojení v Evropě.
- ◆ Mínění o NATO je velmi rozdílné, ale méně než o vytváření celoevropských ozbrojených sil. Těm je všeobecně dávana jen malá šance na vznik či získání politické podpory ve středněkrátké době. Důstojníci jsou v hodnocení situace skeptičtější než veřejnost jejich mateřských států, avšak legitimita NATO je stále silná. Hodnocení jeho budoucnosti je vyznačováno jasným protikladem zájmů. Zejména státy mimo NATO, ale i členové NATO, jsou skeptičtějšími nad rozšiřováním kompetencí Aliance (důraz na politické otázky, operace mimo oblast států NATO). Rádi by udrželi moc NATO v jistých hranicích. Ukazují to jasně nejen Češi, ale také Švédové. Nicméně většina důstojníků členských států NATO souhlasí s rozšiřováním jeho kompetencí. Existuje konsenzus ohledně větší moci pro evropské státy NATO (rozšíření na Východ, opět francouzské připojení se

k Alianci). Protože vyhlídky na vytvoření celoevropských ozbrojených sil jsou hodnoceny velmi nízko, zdá se, že NATO je chápáno jako jejich náhrada, za předpokladu, že evropské země budou sdílet větší podíl na odpovědnosti. Ohledně role NATO jsou evropsky orientovaní důstojníci mírně skeptičtější než nacionalističtí a konzervativní.

- ◆ Neexistuje jasné vysvětlení rozdílů v orientaci různých států. Postoj k Evropě nemá vztah k členství nebo nečlenství v ES. Mezi Brity, Francouzi a neutrálními Švýcary mají jasnou většinu nacionálně konzervativní skeptici. Mezi Čechy, Italy, Švédy, Němci dominují důstojníci orientovaní optimisticky, evro-politicky a evro-strategicky. Je pravdou, že státy, které nejsou členy NATO, jsou vůči členským státům skeptičtí. V otázkách ozbrojení názory mezi důstojníky velkých a malých států jsou různé. Rozmanitost rozdělovacích čar a společná půda ukazuje ke skutečnosti, že důstojníci jsou ovlivněni veřejným míněním založeným na specifickém historickém kontextu jejich mateřské země. Loajalita důstojníků k jejich národnímu společenství ovlivňuje způsob jejich myšlení mnohem více než evropská strategická a geopolitická situace.

* * *

Navzdory rozšířené touze po evropských ozbrojených silách, evropští důstojníci tedy nejsou velkými stoupenci evropské nadnárodní bezpečnostní a zahraniční politiky. Závěry výzkumu proto mohou být shrnuty do této věty: Evropský typ důstojníka ještě neexistuje, protože ještě stále existují národní důstojnické sbory různých států.

Literatura:

Referát Dr. Karla W. Haltinera (Military Leadership Academy, Zürich, Switzerland) na konferenci „Sociální dimenze vojenské reformy“, Moskva, květen 1994. Základní fakta mimo vlastní výzkum autora jsou z přehledů Evropského výzkumného sdružení Armáda a společnost (ERGOMAS).

-red-

Field Manual 100-5 "Operations" 1993

O vývoji a stavu nauky o velení u pozemního vojska USA

Podle polního služebního předpisu pozemního vojska USA (Field Manual FM 100-5), který byl vydán zhruba před deseti lety, mělo být v očekávané válce bezprostředním bojištěm území států Varšavské smlouvy až po západní hranice bývalého SSSR. Vysoce přesnými zbraněmi, zvláště řízenými střelami středního doletu a letouny taktického letectva, měly být vedeny zničující údery proti druhému a třetímu sledu ozbrojených sil Varšavské smlouvy, rozmístěné v prostorech soustředění. Tím měl být odříznut jejich první sled od záloh, což by umožnilo útok ozbrojených sil NATO do hloubky, především se ale mělo zabránit možnosti koncentrace ozbrojených sil proti hlavním útočným směrům NATO. Cílem operace bylo dosažení vítězství v prvním boji, a to i proti početně silnějšímu nepříteli.

1.7.1991 byla v Praze podepsána dohoda o ukončení platnosti Varšavské smlouvy. Studená válka skončila. Ale není to jen nová bezpečnostní situace v Evropě a ve světě vůbec, která ovlivňuje současné vojenské koncepce. Je to také nástup nových technologií, které zejména na zkušenostech získaných ve válce v Perském zálivu přispěly k další modernizaci již existujících informačních a řídicích systémů. Představitelé pozemního vojska USA zastávají názor, že možná bojová činnost v následujícím století se bude vyznačovat rychlým pohybem sil v prostředí, které bude charakterizováno dynamickým vývojem situace. Pro pozemní vojsko USA tu budou podmínky, ve kterých budou vystupovat jako součást integrovaných sil, kde budou hrát rozhodující úlohu informační technologie. Proto i loňská úprava operačního předpisu FM 100-5 položila mnohem větší důraz na rychlé rozvinutí sil a prostředků, synchronizaci jejich bojového úsilí, sběr aktuálních informací z prostředků průzkumu, jejich počítačové zpracování a předání výsledků na místo určení.

V tomto čísle přinášíme zkrácený překlad článku plk. Gerharda Elsera uveřejněného v č. 5/1994 německého vojensko-teoretického časopisu *Truppenpraxis*, ve kterém se zabývá novým předpisem amerického pozemního vojska. Dvojjazyčný (německo-anglický) ráz textu zůstává z metodických důvodů zachován:

* * *

Dne 14. června 1993 vydalo americké pozemní vojsko nově zpracovaný předpis FM 100-5 „Operace“.

Předpis FM 100-5 pojednává o velení vojskům. Pojmy převzaté z architektury - jako *capstone manual* (předpis, který je úhelným kamenem) nebo *keystone doctrine* (základní doktrína) - označují jeho řádovou hodnotu. Předpis slouží jako vazební člen a opěrný pilíř nauky, stručněji jako „řídicí předpis“ (*Leitvorschrift*). To připouští závěr, že vystihuje nejnovější stav nauky o velení. Přitom jednak zhodnocuje zkušenosti z Pouštní bouře, jednak se zaměřuje na bezpečnostně-politický šedý „novovek“. Tento šedý novovek i nadále poutá útvary amerického pozemního vojska v Evropě. Proto je nasnadě vyhodnotit předpis FM 100-5 tím spíše, že je opatřen neobvyklým označením „Přístupné veřejnosti“.

Ve snaze postihnout vše důležité anebo charakteristické se tento přehled zabývá především výkladem zásad a používá pojmy americké teorie velení.

POJEM FORCE-PROJECTION

Předpis FM 100-5 shrnuje poslání a charakter dnešního amerického pozemního vojska v jednom pojmu „force-projection army with forward-deployed forces“. Doslovně přeloženo: zásahové vojsko s předsunutými silami (Eingreifheer mit vorgeschobenen Kräften). Vysvětluje *force-projection* jako „prokázanou schopnost rychle vyhlásit poplach, mobilizovat, přemístit a operovat všude ve světě“. Tímto způsobem tvoří *force-projection* přemístění síly, tedy rozšíření vojenské přítomnosti jádro *power-projection* (přemístění moci, rozšíření mocenských nástrojů). Tímto se rozumí schopnost vykonávat moc pro řešení krizí, pro odstrašování a pro stabilizaci.

Pro pozemní vojsko udržované v pohotovosti k zásahu předpis FM 100-5 stanoví velmi široký rámec jednání:

- strategické prostředí, vzniklé na konci studené války, výstižně označuje jako *force-projection environment* (prostředí pro přemísťování, vysílání sil);
- proto více než dosud staví do popředí operace přesahující rámec jednoho druhu ozbrojených sil: *joint operations* (společná bojová činnost více druhů ozbrojených sil);
- jakož i *combined operations* (společná bojová činnost ozbrojených sil více států) v rámci aliance NATO;
- dále rozvíjí *Air-Land Battle* (kombinované vzdušné a pozemní operace) do *army operations* (operací pozemního vojska);
- zdůrazňuje, že upuštění od taktických jaderných zbraní nic nezměnilo na hlavním účelu pozemního vojska. Ten zní: odstrašování.

ZÁSADY VELENÍ

Pozemní vojsko, aniž by popíralo plynulé přechody, nadále rozlišuje mezi „válkou“ a „neválečnými operacemi“ (Operationen ausser Krieg); převedeno na strategické „stavy vnějšího prostředí“ (Umweltzustände): mezi operacemi, aby byla vyhrána válka, aby byl vyřešen konflikt a aby byl posílen mír.

Válka a ozbrojené síly

Protože se americké pozemní vojsko v době od roku 1986 konečně otevřelo také operačním otázkám (*operational art*) zabývá se problémy na taktickém, operačním a strategickém stupni. Konkrétně se jedná o obrněné síly, lehké síly a síly pro speciální operace (*special operations*).

Pro speciální operace jsou k dispozici - vedle zvláštních útvarů letectva a námořnictva - *Army Special Operations Forces* (síly pozemního vojska pro speciální operace). Patří k nim:

- Special Forces: zvláštní jednotky pro hloubkový průzkum a skrytý boj,
- Rangers (úderné jednotky): lehká vzduchem přepravovaná pěchota pro „úderné úkoly“ (strike missions), tj. přepadové akce plněné bojem zblízka,

- Army Special Operations Aviation (vojenské letectvo pro speciální operace): vojenské letectvo pro skryté přepravní, bojové a průzkumné úkoly,
- Psychological Operations Forces (síly pro psychologické operace): síly pro psychologické vedení války, zasazované k ovlivňování postoje a chování cizích cílových skupin ve smyslu úkolu,
- Civil Affairs Forces (síly pro civilní záležitosti): styčné síly pro řízení spolupráce s úřady a obyvatelstvem v prostoru zasazení.

Zásady vedení války

Devět „zásad vedení války“ (principles of war, Grundsätze der Kriegführung) tvoří dnes základy (fundamentals) nauky:

1. objective = stanovení cíle, Zielbestimmung;
2. offensive = volnost jednání, Handlungsfreiheit;
3. mass = soustředění, Zusammenfassung;
4. economy of force = „ekonomie sil“, šetření silami, správné využívání sil, Ökonomie der Kräfte;
5. maneuver = pohyb, Bewegung;
6. unity of command = jednota velení, Einheit der Führung;
7. security = zajištění, Sicherheit;
8. surprise = překvapení, Überraschung;
9. simplicity = jednoduchost, Einfachheit.

Poukazují na první zvláštnosti v tradičním velitelském myšlení. Krátce k některým zásadám:

Zásada 1 požaduje, aby každá operace byla zaměřena na jednoznačně stanovený, rozhodující a dosažitelný cíl.

Zásada 3 požaduje soustředit bojovou sílu, která má převahu (überwältigende), na rozhodujícím místě a v rozhodujícím čase.

Nikdo však nepředepisuje, aby bylo nejdříve stanoveno těžiště, hlavní směr (Schwerpunkt, Schwergewicht).

Nejde o slovíčkaření, nýbrž o zjistitelný vývoj ve velitelském myšlení. Předpis FM 100-5 z roku 1941 sice z německého „velení vojskům“ (Truppenführung) z roku 1933 převzal pojem a zásadu „hlavního úsilí“ (*main effort*, zde „Schwergewicht“), avšak následující předpisy je zanedbávaly anebo přeměnily na pojem „hlavního útoku“ (*main attack*, *Hauptangriff*). Teprve zásady kombinované vzdušné a pozemní operace (*Air-Land Battle*), platné v letech 1986 až 1993, požadovaly označit „hlavní úsilí“ (*main effort*) a postupovat v souladu se situací. Dnes předpis FM 100-5 požaduje za útoku i v obraně vytvořit „místo hlavního úsilí“, těžiště, hlavní směr (*point of main effort*, Schwerpunkt).

Zásada 9 ještě v roce 1954 sledovala účel na bojišti „vytvořit pořádek“ (*Ordnung zu schaffen*). Dnes požaduje jednoduché plány, stručné rozkazy, nikoli však „jednoduché, důsledné jednání“ v duchu Moltkeho staršího. Předpis FM 100-5 tedy přejímá Moltkeho (ovšem, aniž by ho jmenoval) doslova: „Žádný operační plán s určitou jistotou nevystačí dále než po první střetnutí s hlavními nepřátelskými silami.“ Za příkladné nutno považovat, že se jeden americký sbor za Pouštní bouře v roce 1991 připravoval se sedmi rozdílnými

„díličními plány“ (*fragmentary plans*) - což je novým pojmem v nauce o velení - na myslitelné směry vývoje situace a operační možnosti, což vyvolává válečně-historická srovnání týkající se roku 1940: Guderian u Sedanu anebo Rommel u Avesnes.

Také pojmy jako rezervní plán (*contingency plan*),.... síly (*force*)..., *operation* prozrazují snahu sestavit „plán v šupletí“ (*Schubladen-Plan*) pro „případ, že nastane případ“ (*für Fall des Falles*). Jen mimochodem, předpis FM 100-5 poukazuje názorně na příkladu vojsk, která byla v srpnu 1990 vyslána do Perského zálivu jako představený svazek, jak zřídka je „plán“ vhodný pro situaci a úkol.

Zásada 4 odpovídá Clausewitzově „ekonomii sil“: soustředění sil a jejich účinků vyžaduje bojovat na jiném místě s nejušpornějším vynaložením sil, například podle situace namísto zajišťování střezit, namísto obrany vést boj na zdrženou. Zatímco v teorii velení pro takové operace neexistuje žádný německý pojem (avšak platí zásada: žádné síly nepoutat vedlejším úkolem), úkoly spojené se správným využíváním sil, s „ekonomií sil“ (*economy of force*) patří nezapomenutelně k americké taktice. Ještě názorněji: „dělba práce“ spatřuje v „lehkých obrněných útvarcích“ (*armored cavalry* - obrněné průzkumné jednotky) hlavního nositele úkolu „ekonomie sil“.

Kombinovaná vzdušná a pozemní operace (Air-Land Battle)

V roce 1982 se předpis FM 100-5 poprvé podrobně zabýval vedením kombinované vzdušné a pozemní operace.

Vedle deseti zásad kombinované vzdušné a pozemní operace stanovil v roce 1986 čtyři zásady a v roce 1993 k nim připojil pátou zásadu a nazval je „Zásadami pro operace pozemního vojska“ (*Tenets for Army Operations*):

1. initiative = iniciativa,
2. agility = pružnost, Wendigkeit,
3. depth = operační hloubka, operative Tiefe,
4. synchronization (časová koordinace),
5. versatility = mnohostrannost, Vielseitigkeit.

K pochopení těchto základních pravd postačí několik stručných poznatků. Jde o to získat a udržet volnost jednání; jednat rychleji než protivník; uvažovat a operovat v celém „prostoru boje“ (*Gefechtsraum*); nedívat se jenom „daleko“ (jako ještě v roce 1976), nýbrž také působit „do hloubky“; síly a prostředky zasadit v prostoru a čase v rozhodujícím místě (*decisive point*, operative Schwerpunkt = operační těžiště) k jednotnému působení a být připraven k rychlé se měnícím úkolům.

Zásada 2 se kromě toho zabývá nejdůležitější charakteristikou reality války, tj. neočekávanými obtížemi a nepředvídatelným vývojem v boji. Předpis při omezení škod s důvěrou spoléhá na taktické velitele, kteří se přímo na místě i včas rozhodují a bez prodlužení jednájí.

Mimoválečné operace (Operations Other than War)

Pojmem „operace mimo válku“, „neválečné operace“, (*operations other than war*) označuje americké pozemní vojsko taková zasazení za krize a v míru, která nutně nevedou k ozbrojeným střetnutím mezi ozbrojenými silami.

Takovými operacemi jsou:

- evakuace ohrožených skupin obyvatelstva z cizích nebo hostitelských zemí, respektive odsun civilního obyvatelstva (*noncombatant evacuation operations*, Evakuiren gefährdeter Bevölkerungsgruppen aus fremden oder Gastländern),
- kontrola zbrojení (*arms control*, Rüstungskontrolle),
- podpora domácích civilních orgánů (*support to domestic civil authorities*, Assistenzen),
- humanitární pomoc a pomoc při živelních pohromách (*humanitarian assistance and disaster relief*, humanitäre und Katastrophenhilfe),
- bezpečnostní pomoc (*security assistance*, Rüstungs- und Ausbildungshilfe),
- rozvojová pomoc (*nation assistance*, Entwicklungshilfe),
- podpora protidrogových operací (*support to counterdrug operations*, Unterstützen der Drogenbekämpfung),
- potírání terorismu (*combating terrorism*, Bekämpfen des Terrorismus),
- opatření pro udržení míru (*peace-keeping operations*, friedenssichernde Massnahmen),
- opatření pro vynucení míru (*peace-enforcement*, friedensschaffende Massnahmen),
- demonstrace síly (*show of force*, Kräfte zeigen),
- podpora a likvidace povstání (*support for insurgencies and counterinsurgencies*, Unterstützen und Bekämpfen von Aufständen), útoky a výpady (*attacks and raids*, zeitlich und räumlich begrenzte Kampfeinsätze, um Gefahren abzuwehren und politische Entschlossenheit zu bekunden) časově a prostorově omezené bojové akce k odvrácení nebezpečí a k projevení politické rozhodnosti.

Operace „Obnovená naděje“ (*Restore Hope*) v Somálsku byla spojena s aplikací zásad:

1. stanovení cíle (objective),
2. jednota úsilí (unity of effort, einheitliches Handeln),
3. legitimita (legitimacy, Rechtmässigkeit),
4. vytrvalost (perseverance, Beharrlichkeit),
5. zdrženlivost (restraint, Zurückhaltung),
6. zajištění (security, Sicherheit).

V Somálsku záleželo mezi jiným na tom, stanovit jednoznačný, rozhodující a dosažitelný cíl; v rámci Spojených národů mluvit a jednat jednotně; dlouhodobě a stále se prosazovat a respektovat přiměřenost prostředků. Pozorní pozorovatelé snadno rozpoznají, že průběh operace potvrdil správnost a platnost nauky. Předpis FM 100-5 poskytuje závažné pokyny k porozumění vývoje situace. Pod hesly „americký pohled na válku“ (*American view of war*) a „vliv sdělovacích prostředků“ (*media impact*) uvádí: „Dramatické snímky mohou veřejné a tím i politické mínění ovlivnit tak rychle, že se politické podklady změní náhle a pro místního rozhodujícího činitele zcela nepředvídatelně.“

OPERACE A LOGISTIKA

Již předpis FM 100-5 z roku 1986 poprvé vysvětlil operační pojmy, avšak tím, že byly uvedeny v příloze, je odsunul na okraj pozornosti. V roce 1993 tvoří jádro předpisu, který vysvětluje základní pojmy a tím také zásady plánování operací (*concepts of theater and*

operational design, Grundsätze der Operationsplanung). Tyto pojmy vycházejí opět z Clausewitz. Jejich převzetí znovu dokazuje možnost rozvoje jeho nauky.

Zásady jako takové pro vedení operací neexistují; ve výše uvedených „principech“ (*principles*) a „zásadách“ (*tenets*) však existuje přiměřená záloha.

Základní operační pojmy podle předpisu FM 100-5 jsou tyto:

- těžišť, tj. rozhodující úsek boje (*center of gravity*, operativer Schwerpunkt) jako operační cíl,
- operační čáry (*lines of operations*, Operationsinnere, äussere Linien),
- kulminační bod (*culminating point*, Kulminationspunkt), na němž se zlomí ráznost útoku nebo síla odporu,
- rozhodující body (*decisive points*, entscheidende Punkte), jejichž držení nebo vyřazení poskytuje operační výhody,
- fáze, tj. údobí boje, operace (*phase*, Operationsphase),
- variantní plán pro zvláštní situace (*branch*): předem připravená, situací podmíněná změna řízení operace,
- další operace (*sequel*, Folgeoperation): následují po počáteční operaci,

Americké pozemní vojsko pro budoucnost rozlišuje mezi strategickou, operační a taktickou logistikou s pěti společnými charakteristikami:

1. předvídání (*anticipation*, vorausschauende Massnahmen),
2. integrace (*integration*, Integration),
3. nepřetržitost (*continuity*, Stetigkeit),
4. schopnost reagovat (*responsiveness*, rasche Bedarfsdeckung),
5. improvizace (*improvisation*, Improvisation).

K tomu několik vysvětlivek: „předvídání“ zahrnuje předvídavé myšlení jako předběžné plánování, a proto má příčinnou souvislost s improvizací. „Improvizace“ zase poskytuje pomocné prostředky k překonávání mezer v potřebách. „Integrace“ požaduje, aby byly vzájemně propojeny logistické systémy, jakož i logistika a velení.

Pod taktickou logistikou rozumí americké pozemní vojsko šest souborných úkolů:

- doplňování početních stavů (*manning*, Feldersatz),
- zásobování municí (*arming*, Munitionsversorgung),
- zásobování pohonnými hmotami (*fueling*, Betriebsstoffversorgung),
- opravy (*fixing*, Instandsetzung),
- přeprava (*moving*, Transport),
- zabezpečení života vojáků (*sustaining soldiers and their systems*, Fürsorge) ve vztahu k odolnosti.

Taktická logistika zahrnuje personální řízení a zabezpečení (*personnel service support*, Personulführung-Betreuung), zdravotnickou službu (*health service support*, Sanitätsdienst), zásobování potravinami a výstrojí, prádelny a polní lázně (*field service support*, tactical showers), zabezpečení životní úrovně (*quality of life*), k čemu patří také polní pošta a péče o rodiny, jakož i přísun základního spotřebního materiálu a prostředků (*general supply support*).

VELENÍ V BOJI

Stejně jako dříve používá americké pozemní vojsko tři druhy boje:

■ Útok

Při útoku rozlišuje v závislosti na situaci a na účelu boje dvě metody, a to:

- útok po krátké přípravě (*hasty attack*, Angriff nach kurzer Vorbereitung), například ve střetném boji nebo při protiútoku,
- útok po delší přípravě (*deliberate attack*, Angriff nach Vorbereitung).

Předpis FM 100-5 uvádí čtyři charakteristiky útoku:

1. překvapení (*surprise*, Überraschung),
2. soustředění (*concentration*, Zusammenfassung),
3. tempo (*tempo*, Schnelligkeit),
4. smělost (*audacity*, Kühnheit).

V roce 1993 nabyl pojem „soustředění“ (*concentration*) konečně význam „vytváření těžiště“ (*Schwerpunktbildung*). Nyní záleží na tom, aby bylo stanoveno „místo hlavního úsilí“ (*point of main effort*), soustředěny síly a působení v něm, aby bylo těžiště přemístováno v souladu se situací bez ztráty „synchronizace“. Namísto „rychlosti“ (*speed*, Schnelligkeit) a „pružnosti“ (*flexibility*, Wendigkeit) nastoupilo „tempo“. Za ním vězí základní myšlenka přiměřené rychlosti operace. Tato rychlost vyžaduje jednat rychleji než nepřítel, aby byl překonán jeho proces velení: dostatečně rychle, aby bylo využito počátečních úspěchů, avšak ne tak rychle, aby byly útočící útvary od sebe odtrženy, aby se vzdálily od palébné podpory, aby zůstaly stát bez následného zásobování.

■ Obrana

Také obrana zná podle účelu boje dvě metody:

- pohyblivá obrana (*mobile defense*, beweglich geführte Verteidigung) se zámyslem palbou a pohybem při střídání druhů boje útočníka zastavit a protiútokem zničit,
- obrana prostoru (*area defense*, Verteidigung, um Gelände zu halten) k udržení terénu.

Od roku 1993 platí pět charakteristik obrany:

1. příprava (*preparation*, Vorbereitung),
2. zajištění (*security*, Sicherung),
3. přerušení (*disruption*, Unterbrechung),
4. hromadné použití a soustředění (*mass and concentration*, Schwerpunktbildung),
5. pružnost (*flexibility*, Wendigkeit).

Jako nová charakteristika přibyl zajištění: zpravidla předpokládá zasazení sil vedoucích boj na zdrženou. V budoucnu bude k přípravě patřit stanovení „místa hlavního úsilí“ (*point of main effort*), které se potom vytvoří kombinací „hromadného použití“ (*mass*) působení a „soustředění“ (*concentration*) sil. V roce 1993 bylo „hromadné použití“ přijato poprvé: to dokazuje význam palby v těžišti. „Přerušení“ má za účel přerušit palébnou podporu, logisti-

ku a velení útočnicka, zastavit druhé sledy a zálohy (Folgekräfte), přepadnout nepřátelská výchozí postavení a bez prodlení odrazit proniknuvšího protivníka.

Zbývá dodat, že předpis FM 100-5 pro útok i pro obranu předepisuje vést nepřetržitě operace (*operations in depth, in der Tiefe*) v hloubce celého prostoru. Vyžaduje působit na nepřítele do velké dálky průzkumem, palbou a radioelektronickým bojem (*deep operations* = bojová činnost v hloubce), opotřebovat protivníka před přímým střetnutím (*close operations* = bojová činnost v dotyku), avšak zároveň v týlových prostorech udržet volnost jednání (*rear operations, Operationsfreiheit* = bojová činnost v týlu).

■ Ústupové operace

K ústupovým operacím (*withdrawal action, rückwärtsgerichtete Operationen*) patří odedávna:

- boj na zdrženou (*delay, Verzögerung*),
- ústup (*withdrawal, Lösen vom Feind*): odpoutání od nepřítele, přerušení boje,
- odchod (*retirement, Rückmarsch*): záměrný odchod bez přímého tlaku nepřítele za účelem vyhnout se boji.

Změny proti dřívějším předpisům nejsou výrazné. Zvláštní zásady zde chybějí určitě také proto, že americké pozemní vojsko nezná trauma „ústup“ (*Rückzug*).

■ Dynamika boje

Od roku 1982 chápe americké pozemní vojsko „bojovou sílu“ (*Kampfkraft*) jako „dynamiku bojové síly“ (*dynamics of combat power*), přičemž „manévr“ (*maneuver, Bewegung*), „palebná síla“ (*firepower, Feuer*), „ochrana“ pro udržení bojové síly (*protection, kampfkrafterhaltender Schutz*) a „velení“ (*leadership, Führung*) působí společně. Od války v Perském zálivu „ochrana“ (*protection*) zahrnuje také opatření pro ochranu proti neúmyslnému zasažení vlastních vojsk (*fratricide*).

Samozřejmě požaduje americké pozemní vojsko především „spolehlivé a schopné“ taktické velitele - vybírané podle charakteru, síly vůle a výkonnosti.

Aby bylo dosaženo dynamiky boje, je důležité, aby podle času, prostoru a účelu byly ke společnému působení uplatňovány níže uvedené „bojové funkce“ (*combat functions*) nebo v taktické oblasti „bojové operační systémy“ (*battlefield operating systems* = taktické funkční oblasti):

- průzkum, respektive vojenské zpravodajství (*intelligence, Aufklärung*), především prostředky radioelektronického boje a prostředky pro pozorování (*Überwachung*) bojiště, aby byl získán obraz situace (*Lagebild*);

▲ manévr (*maneuver, manövrieren*), aby bylo působení přeneseno na nepřítele anebo aby se uniklo nepřátelskému působení;

▲ palebná podpora (*fire support, Feuerunterstützung*), aby byla palbou a elektronickými protiopatřeními zajištěna volnost pohybu (*Bewegungsfreiheit*);

▲ protivzdušná obrana (*air defense, Luftverteidigung*), aby byly pohyb a palebná podpora, prostředky velení a logistická zařízení chráněny především proti raketovým útokům;

- ▲ pohyblivost a schopnost přežití (*mobility and survivability*), aby byly podporovány vlastní pohyby, např. za boje o zátarasý anebo vodní toky (*mobility*), aby bylo zabráněno nepřítelem pohybům zatarasování a používáním mlhy (*countermobility*, *Nebeleinsatz*), a aby se zvyšovala schopnost přežití (*Überlebensfähigkeit*) budováním postavení a opatřeními pro ochranu proti ZHN (*survivability*);
- ▲ logistika (*logistics*, *Logistik*) a velení na bojišti (*battle command*): nový pojem, který znamená velení v boji (*Führung im Gefecht*) se dvěma úkoly, a to rozhodovat a velet, což se nemá uskutečňovat podle stínítka obrazovky na velitelském stanovišti, nýbrž „zepředu“ (*von vorn*).

VELENÍ PROSTŘEDNICTVÍM UKLÁDÁNÍ ÚKOLŮ

Toto heslo (*mission orders*) znamená nesporně nejnápadnější změnu ve velitelském myšlení (*Führungsdenken*). Podle znění předpisu FM 100-5 z roku 1941 velelo americké pozemní vojsko v boji prostřednictvím „ukládání úkolů“ (*mit Auftrag*). Tankové vojsko v podstatě neustále používalo „velení prostřednictvím ukládání úkolů“ (*mission-type orders*) protože: nařizovalo cíle, nikoli však způsoby pro jejich dosažení, a zajišťovalo volnost jednání ve smyslu úkolu. Bez ohledu na to zůstalo americkému (a britskému) pozemnímu vojsku „velení prostřednictvím ukládání úkolů“ (*Auftragstaktik*) dlouho cizí. Spočívalo to v překážkách porozumění a pochopení: překládat „*Auftragstaktik*“ doslovně „*mission-type tactics*“ nedávalo žádný smysl: *mission* znamená bojový úkol (*Auftrag*) a také u všech pozemních vojsk, která byla vyzývána ke změně myšlení, platila neustále zásada, aby bylo taktické jednání zaměřováno na uložený úkol (*Auftrag*). Britský návrh na překlad se již přiblížil meritě věci: „*directive control*“, přičemž „*directive*“ znamená „nařízení“ (*Weisung*) a „*control*“ znamená „vedení“ (*Leitung*). Až pojem „velení prostřednictvím ukládání úkolů“ (*Führen mit Auftrag*) vedl k nahlédnutí, že šlo o „spoluuvazující poslušnost“ (*mitdenkendem Gehorsam*) a o „techniku vydávání rozkazů“ (*Befehlstechnik*). Na druhé straně pochybovači vždy znovu poukazovali na náročnou koordinaci ve vševojskovém boji, která stále častěji nutila k „taktice vydávání rozkazů“ (*Befehlstaktik*).

Teprve v roce 1982 spatřoval předpis FM 100-5 v „*mission order*“ (což neznámá „bojový rozkaz“, *Einsatzbefehl*, nýbrž „velení prostřednictvím ukládání úkolů“, *Führen mit Auftrag*) jedinou cestou, jak velet v bojovém „chaosu“ (*chaos*, *Gefechts*). Zcela správně postavil do popředí „zámysl“ (*intent*, *Absicht*), nikoli však „úkol“ (*mission*, *Auftrag*). Stanovil, že je nutné nejdříve pochopit zámysl nadřízeného stupně, z něho vypracovat vlastní zámysl a tento vlastní zámysl předat jako bojové úkoly. Od roku 1986 americké pozemní vojsko požaduje, aby se v zásadě velelo prostřednictvím ukládání úkolů. Proto je nutno nařizovat, „co je nutno vykonat“, nikoli „jak je nutno to vykonat“, a podřízeným taktickým velitelům zajistit maximální možnou operační a taktickou volnost jednání. Navíc se dnes požaduje vyhodnotit zámysl dvou nadřízených stupňů a ve vlastním zámyslu (*commander's intent*) stanovit účel boje tak jednoznačně, aby mu oba podřízené stupně rozuměly.

Tímto se uzavírá kruh „zásad vedení války“ (*principles of war*).

SHRNUTÍ

„The US-Army is doctrine-based ... (pozemní vojsko Spojených států je založeno na doktríně ...). Vlastní smysl této doktríny vyžaduje stát pevně na půdě platné nauky o velení (Führungslehre). Předpisem FM 100-5 z roku 1993 si pozemní vojsko Spojených států pro sebe pro bezpečnostně nový světový „ne-řád“ (Welt un ordnung) vytvořilo současněmu stavu odpovídající a logický podklad pro velení.

„Doktrína“ má u amerického pozemního vojska vysokou řádovou hodnotu. V roce 1941 slibovala, že poskytuje „spolehlivý podklad pro jednání za určité situace“, a také v roce 1993 je chápána jako „dostatečně závazná směrnice pro určité operace“. Americké pozemní vojsko sice používá pojem „operační umění“, avšak „velení (Führung) hodnotí stále ještě jako víceméně plánovitě řešitelný úkol. O užitečnosti a nebezpečích převážně vědecko-technického chápání velení - „managerial“ nebo „engineering approach“ (manažerského nebo technického přístupu) - je možno vést nekonečné diskuse, nicméně podává spolehlivý návod k jednání.

To, co jiní popisují příliš abstraktně, vyjadřuje předpis FM 100-5 zcela srozumitelně: „rychlé, rozhodné vítězství“, „vítězství pro Spojené státy“, „nic jiného než vítězství.“ Vicksburg v roce 1863, Tannenberg v roce 1914, Ardeny v roce 1944 zmizely jako příklady z válečných dějin; namísto nich jsou to operace: Just Cause (Panama) v roce 1989, Pouštní štít/bouře v roce 1990/1991, Provide Comfort, Restore Hope. Když došlo k tomu, že bylo nutno splnit také vojensko-psychologické požadavky, pak se pozemní vojsko Spojených států novým předpisem FM 100-5 bez ohledu na nejistotu a nedostatečnou orientaci (Richtungslosigkeit) zase postavilo do „čela pokroku“ (an die Spitze des Fortschritts).

Při překladu byla použita tato literatura:

- * Vojenský anglicko-český takticko-technický slovník, MNO Škol-51-23, Praha 1960,
- * Stručný výkladový slovník nejfrekventovanějších vojenských termínů, Speciální informace AI 466, Praha 1984,
- * Vojensko-politický slovník, Naše vojsko, Praha 1987,
- * Německo-anglicko-česká pomůcka, vojenská terminologie armád NATO, ŠVS SZV GŠ Komorní Hrádek, Praha 1990,
- * Základní pojmy doktríny pozemního vojska USA, Informační zpráva 880, ÚVVV, Praha 1994,
- * Vybrané pojmy vojenského umění - terminologický slovník, Institut pro výzkum operačního umění, Praha 1994.

JN/VR

Letecký útok: úloha a význam ofenzivního letectva

Schopnost vést letecký útok, často skromně skrývaná za pojmem letecký protiútok, se mezi bezpečnostně-politickými činiteli netěší žádné velké oblibě. Zatímco je způsobnost k sebeobraně politicky nesporná, je s pojmem ofenziva většinou spojována také agrese. To se zřetelům k historickým zkušenostem a k celé desetiletí trvajícímu zaměření obrany země (Německa, pozn. překl.) proti existenciálnímu ohrožení sotva udivuje. Dokonce i v odborných kruzích a u ozbrojených sil jsou úloha a význam disponibility ofenzivní leteckou silou často podceňovány. Kromě toho, nesporné deficity ve výzbroji, zvláště v oblastech protivzdušné obrany a letecké dopravy, vedou k příslušným nákupním prioritám, které způsobují, že je koncepční a operační řádová hodnota leteckého útoku zatlačována dále do pozadí.

Je schopnost vést útok ještě vůbec vhodná pro naši dobu? Nejedná se spíše o opatření pro udržování míru a o humanitární opatření v rámci Spojených národů, která jsou svou povahou defenzivní?

Především je nutno konstatovat, že ani určitý zbraňový systém, ani určitá vojenská organizace nejsou výlučně ofenzivní nebo defenzivní. Někjaký zbraňový systém může být téměř ve všech případech užitečný jak pro agresora, tak pro obránce. Tak jistě není možno ve skutečnosti dokázat, že útočné zbraňové systémy nejsou v žádném případě vhodné pro obranu, resp. že obranné zbraňové systémy nejsou v žádném případě vhodné k útoku. Také ani útok, ani obrana nejsou „výlučnými“ aktivitami. Strategická ofenziva zahrnuje obranné operace, které zase mohou zahrnovat útok jako druh boje. Naopak, defenzivní strategický cíl může vyžadovat ofenzivní vedení operací, jež zase zahrnuje také obranné boje. Rozhodující součástí defenzivy je protiútok; rozhodující složkou ofenzivy je obrana proti protiútokům. Proto, když obě válčící strany používají obou forem činností, nemá rozhodující rozdíl mezi útokem a obranou principiální povahu; spočívá spíše v oblasti pořadí a těžiště. Jinými slovy, rozhodující rozdíl mezi útočníkem a obráncem spočívá v tom, že útočník útočí jako první a obránce útočí jako druhý.

Vzhledem ke změnám bezpečnostně-politickým rámcovým podmínkám vznikají pro Německo nové, zvláště také ofenzivní úkoly zasazení letectva. Tyto úkoly zahrnují prosazování sankcí, ochranu ohrožených států a případně osvobození okupovaných zemí, jakož i zásobování civilního obyvatelstva pomocnými prostředky. Prosazování hospodářského embarga, například, vyžaduje nejen defenzivní zasazení letectva, jako jsou hlídkové lety anebo ochranný doprovod, nýbrž také možnost ofenzivně působit proti porušování embarga. Také ochrana pomocných dodávek proti útokům může zahrnovat ofenzivní opatření.

Za těchto okolností se bezpečnostně-politická debata v Německu často zdá být rozporná. Mnohá z veřejně diskutovaných zasazení představují pro ozbrojené síly - v rámci **defenzivního** strategického cíle - **ofenzivní** vojenské operace. Politické požadavky např. na zákaz v Bosně, i kdyby to bylo jen ve smyslu zřízení pásma zákazu letů, nemohou být splněny samotnými defenzivními silami, jestliže bude protivník klást odpor těmto opatřením. Vedle mnoha jiných vojenských úkolů by musely stíhací letouny útočit na nepřátelská

letadla, která pronikla do *no-fly zone*, a v případě rozsáhlejších úkolů by síňací bombardovací letouny musely vyřadit postavení protivzdušné obrany, resp. dělostřelectva protivníka. Také válka v Perském zálivu tyto úvahy potvrzuje: Kuwajt nebyl osvobozen „defenzivní obranou“. Kdyby byla útočná schopnost amerických ozbrojených sil omezena na úroveň vedení boje, nemohla by být operace Pouštní bouře provedena úspěšně. Úspěch závisel na strategicko-operační ofenzivní schopnosti Spojených států. Také zde platí: strategické ofenzivní schopnosti bylo použito pro defenzivní strategický cíl.

Takto je zřejmé, že teoreticky čistě defenzivní zaměření vlastních vojenských schopností ve skutečnosti může být nejen sotva možné a účelné, nýbrž také politicky nežádoucí. Ozbrojené síly jsou nástrojem zahraniční politiky státu – také demokratického právního státu. Pochybovat o instrumentálním charakteru ozbrojených sil by znamenalo vyjmout vojenskou moc z politického vztahného rámce. Zasazení vojenské moci – jak nepřímé, aby např. byly diplomacii dodány věrohodnost a důraz, tak přímé – nevyjadřuje ostatně žádné selhání politiky. Taková tvrzení spíše svědčí o nepolitickém chápání vojenské síly. Jak zasazení ozbrojených sil, tak také jejich ne-zasazení slouží politickému cíli, a je proto vysoce politickou záležitostí. Politická praxe zvláště v poslední době zřetelně dokazuje, že právě neschopnost politiky dospět k rozhodnutí pro zasazení ozbrojených sil představuje selhání politiky.

Obrana země stojí i nadále v těžišti úkolů Spolkových ozbrojených sil. Ústavní poslání a základní péče státu o bezpečnost zajišťují disponibilitu ozbrojených sil k ochraně vlastního obyvatelstva a vlastní země; závazky v rámci Aliance jsou tomuto poslání prakticky postaveny na roveň. Tento základní úkol platí bez ohledu na skutečné aktuální riziko. Vojenské schopnosti, nikoli v přítomnosti dominující záměry států, které nejsou spojenci Německa, jsou měřítkem vlastního zajištění proti riziku. Proto je dalším ústředním úkolem ozbrojených sil zachování evropské rovnováhy a vojenská stabilizace smluvně vytvořeného mírového řádu v Evropě (pařížská charta).

Na základě změněných politických rámcových podmínek platí však rozšířené chápání bezpečnosti. „Rozšířený pojem bezpečnosti“ nachází svoje naplnění v „rozšířeném pojmu obrany“. Obrana již není výlučně obranou země, nýbrž kromě toho obranou zájmů vlastních i aliančních. Německo je při ochraně svých zájmů odkázáno na alianční solidaritu, a proto se nemůže natrvalo zříci obrany společných zájmů v mnohonárodním rámci.

Míra ovlivňování rozhodování v mnohonárodních a mezinárodních organizacích, jakož i mezinárodního vývoje samotného se měří do značného stupně váhou, s níž se vstupuje na příslušné mezinárodní fórum. Tato váha však je určována v první řadě nikoli kvantitativně, nýbrž spíše věrohodnou připraveností k přejímání rizik a břemen (a jejich skutečným převzetím v případě potřeby). K zajištění svého vlivu musí Německo přispět také vojensky a nemůže se omezovat jen na placení finančních příspěvků. V této souvislosti se Německo musí rozhodnout, zda poskytne malý příspěvek k mnohonárodnímu zajišťování a obnovení míru ve formě přepravní kapacity a převzetí některých obranných úkolů, nebo zda dodá k dispozici mohutný prvek zahrnující všechny vojenské úkoly. Partneri Německa v Alianci a světové společenství očekávají od Německa nejen to, že poskytne svůj příspěvek, který odpovídá jeho ekonomické výkonnosti a velikosti země. Očekává se také, že se Německo neomezí na prosté defenzivní úkoly a nepřenechá nepopulární ofenzivní zákroky spojencům, nýbrž že se bude v plném rozsahu podílet na všech společných opatřeních uskutečňovaných v rámci Aliance.

Ty ozbrojené síly, které mají přispět ku pomoci jiným státům, musejí disponovat také a především strategickou, minimálně však operační ofenzivní schopností. Primárně defenzivním zaměřením ozbrojených sil nelze docílit věrohodného odstrašování před útoky na třetí zemi a zmařit již uskutečněnou invazi. Dokonce odstrašování před útoky na Alianci resp. vlastní zemi je sotva možné, když nelze působit žádnou protihrozbou. Přitom je důležitým úkolem sil protivzdušné obrany ochrana vlastního ofenzivního potenciálu.

Volnost jednání všech druhů ozbrojených sil závisí na stupni vlastní převahy ve vzduchu. Převaha ve vzduchu se dosahuje v podstatě zničením nepřátelského potenciálu pro vedení letecké války. V této souvislosti je zcela zřejmé, že obrana musí zahrnovat více než zničení pumy nebo rakety krátce před dopadem na zem. Obrana musí zahrnovat ničení nepřátelského útočného potenciálu na zemi resp. krátce po vzletu. S trvalým účinkem a se zřetelem k zabránění vlastním ztrátám to není možné bez zasazení útočných leteckých sil.

V rámci řešení krizí musí být také možné hrozit vojenskými důsledky. Když může agresor ze své zahraničně-politické kalkulace vyloučit negativní vojenské důsledky pro sebe a svou zemi, jsou vyhlídky na úspěšné omezení konfliktu malé. Účinnost hrozby v rámci řešení krize spočívá ve věrohodně vyhlášené připravenosti k realizaci této hrozby. Mnohdy musí být rychle dán příklad, aby byl vlastním požadavkům propůjčen důraz; v jiných případech postačí demonstrace příslušné vojenské schopnosti a připravenosti k jejímu použití na úrovni nižší než je operační zasazení ozbrojených sil. Vcelku nesmí být agresorovi dovoleno, aby svůj vojenský potenciál rozvinul bez jakéhokoli rizika. Bez toho nemůže být nepříznivá nebo nežádoucí vojenská situace samotnými defenzivními prostředky vyloučena.

Jako předběžný výsledek platí: Chápání čistě ochranné funkce při příslušném složení sil a při nedostatku sil protivzdušné obrany může být sice u partnerů v Alianci hodnoceno jako důležitý příspěvek k solidaritě. Avšak spojenecké závazky nejsou s výlučně defenzivní orientací ozbrojených sil slučitelné, a také pro partnery mají jen omezenou hodnotu. Koope- rační schopnost Německa by tím byla značně omezena a měla by zpětné účinky na vlastní bezpečnost Německa. *Bez věrohodné ofenzivní schopnosti chybí při řešení krizí důležitý prvek pro ovlivňování procesu rozhodování protistojící strany.* Tak dochází k vyloučení důležitých možností zabraňování a omezování konfliktů z hlediska jejich rozsahu a trvání.

Také z hledisek politiky odzbrojení nemá primární zaměření na defenzivu žádný smysl. Jedním z důsledků dalekosáhlého odzbrojení, jemuž je v rámci bezpečnostně-politické diskuse v Německu sotva věnována pozornost, je jeho účinek na tzv. poměr prostor-síly v souvislosti s obranou země. Redukce sil, které jsou k dispozici pro obranu daného prostoru, vede ke zředění obrany. Za podmínky oslabených obranných prostorů se význam pojmu „ofenziva“ a „defenziva“ mění do značné míry v jejich opak. V případě omezeného cíle útočníka, který proto také vyžaduje zasazení jen omezených sil a tím nepřipustí, aby se časový činitel stal výhodou pro obránce (narůstání sil, obranné přípravy), spočívá typická ofenzivní operace v rychlém obsazení důležitých strategických bodů anebo prostorů protivníka a v zajištění zástav. Potom se tyto rychle proniknuvší síly musejí prakticky výlučně bránit. Typická defenzivní operace bránící se země bude spočívat v útoku jejich ozbrojených sil proti nyní se bránícímu útočníkovi, resp. v obsazení nepřátelského území a v získání vlastních zástav, aby země v následných vyjednáváních měla patřičnou váznost. V případě oslabených obranných prostorů se zvyšuje význam mobility a rychlé disponibility palebné síly; jinými slovy: při rozsáhlém odzbrojení nabývají na významu ofenzivní

prostředky. „Čistá“ obrana předpokládá finančně neúnosnou a s cíli odzbrojení neslučitelnou „hustotu“ obranných linií.

Stručně: odzbrojení a defenzivní orientace ozbrojených sil nejsou vzájemně slučitelné. Odzbrojení vyžaduje zvýšení ofenzivní schopnosti; zvýšení ofenzivní schopnosti umožňuje - v omezeném rozsahu - odzbrojení.

Další, většinou přehlížený aspekt spočívá v tom, že *ofenzivní prostředky letecké války představují poslední zbývající možnost jaderné účasti Německa. Disponibilitou nosičů, tj. za daných rámcových podmínek stíhacího bombardovacího letounu Tornado, Německo demonstruje svůj zájem na zachování jaderného ochranného poměru a zajišťuje si tím spoluúčast na jaderném plánování americké ochranné síly. Politická váha v Alianci a rozsah vlivu v rámci možného řešení jaderné krize budou koneckonců určovány mírou účasti na bojových prostředcích a nosičích Aliance.*

* * *

Nové bezpečnostně-politické rámcové podmínky - dalekosáhlé odzbrojení, nové úkoly zvláště v oblasti zajištění a obnovení míru - zvýšily význam ofenzivního letectva. Za těchto okolností je důležité, aby ve středně- až dlouhodobém plánování byly patřičně respektovány modernizace a výbroj letectva.

Článek Dr. Holgera H. Meyho byl uveřejněn v srpnovém (1994) čísle časopisu Wehrtechnischer Report. Zkráceno, redakčně upraveno.

-NAS-

Tisková práce a práce s veřejností v Bundeswehru.

Generální inspektor Bundeswehru Klaus Naumann nedávno prohlásil: „Bundeswehr má v Německu dobrou pověst, která se v posledních měsících ještě zlepšuje.“ Jeho slova potvrzuje uskutečněný průzkum veřejného mínění, který byl v loňském roce proveden mezi vybranými skupinami respondentů ve věku 18 až 60 let. Na otázku, zda občané považují armádu SRN za důležitou nebo velmi důležitou instituci, odpovědělo při posledních průzkumech 70 procent dotázaných kladně. Na otázku, zda by se měla doba vojenské služby dále zkracovat, odpovídá v poslední době větší část Němců záporně. Na tomto stavu má největší zásluhu práce s veřejností, která je v Bundeswehru považována za stěžejní úkol všech, kteří armádě velí a kteří vychovávají.

Ale samotná práce s domácí civilní veřejností dnes již nestačí. Velitel Akademie Bundeswehru pro informace a komunikaci, která se v loňském roce přestěhovala z Bonnu do Strausbergu, plk. Horst Prayon, vidí jeden z hlavních úkolů stávající doby také v aktivizaci práce se sousedy SRN, především z Polska, České republiky a Maďarska.

Dva cíle práce s veřejností

Hlavním cílem práce s veřejností je podporovat odpovědnou účast občanů na formování politické vůle v otázkách obrany. Jde o základní souhlas obyvatelstva SRN s politikou zabezpečení míru a přínos Bundeswehru v tomto procesu. Druhým úkolem je podílet se na vytváření důvěry občanů k bezpečnostní politice státu a účinné ochraně práv a svobod prostřednictvím armády a v neposlední řadě zvýšit prestiž, získat sympatie občanů a celkově zlepšit postoj obyvatelstva k armádě.

V SRN patří k nejdůležitějším úkolům státních orgánů objasňování a vysvětlování opatření, která jsou přijata ve vojenské oblasti. Veškerá činnost ve sféře komunikace mezi armádou a společností je této zásadě podřízena. Podstatná je celková a úplná sociální akceptace a pochopení činností přijímaných státem v oblasti obrany, kontaktů a vojenské činnosti, obranného spojení apod. Platí zásada, že v současném demokratickém státě má mít každý právo být důsledně informován o stěžejních otázkách obrany země. Protože mezinárodní situace determinuje směry a obsah přijímaných opatření ve sféře obrany státu, musí se informování společnosti zabývat profesionálové, kteří v tomto procesu zohledňují mimo jiné především zahraniční politiku. V Bundeswehru na otázky tohoto zaměření odpovídají tiskové a informační orgány.

Tyto, ale i další otázky spojené s prací s veřejností byly předmětem týdenního kurzu Akademie Bundeswehru pro informace a komunikaci, který se konal na podzim loňského roku ve Strausbergu nedaleko Berlína, a kterého se na pozvání velitele akademie plk. H. Prayona zúčastnili důstojníci pro styk s veřejností a personální pracovníci GŠ AČR.

Kurz vedl bývalý mluvčí ministra obrany plk. Franz Salis, jehož praktické zkušenosti z funkce tiskového mluvčího Spolkového ministra obrany byly v mnohém podnětné. Přednášející i účastníci si byli vědomi, že ze širokého okruhu otázek a problémů hlavně práce s veřejností bude nutno vybrat jen podstatné věci. Kurz byl proto veden formou seminářů a praktických zaměstnání, což bylo přijato velmi pozitivně a jako oboustranně prospěšné.

Praktické zaměstnání se týkalo účinku neverbální a verbální řeči před kamerami, rétorické analýzy a následného vyhodnocení některých našich důstojníků. Inspirující bylo zaměstnání na tiskovém a informačním oddělení v Berlíně, včetně prohlídky náborového střediska, které vzbudilo zájem a pozornost našich důstojníků zabývajících se nábořem a profesní přípravou.

Organizace tiskové a informační služby Bundeswehru

Organizací tiskové a informační práce se zabývá tiskový štáb, informační štáb a generální inspektor (viz obr. 1).

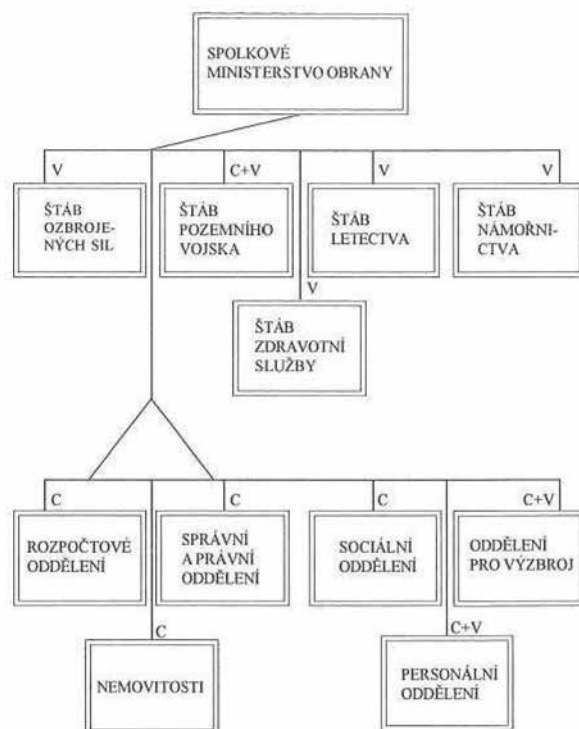
Ministru obrany podléhá tiskový štáb, jehož náplní je práce s tiskem a práce s veřejností v otázkách náboru. Tiskový štáb dodává informace tisku, aby prostřednictvím sdělovacích prostředků mohl ovlivnit veřejnost. Státní tajemník je přímo podřízen ministru obrany a nadřazen informačnímu štábu. Informační štáb se neobrací na sdělovací prostředky, ale vykonává práci s veřejností a provádí nábor. Generální inspektor působí informačně do armády (jednotek).

Kdo je tiskový mluvčí?

Tiskoví mluvčí (TM) jsou zkušení důstojníci generálního štábu. Vedoucí referátu je zpravidla starší mluvčí. Jeden z tiskových mluvčích je vždy ve službě. V pracovní době jsou všichni tiskoví mluvčí na jedné chodbě a jsou vzájemně propojeni spojovacími prostředky. Službu konající tiskový mluvčí může být i doma, ale musí být zabezpečena dosažitelnost. Tiskový mluvčí, který má službu, jedná samostatně a musí sám rozhodnout, zda a jaké prohlášení udělá. Když je potřeba, zavolá i ministrově. Tiskový mluvčí se účastní všech důležitých porad a všech kontaktů velitele s novináři a rozhovorů. *Tiskový mluvčí musí bez ohledu na osobní výhody umět veliteli i odporovat a říci často i nepřijemnou pravdu.*

Tiskový mluvčí MO se zabývá pouze tiskem, aby měl více času k výkonu funkce tiskového mluvčího. Je denně ve styku s ministrem obrany. Má spojení s tiskovými mluvčími armády (viz obr. 2). Jedná se o:

- TM pro práci s filmem a televizí (monitoring);
- TM armády (témata společná celé armádě např. ženy v armádě, vnitřní vedení ap.). Je mluvčím generálního inspektora a Inspektora zdravotnické služby;

Tisková mluvčí
 Legenda : - C = civilní osoba
 - V = voják

Obr. 1: Organizace tiskové a informační služby

- TM pozemního vojska je mluvčím ministra ve věcech pozemního vojska (odpovídá za zpravodajskou službu);
- TM ministra ve věcech letectva (odpovídá za akce v zahraničí);
- TM v otázkách techniky a výzbroje;
- TM ve věcech loďstva (odpovídá za NATO a ZEU);
- TM pro správní a právní záležitosti, nemovitosti, sociální záležitosti a rozpočet.

Protože je armáda živým organismem, ve kterém se uskutečňuje mnoho procesů a událostí různého významu, byla přijata zásada, aby kontakty se sdělovacími prostředky byly uskutečňovány výlučně profesionálně připravenými důstojníky.

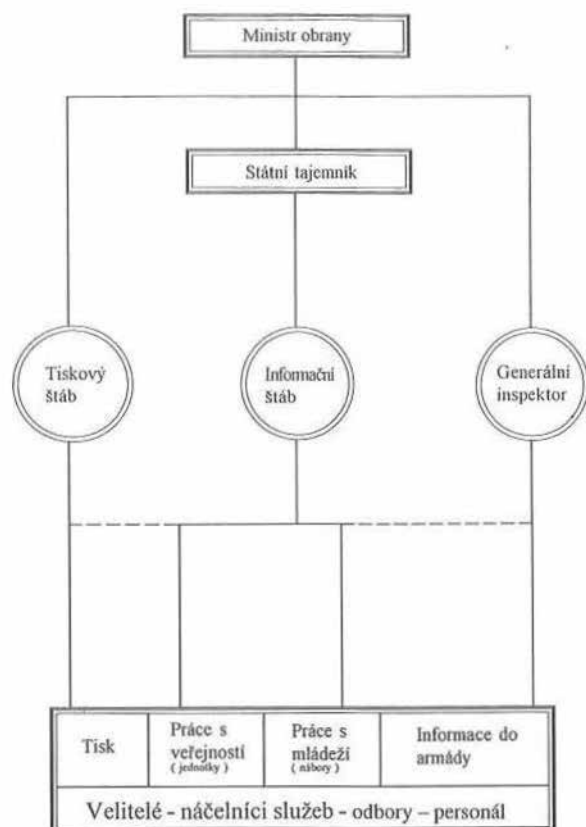

Obr. 2: Místo tiskového mluvčího

Tiskový mluvčí při komentování určité zprávy spojené s vojenskou problematikou se úzce drží okruhu své kompetence, realizují a dodržují stanovenou linii danou nadřízenými orgány a pokud není nařízena, dodržují státní zájem Německa. *Není přípustné komentovat zprávu nebo určitou událost vlastními slovy.* Informace není komentář. Organizace a vlastní činnost tiskové a informační práce má především sloužit k informování společnosti, k objasňování úkolů zajištění obrany země a získávání podpory a pochopení pro činnost, kterou ve vojenské oblasti německý stát uskutečňuje.

Státní tajemník, který je podřízen ministru obrany a přímo nadřízen informačnímu štábu, řídí dva hlavní referáty: práci s veřejností a práci s mládeží, náborovou činností (viz obr. 3 a 4).

Ve Spolkové republice je problematika práce s veřejností řešena následovně: Bundeswehr má posádky na celém území Německa a politické vědomí občanů se formuje, jak známo,

Obr. 3: Organizace informační práce v Bundeswehru

především regionálním tiskem. Stejným regionálním způsobem je chápána i armáda. Již na stupni divize byli vyčleněni velitelé, náčelníci služeb, kteří mají ve svých povinnostech informovat veřejnost o otázkách, které ji zajímají. Jejich úkolem je nejen informovat, ale především komunikovat, navazovat kontakty a reagovat na signály a sociální potřeby týkající se obrany země na teritoriu dislokace dané divize.

Občané v jednotlivých posádkách znají velitele i důstojníky pro práci s mládeží (v Bundeswehru jich působí celkem 95) a kontakty jsou realizovány z divizních středisek, která řídí tiskové a informační oddělení velitelství sborů a tyto jsou pak analogicky řízeny jednotlivými druhy vojsk.

- zásady práce s veřejností	- odbornost
- ústřední práce s veřejností	- školení důstojníků
- podpora decentrální práce s veřejností	pro práci s veřejností
(ozbrojené síly)	- důstojníci pro práci s veřejností
- semináře, veletrhy	- návštěvy
zveřejňování	- dotazy na politiky a poslance
- spojení, kontakty	- rozpočet na práci s veřejností
instituce	
strany, podniky	
církev apod.	

Obr. 4: Informační štáb

Vojenská akademie Bundeswehru pro informace a komunikaci má jako jeden z hlavních cílů připravit důstojníky, kteří jsou předurčeni do velitelských funkcí k práci s veřejností. Ale nejen to, v akademii jsou připravováni důstojníci, kteří působí v oblasti výchovy a vzdělávání, k vedení dialogu, a také různé skupiny obyvatelstva (cílové skupiny), např. novináři, politici, učitelé středních škol, malíři, sochaři, spisovatelé apod., a hovoří s nimi o otázkách, které je zajímají (viz tok informací na obr. 5).

Příprava velitelů probíhá od velitelů praporů, brigád až po velitele sborů. Zvláštností je příprava v trvání jednoho dne, která je určena k doplnění vzdělání pro generály. „Jsme přesvědčeni,“ říká plk. H. Prayon, „že pouze formou osobního dialogu může mít veřejnost kladný vztah k armádě. Politické vědomí občanů se formuje regionálním tiskem, nikoli

nadregionálním. Práce s veřejností je orientována na dialog. Nejen seznamovat s fakty, ale přijmout pocity a myšlení občanů.“

Na této akademii je kladen značný důraz na vědeckou práci. Odborná pracoviště řeší, analyzují názorovou hladinu občanů. Veškeré průzkumy veřejného mínění jsou zveřejňovány, což vede k vytváření důvěry mezi občany, a to i v tom případě, kdy jde o negativní poznatky a závěry pro armádu. Bez této zpětné vazby by to nebyl dialog. Pokud například stoupá počet odpůrců výkonu základní služby, je to pro armádu negativní zjištění, ale bylo by chybou tyto údaje uzamknout v trezoru.

Obr. 5: Informační tok

Další oblastí zájmu jsou analýzy konfliktů. Armáda se musí zabývat tím, kde tyto konflikty jsou, kde je nebezpečí vzniku války a možná následná rizika. Armáda je prostředkem tvorby politiky. Je třeba vidět, kde mohou konflikty vzniknout, případně kde již vznikly - např. v Jugoslávii, příčiny konfliktu v Irsku, v Asii apod., a jaké jsou zde úkoly armády.

Veškerá činnost v oblasti tiskové a informační práce, kterou měli možnost naši důstojníci v akademii Bundeswehru ve Strausbergu poznat, svědčí o tom, že je koncepční a cílevědomá. Aby byla veřejnost dobře informována, samotná tisková práce nestačí. Nejdůležitější jsou občané, a v tom je podstata práce s veřejností.

-Maj-

Marshallovo středisko přispívá k porozumění a důvěře v mezinárodním společenství

Evropské Středisko pro studium bezpečnosti G. C. Marshalla bylo otevřeno 5. června 1993 v malebném bavorském městečku, světoznámém středisku zimních sportů, Garmisch-Partenkirchenu. Činnost střediska je zaměřena na spolupráci vojenských i civilních odborníků, kteří se zabývají problematikou národní bezpečnosti. Je financováno Kongresem USA. Spadá pod Evropské velitelství ozbrojených sil USA, jehož posláním je podpora národních zájmů Spojených států amerických v Evropě.

Středisko G. C. Marshalla je rozděleno do třech částí: *Škola strategických studií a vojenské ekonomiky*; *Středisko pro výzkum a konference*; „*Důstojník pro zahraničí*“ a *Institut pro jazykovou výuku*.

Škola strategických studií a vojenské ekonomiky

Úkolem Školy strategických studií a vojenské ekonomiky je školit důstojníky a civilisty pro úsek obrany a vojenského plánování, organizování a řízení s využitím jak historických, tak současných zkušeností z evropských států. Škola byla pojata jako katalyzátor vzájemného propojení odborníků z různých zemí s rozdílnou průpravou, kteří pracují na řešení obdobných problémů. Po návratu z této školy absolventi převezmou důležité úkoly v oblasti ministerstva obrany a ministerstva zahraničních věcí.

Středisko G. C. Marshalla počítá s tím, že svým absolventům bude poskytovat poradenské služby i po absolvování jednotlivých kurzů. K tomuto účelu počítá, že škola uspořádá dvakrát ročně pětíměsíční základní kurzy v angličtině, němčině a ruštině s kapacitou 80 účastníků. Účastníky těchto kurzů budou především vojenští odborníci z členských států NATO. V pečlivě strukturalizovaném akademickém programu seminářů, přednášek a lekcí se budou účastníci zabývat základními problémy, které musí řešit vojenští stratégové a tvůrci zahraniční politiky.

Součástí těchto kurzů jsou rovněž i dvě exkurze: jedna do sídla NATO v Bruselu, kde získají účastníci informace o současných evropských bezpečnostních strukturách, druhá do Bonnu a Washingtonu, kde se budou moci seznámit s mechanismem demokratické bezpečnosti. Studující, přicházející v úvahu pro studium na škole strategických studií, budou důstojníci v hodnosti podplukovníka a výše; civilní představitelé, u kterých se předpokládá, že budou zastávat vyšší funkce v jednotlivých odděleních ministerstva obrany nebo ministerstva zahraničních věcí.

Škola vyvíjí svoji činnost v podmínkách naprosté akademické svobody, což se projevuje v neomezené diskuzi všech frekventantů. Vedení školy předpokládá, že dialog zahájený

v diskuzích v Garmisch-Partenkirchenu neskončí absolvováním této školy. Měl by iniciovat stále širší mezinárodní výměnu zkušeností o otázkách bezpečnosti.

Zaměření studia

Škola strategických studií a vojenské ekonomiky má dvě oddělení. *Oddělení demokratického řízení vojenské oblasti*, které se zabývá otázkami: demokratické vlády; vztahy mezi civilními a vojenskými orgány, které zahrnují exekutivní a legislativní dohled; vojenským profesionalismem v demokratických společnostech; formulováním národní strategie obrany; vojenským plánováním; ekonomickými dopady vojenského plánování; přizpůsobením výzvědných systémů požadavkům demokratické společnosti; zbrojní konverzí; ekologickou bezpečností; implikacemi nových technologií v budoucím konfliktu.

Oddělení pro studium evropské bezpečnosti se zabývá událostmi a otázkami, které vytvořily strategické prostředí po 2. světové válce. Tyto zahrnují problematiku urovnávání sporů v poválečném období; příčiny studené války; historii kontroly zbrojení, její vliv na budoucnost a problematiku kolektivní bezpečnosti.

Cílem školy je dosáhnout toho, aby každý absolvent získal pracovní znalosti v uvedených oblastech a byl schopen je využívat při plnění svých povinností ve prospěch (svého) státu. Dalším cílem je, aby absolventi na škole navazovali vzájemná přátelství.

Středisko pro výzkum a konference

Úkolem Střediska pro výzkum a konference je poskytovat příležitosti pro mezinárodní setkání, jejichž účastníci by si vyměňovali nejnovější poznatky týkající se bezpečnosti v Evropě. Cílem těchto shromáždění je postihnout včas možné problémy, aby bylo možné připravit návrhy s optimálním řešením.

Středisko pro výzkum a konference se skládá z *úseku pro plánování konferencí a jejich řízení* a *úseku pro výzkum*. Účastníky těchto setkání budou převážně pracovníci zabývající se přípravou a tvorbou zahraniční politiky i legislativy, kteří jsou zodpovědní za dohled nad bezpečností a armádou. Jednotlivé akce se budou konat na úrovni velvyslanců, *chargés d'affaires*, ministrů a představitelů vlády, důstojníků generálních štábů a výzkumných specialistů.

Středisko pro výzkum a konference poskytuje rovněž soustředěnou podporu organizaci NATO a dalším nadnárodním organizacím.

Úsek, který se zabývá výzkumem, se soustřeďuje především na výzkum otázek o evropské bezpečnosti, jež se týkají členských států NATO. Hlavní úsilí je však soustředěno na konkrétní výzkumné projekty, které mají sloužit především Škole strategických studií a vojenské ekonomiky, ale i jiným aktivitám výměny informací, pořádaných Střediskem G. C. Marshalla. Středisko pro výzkum a konference počítá s tím, že bude uveřejňovat záznamy z jednání a vydávat časopis k otázkám evropské bezpečnosti.

„Důstojník pro zahraničí“ a Institut pro výuku jazyků

„Důstojník pro zahraničí“ a Institut pro výuku jazyků je nástupnickou organizací dřívějšího *United States Army Russian Institute*, který byl založen v roce 1947. Před svým začle-

něním do Střediska G. C. Marshalla vyškolil přes 900 specialistů znalých problematiky bývalého Sovětského svazu a dalších východoevropských zemí. Cílem tohoto institutu je vyškolení důstojníků na vojensko - politické specialisty, kteří znají regionální problematiku a ovládají jazyk. Škola trvá sedmnáct měsíců. Vyučování je v ruštině. Na programu jsou otázky týkající se ekonomie, vojenství, historie a sociální problematiky Společenství nezávislých států. Účastníci mohou také navštívit jednotlivé státy Společenství nezávislých států.

Absolventi výcvikového programu „Důstojník pro zahraničí“ jsou většinou pověřováni některými funkcemi na ministerstvu obrany a jiných úřadech, kde se vyžaduje znalost regionálního vývoje, včetně analýzy současných zahraničně - politických otázek atd.

Druhou součástí „Důstojníka pro zahraničí“ a Institutu pro výuku jazyků je oddělení pro zvyšování znalostí jazyků, které pětikrát ročně pořádá sedmítýdenní kurzy k zdokonalování znalostí jazyků pro součásti Evropského velitelství. Mezi jazyky, kterým se průběžně vyučuje, patří ruština, polština, čeština, němčina, francouzština, arabština, srbochorvatština atd. Tyto kurzy absolvuje ročně přibližně 400 účastníků. Oddělení pro zdokonalování

George C. Marshall

znalosti jazyků poskytuje rovněž služby pro součásti Evropského velitelství, pro jejich vlastní programy k udržování a zdokonalování jazykových znalostí. Toto oddělení poskytuje také specializované jazykové školení například pro úsek kontroly zbrojení a další odborná odvětví. Tyto kurzy trvají přibližně dva týdny a soustřeďují pozornost na specifické a technické jazykové požadavky spojené s prováděním verifikace v rámci kontroly zbrojení.

Životopis G. C. Marshalla

George Catlett Marshall (1888-1959) byl ve své době důležitou osobností na mezinárodní scéně. Od roku 1939 do r. 1951 působil jako vojenský odborník v amerických diplomatických službách. Vykonával rovněž funkci náčelníka generálního štábu armády USA. Podle slov W. Churchilla byl „skutečným architektem vítězství“ spojenců ve 2. světové válce na západní frontě.

V poválečném období v letech 1945 až 1951 usiloval o posílení mezinárodního míru a kolektivní bezpečnosti. Jako státní sekretář (ministr zahraničních věcí) navrhl ekonomickou restrukturu Evropy, tzv. Marshallův plán. Snažil se zahrnout do tohoto projektu ekonomickou pomoc USA pro evropské státy, jejichž hospodářství bylo v důsledku 2. světové války ochromené. Tato pomoc měla být poskytnuta Sovětskému svazu i zemím střední a východní Evropy. Avšak vlády těchto zemí Marshallův plán odmítly.

Když se stalo evidentním, že rozdělení Evropy na východní a západní nebude překlenuto, stal se G. C. Marshall jedním z politiků, který usiloval o vytvoření vojensko - politické organizace NATO. Jejím založením v roce 1949 byla zajištěna bezpečnost Západu. Ve své poslední funkci sekretáře ministerstva obrany v letech 1950 až 1951 dohlížel na vytvoření mezinárodních sil pod patronací OSN.

Přestože G. C. Marshall prožil převážnou část svého života ve službách ozbrojených sil USA, byl považován ve světě za zastávce spolupráce a porozumění mezi národy. Za jeho celoživotní úsilí mu byla udělena v roce 1953 Nobelova cena míru.

PhDr. Jan Gebhart

Konec druhé světové války: Československo a Evropa

Poznámky k 50. výročí

Na jaře roku 1945 se chýlila válka na evropském kontinentu k vítěznému zakončení. Na východě se blížila Rudá armáda k Berlínu a Vídni, západní vojska překročila Rýn a postupovala do nitra německého území. Zánik Velkoněmecké říše již byl pouze otázkou času. Bylo zřejmé, že je na dohled konec válečné vřavy a utrpení milionů Evropanů, a zdálo se, že také budou naplněny všechny naděje vkládané do vítězství demokratické koalice světových velmocí.

Jenomže vítězství jedné a porážka druhé nepřinesly očekávanou skutečnost, slibovanou představiteli koalice Spojenců. Válka, která si vyžádala miliónové oběti a obrovské hmotné škody, končila, ale přinášela také vysněnou podobu míru? Z války vzešel jiný svět, než se předpokládalo. Záhy se prokázala nereálnost vidiny poválečného světa, charakterizovaného téměř harmonickou a mírovou spoluprací vítězných velmocí, ve které bude triumfovat demokracie a svoboda nad diktaturami, totalitou a násilím. Různorodost předválečných konfliktů se polarizovala na dva mocenskopolitické bloky a střet jejich idejí, snah a záměrů předurčil na dalších více než čtyřicet let osudy lidstva. Marně apeloval na morálku a svědomí mocných Winston Churchill, když ještě před koncem války napsal v dopise J. V. Stalinovi: „*Není zvláště potěšující vyhlídka na dobu, kdy vy a země, které ovládáte, a navíc komunistické strany v mnoha jiných státech, budete všichni na jedné straně, a ti, kteří tlnou k národům mluvícím anglicky a jejich spojencům a dominiím, na straně druhé. Je zcela zřejmé, že spor mezi těmito skupinami by rozbil svět na kusy a že my, vedoucí představitelé na obou stranách, kteří bychom s tím měli něco společného, bychom vstoupili do dějin poznamenání hanbou.*“

Na přelomu dubna a května 1945 vstoupila válka také na dosud okupované území Čech a Moravy, které stále ještě tvořilo významné zázemí hitlerovského Německa. Zrekapitulujme ve stručnosti průběh událostí oněch posledních týdnů a dnů, jež vyvrcholily v Praze 9. května příjezdem Rudé armády a uzavřely tak nejen válečný konflikt v Evropě, ale také šest let okupace českého národa a šestiletý zápas odboje doma v zahraničí o znovuzřízení ČSR.

Linie fronty probíhala v polovině dubna 1945 na východě zhruba mezi Brnem - Vyškovem - Žilinou a Ostravou, na západě překročily již 18. dubna první útvary americké armády hranice předmnichovské republiky (25. dubna obsadily Cheb) a v příštích dnech po přeskupení sil pokračovaly v útoku do vnitrozemí Čech.

Německé vojenské velení a okupační správa se snažily vytvořit a udržet takové podmínky, které měly jednak zabránit vnitřním nepokojům, a jednak umožnit německým

jednotkám pokračování v boji na území Čech a Moravy. Proto také 25. dubna převzal veškerou velitelskou pravomoc nad německými jednotkami generál polní maršál F. Schörner, velitel skupiny armád Střed. Kromě vojenských plánů a připravovaných operací usilovali také představitelé okupační správy (zejména německý státní ministr K. H. Frank) aktivní politikou a diplomacií vytvořit novou „českou vládu“, pokoušeli se vyjednávat s Američany - paralyzovat důsledky blížící se vojenské porážky a především zamezit vypuknutí povstání na dosud okupovaném území. Kritičnost situace a marnost své dlouhodobé propagandistické práce v protektorátním tisku a pochopil dokonce i protagonista české kolaborace, bývalý plukovník čs. armády a v té době ministr protektorátní vlády Emanuel Moravec, když (nedlouho před svou sebevraždou) 2. května napsal: „*Tato válka přeorala politicky pomalu celý svět. Unavený, nervově vyčerpaný člověk, často hladový a nezaměstnaný, vrhá se do náručí bolševismu, jako se hnál po první světové válce za demokracií.*“

Přes všechna zabezpečovací a represivní opatření okupantů probíhaly v řadách odboje přípravy na povstání v Čechách a na Moravě již v předchozích měsících a týdnech roku 1945. Příznačné na tom bylo, že se připravovalo dokonce po několika liniích za účasti různorodě politicky orientovaných sil, ovšem spojených tehdy ještě jediným prvořadým společným cílem: osvobozením a vyhnáním okupantů. Do příprav se zapojila Česká národní rada (ČNR), vojenská velitelství, např. Alex (gen. F. Slunečko), Bartoš (gen. K. Kutlvašr, pplk. F. Bürger), odbojová organizace Rada tří, ale také komunisté a partyzánské hnutí.

V průběhu příprav se však nepodařilo navázat účinnou spoluprací všech zúčastněných složek, a naopak je třeba říci, že všechny předběhl překotný vývoj událostí. Různé zprávy, které již v prvních květnových dnech kolovaly po Čechách a Moravě, např. o Hitlerově sebevraždě, pádu Berlína, údajné přítomnosti Američanů v Praze, a současně se prohlubující krize okupačního režimu, zvyšovaly napětí a vedly k radikalizaci zejména na venkově a v menších městech.

Lavinovitě se šířící informace o údajném konci války se staly podnětem k povstalecké akci v Přerově dne 1. května, kterou však okupanti nasazením všech dostupných sil zlikvidovali. Obdobně postupovali v následujících dnech proti akcím ve středních Čechách (Nymburk, Nový Bydžov, Rakovník), v Podkrkonoší (Úpice, Semlisko, Železnobrodsko), na Plzeňsku či Podbrdsku a snažili se je v zárodkách potlačit. Vzhledem k dosud nejsilnější koncentraci německých branných a bezpečnostních sil na okupovaném území v řadě míst odpověděli okupanté na povstalecké akce protiútokem a potlačili je, anebo proměnili ve většinou nerovný a obětivý boj, který probíhal v relativně velké vzdálenosti od válečných front. Odlišná situace vznikla na severovýchodní a jižní Moravě, kde již nedaleko probíhala fronta a postupně slably obranné ústupové boje německých jednotek. Tam ozbrojené povstání iniciovali partyzáni (např. Ivančice, Vsetín, Velehrad), kterým se podařilo navázat spojení s postupujícími jednotkami Rudé armády v přifrontových oblastech a u Vsetína s vojáky 4. brigády 1. čs. armádního sboru, s jejichž pomocí bylo město osvobozeno.

5. května 1945 vyvrcholilo spontánní ozbrojené vystoupení povstáním v Praze. Do jeho čela se postavila Česká národní rada s předsedou prof. A. Pražákem, ustavená v širším složení koncem dubna 1945. Také tady předběhly události stav příprav. Pro průběh Pražského povstání měla značný význam spolupráce ČNR s Vojenským velitelstvím Velká Praha - Bartoš, protektorátní policií, ale také s pracovníky komunikací a rozhlasu. Ten podnítl a dal svým povstaleckým vysíláním nejen signál ke všeobecnému vystoupení jak v Praze, tak na

celém dosud okupovaném území, ale sehrál také roli koordinátora povstaleckých sil v českých zemích.

Prvního dne dosáhli povstalci v Praze řady úspěchů, využili momentu překvapení a zatlačili německé síly v některých městských částech do defenzívy. Avšak povstání v Praze a na dalších místech ohrozilo plány německých velitelů a nové vlády ještě stále existující Říše velkoadmirála Dönitze urychleně provést stažení německých vojsk z východní fronty na západ. Ve snaze zajistit si ústupové trasy a zejména důležitý pražský komunikační uzel přešly německé jednotky od 6. května do protiútku. Jejich postup vůči protivníkovi charakterizovala brutalita, vraždění zajatců i civilního obyvatelstva bez ohledu na válečné konvence. V odpoledních hodinách 6. května zasáhli do bojů v Praze na straně povstalců také vlasovci (příslušníci tzv. Ruské osvobozené armády) a těžkými zbraněmi vydatně napomohli na některých úsecích povstalecké obraně. Jejich bojové vystoupení však v důsledku neshod a rozporů s ČNR, kdy se snažili vystupovat jako samostatný politický subjekt bez ohledu na cíle ČNR, druhý den prakticky skončilo a ráno 8. května zahájili přesun na západ. V bojích o město ztratili vlasovci do 7. května odpoledne na tři sta mužů.

Od 6. května a ve dnech následujících procházelo povstání jak v Praze, tak i v ostatních oblastech kritickým obdobím. Všem bylo zřejmé, že povstání mohou zachránit jenom jednotky a zbraně pravidelných vojsk a pražský vysílač zoufale volal na pomoc všechny spojenecké armády. Mezitím však znovu sehrály v závěrečné etapě války na evropském bojišti svou roli politické spory mezi hlavními členy spojenecké koalice.

Sovětský svaz a jeho „velký vůdce, skvělý stratég světového komunismu a proletářské revoluce“ J. V. Stalin nehodlal přece promarnit výtečnou šanci, kterou tehdy nabízela jedinečná souhra událostí politických a válečných. Rudá armáda nepostupovala za hranice sovětské země jenom proto, aby dovršila porážku svého úhlavního a přímého nepřítele, nacismu, likvidovala hitlerovské Německo a přinesla národům střední a jihovýchodní Evropy mír, svobodu a nezávislost, ale především měla vyplnit vzniklé mocenské vakuum a zabezpečit Sovětům dominantní vliv v daném geopolitickém prostoru.

V dubnu 1945 se již markantně projevoval podstatný rozdíl v chápání a interpretaci dohod z Teheránu a Jalty mezi Sovětským svazem, USA a Velkou Británií. To také Brity a Američany přimělo, aby se pokusili v poslední chvíli zrevidovat své původní záměry a proniknout svými vojsky co nejdále přes dohodnutou demarkační linii. Zejména Britům ležel na srdci budoucí osud Evropy v obavě ze sovětské nadvlády, avšak Američané tento postoj dostatečně nechápali, byli zdrženliví, nechtěli podráždit dalšího z „velké trojky“ a také sledovali své vlastní zájmy. To se také projevilo již v otázce útoku na Berlín. A navíc - Američané potřebovali síly Rudé armády pro porážku Japonska. Již 15. dubna 1945 se sešel v Moskvě americký velvyslanec A. Harriman se Stalinem, aby spolu znovu a podrobněji hovořili o válce na Dálném východě. Jen v těchto souvislostech lze porozumět smyslu slov z dopisu, který zaslal 25. dubna 1945 náčelník generálního štábu pozemních vojsk a vojenský poradce prezidenta USA generál George Marshall generálu Dwightu Eisenhowerovi: *„Proč bychom měli ohrožovat život třeba jen jediného Američana a Brita, abychom se zmocnili území, které budeme brzy předávat Rusům?“*

Československo zaujímal v silokřivkách velmocenských střetů poněkud zvláštní místo. Nepatřilo mezi ony evropské státy, o jejichž osudech se hrálo při rozdělování sfér vlivu mezi Stalinem a Churchilllem. Nepatřilo ani k poraženým státům, mělo přece své mezinárodně uznávané smlouvy s velmocemi, které respektovaly jeho právní kontinuitu, zaručovaly

obnovu v předmnichovských hranicích. Jeho postavení se opíralo o tyto garance, ale zdůrazňuje, že také v poválečných souvislostech zejména o „Smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci“, kterou podepsali na dobu dvaceti let v Moskvě 12. 12. 1943 za přítomnosti J. V. Stalina a vedoucí osobnosti čs. zahraničního odboje, dr. E. Beneše, velvyslanec Z. Fierlinger a sovětský lidový komisař zahraničních věcí V. M. Molotov. Tu ještě doplňovala „Dohoda o poměru mezi čs. správou a sovětským vrchním velitelem po vstupu sovětských vojsk na čs. území“ z 8. května 1944. Sověti považovali tyto smlouvy za jeden z nástrojů své velmocenské politiky a spatřovali v obnoveném Československu svého příštího vazala. Nové politické poměry v Evropě vzala na vědomí s blížícím se koncem války také čs. exilová vláda v Londýně a v březnu 1945 se vydal prezident E. Beneš a někteří její členové do Moskvy, aby rokovali s vedením čs. komunistů o podobě a personálním složení příští čs. vlády. Proč by tedy měly vyvstat problémy s Československem v závěru války v Evropě, když vše bylo jasné?

A přesto si v prvé řadě dělal starosti o Československo a britské zájmy sám premiér Churchill. Jako jeden z mála tehdejších mocných si totiž uvědomoval v celém rozsahu důsledky politického významu vstupu sovětských či amerických vojsk do Prahy a do českého vnitrozemí pro budoucnost střední Evropy. Britové od poloviny dubna 1945 podnikli řadu iniciativních diplomatických kroků, aby přesvědčili své americké spojence o nezbytnosti postupu jejich vojenských jednotek za předpokládanou a dohodnutou čáru dotyku s Rudou armádou. Novému americkému prezidentovi H. Trumanovi napsal Churchill 30. dubna: „*Nemohou být nejmenší pochybnosti, že osvobození Prahy i pokud možno největšího území západního Československa vašimi silami by mohlo zcela změnit poválečnou situaci Československa a mohlo by příznivě ovlivnit situaci ve vedlejších zemích.*“ Britská snaha zrevidovat a napravit svůj někdejší nezájem o středoevropskou problematiku na poslední chvíli ovšem již přicházela opožděně. Na podstatě nic nezměnil ani jistý posun v americkém stanovisku, když se Truman přiklonil k Churchillově návrhu a dal vojenským expertům příkaz projednat s generálem Eisenhowerem vojenské otázky plánu. Jak se dalo čekat, narazil na rozhodné odmítnutí ze sovětské strany.

Ráno 5. května zahájila útok do Čech 3. americká armáda jednotkami V. a XII. sboru. Jejich vojáci vstoupili již 5. 5. do Domažlic, Tachova a Klatov. Následujícího dne do Strakonice, Plzně a Mariánských Lázní. Již předtím konstatoval velitel expedičních sil Spojenců gen. Eisenhower, že jeho vojska postupují rychleji, než se předpokládalo a v dané chvíli zaujímají pozice takřka o polovinu blíže ku Praze než Rudá armáda. Protože neočekával z vojenského aspektu žádné zásadní překážky v dalším postupu, navrhl 4. května sovětskému vrchnímu velení, že vojáci generála Pattona budou pokračovat v útoku až na čáru řek Vltava a Labe. Ještě téhož dne obdržel zamítavou odpověď náčelníka sovětského hlavního štábu generála Antonova s žádostí, aby se Američané zastavili na předem dohodnuté linii České Budějovice - Plzeň - Karlovy Vary. V sovětské odpovědi se dále uvádělo, že již je operačně naplánováno osvobození Prahy a kromě toho by mohly z eventuálního promísení vojsk vzniknout vážné potíže. Bylo jasné, že dohoda mezi velkými Spojenci nebude jednostranně porušena. Generál Eisenhower, který respektoval stanoviska a rozhodnutí politiků, na sovětskou žádost přistoupil. Ještě jednou 6. května v depeši Antonovovi zdůraznil, že sovětské odmítnutí amerického plánu na postup „*předpokládá, že sovětská vojska jsou schopna postupovat rychle, aby vyjasnila situaci ve střední zemi*“.

Je zřejmé, že iniciativa západních Spojenců a zejména drama povstalců v Praze i v Čechách a na Moravě zkomplikovaly a také narušily sovětské válečné plány. Sovětské velení jimi bylo donuceno jednat v nepředvídaném a nepříjemném operativním spěchu. Již 6. května proto zahájila vojska 1. ukrajinského frontu od Drážďan ve směru na jih pražskou operaci a krátce po nich přešly do rozhodujícího útoku také jednotky 4. a 2. ukrajinského frontu na Moravě.

7. května podepsali ve francouzské Remeši zástupci Spojenců a třetí říše dokument o kapitulaci německé armády, jež měla po ratifikaci vstoupit v platnost v první minutě 9. května. V Praze však v té době nadále pokračovaly urputné boje na barikádách, a to nejen v okrajových čtvrtích, ale i ve středu města. Teprve 8. května se začaly projevovaly důsledky informací jak o kapitulaci v Remeši, tak o postupu Rudé armády do českého vnitrozemí. Bez ohledu na přicházející zprávy se v Praze stále bojovalo. Teprve odpoledne 8. května podepsali zástupci ČNR a za německou stranu gen. Toussaint „Protokol o provedení kapitulace německých branných sil v Praze a okolí“. Mimo jiné se v něm určovalo, že Němci okamžitě zastaví boje a bude jim dán volný průchod na západ, že všechny těžké německé zbraně a munice budou odevzdány Čechům, že nic nebude úmyslně poškozeno, letadla zůstanou na letištích v Ruzyni a ve Kbělicích, že budou ihned propuštěni spojenečtí váleční zajatci a německé ženy a děti budou požívat ochrany Mezinárodního červeného kříže, že protokol neovlivňuje podmínky, které byly dány německým jednotkám už dříve spojeneckým velitelstvím. Nicméně ani po podpisu okamžitě neustaly boje. Porušování stanovených podmínek vyplývalo jednak z minimální znalosti obsahu protokolu mezi bojujícími stranami, a jednak z úsilí německých vojáků probít si co nejrychleji cestu z Prahy.

V ranních hodinách 9. května, dva dny po podpisu německé bezpodmínečné kapitulace, pronikly od severozápadu do Prahy první sovětské tanky. Krátce poté postupovaly ze severu další jednotky a za nimi pak následovaly hlavní tankové síly Rudé armády, aby zlikvidovaly a vyčistily ještě zbývající místa odporu ve městě a zablokovaly všechny ústupové komunikace. Na sklonku dne se setkaly na území Velké Prahy svazky 1., 2. a 4. ukrajinského frontu, které pak v součinnosti s ozbrojenými skupinami českých lidí a partyzánskými jednotkami prováděly v příštích dnech očistu již osvobozeného území, především v prostoru jihozápadně od Prahy.

Sovětské velení také vyslalo okamžitě zvláštní jednotky do západních Čech, aby zajistilo příslušníky Vlasovovy armády. U obce Lnáře je obklíčily, zatkly Vlasova a skupinu generálů, kteří byli převezeni do Moskvy a později popraveni. Ostatní důstojníky sovětských vojáků zastřelili na místě a další vlasovci byli odesláni na dlouhá léta do sovětských gulagů.

Ve Kbělicích přistáli 9. května také první čs. zahraniční vojáci, když přilétly letouny 1. čs. letecké smíšené divize. O den později dorazili příslušníci 1. čs. tankové brigády, začlenění do rychlé skupiny 38. armády 4. ukrajinského frontu. A o den později přiletěla do Prahy nová čs. „košická“ vláda s předsedou Z. Fierlingerem. 11. května 1945 převzala od ČNR její dosavadní výkonnou moc a začala tak rozhodovat v nových mezinárodních a vnitropolitických podmínkách o budoucnosti znovuobnovené a „osvobozené“ republiky.

Československo stálo na prahu obnovy, na prahu dalších desetiletí, které charakterizovala sovětská nadvláda a diktatura proletariátu ve střední a jihovýchodní Evropě a v celosvětovém měřítku pojmy „železná opona“ a „studená válka“. Teprve přelom osmdesátých a devadesátých let přinesl zlom a nové naděje. Známy čs. publicista Ferdinand Peroutka napsal ve svém vynikajícím eseji *Demokratický manifest* již v roce 1959: „*Věci*

byly ode dna zvířeny, a lidstvo stojí před úlohou pojmout některá nová a potvrdit některá svá stará rozhodnutí. Ve svém osobním životě člověk dělá nyní to a potom ono, ale dohromady jde o to, jaká bude příští kultura lidstva. Snad s nechutí se někteří dívají na to, že je třeba stále znovu usilovat, bojovat a obhajovat to, čeho už jednou bylo dobyt. Ale život a historie nikdy nebyly jiné. V historii vždy bylo obsaženo světlo a tma, možnost a nutnost, rozumnost a chyby. Možnosti vždy musely být rozvíjeny vědomým úsilím, výsledky vždy stráženy, chyby vždy napravovány. Demokraté se nyní spojují, aby opakovali, obnovili dávnou lidskou volbu mezi svobodou a nesvobodou. Jinak by historie klesla na úroveň hromady příhod a náhod. Tu i předkové by v našich rukou ztratili čest a velikost.“

Blíží se padesáté výročí konce druhé světové války. Mezinárodní společenství by si mělo při této příležitosti připomenout, že tato válka patří definitivně do historie, že sice utrpení a zkušenosti, které přinesla toliko národům, nesmějí nikdy vymizet z naší paměti, že však už nemá smysl se k ní politicky vracet a znovu pouštět do mezinárodní politiky a do mezinárodního práva demony, které tato válka vyvolala. Jednou už tomu všemu musí být konec. Tak, jako by se Evropa neměla politicky dělit na malé a velké, na mocné a méně mocné, neměla by se už dělit ani na dávné vítěze a dávné poražené, na dávné oběti a dávné utlačovatele. Její naděje není v minulosti, ale v její budoucnosti.

Václav Havel: *Naděje do našich srdcí* (úryvek z novoročního projevu)

Divizní generál Jan NETÍK

* 12. 11. 1885 Roveň (okres Rychnov nad Kněžnou)

† 17. 2. 1945 Buchenwald

Netík (latinsky adiantum) či Venušin vlas jako by charakterizoval jemnost ducha, tichou, ale pevnou a energickou povahu profesora, který se nakonec stal generálem a dlouholetým přednostou II. odboru ministerstva národní obrany.

Krátce po maturitě na vyšším gymnáziu v Rychnově nad Kněžnou nastoupil prezenční službu v rakousko-uherské armádě. Jako jednorocní dobrovolník absolvoval školu pro výchovu důstojníků u 1. pluku pevnostního dělostřelectva v Přemyšlu. Následující rok už byl zapsán jako posluchač na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kterou úspěšně ukončil v roce 1911. Zvolená profese středoškolského profesora nepochybně ovlivnila jeho pozdější iniciativní a promyšlené vedení podřízených. K přirozené autoritě mezi důstojnickým sborem jistě přispělo i jeho neobvyklé všeobecné a odborné vzdělání.

Poručík v záloze Jan Netík byl již 18. srpna 1914 povolán k 3. pluku pevnostního dělostřelectva na východní frontu a byl ustanoven velitelem baterie. Ovšem v březnu následujícího roku padnul do ruského zajetí a postupně se dostal až do zajateckého tábora v Ufě. Zde se přihlásil do České družiny. Než se však dostal v červnu 1916 do Kyjeva, jednotka českých dobrovolníků v Rusku se mezitím rozšířila na 1. československou brigádu. Podle zvyku Družiny nastoupil jako řadový střelec k učebnímu oddílu záložní rotý československé brigády v Kyjevě.

Téměř rok poté byl už jmenován důstojníkem a ustanoven velitelem třetí rotý 8. čs. střeleckého pluku. Za dva měsíce byl však přidělen k „své“ zbraně - k dělostřeleckému oddílu 5. čs. střeleckého pluku, v srpnu 1917 pak k 2. samostatnému dělostřeleckému divizionu. Krátce po úspěšném absolvování kurzu pro velitele baterií u francouzské vojenské mise v Rumunsku byl nadporučík Netík ustanoven starším důstojníkem

první baterie 2. čs. dělostřelecké brigády. Tehdy byl také zvolen delegátem na první sjezd Československého vojska na Rusi, který se konal v Penze.

Tam prožíval první neshody se sovětskými orgány, čeljabinský incident i přepadení československých vlaků na magistrále. Sám se zúčastnil jako velitel baterie akcí proti bolševikům v čeljabinské skupině, dále útoku na Kungur, avšak v boji u železniční stanice Zlokazova (směr Jekatěrinburk) byl 30. června zraněn, a proto se ke své původní jednotce vrátil až v srpnu. Následovalo nejen ustanovení do funkce velitele baterie, ale i povýšení na kapitána a v prosinci pak na majora. Začátkem února 1919 už převzal velení druhého (na Kungmském směru) a v dubnu třetího samostatného těžkého dělostřeleckého divizionu.

Podplukovník Netík se do vlasti vrátil po dlouhých šesti letech 22. července 1920. V polovině září byl pak ustanoven velitelem hrubého dělostřeleckého pluku 108 v Hlučíně. Zde den před svými pětatiřcátými narozeninami podepsal přihlášku do československé armády.

Na dělostřelecký zbrojní odbor ministerstva národní obrany byl poprvé povolán v květnu 1922, a to jako přednosta 30. oddělení, později 17. oddělení. Mezitím byl však povýšen na plukovníka a po úspěšném absolvování kurzu pro generály a vyšší důstojníky při Válečné škole v Praze byl dnem 11. srpna 1925 ustanoven velitelem 1. polní dělostřelecké brigády. Následující rok potom také vyučoval taktiku dělostřelectva v kurzu velitelů vojenských těles.

Prezident republiky jmenoval Netíka do první generálské hodnosti v květnu 1928. Krátce poté zatímne převzal vedení 1. oddělení II. odboru ministerstva národní obrany, aby pak 31. ledna 1929 byl ustanoven přednostou celého odboru a koncem roku povýšen na divizního generála.

Jak úspěšně si vedl v této funkci svědčí celá řada skutečností, neboť ji nepřetržitě zastával až do německé okupace. Ostatně tehdejší ministr národní obrany František Machník se o generálu Netíkovi vyjadřoval jen v superlativech, jak potvrzují tato jeho slova: „Důstojník v každém směru spolehlivý, svědomitý a pilný. Rozvážného jednání s dokonalým smyslem pro odpovědnost, které se nikdy nevyhýbá. Značné vychovatelské schopnosti ve směru morálním i výchovkém na své podřízené.“

V době zářijové mobilizace generál Netík působil jako velitel dělostřelectva hlavního velitelství operujících armád na zámku v Račicích u Vyškova. I když náležel ke skupině generálů a vyšších důstojníků československé armády, kteří doporučovali neustupovat požadavkům Němců, byl právě on v lednu 1939 určen vedoucím delegace pro jednání s německou stranou ve věci odprodeje vojenského materiálu uvolněného hlavním štábem.

Ovšem již od října společně jednal s generály A. Eliášem, J. Bílým, B. Neumanem, S. Vojtechovským, H. Vojtou, S. Ingrem a plukovníky Churavým, Ptákem, Jirkou, Vedralem a Kropáčkem o otázkách budoucího vývoje a možnostech Československa po Mnichovu. Spojení s těmito lidmi, kteří iniciovali po německé okupaci českých zemích vznik odbojové organizace Obrana národa, ovlivnilo jeho další životní osudy.

Na základě výnosu A. Hitlera o zřízení okupačního režimu v českých zemích z 16. března 1939 vydal státní prezident E. Hácha 8. května 1939 předsedovi vlády diviznímu generálovi ing. A. Eliášovi pověření k další likvidaci ministerstva národní obrany. Nařízením předsedy vlády z následujícího dne byl generál Netík ustanoven jeho zástupcem při provádění tohoto úkolu. Takto byl legálním způsobem a s vědomím okupantů ustanoven orgán, který má lví podíl na utváření a dotváření Obrany národa.

Úkol, který tato „likvidační skupina“ dostala z vůle okupantů, byl realizovat umisťovací akci podle vládního nařízení z 6. června 1939, neboť z armády, která odevzdala zbraně, zůstali její aktivní příslušníci, celý velitelský sbor, a tomu bylo nutné najít výhodné zaměstnání. Jednalo se o to, aby byli převedeni do jiného oboru, a tím se jim zaručil odpovídající životní standard, vyplývající z jejich funkcí v armádě. Sami Němci totiž měli eminentní zájem, aby propuštěné vojenské osoby neměly důvody k nespokojenosti. Taková volnost až benevolence ovšem otevírala řadu možností. Vojenské osoby nesměly být převedeny pouze do útvarů pracovní služby, mládežnických organizací nebo do cizích armád.

Netíkovým úkolem bylo vést „likvidační“ práce v ministerstvu národní obrany v duchu potřeb Obrany národa. Společně se svými spolupracovníky se vynikajícím způsobem zasloužil o plánovitě umístění důstojníků na místech, na nichž vojenské odbojové hnutí mělo zájem. Po této stránce byla velmi úspěšná a intenzivní spolupráce s umisťovací komisí, kterou vedl podplukovník gšt. Rostislav Kolařík.

V tomto směru vykonal veliký kus práce právě generál Eliáš, který jako předseda protektorátní vlády inspiroval zařazování propuštěných důstojníků do veřejné správy tak, jak to vyžadoval mobilizační

plán Obrany národa. Pomáhali mu v tom jeho ministři: JUDr. Josef Kalfus ve finanční správě, JUDr. Ladislav Feirabend v zemědělských referátech u okresních úřadů, Dominik Čipera v technické veřejné správě, profesor Kapras ve školních úřadech a ing. Jaromír Nečas jmenováním úředníků cenové kontroly. V této věci s ním z Obrany národa kromě velitelů přímo nebo nepřímo spolupracovali pplk. gšt. R. Kolařík, dále generálové František Hrabčík a Jindřich Bejl, plukovník Miroslav Berka a jiní.

Při zapojování vojáků na vedoucí místa byla zvolena zásada, že nebudou zapojováni (z psychologických důvodů) ti, kteří zastávali nějaké klíčové místo v době Mnichova nebo význačnější postavení v protektorátě, v protektorátních organizacích či ve vládním vojsku, i když tam byli vysláni Obranou národa (pokud měli funkci v Obrance národa, byli jí zbaveni) a konečně z důvodů bezpečnostních také exponovaní zpravodajští důstojníci. Se všemi, pokud jinak vyhovovali, se ovšem počítalo, a také se s nimi v určité míře spolupracovalo. A tak poměr jednotlivců k Obrance národa byl odstupňován od přímého členství (se všemi důsledky) velitelů jednotek pozemní armády až k přímé nebo nepřímé volné spolupráci.

To se mezi jinými týkalo také správce ministerstva národní obrany v likvidaci generála Netíka, a zejména předsedy protektorátní vlády generála Eliáše.

Jejich „úkolování“ od vedení Obrany národa nebylo oficiální, ale již výběr důstojníků do „likvidační skupiny“ prováděly osoby, které měly spojený s vojenským odbojem, jako například plukovník Berka za dělostřelectvo, plukovník Balabán a další podle jednotlivých zbraní a služeb.

Mimo částečné redukování počtu důstojníků, hlavně na ministerstvu národní obrany, fungovala jeho jednotlivá oddělení i nadále s dovětkem pro každý vojenský orgán a oddělení „v likvidaci“. Propuštění se provádělo, jak určovala směrnice, postupně zvláštními výměry, adresovanými vojenským gážistům z povolání, dělesloužícím i civilním zaměstnancům vojenské správy.

Většina členů „likvidační skupiny“ byla přímo zapojena do odbojové činnosti, i když měli být jen organizátory a vykonavateli dispozic vedení. Často se však sami stávali samostatnými orgány už jen proto, že se spolu denně stýkali a v práci měli možnost dobře se připravit na celou svou činnost. Zcela legálně se také stýkali s lidmi, které umísťovali na různá pracoviště, a to podle potřeb Obrany národa. Osoby z „MNO v likvidaci“ také měly volnost pohybu po celém území protektorátu, neomezený styk s lidmi, disponovaly značným množstvím peněz a prováděly likvidaci materiálu zbrojního i jinak prospěšného pro odboj. Těchto možností, téměř po celou dobu existence „MNO v likvidaci“, vedení Obrany národa plně využívalo.

Brzy však došlo k narušení poklidné práce prvním rozsáhlým zatýkáním známé Schmoranzovy zpravodajské sítě, která dovedla gestapo až do vedení Obrany národa i do protektorátní vlády. Další osudy generála Netíka jsou poněkud nejasné. Předseda vlády totiž zpětně k 7. září 1939 ustanovil svým zástupcem při „MNO v likvidaci“ dosavadního přednostu umísťovací komise divizního generála F. Hrabčíka.

I když nikde z přístupných pramenů nelze vystopovat důvod, je možné z hlediska časového sledu Netíkův odchod dát do souvislosti se zatýkáním Schmoranzovy skupiny. Pravděpodobně stejný osud stihl i samotného generála, který byl později odtransportován do koncentračního tábora v Buchenwaldu. Tam se setkal s celou řadou „brášků“. Jeden z nich, generál Matěj Němec, později vzpomínal:

„Už jsem žil na úsvitě svobody a také bratři, kteří umírali, byli o ní přesvědčeni. Doufali jsme, že to přesvědčení aspoň trochu ulehčilo odchod i bratru generálu Netíkovi, který v předvečer osvobození umřel v Buchenwaldu hladem. Měl totiž tuberkulózu nebo rakovinu hrtanu, a nakonec nemohl vůbec polykat. Ale mohl být odeslán na léčení do Prahy. Jenže když lágrový lékař uslyšel od písaře, že má podepsat propouštěcí doklady československému generálovi, praštil perem a prohlásil: „Pro generála nic nepodepíšu!“...“

PhDr. Zdeněk Vališ

Military Strategy of the Czech Republic (with a prologue by Maj-Gen Ing. Jiří Nekvasil, Chief of ACR General Staff). Presented document "Military Strategy" is of doctrinal character. Its contents is unclassified and prepared for the civil public. Document declares national military policy and the ways by which the Czech Republic is going to secure its defence, to complete ACR transformation and continue with its further construction. At the same time, this document is also binding foundation for 1996-2005 defence planning. The main stress is put on command, control and communication modernization and the necessity to adopt NATO standards, so that our forces could become interoperable with those of the Alliance. Military strategy takes into account an effective usage of standing means. At last, the implementation of military strategy needs legal measures concerning state defence. The principal task of ACR is therefore to advance with semi-professional, non-party forces, armed with conventional weapons, highly functional, ready to defend the country, and sharing common deal in peace-keeping operations.

American Views on North Atlantic Alliance Spread by Ing. Pavel Jégl. The author is a foreign commentator in one of the most popular Czech dailies *Zemědělské noviny* (Agricultural Newspaper). This article is based on his own broad activity in the press, he draws an outline of variable American positions concerning the prospective membership in NATO alliance of East- and Central-European Countries. In spite of strong support from the part of the Republicans, the situation is not so simple, as there is also an opposition in the States to such admission, not to mention about the Russians' attitude towards the NATO enlargement.

Intellectual, Organizational and Technological Compatibility by Ing. Stanislav Stach, CSc. The ending of bipolar block confrontation was accompanied by emerging new political

structures and at the same time also by the emerging of new security risks. What is the position of the Czech Republic in this new international system and which place does the Czech forces ought to assume? Those are the main problems to which the author of this article, Ing. S. Stach, tries to answer. We can't think over security only from the military point of view, because security is influenced by numbers of other things-economics, ecology, social aspects etc. Mr. Stach comes to the conclusion that the security of CR can be safe only in a frame of multinational security structure, as the case may be, in NATO. It's out of the question that a certain degree of compatibility is necessary; supported by detailed description of measures accomplished up to now and those ahead, on the whole we can say that we are able to fulfil all preconditions necessary for our admission to NATO defensive alliance.

Planning, Decision-Making and Organization in PPBS by Doc. PhDr. František Ochrana, CSc. The introduction of planning, programming and budgeting system (called hereinafter PPBS) into MoD (Ministry of Defence) section has reached its second round. We have gained a lot of experience and incentives. At present, numbers of PPBS high-rank staff members trace new ways how to further continue in the implementation of PPBS, which is demonstrated by activities aiming to determine e.g. possible security threats and risks to the Czech state, objectives of MoD section, or looking for suitable PPBS organizational frame. Those reflections answer to problems mentioned above. It is a sort of response to in-section discussion over stated questions which may also present author's point of view on their prospective solutions and alternatives for further common advance in introducing PPBS at control and executive levels.

Five Years till the End of Millenium (Mass Destruction Weapons of 1995 - Nuclear Arms) by Lt. Col. Doc. Ing. Karel Kotek, CSc. In his article, senior lecturer Karel Kotek has

gathered interesting information from Research Institute SIPRI in Stockholm (Sweden). At the beginning, he explains the first nuclear tests in the 50's. Here does he mention some interesting facts, not being published with us up to now, concerning numbers, types of nuclear explosions, years with especially high numbers of tests and so on. Further he is concentrated on detailed description of so-called "atomic club" nations-the United States, Russia, Great Britain, France and China. He describes contemporary changes in their nuclear arsenals. For example U.S.A. is characterized by defence initiative against mass destruction weapons proliferation, by the doctrine control of nuclear weapons. Historically, the lowest quality level of guided missiles in Russia is stressed; he refers about problems of other states of the former U.S.S.R., on the territory of which there are nuclear arms these days. He points out both at personnel and material cuts in the British and the France Navy on the one hand, and the modernization of their guided missiles stationed on submarines on the other.

The Citizen and Country Defence by *Ing. Josef Fučík*. In pensive mood, the author turns his mind to seemingly contradictory problems: the defence of our country and the willingness of its citizens to serve in the forces. Will all-volunteers professional forces solve this problem? What we need is the mature citizen, proud of his country and with healthy sense of nationalism.

Let's Don't Make "Science" out of Science! by *Col. Ing. Václav Svoboda*. It is essential for new security situation of the Czech Republic (CR) and solving new problems with the planning of ACR (Army of the Czech Republic) deployment, drills, activities, and military build-up, to seek the original constructive approach. One of such approaches is also the article by Col. Svoboda which deals with implemented synactical method for solving strategic problems. The author underlines not only necessity of system approach, mathematics, object modelling, economy thinking, but also their effective and transparent performance at practical level. In the second part of this article, the influence of market mechanism on scholarly and scientific

support of ACR is analysed. The point is that the scholarly and scientific work, its control at strategy level, couldn't be allowed to remain deformed by its futility, ineffectual complicity or by waste of materials and lavish spendings. By introducing the policy of that kind and thanks to transparency of scholarly and scientific support we can, according to the author, inspire or unblock capacities of ACR scholarly base for solving actual and long-term problems both at top-level defence management and in the forces particularly.

What Scientific Method and Theory Mean by *Lt. Col. Ing. Josef Janošec, CSc.* The author presents common knowledge concerning two significant terms-scientific method and scientific theory. There is no single understanding to those terms during research and data collecting (above all for top-management and control) and their implementation. Author specifies some generally used methods as observation, experiment, empirical and theoretical methods. He regards "practice" as the verification of "theory". In the final section he recommends proceeding policy, so that we are able to discover such theory, and also analyses activities on which the elements of methodology are based; primary orientation, preparation for solving problems, actual solution and its finishing, implementation and practical usage of the results acquired.

The Opinions of School Commanders, Student Officers and Cadets in Europe on Military Education and Training by *Col. Doc. Ing. Stanislav Schorm, CSc.* Generally, sociology investigation is concentrated on data collecting, which helps us to answer the questions related to various aspects of society, in our case it is service training, military schools, their qualities, standard levels and how difficult they are to graduate. The article is a concise summary of research survey conducted among their commanders, student officers and cadets. Survey covers Belgium, the Czech Republic, France, the Netherlands, Hungary, Poland, Germany, Great Britain and was conducted on schools of two types: those of elementary service training and command and staff schools. The list of schools in question was first published in the

Vojenské rozhledy military review No 4/1994, pp. 75-85. We must draw your attention to the fact that this presented study was enabled and supported by NATO grant.

Modern Military Science Priorities and ACR Reform by *Doc. Ing. Col. (ret.) Ing. Václav Maryška, CSc.* In his reflections, the author tries to sort out, step by step, fundamental military priorities in comparison with the fact that we still have no forces offering us, in return for allocated restricted means, maximal effectiveness, exactly rated, highly variable and controlled. As far as the technology reconstruction is involved, its general purpose is to put together classical defence and attack pattern into single and complex one, and by this to solve from the point of view of our possible adversaries the tasks stated before, with higher (maximal) effectivity. Three years' study has proved enough that by introducing L-159 planes into service (made by Czech producer Aero Vodochody) together with applicable part of aircraft park and ADS information system in use, we are able to create air force with maximum output corresponding to allocated financial means, i.e. such air force which are able to constitute ACR legacy as an

operationally trustworthy applicant for NATO membership.

Firing Means Potentiality of ADS ACR by *Lt. Col. Ing. Jiří Žlžek, CSc. and Lt. Col. Ing. Vojtěch Májek.* The process of transformation of ACR needs to explore new proceedings and methods within army staffs in order to upgrade their effectiveness. This article introduces an algorithm, the basic principles of which used to be applicated even in the past, but only in some simplified manner, not in standard way and with the same input date. We need this uniform algorithm for Air Defence of State (ADS) firing means to compare our results. Only in this way ADS missions are going to be accomplished. We must also take notice of data base, its purpose and consequences which use gained firing records. We assume that presented algorithm could be utilized for the effectivity rating of ADS brigades and formations. On purpose the author does not mention the factual coefficients and effectivity values of contemporary ADS ACR organizational structure, because such data are not unclassified.

Představení autorů tohoto čísla

Ing. Josef Fučík, nar. 1933, absolvent Vojenské akademie v Brně, jako důstojník z povolání zastával řadu funkcí v Čs. armádě. V r. 1971 byl nucen odejít z generálního štábu, pracoval na Státní plánovací komisi. Od prosince 1989 do konce r. 1992 zastával funkci ředitele odboru vojenské ekonomiky a zbrojní výroby Federálního ministerstva hospodářství. Nyní působí jako konzultant zahraniční firmy.

PhDr. Jan Gebhart, narozen v r. 1945. Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy absolvoval v r. 1968. V současné době je zaměstnancem Historického ústavu Akademie věd České republiky jako samostatný vědecký pracovník.

Pplk. Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodzie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, byl vedoucím odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, nyní ředitel odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. Publikoval v časopisech Mezinárodní politika a Vojenské rozhledy.

Ing. Pavel Jégl, narozen 1958, absolvent ČVUT Praha, konstruktér-technolog ZPA Trutnov, PAL Kbely, v letech 1990-92 poslancem FS, člen branného a bezpečnostního výboru Sněmovny lidu, v letech 1992-93 mluvčí SD/OH, dnes redaktor zahraniční rubriky Zemědělských novin. Je spoluautorem několika zákonů bývalého Federálního shromáždění ČSFR, spolupracuje s periodikem Český klub (vydáváný agenturou Made in Publicity). Od r. 1993 členem redakční rady Vojenských rozhledů.

Pplk. doc. Ing. Karel Kotek, CSc., narozen 1952, v roce 1977 absolvoval VA Brno, obor vojenská chemie, poté působil u brigády chemické ochrany, 1981-83 zastával funkci důstojníka operační a bojové přípravy chem. vojska. V r. 1993 habilitoval v oboru operační umění a všeobecná taktika. V letech 1986-94 působil jako pedagog v různých funkcích na katedře chem. vojska VA Brno, od r. 1994 prorektorem akademie. Je řešitelem a spolu-

řešitelem 11 vědeckých úkolů, spoluautorem 25 odborných prací, apod.

Pplk. Ing. Vojtěch Májek, nar. 1956, VVTŠ Liptovský Mikuláš (obor PVOS), 1986-89 interní postgraduální studium VA Brno, do r. 1991 náčelník operační skupiny a zástupce velitele plrb, 1991-93 samostatný vědecký pracovník IVOU-ISS Brno. Od roku 1993 vědecko-pedagogický pracovník katedry PVO VA Brno.

Plk. v zál. doc. Ing. Václav Maryška, CSc., nar. 1927, Vojenská letecká akademie Hradec Králové, od r. 1949 navigátor 5. stíhacího pluku v Plzni, po absolvování VA Brno od 1954 zást. vel. pluku v Mladé Boleslavi a Košicích. V roce 1959 se stal učitelem a od r. 1963 náčelníkem katedry taktiky a operačního umění letectva a letovodské služby, v r. 1969 v rámci normalizace propuštěn a do r. 1987 zaměstnanec pojišťovny. V roce 1990 reaktivován, vedoucím odboru letectva a PVO Institutu pro výzkum operačního umění. Od března 1994 v důchodu.

Doc. PhDr. František Ochraňa, DrSc., nar. 1952, VPA Bratislava, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (obor filozofie, historie). European Business School v Praze. Po absolvování VPA učitelem na katedře filozofie VPA, později VVPŠ. Od r. 1992 pracovníkem Institutu ekonomické analýzy a racionalizace ekonomického úseku MO, od r. 1993 zaměstnancem Střediska pro zavádění a řízení SPPR. Publikuje v časopisech Filozofia, Sociologický časopis a ve vojenských periodikách.

Plk. doc. Ing. Stanislav Schorm, CSc., nar. 1939, VA Brno, po absolvování v r. 1961 až do r. 1982 učitelem VA. V letech 1969-70 učitelem Vojenské technické akademie v Káhiře, od r. 1982 náč. školské skupiny a po redukci náčelníkem vědecké skupiny VA. V letech 1992-93 prováděl na základě stipendia NATO výzkum vojenského vzdělávání v Evropě.

Plk. prof. Ing. Jiří Stodola, DrSc., nar. 1945, tankový-automobilní směr VA Brno, po

absolvování v r. 1976 zastával různé střední technické funkce (technik pluku), od r. 1980 učitel VA Brno a učitel Dopravní fakulty Univerzity Pardubice. Zabývá se logistickou spolehlivostí, diagnostikou a údržbou motorových vozidel.

Plk. Ing. Václav Svoboda, nar. 1941, ČVUT (fyzika a technika jaderných energetických zařízení), 4 roky na VKŠV ve specializaci chemické vojsko. Od r. 1968 vojákem z povolání, VzÚ 401, poté ve Výzkumném ústavu GŠ jako analytik a vedoucí pracovního týmu matematického modelování, odolnosti systému velení, oper. propočtů a metodologie vědecké práce. V r. 1992 přešel na MO a od r. 1993 pracuje v oblasti strategického plánování, nyní ve funkci náč. odd. strategického plánování OSP GŠ AČR.

PhDr. Zdeněk Vališ, nar. 1955, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (obor historie a archivnictví). Až do r. 1993 pracoval coby samostatný vědecký pracovník ve Vojenském historickém ústavu v Praze, od r. 1994 je zaměstnancem Ministerstva vnitra ČR ve funkci vrchního policejního rady.

Pplk. Ing. Jiří Žižek, CSc., nar. 1952, VA Brno (inženýrská služba PLRV), velitel plrb, funkce ve štábu plrb, zást. náč. štábu plrb. 1986-89 interní vědecká výchova na VA Brno, obor operační a bojové použití PVOV, od r. 1989 vědecko-pedagogický pracovník katedry PVO VA Brno.

Contents

Military Strategy of the Czech Republic (with a prologue by Maj-Gen Ing. Jiří Nekvasil, Chief of ACR General Staff)	3
Ing. Pavel Jégl American Views on North Atlantic Alliance Spread	9
Ing. Stanislav Stach, CSc. Intellectual, Organizational and Technological Compatibility	14
Doc. PhDr. František Ochmana, DrSc. Planning, Decision-Making and Organization in PPBS	21
Lt. Col. Doc. Ing. Karel Kotek, CSc. Five Years till the End of Millenium (Mass Destruction Weapons of 1995 - Nuclear Arms)	33
Ing. Josef Fučík The Citizen and Country Defence	41

SCIENCE, RESEARCH

Col. Ing. Václav Svoboda Let's Don't Make "Science" out of Science!	47
Lt. Col. Ing. Josef Janošec, CSc. What Scientific Method and Theory Mean	59
Col. Doc. Ing. Stanislav Schorm, CSc. The Opinions of School Commanders, Student Officers and Cadets in Europe on Military Education and Training	66

OPINIONS AND CONTROVERSY

Col. (ret.) Doc. Ing. Václav Maryška, CSc. Modern Military Science Priorities and ACR Reform	75
Lt. Col. Ing. Jiří Žižek, CSc., Lt. Col. Ing. Vojtěch Májek Firing Means Potentiality of ADS ACR	79

INFORMATION SERVICE

The German Armed Forces in the New Era	89
New Threat after the Cold War: Mass Destruction Weapons Proliferation	100
Does Common European Defence Identity Exist?	112
Field Manual 100-5 "Operations" 1993	124
Attack by Aircraft: The Role and Meaning of Offensive Air Power	134
Public Relations in the German Armed Forces	138
Marshall Centre Contributes to Understanding and Trust within International Community	146

HISTORY PAGES

PhDr. Jan Gebhart	
End of the Second World War: Czechoslovakia and Europe	150

PERSONAL DATA

Divisioner Jan Netfk	156
-----------------------------	-----

English Annotation	159
---------------------------	-----

Who is Who in this Issue	162
---------------------------------	-----

English Table of Contents	164
----------------------------------	-----

Vojenská strategie České republiky (s prologem náčelníka Generálního štábu AČR genmjr. Ing. Jiřího Nekvasila)	3
Ing. Pavel Jégl Americké pohledy na rozšiřování Severoatlantické aliance	9
Ing. Stanislav Stach, CSc. Intelektuální, organizační a technická kompatibilita	14
Doc. PhDr. František Ochrana, DrSc. Plánování, rozhodování a organizování v SPPR	21
Pplk. doc. Ing. Karel Kotek, CSc. Pět let před koncem tisíciletí (ZHN v roce 1995 - jaderné zbraně)	33
Ing. Josef Fučík Občan a obrana vlasti	41

VĚDA, VÝZKUM

Plk. Ing. Václav Svoboda Nedělejme „vědu“ z vědy!	47
Pplk. Ing. Josef Janošec, CSc. Co je vědecká metoda a teorie	59
Plk. doc. Ing. Stanislav Schorm, CSc. Názory velitelů a studentů evropských vojenských škol na vojenské vzdělávání	66

NÁZORY, POLEMIKA

Plk. v zál. doc. Ing. Václav Maryška, CSc. Priority moderní vojenské vědy a reforma Armády ČR	75
Pplk. Ing. Jiří Žížek, CSc., pplk. Ing. Vojtěch Májek Palebné možnosti prostředků PVO AČR	79

INFORMACE

Bundeswehr a Německo v nové éře	89
Nové nebezpečí po ukončení studené války - rozšiřování zbraní hromadného ničení	100
Existuje společná evropská obranná identita?	112
Field Manual 100-5 "Operations" 1993 (O vývoji a stavu nauky o velení u pozemního vojska USA.)	124
Letecký útok: úloha a význam ofenzivního letectva	134
Tisková práce a práce s veřejností v Bundeswehru	138
Maršallovo středisko přispívá k porozumění a důvěře v mezinárodním společenství	146

Z HISTORIE

PhDr. Jan Gebhart Konec druhé světové války: Československo a Evropa	150
---	-----

PERSONÁLIE

Divizní generál Jan Netík	156
---------------------------	-----

Anglické anotace	159
------------------	-----

Představení autorů tohoto čísla	162
---------------------------------	-----

Obsah v angličtině	164
--------------------	-----

VOJENSKÉ ROZHLEDY

■ SP ■ LP ■ STEREO ■ MONO ■ NOISE REDUCTION ■ ON ■ OFF